

LUND UNIVERSITY

Är detta seriöst?

En studie av anhöriginvandring till Sverige

Rosén, Annika

2010

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Rosén, A. (2010). *Är detta seriöst? En studie av anhöriginvandring till Sverige*. [Doktorsavhandling (monografi), Socialhögskolan]. Lunds universitet, Socialhögskolan.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Är detta seriöst? En studie av anhöriginvandring till Sverige

Annika Rosén

Lund Dissertations in Social Work 40

© Annika Rosén
Omslagsbild: Ellinor Källén
Omslagslayout: Rune Källén
Sättning: Rune Källén
Tryck: Mediatryck, Lunds universitet
Utgiven av: Lunds universitet, Socialhögskolan
Box 23, 221 00 Lund
Telefon: 046-222 00 00 (vxl)
www.soch.lu.se

ISSN 1650-3872

ISBN 978-91-89604-47-6

Förord

Många människor har på olika sätt varit viktiga i processen med att färdigställa denna avhandling. Några av er har funnits med hela vägen medan andra tillkommit eller försvunnit iväg under årens lopp. Ett särskilt tack vill jag rikta till mina kollegor. Monica Larsson, för att du inspirerade mig och uppmuntrade mig att påbörja avhandlingsarbetet, tack även till Annika Staaf för att du funnits med hela vägen som bollplank och som mycket god vän och kollega. Tack till Håkan Hydén för den givande doktorandkursen i normvetenskap som jag fick vara en del av och för att du gav mig idén till titeln på denna avhandling. Jag vill tacka mina handledare Finnur Magnusson och Gunvor Andersson för ert stöd och uppmuntran. Gunvors oändliga tålamod och noggrannhet under avhandlingens sista intensiva skede kommer jag alltid att bära med mig. Per-Erik Isberg har bidragit med hjälp och tips i arbetet med den kvantitativa studien, tack till dig Per-Erik. Tack till Ingrid Runesson för värdefulla synpunkter vid mellanseminariet. Tack även till Anders Neergaard för din tuffa och noggranna opponering vid slutseminariet. Du styrde upp det hela och satte mig på rätt spår. Ett stort tack vill jag rikta till Lupita Svensson för att du på olika sätt möjliggjort att denna avhandling kunde slutföras.

Att skriva denna avhandling, till stor del som fritidsdoktorand, har inneburit en oförsvarlig uppoffring för min familj. Jag vill därför rikta ett oändligt stort tack till min familj. Tack käre Rune för att du alltid finns vid min sida i vått och torrt, för att du är mitt intellektuella bollplank och för att du reder ut och tar ansvar för allt praktiskt kring hem och barn. Tack även för din skickliga språkgranskning och sättning av texten. Tack till mina föräldrar och syskon för att ni finns. Tack till våra vänner Ann Remnetorp och Ulf Carlsson för att ni är de "goaste" vänner man kan ha. Det vackra omslaget har min dotter Ellinor Källén målat, tack för omslaget och för att ni är världens bästa barn, Joakim och Ellinor. Tack svärfar Bengt Källén för allt stöd och hjälp och för din kloka vägledning med att få mig att förstå statistikens förtrollade värld. Tack även för hjälpen med den engelska sammanfattningen.

Sist vill jag tacka min underbara islandshäst Sollan för att du bär mig på din rygg när livet känns tungt och jobbigt. När avhandlingen nu ställs in i bokhyllan känner jag en enorm lättnad och jag ser fram emot många härliga skogsturer på hästryggen!

Innehållsförteckning

FÖRORD.....	3
1 INLEDNING	9
PROBLEMOMRÅDE	9
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	10
AVGRÄNSNING OCH URVAL	11
<i>Avgränsning</i>	11
<i>Urval</i>	12
AVHANDLINGENS DISPOSITION	12
2 MIGRATION, BAKGRUND OCH KONSEKVENSER	15
MIGRATION SOM FENOMEN	15
MIGRATION OCH SVENSK LAGSTIFTNING	18
<i>Schengensamarbetet</i>	20
MIGRATION OCH MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER	21
<i>Konventioner – Internationella dokument om mänskliga rättigheter</i>	23
<i>Migration och FN</i>	24
MIGRATIONSVERKET	25
HANDLÄGGNING	29
<i>Att ansöka om uppehållstillstånd</i>	29
<i>Anhöriga ansöker om uppehållstillstånd</i>	30
<i>Ett anhörigärendes gång - hur går utredningen till?</i>	31
<i>Asylsökande ansöker om uppehållstillstånd</i>	34
<i>Ett asylärendes gång</i>	35
<i>Problem med handläggning</i>	37
3 DEN LEGALA RAMEN KRING ANHÖRIGINVANDRING	39
VAD INNEBÄR DET ATT EN LAG ÄR EN SÅ KALLAD RAMLAG?	39
1989 ÅRS UTLÄNNINGSLAG	41
<i>Lagen och intentionen</i>	42
2005 ÅRS UTLÄNNINGSLAG	45
FÖRSÖRJNINGSKRAV – LAGEN ÄNDRAD 2010	47
EUROPAKONVENTIONEN, EN DEL AV DEN LEGALA RAMEN	51
VAD SÄGER RÄTTSKÄLLORNA OM ANSVARET ATT UTREDA?	55
<i>Offentlig Utredning "Effektivare handläggning av</i> <i>anknytningsärenden"</i>	57
<i>Praxisbildande rättsfall</i>	58

<i>Muntlig utredning krävs normalt vid seriositetsprövning</i>	59
<i>Om utredning och beviskrav</i>	60
<i>Övriga rättsfall om seriöst förhållande</i>	63
<i>Varken styrkt äktenskap eller seriöst förhållande</i>	64
HANDLÄGGARNAS FRIHETSGRAD	65
4 TIDIGARE FORSKNING	69
ATT FORSKA OM MIGRATION	70
ATT FORSKA OM HANDLÄGGNING OCH BESLUTFATTANDE.....	74
5 TEORETISKA PERSPEKTIV	81
NORMVETENSKAP.....	81
<i>Normbildning</i>	81
<i>Handläggarblick och kategorisering</i>	84
TEXTANALYS INSPIRERAD AV DISKURSANALYS	87
<i>Kritisk diskursanalys</i>	90
FEMINISTISK TEORI.....	92
INTERSEKTIONALITET OCH SOCIALA KONSTRUKTIONER	94
6 METOD	101
METODOLOGISK AVGRÄNSNING	102
TVÅ STUDIER – OLIKA METODER	104
DELSTUDIE 1	106
<i>Material och urval</i>	106
<i>Genomförande</i>	107
<i>Bearbetning och analys</i>	107
<i>Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet</i>	109
DELSTUDIE 2	110
<i>Material</i>	110
<i>Urval och bortfall</i>	110
<i>Genomförande</i>	112
<i>Statistisk bearbetning och redovisning samt analys</i>	114
<i>Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet</i>	115
FÖRFÖRSTÅELSE.....	116
ETISK REFLEKTION	120
METODDISKUSSION	123
<i>Varför dokument?</i>	124
<i>Vad är metod och vad är teori?</i>	125

7 DISKURSIVA ILLUSTRATIONER OCH MÖNSTER.....127

INLEDNING	127
TEMA 1 - ATT POSITIONERA SIG SOM SUBJEKT I ETT SERIÖST FÖRHÅLLANDE	131
<i>Fall 1</i>	135
<i>Fall 2</i>	136
<i>Fall 3</i>	138
TEMA 2 - KÖNAT TAL OM FÖRHÅLLET OCH OM PARTERNA I FÖRHÅLLET	142
<i>Fall 4</i>	145
<i>Fall 5</i>	147
<i>Fall 6</i>	150
TEMA 3 - SERIÖST FÖRHÅLLANDE, DOMINERANDE OCH MOTSTRIDIGA DISKURSER	154
<i>Fall 7</i>	157
<i>Fall 8</i>	158
<i>Fall 9</i>	162
TEMA 4 - SERIÖST FÖRHÅLLANDE, BILDER AV SAMHÄLLET FRAMTRÄDER	166
<i>Fall 10</i>	167
<i>Fall 11</i>	169
<i>Fall 12</i>	171
AVSLAG.....	173
<i>Fall 1 - Avslag</i>	175
<i>Fall 2 - Avslag</i>	178
<i>Fall 3 - Avslag</i>	180
<i>Fall 4 - Avslag</i>	182
DEN SOCIALA PRAKTIKEN	186
SAMMANFATTNING.....	187

8 KÄRLEKENS STATISTIK.....189

A BESKRIVNING AV FREKVENSFÖRDELNING	189
<i>Kön</i>	189
<i>Medborgarskap</i>	190
<i>Ålder</i>	190
<i>Barn</i>	190
<i>Muslim eller arabiskt klingande namn</i>	191
<i>Utbildningsnivå och sysselsättning</i>	191
<i>Släktförhållanden och hur förhållandet inleds</i>	191
<i>Handläggning</i>	192

<i>Hur lång utredningstext?</i>	193
<i>Handläggningstid</i>	193
<i>Språk</i>	194
<i>Vem är handläggare och beslutsfattare?</i>	194
<i>Beslut</i>	195
B ANALYS AV SAMVARIATION	195
<i>Första avsnittet – Utredning</i>	196
<i>Andra avsnittet – Individens kännetecken</i>	203
<i>Tredje avsnittet – Beslut och Uppehållstillstånd</i>	210
C FLERA VARIABLER SAMVARIERAR	219
<i>Logistisk Regressionsanalys 1 Referenten– Bifall i första instans</i>	220
<i>Logistisk Regressionsanalys 2 Sökande– Bifall i första instans</i>	221
TOLKNING AV DEN REDOVISADE HANDLÄGGNINGEN	223
<i>Handläggarblick</i>	224
<i>Framväxt av normer</i>	227
9 AVSLUTANDE DISKUSSION	233
VIDGADE SLUTSATSER	233
<i>Idén om den Andre</i>	233
<i>Migrationsverket och den Andre</i>	236
<i>Idén om kvinnan som den Andre(a)</i>	238
<i>Rättens heteronormativitet</i>	241
GRÄNSVAKTSMODELL	243
SAMMANFATTANDE AVSLUTNING	245
<i>Utrymme att handla</i>	249
FÖRÄNDRING OCH SYNLIGGÖRANDE	250
KÄLL- OCH REFERENSFÖRTECKNING	253
BILAGOR	269
<i>Bilaga 1</i>	269
<i>Bilaga 2</i>	270
<i>Bilaga 3</i>	278
SUMMARY	281

1. Inledning

Inom området migration och migrationsjuridik är det aldrig stiltje utan det händer alltid något. Dels på det fysiska planet, människor migrerar och flyttar på sig, dels på det intellektuella planet, när politiska och juridiska processer sker och migration diskuteras i bland annat medier och i politiska sammanhang. Även lagstiftningen kring migration och integration är dynamisk och förändras ständigt.

Denna avhandling handlar om handläggning av anhöriginvandring och om vilka föreställningar om anhöriginvandring och seriösa parförhållanden som finns dels hos handläggaren/beslutsfattaren som tillämpar lagen, dels hos den enskilde individen som ingår i parförhållandet. Att fatta beslut i ärenden efter en bedömning från myndighetens sida om huruvida förhållanden framstår som seriösa eller inte tangerar flera områden. Det tangerar lag, juridik och rättsvetenskap. Det tangerar normer och värderingar samt normvetenskap när en tjänsteman ska avgöra om ett förhållande är seriöst. Det tangerar rättssäkerheten vid handläggningen, handläggarnas förståelse, selektion, rationalitet och makt. Hur utövar handläggaren sin makt, i vilka ärenden fattar man snabba beslut, vilka ärenden får vänta, vilka ärenden väljer man att utreda noggrant och vilka väljer handläggaren att inte utreda alls? Något som bör klargöras i inledningen av denna avhandling är att jag har arbetat på Migrationsverket under flera år och jag är beslutsfattare i 14 av de studerade ärendena i avhandlingen.

Problemområde

Invandring på grund av familjeskäl, anhöriginvandring är den vanligaste anledningen till att människor invandrar till Sverige. Den svenska Utlänningslagen uppställer rekvisit eller förutsättningar för att en person ska tillåtas invandra till Sverige. Ett sådant rekvisit är att ett parförhållande med en i Sverige bosatt person ska framstå som seriöst. Lagen ska tillämpas av myndigheten, det vill säga handläggare och

beslutsfattare på Migrationsverket. Handläggarna ska tillämpa lagen och förhålla sig till begreppet seriöst förhållande och till de individer som kan anses ingå i ett seriöst förhållande. Den svenska Utlänningslagen förändras över tid och under arbetet med denna avhandling har reglerna kring anhöriginvandring modifierats och ändrats tre gånger. Oavsett att detaljer kring anhöriginvandringsregler förändras så kvarstår handläggarnas och beslutsfattarnas handlingsutrymme, vilket ständigt är intressant att utforska och tydliggöra. Handläggarna och beslutsfattarna har ett handlingsutrymme vid sin tillämpning av Utlänningslagen. De genomför en selektion och en kategorisering då de väljer handläggningsform och beslutsutfall. Handläggarna och beslutsfattarna befinner sig i en maktposition, varvid de påverkas av föreställningar om vad ett seriöst förhållande är samt av föreställningar om de individer som ingår i ett seriöst förhållande. Även den som ansöker om uppehållstillstånd påverkas och förhåller sig till föreställningar om vad ett seriöst förhållande är. Migrationsverkets handläggning kan ge en bild av vad de sökande anpassar sig till under handläggningsprocessen. Det problem jag vill undersöka är alltså vad som sker vid handläggning på Migrationsverket och hur det går till när ärenden utreds.

Syfte och frågeställningar

Syftet med avhandlingen är att belysa hur myndighet respektive berörda individer hanterar anhöriginvandring till Sverige, hur de tolkar begreppet seriöst förhållande och hur föreställningar om begreppet seriöst förhållande konstrueras. Syftet är vidare att analysera och förstå hur föreställningar om begreppet seriöst förhållande påverkar praktiken.

Utifrån detta syfte följer två specifika frågeställningar:

1. Hur konstrueras och hanteras begreppet seriöst förhållande av rättstillämparen och de sökande?

Hur skriver handläggarna om klienternas förhållanden? Hur konstruerar handläggarna parterna i förhållandet? Vilka normativa föreställningar framträder hos såväl rättstillämparen som hos de sökande?

2. Hur handläggs ärenden om anhöriginvandring?

Hur går det till när anhörigärenden handläggs vid Migrationsverket? Hur påverkar de sökandes kännetecken handläggningen och beslutsutfallet? Hur framgår myndighetens makt och handläggarnas selektion och rationalitet under handläggningen?

Avgränsning och urval

Avgränsning

Avhandlingen handlar om migration till Sverige, men avgränsas tydligt till att fokusera på en del av det som kallas anhöriginvandring, nämligen förhållanden mellan vuxna personer som har ett parförhållande med varandra. Avhandlingen avgränsas mot all annan form av anhöriginvandring såsom t.ex. när ett barn ansöker om familjeåterförening med en i Sverige bosatt förälder, eller när en äldre förälder ansöker om att förenas med ett vuxet barn i Sverige. Invandring som grundar sig på t.ex. studier, arbete eller besök berörs inte.

Framför allt ska noteras att avhandlingen avgränsar sig mot invandring som grundar sig på att människor flyr sitt land på grund av förföljelse och ansöker om asyl i Sverige. Denna avhandling handlar *inte* om asylsökande, flyktingar, skyddsbehövande, torterade människor som kommer till Sverige. Avhandlingen handlar *inte* om Genèvekonventionen, det vill säga 1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning eller om Tortyrkonventionen. Ofta tas det för givet i det vardagliga och akademiska samtalet och i medier att migration och Utlänningslagen handlar om flyktingar och asylsökande. Jag vill i denna avhandling belysa en annan del av migrationen, nämligen anhöriginvandring, och särskilt fokusera på hur lagen tillämpas och hur en praktik kring anhöriginvandring utvecklas.

Den lagstiftning, de förarbeten och den praxis som är relevant för anhöriginvandring presenteras i ett bakgrundskapitel, men omfattas inte av avhandlingens forskningsfråga eftersom avhandlingen inte handlar om rättsvetenskapligt fastslående av gällande rätt på området.

Eftersom asylinströmningen i ett längre perspektiv kan ge upphov till följdinvandring i form av anhöriginvandring belyses asylsökande och ett asylärendes gång kort i kapitel 2 under avsnittet migration, men det beforskas överhuvudtaget inte alls i denna avhandling. En annan avgränsning som måste understrykas är mot integrationspolitiska reflektioner. Denna avhandling belyser inte vad som händer efter att den sökande fått uppehållstillstånd och då ska integreras i det svenska samhället.

Urval

Det empiriska undersökningsmaterialet består av aktmaterial från Migrationsverket. I avhandlingen har 334 ärenden/dossiéer studerats. Dessa ärenden var alla förekommande ärenden handlagda på Migrationsverket enligt ett visst lagrum under 14 dagar år 2002. Detta empiriska material samlades in under 2005. Eftersom Migrationsverket ville utesluta risken för att ärenden på något sätt påverkades av forskningsarbetet så var de ärenden jag studerade stängda. Dessa var avgjorda ärenden där individen antingen hade fått permanent uppehållstillstånd i Sverige eller hade återvänt till sitt hemland.

Ett särskilt urval har gjorts i avhandlingen då 16 av 334 ärenden valts ut för att studeras med kvalitativ metod i syfte att göra en textanalys. Dessa ärenden valdes ut så att ärenden med olika karaktär belyses. De olika karaktärerna är till exempel bifallsärenden, avslagsärenden, överklagandeärenden och ärenden från olika världsdelar och individer med t.ex. olika ålder, kön och utbildningsnivå.

Avhandlingens disposition

Avhandlingen har nio kapitel samt referenslista, summary och bilagor.

Kapitel 1 utgör en inledning och ger en bakgrund till varför avhandlingen kommit till och varför just handläggningen av anhöriginvandring och föreställningen om begreppet seriöst förhållande kommit att fokuseras. Problemområde, övergripande syfte och specifika frågeställ-

ningar presenteras. I kapitel 1 redovisas avhandlingens avgränsning och urval av empiriskt material.

Kapitel 2 är ett deskriptivt kapitel som handlar om migration. I kapitlet finns en historisk tillbakablick över fenomenet migration och en kort rättshistorisk redogörelse för svensk migrationslagstiftning och politik. Kapitlet innehåller även ett försök att definiera några för avhandlingen väsentliga begrepp. Ett avsnitt beskriver Migrationsverket och dess verksamhet när ärenden handläggs.

Kapitel 3 innehåller anhöriginvandringens legala ram. Detta är ett deskriptivt kapitel där rätten ställs i fokus. I kapitlet beskrivs vad som menas med ramlag och vad det innebär att Utlänningslagen i vissa delar kan anses vara en ramlag. Vidare beskrivs vad som står i bland annat Utlänningslagen om anhöriginvandring. Lagstiftarens intentioner med lagen redovisas genom analys av förarbeten, i detta fall främst propositioner. I kapitlet ingår vidare några rättsfall från Utlänningsnämnd, Migrationsdomstol och Migrationsöverdomstol som en illustration av hur ett utlänningsrättsligt rättsfall ter sig. Denna avhandling sträcker sig liksom alla andra avhandlingar över en viss tid, över ett visst antal år. I detta fall över 6 år, från 2004 till 2010. Under dessa sex år har Utlänningslagen skrivits om och relevanta delar helt bytts ut. I kapitlet finns därför en deskription av den Utlänningslag som fanns vid studiens början och även en deskription av den Utlänningslag som förelåg då arbetet med avhandlingen slutfördes. Slutligen finns det en presentation av hur Utlänningslagen förändras under 2010 avseende anhöriginvandring.

Kapitel 4 handlar om tidigare forskning. Kort nämns forskning om migration, vilken ofta handlar om flyktingar och asyl. Detta kapitel handlar även om forskning om handläggning, forskning om beslutsfattande och om handläggandets rationalitet, beslutsfattarens drivkrafter och selektion.

Kapitel 5 innehåller teoretiska perspektiv. Det finns troligen inte en perfekt teori som kan appliceras på avhandlingens innehåll, utan i kapitel 5 ges exempel på användbara teoretiska perspektiv vid analysen av handläggning och beslutsfattande i utlänningsrättsliga ärenden

såsom normvetenskap, postkolonial teori och feministisk teori/intersektionalitet. Diskursanalytiska redskap kan betraktas både som teori och som metod. Dock har jag valt att presentera diskursanalys i detta kapitel 5 som teoretiskt användbar i analysen av empirin.

Kapitel 6 är ett metodkapitel. I kapitlet redovisas vilka forskningsmetoder som valts och varför. Vidare redovisas vilka vetenskapliga överväganden och urval som gjorts och vilka etiska reflektioner som funnits. Min förförståelse av ämnet behandlas i ett avsnitt. Kapitlet innehåller även en metoddiskussion.

Kapitel 7 innehåller en textanalys av några utvalda ärenden/fall och sammanhänger med avhandlingens första frågeställning: Hur konstrueras och hanteras begreppet seriöst förhållande av rättstillämparen och de sökande? Några ärenden närstuderas i detta kapitel, ärendena presenteras och analyseras inspirerat av diskursanalys och feministisk teori/intersektionalitet.

Kapitel 8 sammanhänger med avhandlingens andra frågeställning: Hur handläggs ärenden om anhöriginvandring? För att besvara denna fråga har en kvantitativ studie av 334 personakter/dossiéer genomförts. Ärendena beskrivs utifrån valda variabler och handläggningen studeras, bland annat med hjälp av statistisk analys. Aktstudien analyseras här med hjälp av olika normteoretiska perspektiv. En modell som kallas gränsvaktsmodellen används och diskuteras.

Kapitel 9 innehåller avslutande diskussion och vidgade slutsatser.

2. Migration, bakgrund och konsekvenser

För att denna avhandlings problem- och forskningsområde ska bli begripligt lyfts i detta kapitel vissa aspekter av migration som fenomen fram, liksom den svenska lagstiftningen och hur denna förhåller sig till fenomenet migration. Förekomsten och förståelsen av mänskliga rättigheter belyses också i detta kapitel eftersom mänskliga rättigheter är nära förknippat med såväl migration som med lagstiftning då kränkningar av mänskliga rättigheter kan leda till migrationsströmmar. Slutligen presenteras Migrationsverket och den handläggning som sker vid myndigheten.

Migration som fenomen

Ordet migration betyder folkförflyttningar inom eller mellan länder. Begreppet rymmer följaktligen både flyttning från (emigration) och flyttning till (immigration) ett land. En migrant är både emigrant och immigrant. Varje invandrare är samtidigt alltid en utvandrare beroende på ur vilken synvinkel han eller hon betraktas. Begreppet migration inrymmer alla typer av flyttningar, det vill säga både den påtvingade flyttningen – flykten eller fördrivningen – och den frivilliga flyttningen.

Migration och asylpolitik är till sin natur gränsöverskridande. Människor rör sig ständigt mellan olika länder i världen. En del tvingas fly undan förföljelse, medan andra flyttar av andra anledningar. Det kan handla om att bilda familj, att arbeta eller studera i ett annat land, eller att man söker sig bort av ekonomiska skäl. Migrationen har ofta stor betydelse för utvecklingen i såväl ursprungsländerna som destinationsländerna. Detta gäller i synnerhet Sverige som under några hundra år har präglats av stora Migrationsströmmar (Regeringens skrivelse 2003/2004:37). Från att ha varit ett utvandringsland i slutet

av 1800-talet, då över en miljon människor lämnade Sverige och försökte lämna fattigdomen bakom sig, har Sverige mer och mer kommit att bli ett invandringsland (Regeringens skrivelse 2003/2004:37, Björk Brämberg 2008). En del av immigranterna återvände till sina ursprungsländer, men denna tendens har avtagit under de senaste decennierna. Under 60-talet och 70-talet utgjorde arbetskraftsinvandringen en betydande del av invandringen, medan de senaste 20 åren framförallt har präglats av människor som söker asyl i Sverige eller flyttar hit av familjeskäl (Wikrén & Sandesjö 2006, Migrationsverket 2010). Andelen flyktingar är liten jämfört med andelen som flyttar av andra skäl. Ändå är intresset för just flyktingar och asylpolitik stort, vilket till exempel avspeglar sig i mängden forskning kring flyktingar och asylsökande, något som står klart vid en enkel sökning i t.ex. en forskningsdatabas.

Av de ca 200 miljoner migranter som finns i världen idag är 20-50 miljoner flyktingar. Det avspeglas också i den svenska migrationsstatistiken. Varje år får ca 100 000 personer uppehållstillstånd i Sverige för bosättning längre tid än ett år. Nio tiondelar får det på grund av anknytning genom familjebildning eller familjeåterförening, för studier, för arbete och som medborgare i ett annat EU land. En tiondel får stanna som flyktingar eller skyddsbehövande eller på grund av humanitära skäl/synnerligen ömmande omständigheter (Migrationsverket och SCB 2010).

Migration som fenomen finns i olika former och kan betraktas, rapporteras och beforskas på olika sätt. Migrationsströmmar till USA, såväl legala som illegala, från t.ex. Mexico är väl beskrivna (t.ex. Cornelius 2007). Även legala och illegala migrationsströmmar i Asien är beskrivna och beror på såväl förföljelse, anhörig- och arbetskraftsinvandring som på handel med kvinnor och barn. Illegal migration i form av trafficking sker som en form av människohandel.

Anhöriginvandring som fokuseras i denna avhandling är den mest betydelsefulla formen av invandring i de flesta västeuropeiska länderna. Detta avser både antalet personer och påverkan på samhället som tar emot migranterna (Groenendijk 2006). I länder där det finns tillför-

litlig statistik är antalet familjeimmigranter 40-60 procent av den totala invandringen. Groenendijk menar att de flesta migranter anländer ensamma, för att därefter följas av sina familjemedlemmar när de praktiska förhållandena ordnat sig i det nya landet. Även Kofman (2004) menar att just familjerelaterad invandring blivit den dominerande formen av legal invandring till Europa under de senaste 20 åren. Trots detta har forskningen av familjerelaterad migration blivit teoretiskt, metodologiskt och empiriskt mindre intressant. Kofman pekar på flera anledningar. En anledning är att definitionen på vad som är familj helt har bestämts av staterna och det har inte varit upp till individerna att bestämma vad som är individens familj. En kritisk diskussion har saknats. Familjerelaterad migration har även betraktats som kvinnomigration eller en sekundär form av migration. Den primära migrationen utgörs av den manliga, producerande migrationen, t.ex. i form av arbetskraftsinvandring, som är mätbar med fokus på ekonomiska aspekter. Den kvinnliga, sekundärt intressanta migrationen betraktas som reproducerande och såsom varande ickepublik och privat. Migrationsforskare med ett genusperspektiv har reflekterat kring denna uppdelning mellan ekonomiskt intressant migration och annan mindre intressant migration så som social, sekundär migration.

Kofman (2004) menar dessutom att europeisk migrationsforskning urvattnats i jämförelse med forskningen i Nordamerika och Asian-Pacific som i större utsträckning kommit att intressera sig för och stimuleras av transnationalism. Tendensen under senare decennier har varit att människor är mer rörliga och mobila under livets olika skeden, något som hänger samman med de nya möjligheter som dagens samhälle erbjuder. Det kan handla om utbildning, giftermål, skilsmässa och pensionering, vilket lett till att ett stort antal européer och icke-européer är involverade i någon sorts migration, vilket medför befolkningsmässiga och demografiska förändringar (jmf även Groenendijk 2006).

Arbetskraftsinvandring, som utgörs av personer som besitter en särskild kunskap som efterfrågas i invandringslandet, går ofta enkelt och oproblematiskt att genomföra och leder inte sällan till permanent

uppehållstillstånd för såväl den produktive migranten som för hans och hennes familjemedlemmar (Simmons 2007).

Migration förekommer alltså i många former och på många platser och kan studeras ur flera perspektiv och med olika syften. Migration kan studeras utifrån ett MR (mänskliga rättigheter) perspektiv. Vidare kan migration studeras med fokus på flyktingar och förföljelse. Utöver detta kan migration studeras utifrån ett företagsekonomiskt och national-ekonomiskt perspektiv. Dessutom kan det studeras ur ett genusperspektiv, varvid bland annat såväl anhöriginvandring som flyktingmigration, arbetskraftsinvandring och trafficking kan studeras. Migration kan också studeras ur ett handläggningssperspektiv, det vill säga hur olika nationella myndigheter handlägger och hanterar migration.

Migration och svensk lagstiftning

Från mitten av 1800-talet och fram till första världskriget fanns det i Sverige och i flertalet andra västerländska stater inga egentliga inskränkningar i utlänningars rätt till in- och utresa och uppehåll. Sverige kom att under mycket lång tid upprätthålla ett fritt folkutbyte med andra länder. En utlänning kunde alltså fritt resa in och uppehålla sig här. I stort sett krävdes varken pass, visum eller uppehållstillstånd. Förhållandena förändrades vid första världskrigets utbrott. 1914 fick Sverige *lagen(1914:196) angående förbud för vissa utlänningar att här i riket vistas* (utvisningslagen). Denna lag möjliggjorde avvisning och utvisning av kriminella och eljest asociala utlänningar. Efter detta följde flera utlänningslagar, 1927, 1937, 1945, 1954, 1980 och 1989. Den nu gällande Utlänningslagen (2005:716) kompletteras av tillämpningsföreskrifter i Utlänningsförordningen. I fortsättningen benämns Utlänningslagen UtL.

Det ursprungliga syftet med utlänningslagarna var politiskt, nämligen att hindra kriminella och asociala utlänningar att vistas i Sverige. Under årens lopp har lagstiftningen fått fler syften. Ett av dessa är att kontrollera invandringen för att skydda den svenska arbetsmarknaden. Utlän-

ningslagen (UtlL) innehåller därför särskilda bestämmelser om arbetstillstånd (Strömberg 1999, Wikrén & Sandesjö 2006).

En väsentlig del av utlänningslagstiftningen handlar om EU-medborgares rätt att bosätta sig och arbeta i Sverige. En grundläggande tanke inom det europeiska samarbetet är att underlätta fri rörlighet på olika sätt, vilket då även inbegriper människor. Sverige anslöt sig 1994 till EES-avtalet. EES står för Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet. 1995 blev Sverige medlemmar i EU (Europeiska unionen) (Wikrén & Sandesjö a.a.). I nuvarande UtlL 3 a kapitel finns regler för EU-medborgares bosättning, anställning, studier mm i Sverige. Här finns även regler för vad som gäller när dessa EU-medborgares anhöriga vill bosätta sig i Sverige.

UtlL är tillämplig på alla som inte är svenska medborgare, således även på statslösa. Endast svenska medborgare anses ha en ovillkorlig rätt att vistas i Sverige. Lagen anger under vilka villkor utlännningar får resa in i och ut ur Sverige samt uppehålla sig och ha anställning här. Den anger också under vilka förutsättningar en utlännning kan avvisas eller utvisas ur landet. Lagen skall tillämpas på ett sådant sätt att utlänningsfrihet inte begränsas mer än vad som är nödvändigt i varje enskilt fall. Även om lagen inte ger utlännningar någon ovillkorlig rätt att vistas i Sverige ger den dock ett visst skydd mot administrativt godtycke (Strömberg 1999).

UtlL:s regelsystem är mycket komplicerat och svåröverskådligt. Stommen i regelsystemet utgörs av två kategorier rättsregler. Den ena kategorin anger förutsättningarna för en utlännings rätt till inresa och vistelse i Sverige, nämligen innehav av pass och olika slags tillstånd (visering, uppehållstillstånd och arbetstillstånd). Den andra kategorin gäller förutsättningarna för att en utlännning skall få avlägsnas ur landet genom avvisning eller utvisning. Eftersom båda dessa regelkomplex rör utlänningsrätt att vistas i Sverige har de många inbördes beröringspunkter. De är därför sammanvävda med varandra på ett invecklat sätt.

Att UtlL:s regelsystem är så komplicerat beror även på att vissa grupper av utlännningar tillerkänns en särskilt gynnad ställning genom de

bestämmelser om asyl som finns i Utlänningslagen. Ordet asyl innebär egentligen tillflyktsort eller fristad (Strömberg 1999).

Schengensamarbetet

En europarättslig samarbetstanke är fri rörlighet. I detta sammanhang ska Schengensamarbetet nämnas. EU:s medlemsländer har haft svårt att enas om hur den fria rörligheten ska genomföras. Därför inledde Tyskland, Nederländerna, Belgien, Luxemburg och Frankrike ett samarbete utanför EG:s regelverk. 1985 undertecknade de ett mellanstatligt avtal i staden Schengen som fick namnet "Schengenavtalet". Genom detta avtal beslöt länderna att successivt slopa personkontrollerna vid gränserna mellan sig (prop. 1997/1998:42 sid 7). Schengensamarbetet handlar om att människor ska kunna resa fritt mellan de länder som anslutit sig. Alla som reser in i eller lämnar Schengenområdet ska där emot kontrolleras noggrant. I dagligt tal har detta kallats att Europa bygger en EU-mur runt Europa. Samarbetet omfattar däremot inte att man ska kunna bosätta sig och arbeta i ett annat land.

År 1990 undertecknade länderna en konvention som reglerar de praktiska åtgärder som behövs för att åstadkomma den fria rörligheten. Konventionen började tillämpas 1995. Då upphörde gränskontrollerna mellan de fem ursprungsländerna samt Spanien och Portugal. Konventionen innehåller bestämmelser om bl.a. polissamarbete, rättsligt samarbete och enhetliga gränskontroller mot länder utanför Schengenområdet. Tanken bakom detta är att den fria rörligheten inte ska gynna den internationella brottsligheten. Därför samarbetar länderna för att förebygga och utreda brott – t.ex. narkotikabrott - och för att människor inte ska vistas illegalt i länderna. När Amsterdamfördraget trädde i kraft 1999 blev Schengensamarbetet en del av EU och styrs nu av EU:s regler. Nästan alla EU:s medlemsländer har anslutit sig. De tre nordiska länderna anslöt sig 1996 och deltar praktiskt från och med den 25 mars 2001 (prop. 1997/1998:42 sid 7 och prop. 1999/2000:64 sid 34).

Migration och mänskliga rättigheter

Migration och mänskliga rättigheter hänger ihop och har beröringspunkter. Migration kan uppkomma därför att dessa rättigheter kränks i ett land. När migration uppkommer vill stater reglera och kontrollera migrationen och strömmen av människor. Vid stiftandet och tillämpandet av dessa nya utlänningslagar måste också mänskliga rättigheter beaktas.

De mänskliga rättigheterna gäller för alla och en var. De slår fast att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De mänskliga rättigheterna är universella. De gäller över hela världen, oavsett land, kultur eller sammanhang. De mänskliga rättigheterna reglerar förhållandet mellan statsmakten och enskilda människor (Danelius 2002). De utgör en begränsning av statens makt över individen och slår samtidigt fast vissa skyldigheter för staten gentemot individen (Regeringskansliet 2008).

Mänskliga rättigheter brukar definieras som de grundläggande fri- och rättigheter individen kan åberopa mot den offentliga makten (Staaf & Zanderin 2007). I många länder är mänskliga rättigheter och grundläggande fri- och rättigheter reglerat i lag. Intresset för mänskliga rättigheter har dock vidgats utanför den renodlade juridikens område. En anledning till att intresset kommit att vidgas till andra ämnesområden kan vara myndigheternas agerande vid utredning och beslutsfattande och det sätt myndigheter intervenserar i människors liv. Detta väcker intresse. Ursprungligen uppfattas mänskliga rättigheter som en rättslig företeelse (Hydén 2007), men mänskliga rättigheter kan också uppfattas ur ett samhällsvetenskapligt/rättssociologiskt perspektiv. Vissa mänskliga rättigheter betraktas som absoluta, såsom rätten till liv. Andra däremot betraktas som ideal eller mer ett mål att sträva mot.

Under de senaste femtio åren har antalet mänskliga rättigheter utökats. Hydén (2007) delar in de mänskliga rättigheterna i tre generationer. Den första generationen mänskliga rättigheter är de civila och politiska rättigheterna som handlar om det civila samhällets uppbyggnad och

om det politiska systemet i en parlamentarisk demokrati. Den andra generationens mänskliga rättigheter handlar om sociala och kulturella rättigheter, till exempel om att fritt få röra sig och bo var man vill. Kulturella rättigheter handlar om att ge minoritetsgrupper i ett samhälle rätten att få uttrycka sin särart och få odla sina traditioner. Den tredje generationen mänskliga rättigheter handlar om rätten till en ren miljö, rätten till fred och rätten till utveckling. Den tredje generationens rättigheter har en kollektiv prägel och kallas grupprättigheter. När det gäller rätten till ren miljö åligger det staten att vidta åtgärder mot miljöförstöring. Staten ska också avhålla sig från att bidra till miljöförstöring. Rätten till en ren miljö, som är en mänsklig rättighet, har på senare tid kommit att ersättas av kraven på hållbar utveckling. Genom begreppet hållbar utveckling har man kommit att lägga ansvaret för en ren miljö på samtliga aktörer i samhället.

Att se migration ur perspektivet hållbar utveckling är applicerbart på denna avhandling på många sätt då migrationsströmmar under senare decennier alltmer kommit att hänga samman med användning av världens resurser och att människor som följd av detta migrerar av ekonomiska anledningar, av familjeskäl och av asylskäl. Migration som fenomen sammanhänger med flera generationer av mänskliga rättigheter: Civila och politiska rättigheter, sociala och kulturella rättigheter, rätten till en ren miljö, rätten till fred och rätten till utveckling.

Ända fram till andra världskrigets slut ansågs det vara varje stats enskilda angelägenhet hur människor behandlades inom det egna territoriet. Detta är en del av den så kallade statssuveränitetsprincipen som fortfarande är starkt gällande. Med tanke på de övergrepp på människor som skedde under andra världskriget gick det inte längre att hävda statssuveränitetsprincipen och samtidigt hävda att mänskliga rättigheter skulle ha någon betydelse. Detta är anledningen till att mänskliga rättigheter efter andra världskriget har getts ett mellanstatligt skydd, vilket innebär att mänskliga rättigheter vilar på folkrättslig grund (Danielius 2002). Tanken är att en stats brott mot enskilda människors mänskliga rättigheter samtidigt är ett brott mot folkrätten, vilket kan leda till rättsligt ansvar på internationell nivå.

Konventioner – Internationella dokument om mänskliga rättigheter

FN:s generalförsamling antog 1948 en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Denna kan anses vara utgångspunkten för vidare formulerande av olika mänskliga rättigheter. Förklaringen är basal och berör bland annat rätten att söka och åtnjuta asyl vid förföljelse samt rätten att bilda familj och ingå äktenskap. Den allmänna förklaringen var ett icke bindande instrument som flertalet nationer i världen undertecknade. 1966 antogs två konventioner: FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Sverige ratificerade båda dessa konventioner 1971 (Staaf & Zanderin 2007). FN:s allmänna förklaring ska ses som en gemensam norm för alla folk och nationer. Syftet är bland annat att respekt ska skapas för de i förklaringen angivna rättigheterna och friheterna. Tanken är vidare att det genom progressiva åtgärder, både nationellt och internationellt, ska säkerställas att rättigheterna och friheterna erkänns och tillämpas.

Ur ett europeiskt perspektiv är det inte bara FN-konventionen som ska beaktas. Även den Europeiska konventionen d. 4 nov. 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna utgör svensk lag och ska därför tillämpas. Det hade förekommit många övergrepp mot enskilda människor i flera europeiska länder under mellankrigstiden och under andra världskriget, vilket nämnts ovan. Europarådet bildades i efterdyningarna av detta med bland annat uppgiften att förhindra liknande händelser i framtiden. Europarådet arbetade för att utforma en konvention som skulle innefatta effektiva garantier för individen i fråga om åtnjutande av mänskliga rättigheter. Konventionen skulle bygga på den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, Universal Declaration of Human Rights, som antagits av FN:s generalförsamling, se föregående stycke.

Europakonventionen från 1950, som inkorporerades med svensk rätt 1995, reglerar bland mycket annat rätten till respekt för privat- och familjeliv, hem och korrespondens men även offentliga myndigheters

skyldighet att inte inskränka rättigheten. Flera av rättigheterna är svårdefinierade och först genom rättspraxis kan begreppet få en någorlunda tydlig avgränsning. Rättspraxis får vi från Europadomstolen, som består av domare från varje konventionsstat. Europadomstolens praxis är en betydelsefull rättskälla vid fastställandet av gällande rätt (Danelius 2002, Mattsson 2002).

Migration och FN

FN och United Nation's High Commissioner for refugees (UNHCR) är den viktigaste aktören inom det migrationsrelaterade området och ska därför kort kommenteras.

Efter första världskriget fick flyktingproblemen en omfattning som dittills hade varit okänd. Behovet av internationellt samarbete för att lösa dessa problem stod tidigt klart. Den utveckling som flyktingproblemen i världen därefter har genomgått har gjort behovet av internationellt samarbete än mer påträngande. Under och efter andra världskriget berördes Europa av omfattande flyktingströmmar. Senare kom andra delar av världen att drabbas särskilt hårt. Under de senaste tre decennierna har Europa åter berörts av omfattande flyktingströmmar, bl.a. på grund av kriget i f.d. Jugoslavien och situationen i Irak. Politisk instabilitet i Afrika med svältkatastrofer och humanitära katastrofer som följd har lett till att människor flytt bland annat till Europa. I världen idag finns flyktingar och s.k. displaced persons, främst människor som på grund av väpnade konflikter är hemlösa (uprooted) i sitt eget land. De kontinenter som under de tre senaste decennierna varit allra svårast drabbade är Afrika men även Europa och Asien (Wikren & Sandesjö 2006).

FN:s generalförsamling beslöt år 1949 att inrätta en flyktingorganisation, UNHCR, som skulle börja arbeta 1951. Det skedde i första hand för att bereda flyktingar erforderligt skydd (protection). Organisationens statuter anger vilka personer som faller under flyktingkommissariens kompetens (mandate). Flyktingdefinitionen gjordes allmängiltig. Den tar inte sikte på någon viss nationalitet eller minoritet. I stället anges de allmänna förutsättningarna som ska vara uppfyllda för

att en person ska anses som flykting och därigenom komma inom UNHCR:s kompetens.

Flyktingkommissarien väljs av FN:s generalförsamling. Hans/hennes verksamhet ska enligt statuterna vara helt opolitiskt. Han/hon har till uppgift att bereda skydd åt flyktingar och söka finna varaktiga lösningar i uppkomna flyktingsituationer. Flyktingkommissarien har sitt högkvarter i Genève. UNHCR bedriver sin verksamhet över hela världen genom ett hundratal regionkontor i olika länder och världsdelar. UNHCR:s huvuduppgifter kan indelas i verksamhet till skydd åt flyktingar (protection) och biståndsverksamhet (assistance). Till den första gruppen hör exempelvis verksamhet för att få till stånd asyl för grupper av flyktingar eller enskilda flyktingar och interventioner i syfte att hindra stater från att skicka flyktingar tillbaka till förföljelselandet (refoulement). Hit hör också medverkan vid bedömning av frågan om en person är flykting samt åtgärder för att flyktingar ska få sådana identitets- och resedokument som flyktingkonventionen ger rätt till. UNHCR har på senare år fokuserat sina ansträngningar på att hjälpa flyktingar att återvända till sina hemländer. Frivillig repatriering har allt oftare kommit att framstå som den enda möjliga lösningen på världens flyktingproblem (Wikrén & Sandesjö 2006).

Migrationsverket

I Sverige är det den statliga myndigheten Migrationsverket som fattar beslut om vem som ska få uppehållstillstånd i Sverige och vem som ska få avslag på sin ansökan. Migrationsverket, som före år 2000 hette Statens Invandrarverk, inrättades 1969. I Utlänningslagen (2005:716) och i Utlänningsförordningen (2006:97) finns de relevanta rättsreglerna för migration till Sverige. Lagen om mottagande av asylsökande m.fl. (1994:137) reglerar mottagandet i Sverige. Lagen förkortas LMA.

En bärande tanke är att beslutskapaciteten är decentraliserad. Den dagliga verksamheten med att pröva tillstånds- och asylansökningar, ta emot asylsökande, arbeta med förvarstagna och administrera återvän-

dande sköts på lokala kontor runt om i Sverige. Migrationsverket gick 2005 in i en ny organisation och den tidigare regionala indelningen har upphört. Verksamheten finns dock runt om i landet så att sökande, samarbetspartners och intresserad allmänhet kan nå myndigheten. Ett av målen för organisationen är att säkra en tydligare styrning av verksamheten och en bärande tanke är att uppnå en enhetligare praxis än tidigare när det gäller hur ärenden bedöms. En förstärkt ledning och en indelning i verksamhetsområden ska leda till målet.

Verkets ledning finns huvudsakligen i Norrköping och består av en generaldirektör, en överdirektör, en rättschef samt en verksledningsstab för bl.a. strategisk planering, rättstillämpning, service- och bemötandefrågor. En särskild stab finns för att arbeta med omvärldsanalys och prognoser (Migrationsverket 2008, Wikrén & Sandesjö 2006). Migrationsverket har fem verksamhetsområden som bildar varsin organisatorisk enhet där överdirektören har ansvaret för att säkerställa nödvändig samverkan mellan dessa. Verksamhetsområde asyl finns, liksom övriga områden, runt om i landet. I området ingår förutom prövning av asylärenden och verkställande av lagakraftvunna beslut också tillämpningen av Lag om Mottagande av asylsökande m.fl. Det senare innebär främst prövning av asylsökandes behov av dagersättning och annat ekonomiskt stöd. Verksamhetsområde besök och bosättning prövar arbets- och uppehållstillstånd för dem som vill komma till Sverige utan att behöva skydd, samt visum för besök. Verksamhetsområde mottagningsplanering och tillsyn planerar verkets mottagning av asylsökande, ordnar boendet samt ansvarar för och följa upp organiserad verksamhet för asylsökande. Där ligger också ansvaret för verkets upphandlingar och för lokalförsörjningen. Verksamhetsområde medborgarskap bedrivs i sin helhet i Norrköping och svarar för tillämpningen av Medborgarskapslagen.

Ett femte verksamhetsområdet har rubriken förvaltning och internationella frågor. Där ryms ett antal strategiska funktioner, men också några stödjande funktioner och viss operativ verksamhet.

Migrationsverkets arbete styrs bland annat av riksdags- och regeringsbeslut och av rättspraxisbildande domar från Migrationsöverdomsto-

len. Migrationsverket är Sveriges centrala utlänningsmyndighet. Det innebär att verket ansvarar för att utreda och fatta beslut vid ansökningar om arbets- och uppehållstillstånd, visering, medborgarskap, flyktingförklaring och resedokument (sammanhänger med asylfrågan). Verket ansvarar för mottagandet av asylsökande, för överföring och mottagandet av de flyktingar som UNHCR organiserar, men även för utlännningar som hålls i förvar enligt UtlL. Verket har ansvar för hela migrationskedjan från den svenska gränsen till medborgarskap eller återvandring.

Migrationsverket har således det övergripande ansvaret för utlänningskontrollen. Verket har ansvar för viseringsärenden, men största antalet beslut i viseringsärenden fattas av utlandsmyndigheterna, d.v.s. ambassader och konsulat. Detta eftersom verket delegerat denna uppgift och gett utlandsmyndigheterna bemyndigande att fatta beslut. Vid tveksamma situationer skickas dock ansökan till Migrationsverket i Sverige för beslut. Migrationsverket arbetar med både tillstånd för dem som av olika skäl vill invandra och med stöd till en del av dem som redan har uppehållstillstånd här, men som ändå vill återvandra. Verket ansvarar också för att de som fått av- eller utvisningsbeslut självmant lämnar Sverige.

På verket är varje enhet specialiserad på ett sakområde. Det finns prövningsenheter som prövar själva frågan om uppehållstillstånd. Det finns asylenheter som handlägger ansökan om uppehållstillstånd från asylsökanden. Det finns även prövningsenheter som handlägger ansökan om uppehållstillstånd från andra än asylsökanden. Dessa enheter heter tillståndsenheter. Det finns vidare enheter som endast sysslar med medborgarskap och andra enheter som handlägger viseringsärenden.

När det gäller att administrera de asylsökandes boende finns det separata mottagningsenheter. Det ska understrykas att alla asylansökningar i första instans prövas av Migrationsverket. Om ett avslagsbeslut överklagas, överlämnar Migrationsverket enligt 25 § Förvaltningslagen överklagandet till Migrationsdomstol. Enligt Offentlighets- och sekretesslagen är uppgifter om enskildas personliga förhållanden i dessa så kallade utlänningsärenden skyddade av sekretess. Det är i huvudsak

sträng sekretess som råder med ett så kallat omvänt skaderekvisit. Det som inte är skyddat av sekretess är myndighetens åtgärder när det gäller att registrera en ansökan eller att fatta olika typer av beslut.

Sedan 1998 har Migrationsverket ett IT-system till sin hjälp – Lifos – som innehåller landinformation. Det mesta materialet i Lifos kommer från externa källor så som Utrikesdepartementet, svenska ambassader, FN, UNHCR, Amnesty International, Human Rights Watch, International Crisis Group men även från andra länders migrationsmyndigheter t.ex. brittiska Home Office (Migrationsverket 2010).

Då Migrationsverket ska utföra sitt arbete med att handlägga olika former av ärenden behövs vägledning för handläggare och beslutsfattare. Migrationsverket utfärdar så kallade MIGRFS (Migrationsverkets föreskrifter). Dessa föreskrifter behandlar handläggning av olika typer av ärenden och om bemyndiganden. Exempel på detta är MIGRFS 10/2003, som är föreskrifter om mottagande av asylsökande, och MIGRFS 5/2006, som är föreskrifter om bemyndigande för svenska utlandsmyndigheter att bevilja vissa arbetstillstånd och uppehållstillstånd.

Utöver de rättskällor som här tagits upp, d.v.s. lag, förarbeten, praxis och föreskrifter som fungerar som vägledning för Migrationsverket och dess handläggande och beslutsfattande personal, så kommenterar Migrationsverkets egen rättsenhet domar från Migrationsöverdomstolen i syfte att förtydliga och vägleda handläggare och beslutsfattare. 2007 genomfördes en genomgripande översyn av myndighetsutövningen inom Migrationsverkets mottagningssystem. Även ett åtgärdsprogram utformades i syfte att vägleda och göra handläggningen mer enhetlig. (Översyn av myndighetsutövningen inom Migrationsverkets mottagningssystem 2007-01-22).

Slutligen finns det ett viktigt styrdokument för Migrationsverkets handläggning och arbete som kallas Utlänningshandboken. Utlänningshandboken ändras löpande och uppdateras och innehåller utgångspunkter för handläggningen i syfte att öka medvetenheten och helhetssynen i handläggningen. Handboken innehåller handfasta tum-

regler för hur utredning och handläggning ska genomföras och hur rättskällorna ska (kan) tillämpas.

Utlänningshandboken är inte rättsligt bindande och finns inte i egentlig mening publicerad utanför Migrationsverket. Vid enstaka tillfällen refererar offentligt tryck till utlänningshandboken, ett exempel är SOU 2005:14. Här följer ett utdrag ur denna offentliga utredning:

Migrationsverket har en intern utlänningshandbok med närmare beskrivningar av hur ärenden skall handläggas, vilka rutiner som skall följas m.m. I handboken utvecklas de viktigaste kraven för att uppehållstillstånd skall beviljas vid anknytning på grund av nyetablerade förhållanden. Där anges att någon exakt tidsgräns för hur länge förhållandet skall ha varat inte kan ges, men att ju kortare tid förhållandet varat desto större krav ställs på hur mycket paret träffats. Beträffande parets sammanträffanden anges att de (utom vid arrangerade äktenskap) i vart fall någon gång skall ha träffat varandra men att kontakt i övrigt kan hållas genom brev, telefonsamtal och Internet. Paret bör enligt handboken också ha god kännedom om varandra och varandras förhållanden, men hänsyn skall tas till att olika kunskaper kan vara relevanta i olika kulturer. Bedömningen kräver därför en god kulturkompetens. Att parterna kan kommunicera på ett gemensamt språk är ett grundläggande krav men om paret trots avsaknad av ett sådant lyckas få förhållandet att hålla en längre tid och träffats och fått god kännedom om varandra bör uppehållstillstånd enligt handboken kunna beviljas. Båda parterna skall om det är möjligt vara skilda från eventuella tidigare partner och i vart fall ha avslutat tidigare relationer och inte vara sambo med någon annan person. Gemensamma barn eller att paret väntar barn tillsammans väger givetvis tungt vid prövningen. (SOU 2005:14)

Handläggning

Att ansöka om uppehållstillstånd

Att ansöka om uppehålls- och arbetstillstånd i Sverige kan innebära lång väntan på beslut och osäkerhet kring vad myndigheterna kommer att komma fram till. En risk med att ansöka om uppehållstillstånd är att vissa familjemedlemmar kan fara illa av väntan och oro. En annan

risk är att parter kan komma att skiljas åt under lång tid då ärendet handläggs. Sverige har en reglerad invandring, vilket innebär att migrationen eller flytten till Sverige är omgärdad av regler och lagar som kan vara svåra att förstå för den enskilde.

Huvudregeln i den svenska Utlänningslagen är att ett uppehållstillstånd ska vara utverkat, med andra ord klart och instämplat i passet, innan personen kan bege sig till Sverige (5 kap 18 § UtlL). Den som vill flytta till Sverige utan att vara asylsökande måste stanna i sitt hemland under tiden hon eller han ansöker, får sitt ärende prövat och beslut fattas. Detta gäller många människor, t.ex. personer som ska flytta till Sverige med anledning av familjeanknytning, av arbetsmarknadsskäl, gästforskare och gäststudenter men även personer som ska besöka Sverige som turister eller för affärsresor. Ett viktigt undantag är att asylsökande personer, det vill säga personer som flyr sitt land och som ber om en fristad i Sverige, ska kunna göra detta utan att uppehållstillståndet är färdigbehandlat i hemlandet. För asylsökande personer innebär det att de reser in i landet och vistas i Sverige *under tiden* ärendet provas.

När ansökan är inlämnad till myndigheten är det handläggares och beslutsfattares uppgift att utreda och fatta beslut. Vid utredandet och beslutsfattandet ska tjänstemännen tillämpa såväl lag, förarbeten och praxis som föreskrifter. Samtidigt ska tjänstemännen ta hjälp av interna icke bindande styrdokument och tumregler. Att handlägga ett ansökningsärende tar grovt räknat mellan ett halvt till ett och ett halvt/två år från ansökan till beslut.

Anhöriga ansöker om uppehållstillstånd

Majoriteten av dem som beviljas uppehållstillstånd i Sverige har invandrat som anhöriga (SOU 2008:114, Migrationsverket 2010). Såväl gäststudenter som studenter från EU-länder finner inte sällan en partner i Sverige under sin studietid här, vilket ofta leder till att även de så småningom får uppehållstillstånd i Sverige på grund av familjeanknytning. I 5 kap UtlL listas många grupper som kan få uppehållstillstånd i Sverige. Det är olika grupper av sökande, såsom studerande,

de som ansöker om arbetstillstånd, de som har synnerligen ömmande omständigheter/humanitära skäl m.fl. I samma kapitel finns även ett flertal grupper som kan få uppehållstillstånd av anhörigskäl.

När anhöriga ansöker om uppehållstillstånd sätts familjemedlemmar-
nas förhållanden/relationer i fokus. Homosexuella förhållanden jäm-
ställs med heterosexuella. Den som är gift eller sambo, eller ska gifta
sig eller bli sambo, med en person som bor i Sverige kommer efter att
ansökan är inlämnad att bli kallad till en intervju på ambassaden eller
konsulatet i sitt hemland. Den sökande ska då inför ambassadpersona-
len styrka sin relation till personen i Sverige, till exempel med brev,
fotografier eller vigselbevis. Referenspersonen blir intervjuad i Sverige
(prop. 1996/1997:25 sid 104). Det är i denna grupp, vuxna med
någon form av parrelation, vi finner det stora antalet anhänginvandrare
(Migrationsverket 2008).

Uppskjuten invandringsprövning innebär att två eller flera tidsbegrän-
sade uppehållstillstånd beviljas när det är fråga om en s.k. snabb
anknytning där förhållandet är nyligen etablerat mellan parterna. På
detta sätt provas anknytningens seriositet och förhållandets hållbarhet
vid flera olika tillfällen innan ett permanent uppehållstillstånd beviljas.
Uppskjuten invandringsprövning tillämpas normalt under två år
(Migrationsverket 2010, Wikrén & Sandesjö 2006, 5 kap UtlL). Det
ska klargöras att personer som kommer hit av anknytningsskäl får för-
utsättas komma hit av egen fri vilja. Dessa personer åberopar inte att de
har något skyddsbehov och de söker inte asyl. De kommer hit med
anledning av referentpersonen i Sverige. Om förhållandet upphör
under den tvååriga prövotiden, innan permanent uppehållstillstånd
beviljats, är det en bärande tanke att utlänningen återvänder till sitt
hemland när det tidsbegränsade uppehållstillståndet löpt ut eftersom
grunden för uppehållstillståndet, d.v.s. familjeanknytningen till refe-
rentpersonen, har försvunnit.

Ett anhängigärendes gång - hur går utredningen till?

När en person önskar bosätta sig i Sverige och anledningen till detta är
familjeanknytning, krävs det att personen ansöker om uppehållstill-

stånd för bosättning. För att myndigheten, i detta fall Migrationsverket, ska kunna fatta beslut om uppehållstillstånd krävs det att ett beslutsunderlag tas fram. I mycket korta drag innefattar beslutsunderlaget några viktiga dokument. Det första dokumentet är ansökan om uppehållstillstånd. Det andra dokumentet är intervjun/utredningen med personen som ansöker om uppehållstillstånd. Det tredje dokumentet är intervjun/utredningen med referentpersonen som bor i Sverige. Efter att beslutsunderlaget tagits fram kan Migrationsverket fatta beslut i ärendet. Beslutet, bifall eller avslag till ansökan, är det sista dokumentet i processen. När Migrationsverket fattar beslut i ärendet baserar beslutsfattaren och handläggaren/föredraganden sitt beslut på innehållet i sökandens och referentpersonens intervjuer och på Utlänningslagens uppställda rekvisit och förutsättningar för uppehållstillstånd.

Personen som vill flytta till Sverige beger sig som tidigare beskrivits själv till svensk beskickning i sitt hemland och ansöker om uppehållstillstånd. Vid ansökan är det viktigt att personen kan identifiera sig med pass och andra identitetshandlingar. Efter ansökan ska personen vanligtvis genomgå en muntlig intervju vid beskickningen. Beroende på vilken arbetsbelastning ambassaden har så kan väntetiden för att få en intervjutid variera mellan några veckor eller månader upp till 1-2 år.

Den sökande kommer till ambassadlokalen för intervju. Intervjun genomförs i ett avgränsat rum där utredaren och den sökande sitter vid ett bord. Intervjun kan ta olika lång tid, från ca 15 minuter till några timmar. Vid ambassaden, som också kallas utlandsmyndigheten, arbetar såväl svensk personal anställd av utrikesdepartementet, som lokalanställd personal. Intervjun med den som söker uppehållstillstånd kan utföras antingen av svensk eller av lokalanställd personal. Vid intervjun/utredningen, som antingen genomförs med tolk, på engelska eller på den sökandes modersmål beroende på vem som genomför utredningen, ställs en rad frågor. Dessa intervjuer är muntliga och under tiden intervjun genomförs skriver handläggaren/utredaren ner intervjun direkt i datorn. Vid intervjuns slut får den intervjuade i normalfallet läsa igenom texten eller få den uppläst för sig och sedan skriva under att den stämmer med vad som sagts under intervjun. Inter-

vjuerna kan som tidigare nämnts genomföras med tolk. Den sökande tillfrågas om tolk behövs. Det är myndigheten som beställer och bekostar tolken. Tolkens översätter då från den sökandes modersmål efter respektive fråga eller mening. Intervjun kan även genomföras på engelska om utredare/handläggare och den sökande anser sig behärska engelska på ett godtagbart sätt. Intervjun kan vidare genomföras på den sökandes modersmål om utredaren/handläggaren behärskar det språket, vilket är vanligt då intervjun genomförs på ambassaden av lokalanställd personal med samma modersmål som den sökande. I dessa fall skrivs det skriftliga dokumentet på engelska för att Migrationsverkets personal ska kunna ta del av dokumentet i ett senare skede av processen när beslut ska fattas.

Det finns ingen exakt mall eller något formulär som bestämmer hur eller vilka frågor utredaren ska ställa. Det finns inte heller någon mall för hur utredaren ska uttrycka sig eller vilka glosor och definitioner som ska användas. Enligt den så kallade officialprincipen ska Migrationsverket utreda ett ärende i den omfattningen som dess beskaffenhet kräver (prop. 2009/10:77). Myndigheten ska alltså utreda så mycket som *saken kräver*, men lagstiftaren anger inte exakt hur det ska gå till avseende vilka frågor som ska ställas och besvaras eller exakt hur utredningen ska bedrivas.

Texterna är alltså produkten av det som utredaren *bestämmer* sig för att fråga och skriva, med den begränsningen att den intervjuade personen ska läsa och godkänna den skriftliga produkten. Det ska understrykas att texterna inte är ett resultat av hur den enskilde uttryckt sig om han eller hon fritt fått beskriva sitt förhållande. Texterna är istället en produkt av att det muntliga samtalet filtrerats genom utredarens perception och föreställning om vad som ägt rum. Detta är någonting jag återkommer till i kapitel 7, 8 och 9. Såväl den sökandes som referentpersonens intervju kan alltså genomföras med tolk. Om tolk använts så noteras det i inledningen på det skriftliga dokumentet. Det framgår dock inte vilka överväganden som myndigheten gjort kring behovet av tolk. Det finns ingen detaljreglering kring användandet av tolk utöver de generella reglerna i till exempel Förvaltningslagen

angående tolk och myndigheternas serviceskyldighet (4 §, 5 § och 8 § Förvaltningslagen).

Efter att ansökan är inlämnad vid ambassaden och intervjun/utredningen är genomförd med den sökande skickas hela ärendet till Migrationsverket i Sverige. I Sverige genomför Migrationsverket intervjun/utredningen med referentpersonen enligt samma principer om utredningsteknik, form och innehåll som gäller för intervjun med den sökande och som här beskrivits. När Migrationsverket anser att beslutsunderlaget i ärendet är tillräckligt fattas ett beslut, vanligen bifall eller avslag. Beslutet delges den sökande. Om beslutet är bifall till ansökan kan den sökande flytta till Sverige och bo tillsammans med sin referentperson/partner i Sverige. Om beslutet istället är ett avslag kan den enskilde välja att acceptera beslutet eller överklaga till Migrationsdomstol. Om Migrationsdomstolen avslår överklagandet kan i sällsynta fall ärendet tas upp i högsta instans, Migrationsöverdomstolen, men då krävs prövningstillstånd. Den sökande vistas alltså i sitt hemland under hela utrednings- och beslutsprocessen. I ärenden där den sökande inte vinner gehör för sin ansökan varken hos Migrationsverket eller hos Migrationsdomstolarna kan den sökande ansöka på nytt och åberopa samma referentperson eller annan referentperson efter att beslut från sista instans erhållits.

Asylsökande ansöker om uppehållstillstånd

Någon i internationella sammanhang allmänt accepterad definition av begreppet asyl finns inte. Normalt torde man emellertid med asyl mena en varaktig fristad mot politisk, religiös förföljelse eller mot förföljelse på grund av kön eller sexuell läggning. Under ett år ansöker ungefär 100 000-150 000 personer om uppehållstillstånd i Sverige. Av dessa är ca 25 000-35 000 personer asylsökande som ber om en fristad och uppger att de har ett behov av skydd.

Nedanstående avsnitt handlar om asylsökande och den reglering och handläggning som omgärdar asylströmningen till Sverige. Handläggningen av asylärenden är inte primärt vad denna avhandling fokuserar på. Dock är asylsökande och asylinströmningen en väsentlig del av

migrationen till Sverige och många av de asylsökande vill efter några år förenas med sina anhöriga här i Sverige, vilket leder till anhöriginvandring, även kallad följdinvandring. Nedanstående avsnitt ska ses som en nödvändig bakgrund för att kunna förstå senare kapitel i avhandlingen.

Fler män än kvinnor söker asyl. Hälften av de asylsökande är vuxna män medan endast en fjärdedel är vuxna kvinnor. Sammanlagt en fjärdedel av de asylsökande är barn. Det är vanligare att ensamstående män än ensamstående kvinnor söker asyl. Det förekommer dock kraftiga variationer mellan nationaliteterna. I gruppen asylsökande från Irak är över hälften ensamstående män, medan 70 procent av de asylsökande från Balkanområdet ingår i hushåll med barn. Hälften av alla asylsökande ingår i en barnfamilj vilket innebär att någonstans mellan 15 000-20 000 personer varje år kommer till Sverige som asylsökande och som ingår i en barnfamilj (Migrationsverket 2008 och SCB 2008).

Ett asylärendes gång

Polisen är ansvarig för gränskontrollen i Sverige och kontrollerar att resenärer har rätt att resa in. De kontrollerar pass och visum m m, men att ta emot och pröva asylansökningar tillhör inte polisens uppgifter. Om en person ansöker om asyl lämnar polisen över ärendet till Migrationsverket som startar en utredning genom att intervjua den sökande. Vid utredningen används tolk. Först utreder verket den sökandes identitet och om det är Sverige eller något annat land som ska ansvara för asylprövningen. Den sökande får kortfattat berätta varför hon eller han ansöker om asyl. Vid detta första tillfälle fotograferas personen och om han eller hon är över 14 år tar verket fingeravtryck. Migrationsverket ser direkt till att den asylsökande får någonstans att bo och pengar till sitt uppehälle (Migrationsverket 2010, UtL, LMA).

Om det är uppenbart att den asylsökande inte behöver skydd, och inte heller har andra skäl för att få stanna i landet, kan han eller hon avvisas från Sverige direkt. Det kallas avvisning med omedelbar verkställighet. Det kan bli aktuellt om den sökande kommer från ett demokratiskt land. Ett sådant beslut måste normalt sett fattas inom tre månader från

ansökningsdagen. Den sökande kan överklaga Migrationsverkets beslut, men har inte rätt att stanna kvar i Sverige för att vänta på resultatet av överklagandet. Den asylsökande kan också avvisas direkt om hon eller han innan inresan till Sverige vistats i ett annat land där personen är skyddad. I dessa fall avvisas personen till det landet och någon ytterligare utredning genomförs inte i Sverige. I annat fall utreds ärendet vidare (8 kap 6 § UtlL och Dublinförordningen).

Under den fortsatta utredningen berättar den asylsökande mer detaljerat om varför hon eller han söker skydd. Ibland träffar den asylsökande handläggaren flera gånger innan Migrationsverkets personal kan avgöra om asylskälen är tillräckliga för att personen ska få stanna i Sverige. I vissa fall begär handläggaren information från en svensk ambassad. Om Migrationsverket bedömer att den asylsökande kan komma att få nej som svar på sin ansökan får han eller hon hjälp av ett juridiskt offentligt biträde. Denna hjälp är kostnadsfri. Det juridiska ombudet arbetar enbart för den asylsökande och ska ta tillvara dennas intressen. Det juridiska ombudet arbetar inte för Migrationsverket. Tillsammans med det juridiska ombudet skriver den asylsökande en inlägga till Migrationsverket för att komplettera utredningen. Migrationsverket fattar sedan beslut när alla handlingar är inskickade, verket har granskat fakta och handlagt ärendet.

Om Migrationsverket bedömer att den asylsökande behöver skydd får hon eller han uppehållstillstånd i Sverige. I regel får asylsökande permanent uppehållstillstånd om de tillåts stanna i Sverige (5 kap UtlL). Personen har då rätt att stanna i Sverige hur länge han eller hon vill. När en person fått uppehållstillstånd klistras ett bevis om uppehållstillstånd in i passet. Om den asylsökande inte har skyddsbehov eller andra skäl att få stanna i Sverige avslår Migrationsverket ansökan om uppehållstillstånd och fattar ett beslut om att avvisa eller utvisa personen från Sverige. Personen kan då acceptera besluten och återvända till sitt hemland. Den som fått avslag på ansökan om uppehållstillstånd har möjlighet att överklaga beslutet till Migrationsdomstol. Överklagandet handläggs av Migrationsdomstolar.

Om också överinstansen bedömer att den asylsökande saknar behov av skydd och att hon eller han inte heller har andra skäl att få stanna i landet, avslås överklagandet. Utlänningen ska då självmant återvända hem eller till det land hon eller han kom ifrån. Migrationsverket hjälper utlänningen med att ordna hemresan. Om personen inte självmant reser hem blir det polisens uppgift att se till att personen lämnar Sverige.

Om det emellertid är så att överinstansen anser att Migrationsverkets bedömning är felaktig, eller att bedömningen inte längre stämmer eftersom det kommit till nya uppgifter, upphäver Migrationsdomstolen Migrationsverkets beslut om att utvisa personen från Sverige. Överinstansen beslutar då att bevilja personen uppehållstillstånd.

Av de asylsökande som varje år kommer till Sverige får ungefär en tredjedel uppehållstillstånd. Resterande får avslag och blir avvisade/utvisade. Antalet asylsökande varierar med några tusental år från år beroende på vad som händer i världen. De som får stanna tillhör någon av grupperna flyktingar, alternativt skyddsbehövande, övriga skyddsbehövande eller för att det föreligger synnerligen ömmande omständigheter (Migrationsverket 2010).

Problem med handläggning

Kritik riktas ofta mot migrationsmyndigheterna av olika anledningar (t.ex. Sydsvenska Dagbladet 090322). En av anledningarna till kritiken är att det tar för lång tid att handlägga. Handläggningstiden avgörs bland annat av hur många ansökningar som har kommit den senaste tiden och hur komplicerade de är. Uppenbara bifall till ansökan processas snabbare än avslag som dessutom oftast överklagas och därför prövas i två instanser. Det finns många tänkbara anledningar till den långa handläggningstiden. Om en asylsökande inte har med sig några identitetshandlingar kan det vara svårt att fastställa vem hon eller han är. Om personen inte berättar vem hon eller han är blir det svårt att utreda. Nio av tio asylsökande saknar alla former av identitetshandlingar när de kommer till Sverige. Det kan vara så att den asylsökande

under utredningens gång lämnar nya uppgifter som måste kontrolleras (Migrationsverket 2008).

Handläggningstiden i såväl asylärenden som i anhörigärenden kan förlängas om Migrationsverket väntar på ett praxisbildande beslut från överinstanserna. Väntetiden kan även förlängas av att hemlandet vägrar att ta emot sina egna medborgare. Då måste personen vänta i Sverige trots att hon eller han fått avvisnings/utvisningsbeslut. Det kan också vara så att asylsökande personer håller sig gömda under långa perioder utan kontakt med myndigheterna.

Handläggningstiderna är alltså långa för såväl anhörigärenden som asylärenden. Verket har genomgått flertalet omorganisationer under 2000-talet (Migrationsverkets verksamhetsberättelse, Migrationsverket 2008). En begränsad personalstyrka ska handlägga ett stort antal ärenden och tillämpa olika rättskällor av varierande dignitet. I regeringens budgetproposition avsätts medel varje år som anger vad verksamheten får kosta. Krav ställs på att verksamheten effektiviseras och besparingar har genomförts. Sammanfattningsvis kan det finnas flera möjliga förklaringar och anledningar till att handläggningstiderna är långa.

I detta kapitel har en bakgrund till fenomenet migration belysts. I kapitlet har jag även tagits upp hur olika aktörer hanterar migration genom att stifta lagar och handlägga migrationsrättsliga ärenden. Ärendegången har beskrivits. Vidare har jag belyst hur brott mot mänskliga rättigheter kan skapa migration och i förlängningen ge upphov till konventioner om mänskliga rättigheter.

3. Den legala ramen kring anhöriginvandring

Följande bakgrundskapitel fokuserar på den legala ramen kring anhöriginvandring. Det som bland annat beskrivs är:

Vad innebär det att en lag är en ramlag?

Vad står i de lagrum som reglerar anhöriginvandring?

Hur resonerade man i förarbeten till lagen, vilka intentioner fanns?

Hur tolkar domstolen ovan nämnda lagrum om anhöriginvandring och om handläggning av ansökningar?

Det som framför allt ska belysas är hur begreppen *seriöst förhållande* och *uppehållstillstånd på grund av anknytning* hanteras i svensk lag.

Vad innebär det att en lag är en så kallad ramlag?

Lagar kan utformas på olika sätt. Ett sätt är att skapa en så kallad ramlag. Nationalencyklopedin beskriver ramlag som lag som innehåller endast allmänt hållna regler, ramar. En ramlag anger t.ex. principer och riktlinjer. Vänder man sig till juridiska lexikon t.ex. *Juridikens termer* (Bergström et al. 2004) anges det att ramlag är lag med låg precision som innehåller allmänt hållna mål och riktlinjer och som är avsedd att fyllas ut och konkretiseras genom myndighetsföreskrifter och avtal. En ramlag har en ram och avsikten är att denna ram ska fyllas ut och preciseras av bland annat förvaltningsmyndigheternas tillämpning och av domstolarnas praxisbildning. Lagens praktiska innebörd preciseras alltså genom att regeringen eller en underordnad myndighet utfärdar tillämpningsföreskrifter. Uppgiften att ta ställning till vad lagen närmare ska anses innebära kan alltså anses ha överlämnats åt de tillämpande myndigheterna eller domstolarna (Lehrberg 2006). Ramlagar innehåller ofta övergripande mål, grundläggande värderingar och angivande av någon form av helhetssyn. Ramlagar kännetecknas av ett

allmänt och vagt språkbruk. Det går inte omedelbart att tolka och förstå deras innehåll (Hydén 2001).

Hydén (2001) menar att ramlagar saknar ett i förväg fastställt rättsligt innehåll. Rättssystemet reglerar tre aspekter av beslutsfattande, nämligen:

Vem som ska agera – Kompetensregler

Hur det formellt skall gå till – Procedurregler

Vad som skall göras – Handlingsregler

Ramlagarna anses dock sakna handlingsregler, eller i alla fall ha svagt utvecklade sådana. I ramlagar ligger tyngdpunkten på reglering av vem och vilka som skall agera och hur det formellt skall gå till. Inom förvaltningsrättens område är det vanligt att beslutsfattandet överläts till olika experter såsom socialsekreterare eller handläggare på Migrationsverket.

Vad innebär det då att lagens praktiska innebörd preciseras genom att en underordnad myndighet handlägger/tillämpar lagen och utfärdar föreskrifter? En aspekt kan vara att det är svårt att veta om lagstiftarens intention med lagen uppfylls. Ramlagar kännetecknas av ett vagt språkbruk där relativa begrepp hanteras och där omständigheter och situationer kan påverka tillämpningen. En bärande tanke med ramlagskonstruktionen är att skapa utrymme för att kunna anpassa insatser och åtgärder efter de sökandes, patienters eller klienters behov och omständigheter. Genom lagkonstruktionen ökas förvaltningsmyndighetens, handläggares och beslutsfattareshandlingsutrymme. Handläggareshandlingsutrymme och beslutsfattareshandlingsutrymme synliggörs vid denna typ av opreciserad och språkligt vag lag. Ett stort handlingsutrymme ökar risken för godtycklighet i beslutsfattande/handläggning och Peczenik (1995) menar att lagstiftning med vagt språkbruk kan leda till att besluten blir svårare att förutse.

Om handlingsutrymmet är påtagligt stort kan det uppfattas som om rättsförhållandet är oreglerat och att det snarast är att uppfatta som en lucka i lagen. Dock bör inte ramlagskonstruktionen uppfattas som om det föreligger en lucka i lagen utan snarare som att lagen är medvetet ottydligt preciserad. Peczenik menar att det är tveksamt om ordet ”lucka”

i lagen ska användas i dessa sammanhang, trots att en bestämmelse innehåller exceptionellt mångtydiga eller vaga ord.

Ramlagen som fenomen har ifrågasatts och diskuterats i olika sammanhang (se t.ex. Motion 2001/02: K246, SOU 2003:91). Bland annat diskuteras här kraven på demokrati, överblickbarhet och rättssäkerhet så tillvida att medborgarna måste kunna förstå och förutse vad lagen innebär så att individen kan handla rationellt utifrån lagstiftningens krav. En synpunkt som förs fram i ovanstående motion är att lagens faktiska innebörd vid användande av ramlagar kan variera beroende på vilken politisk sammansättning regeringen har, vilket inte leder till att individen upplever förutsebarhet och rättssäkerhet.

Utlänningslagen är inte en typisk ramlag som bygger på måluppfyllelse och helhetssyn. Däremot använder lagen relativa begrepp och använder ett vagt språkbruk. Ett exempel är rekvisitet att den sökande måste känna *välgrundad fruktan* för att en fristad i Sverige ska beviljas. Det lämnas ett stort handlingsutrymme åt handläggare och beslutsfattare då regleringen kring t.ex. anhöriginvandring ska fyllas med innehåll och begreppet *seriöst förhållande* ska tolkas och förstås. Utlänningslagen uppställer en ram för Migrationsverket där föreskrifter och interna riktlinjer/handböcker utformas för att handleda handläggare och beslutsfattare i deras beslutsfattande. Handlingsutrymmet, eller i vart fall det upplevda handlingsutrymmet, för den enskilde handläggaren minskas i takt med att tumregler och styrning i form av utlänningshandböcker påverkar det dagliga arbetet.

1989 års Utlänningslag

Nedan följer en redogörelse för den lagstiftning kring anhöriginvandring som var gällande 2002 när avhandlingens empiriska material samlades in, nämligen Utlänningslag 1989:529. De ärenden från Migrationsverket som utgör det empiriska materialet i avhandlingen handlades enligt denna lag. Även besluten fattades i enlighet med de i 1989 års lag uppställda rekvisiten. Därför följer nedan en belysning av

relevanta lagrum ur 1989 års lag samt ett kort avsnitt om lagstiftarens intention med 1989 års lag.

Fram till våren 2006 hade Sverige en lagstiftning (Utlänningslag 1989:529) som gick ut på att myndigheterna genom bl.a. intervjuer skulle avgöra om ett parförhållande framstod som seriöst. Om förhållandet framstod som seriöst och inga särskilda skäl talade emot så beviljades i princip uppehållstillstånd. Parten som inte redan bodde i Sverige kunde flytta hit och paret börja sitt gemensamma liv här. Denna seriositetsprövning genomförde man på både gifta och sambor, men även på par som avsåg att påbörja samboskap eller äktenskap i Sverige.

Denna ordning kunde kritiseras då det faktiskt var så att myndigheterna hade möjlighet att neka t.ex. gifta par att leva tillsammans i Sverige. Det kunde innebära att rätten till familjeliv, som bland annat slås fast i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, inte respekterades. Till grund för att vägra uppehållstillstånd lade myndigheterna påståendet att förhållandet inte framstod som seriöst. Detta begrepp öppnar för många tolkningsmöjligheter om vad ett seriöst förhållande är.

Lagen och intentionen

Det lagrum som reglerade anhöriginvandring grundat på parförhållande var 2 kap 4 § Utlänningslagen. I 2 kap 4 § 1 stycket 1 punkten stod:

Uppehållstillstånd får ges till en utlänning som är gift med eller sambo till någon som är bosatt i Sverige eller har beviljats uppehållstillstånd för bosättning här, om makarna eller samborna stadigvarande sammanbott utomlands.

Denna del av lagrummet reglerade vad som gällde för etablerade par, alltså sådana som redan sammanbott en längre tid tillsammans i något annat land men som senare ville bo i Sverige och där ena parten antingen var svensk medborgare, eller i alla fall hade permanent uppehållstillstånd och därför hade rätt att vara bosatt i Sverige. Detta lagrum gällde både par som var gifta och par som var sambor förutsatt att de

stadigvarande bott tillsammans innan ansökan om uppehållstillstånd. Lagrummet angav inte att myndigheten skulle genomföra en prövning av förhållandet, exempelvis av seriositeten i förhållandet.

Nästa relevanta del av paragrafen är 2 kap 4 § 2 stycket 1 och 2 punkten, där det stod:

Upphållstillstånd får också ges till en utlänning som

1. är gift med eller sambo till någon som är bosatt i Sverige eller har beviljats uppehållstillstånd för bosättning här, utan att makarna eller samborna stadigvarande sammanbott utomlands, eller
2. har för avsikt att ingå äktenskap eller inleda ett samboförhållande med en person som är bosatt i Sverige eller har fått uppehållstillstånd för bosättning här om förhållandet framstår som seriöst och särskilda skäl inte talar emot att tillstånd ges.

Paragrafens andra stycke är mycket viktigt och reglerade vad som gällde angående de så kallade snabba anknytningarna. Lagrummets andra stycke är viktigt eftersom denna avhandling till stor del bygger på ärenden som är handlagda enligt detta lagrum. Det är fall där en utlänning ansökte om uppehållstillstånd och återopade anknytning trots att paret inte varit stadigvarande sammanboende utomlands. Det kan vara personer som var gifta eller sambo, eller som hade för avsikt att ingå äktenskap eller inleda ett samboförhållande i Sverige. En förutsättning för en tillämpning av andra stycket var att förhållandet bedömdes som *seriöst*. Vid denna bedömning ställde Migrationsverket bland annat krav på att förhållandet varat en viss tid, att parterna har träffats i viss utsträckning, att de har god kännedom om varandra och att paret hade något gemensamt språk så att de kunde kommunicera med varandra. Om det var så att paret väntade ett gemensamt barn tog myndigheterna mycket stor hänsyn till det. (prop. 1999/2000:43 s. 38). Av propositionen framgår också att homosexuella förhållanden jämföras med heterosexuella förhållanden. Månggifte accepteras inte och heller inte förhållanden med eller mellan minderåriga.

I dessa ärenden fanns det en presumtion för att tillstånd skulle beviljas. Förhållandet skulle betraktas som seriöst om det inte fanns några indikationer på att det var fråga om ett skenäktenskap eller skeneförhållanden

och det inte heller i övrigt förelåg några omständigheter som talade för att förhållandet inte var seriöst.

Av prop. 1999/200:43 s. 37 framgår vidare att utgångspunkten bör vara att, med en bra utredning som grund, bedöma om det är fråga om ett seriöst förhållande eller inte. I normalfallet kräver det att såväl sökanden som referentpersonen måste höras muntligt. Det är i regel betydligt svårare att lämna oriktiga uppgifter vid en muntlig utredning än att sätta sitt namn på ett papper som inte innehåller hela sanningen. Endast en muntlig utredning ger vidare möjlighet till relevanta följdfrågor. I undantagsfall kan dock förhållandena vara sådana att en skriftlig utredning med ena parten kan vara tillfyllest. Den sökande hörs muntligt i sitt hemland och referentpersonen hörs muntligt i Sverige.

Efter att denna utredning är genomförd ska ett beslut fattas. Regeringen skriver i ovan nämnda proposition 1999/200:43 s. 37 att

... Självfallet får ett avslagsbeslut inte grundas på någon form av subjektivt tyckande om att det rör sig om ett seriöst förhållande. Men det finns objektiva grunder som kan användas som stöd för bedömningen...

Liksom ovan nämnts ställs krav på att förhållandet ska ha varat en viss tid, att parterna har träffats i viss utsträckning, att de har god kännedom om varandra och att de har ett gemensamt språk att kommunicera på. När man inte preciserar exakt vad som är viss tid, viss utsträckning, god kännedom och gemensamt språk, ger detta utrymme för olika tolkningar.

Bakgrunden till paragrafens utformning står att finna i proposition 1996/97:25, *Svensk Migrationspolitik i Globalt Perspektiv*, som är ett viktigt förarbete som tillkom strax efter Sveriges medlemskap i EU. I ingressen till propositionen står att den svenska migrationspolitiken bör ses som en helhet som omfattar flykting-, invandrings-, invandrar- och återvändandepolitik samt innefattas i utrikes-, säkerhets-, handels- och biståndspolitik. Migrationspolitiken skall vara human, tydlig och konsekvent. Den skall bygga på respekt för mänskliga rättigheter, internationell solidaritet och förutsättningar i Sverige.

Ovan beskriva lagrum fick delvis sin utformning efter ändringar baserade på denna proposition 1996/97:25, regeringen skriver på sidan 111 i sina skäl för förslaget:

... Rätten till familjeåterförening för medlemmar av kärnfamiljen är en viktig mänsklig rättighet och följer också av olika konventionsåtaganden. Inom EG har år 1993 antagits en icke bindande resolution (Resolution SN2828/1/93 WGI 1497 REV 1) om harmonisering av nationell praxis beträffande familjeåterförening för andra än flyktingar. Av denna resolution framgår att medlemsstaterna i normalfallet skall bevilja make/maka och ogifta barn under 16-18 år uppehållstillstånd på grund av anknytning. Enligt resolutionen kan undantag från denna huvudprincip komma i fråga t.ex. vid månggifte. Av resolutionen framgår även att medlemsstaterna kan uppställa krav på att den familjemedlem som först bosatt sig i medlemsstaten skall ha varit bosatt där en viss tid innan uppehållstillstånd kan beviljas övriga familjemedlemmar. Rätten till familjeåterförening måste vara en självklar och grundläggande del i vår invandringspolitik...

Rätten till familjeliv för kärnfamiljen är alltså en mänsklig rättighet som på olika sätt framgår av såväl svensk lagstiftning som europarättslig reglering.

2005 års Utlänningslag

Nedan följer en redogörelse för den Utlänningslag som är gällande idag, nämligen Utlänningslag 2005:716. 2010 uppdaterades och förändrades delar av 2005 års lag, vilket jag redogör för i ett separat avsnitt nedan.

Den svenska Utlänningslagen 2005:716, som trädde i kraft i mars 2006, ändrades den 30 april 2006 gällande anhöriginvandring beroende på ett EG-direktiv 2003/86/EG om rätt till familjeåterförening. Syftet med familjeåterföreningsdirektivet är att fastställa villkor för utövandet av rätten till familjeåterförening för tredjelandsmedborgare som vistas lagligen i medlemsstaten. De väsentligaste paragraferna är 5 kap 3 § Utlänningslagen där lagtexten utformats så att det klart framgår att uppehållstillstånd *skall* ges, den är utformad som en rättighet för

makar och sambor vilket inte var fallet i 1989 års lagstiftning. I den nuvarande lagen finns det begränsningar i denna rättighet men de är klart uttryckta i lag och framgår av 5 kap 17 a § och 5 kap 17 b § Utlänningslagen.

Seriositetsprövning och prövning om särskilda skäl talar emot att tillstånd ges har tagits bort för makar och sambor i 2005 års lag, dessa par har således *rätt till* uppehållstillstånd utan särskild prövning. Upphållstillstånd *skall* ges åt make och sambo. Med make avses även dem som tidigare var registrerad partner. Vem som är sambo följer av 1 § sambolagen, där sambor definieras som två personer som stadigvarande bor tillsammans i parförhållande och har gemensamt hushåll. 5 kap 3 § tar sikte på den renodlade kärnfamiljen.

I 5 kap 3 § 1 stycket 1 punkten Utlänningslagen står:

Upphållstillstånd skall, om inte annat följer av 17-17 b §§, ges till en utlänning som är make eller sambo till någon som är bosatt eller som har beviljats uppehållstillstånd för bosättning i Sverige.

Nästa viktiga paragraf är 5 kap 3a § Utlänningslagen som reglerar uppehållstillstånd på grund av anknytning som inte styrs av EG-direktivet om familjeåterförening. Den största gruppen är personer som avser inleda samboskap eller äktenskap, de s.k. snabba anknytningarna, de nyligen etablerade förhållandena där parterna inte sammanbott utomlands.

I 5 kap 3a § 1 stycket 1 punkten Utlänningslagen står:

Upphållstillstånd får, om inte annat anges i 17 § andra stycket, ges till en utlänning som har för avsikt att ingå äktenskap eller inleda ett samboförhållande med en person som är bosatt eller som har beviljats uppehållstillstånd för bosättning i Sverige, om förhållandet framstår som seriöst och inte särskilda skäl talar emot att tillstånd ges.

Observera skillnaden mellan dessa båda lagrum. Observera särskilt att tillstånd *skall* ges åt makar och sambor medan tillstånd *får* ges åt nyligen etablerade förhållanden efter en seriousitetsprövning om förhållandet framstår som seriöst. Vad som anförts ovan och i tidigare förarbeten till den gamla lagen 1989:529 om sätt att utreda och valet mellan muntlig

eller skriftlig utredning samt om hur seriositetsbedömningen ska gå till gäller fortfarande. I regeringens proposition 2005/06:72 s 21 skriver regeringen att: Handläggningen av ärenden om uppehållstillstånd regleras inte i särskild lag eller förordning utan de allmänna kraven på handläggning av ärenden framgår av 7 § förvaltningslagen och frågor om muntlig handläggning regleras i 14 § i samma lag. I övrigt hänvisar prop. 2005/06:72 som alltså ligger till grund för den förändrade anhörlagstiftningen helt och hållet till EG-direktivet och tidigare berörda propositioner.

En annan förändring som skedde i och med att 2005 års lag trädde i kraft var avskaffandet av Utlänningsnämnden. Numera överklagas Migrationsverkets beslut till Migrationsdomstolen. Efter att prövningstillstånd har givits kan i sällsynta fall överklagan ske till högsta instans som är Migrationsöverdomstol.

Försörjningskrav – lagen ändrad 2010

Den 15 april 2010 genomfördes en förändring i Utlänningslagen. Ett försörjningskrav uppställs som villkor för att uppehållstillstånd skall beviljas vid anhörlinvandring. Fem nya paragrafer infördes i kapitel 5 i Utlänningslagen. Av prop. 2009/10:77 framgår följande: I propositionen föreslås att det uppställs ett försörjningskrav som villkor för att uppehållstillstånd ska beviljas en utlänning på grund av anknytning till en person i Sverige. Försörjningskravet innebär att anknytningspersonen (även kallad referentpersonen) ska kunna försörja sig och ha en bostad av tillräcklig storlek och standard för sig och utlänningen. Försörjningskravet ska inte gälla om anknytningspersonen är ett barn eller medborgare i Sverige, annan EES-stat eller Schweiz.

Försörjningskravet ska inte heller gälla om anknytningspersonen har beviljats uppehållstillstånd som flykting eller som alternativt skyddsbehövande. Vidare ska försörjningskravet inte gälla om anknytningspersonen har permanent uppehållstillstånd i Sverige och har vistats här med uppehållstillstånd för bosättning i minst fyra år. Försörjningskra-

vet ska inte gälla om sökanden är ett barn och den som barnet åberopar anknytning till är barnets förälder. Försörjningskravet ska inte heller gälla om barnets andra förälder ansöker om uppehållstillstånd tillsammans med barnet. Undantag från försörjningskravet ska dessutom kunna medges helt eller delvis om det finns särskilda skäl (prop. 2009/10:77). Regeringen föreslår i propositionen att det 15 april 2010 i Utlänningslagen ska införas fem nya paragrafer, 5 kap. 3 b–3 e och 27 §§.

Ur prop. 2009/10:77:

Anhöriginvandringen följer i många avseenden de senaste årens asylinvandring. Exempelvis är många personer från Irak och Somalia som beviljats uppehållstillstånd i Sverige de senaste åren familjemedlemmar till utlänningar som varit asylsökande och därefter beviljats ett permanent uppehållstillstånd här i landet. I allmänhet sker denna anhöriginvandring med en fördröjning på mellan 6 och 18 månader. Migrationsverket har uppskattat att det i genomsnitt dröjer drygt ett år från det att en person fått uppehållstillstånd till dess att en familjemedlem får uppehållstillstånd på grund av anknytning till honom eller henne (prop. 2009/10:77).

Av Europeiska kommissionens rapport till rådet och Europaparlamentet av den 8 oktober 2008 om tillämpningen av familjeåterföreningsdirektivet (EG-direktiv 2003/86/EG) framgår att alla medlemsstater i EU utom Sverige uppställer någon form av försörjningskrav som villkor för anhöriginvandring. Utformningen av försörjningskravet varierar mellan medlemsstaterna. I familjeåterföreningsdirektivet artikel 7.1 a–c finns fakultativa (icke obligatoriska) bestämmelser om försörjningskrav vid anhöriginvandring. Enligt direktivet får medlemsstaterna kräva bevis för att den person som bor i en medlemsstat har en bostad som anses normal för en familj av jämförbar storlek i samma område och som uppfyller medlemsstatens allmänna bestämmelser om säkerhet och sanitära förhållanden. Slutligen får medlemsstaterna kräva att anknytningspersonen har stabila och regelbundna försörjningsmedel som är tillräckliga för att försörja anknytningspersonen och hans eller hennes familjemedlemmar utan hjälp från systemet för socialt bistånd i den berörda medlemsstaten.

Försörjningskrav får enligt direktivet inte ställas som villkor för att make, maka eller underåriga barn får återförenas med en flykting. Genom skyddsgrundsdirektivet har medlemsstaterna i EU enats om gemensamma kriterier för vilka utlänningar som ska beviljas status som flyktingar eller alternativt skyddsbehövande i syfte att tillförsäkra dessa personer särskilt skydd i samtliga medlemsstater. De alternativt skyddsbehövande garanteras i direktivet vissa rättigheter som liknar dem som tillkommer flyktingar. Det är därmed önskvärt att alla som omfattas av skyddsgrundsdirektivet ska behandlas på samma sätt. Detta ska enligt regeringens mening även gälla i fråga om försörjningskrav.

Enligt utredningen (SOU 2008:114) ska försörjningskravet bestå av två delar. Dels ska anknytningspersonen klara sin försörjning, dels ska han eller hon förfoga över en lämplig bostad för sig själv och utlänningen. Enligt utredningens förslag ska kravet på att kunna försörja sig vara uppfyllt om det finns regelbundna inkomster, t.ex. lön från heltidsarbete, som tillgodoser anknytningspersonens eget livsuppehälle inklusive kostnad för egen bostad.

Det är regeringens uppfattning att avgörande faktorer för en god integration är arbete, språkkunskaper och bostad för den egna familjen. Om anknytningspersonen redan har integrerats i samhället genom att han eller hon är egenförsörjande och har en bostad, främjas även de nyanlända familjemedlemmarnas integration. Ingen remissinstans har heller ifrågasatt att det skulle vara positivt ur integrationssynpunkt att anknytningspersonen har arbete och bostad när de anhöriga anländer. Regeringen menar vidare att det inte är samhällsekonomiskt försvarbart att personer väljer att bo kvar i områden där möjligheterna att få arbete är begränsade samtidigt som arbetsmöjligheter finns på andra orter.

Den närmare regleringen rörande vilka inkomster som ska kunna tillgodoräknas, inkomsternas nivå och bostadsstandard är av detaljkaraktär som enligt prop. 2009/10:77 inte ska finnas i lag utan i förordning. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer (Migrationsverket) bemyndigas därför att meddela föreskrifter om vad som avses med försörjningsförmåga och bostad av tillräcklig storlek och standard.

Hur mycket den som bor i Sverige ska tjäna beror enligt Migrationsverket på inkomster och utgifter. Migrationsverket gör en individuell uträkning för varje person. Migrationsverket anger vilka minimikrav som bostaden ska uppfylla genom föreskrifter, så kallade MIGRFS. Då försörjningskravet infördes i lagen 15 april 2010 hade Migrationsverket ännu inte utfärdat några föreskrifter. Den som omfattas av kravet på försörjning ska besvara Migrationsverkets frågor om bostad och försörjning. Att ha förmåga att försörja sig själv innebär att man har lön, arbetslöshetsersättning, sjukpeng eller inkomstgrundad ålderspension. Referentpersonen/anknytningspersonen ska skicka in en rad intyg till Migrationsverket, så som personbevis/familjebevis, anställningsavtal och hyresavtal. Bostaden ska vara tillräcklig och tillgänglig från det att de anhöriga kommer till Sverige.

Vid handläggning enligt Utlänningslagen gäller bland annat Förvaltningslagen och de särskilda lagrum i Utlänningslagens 13 kapitel om handläggning. Enligt den så kallade officialprincipen ska Migrationsverket utreda ett ärende i den omfattningen som dess beskaffenhet kräver. Utgångspunkten när det gäller försörjningskravet i Utlänningslagen är att det ankommer på den sökande och anknytningspersonen/referentpersonen att presentera ett underlag för bedömningen av om kravet är uppfyllt. Avsikten enligt prop. 2009/10:77 är alltså inte att Migrationsverket ska utföra någon självständig utredning i Skatteverkets register för att ta reda på individers inkomst.

Regeringen menar att införandet av försörjningskrav kommer att ge positiva samhällsekonomiska effekter samtidigt som försörjningskravet inte strider mot internationella åtaganden så som Europakonventionen eller Barnkonventionen. Europakonventionen uppställer inte något hinder mot ett försörjningskrav som villkor för anhöriginvandring om detta är motiverat i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till t.ex. landets ekonomiska välbefinnande. Försörjningskravet strider inte heller mot Barnkonventionen eftersom kravet inte föreligger då anhöriginvandringen rör barn. Regeringens övergripande bedömning är att försörjningskravet ska påverka referentpersoner/anknytningspersoner att bosätta sig i regioner med goda förutsättningar för arbete och bostad. Tanken är att fler personer ska kunna försörja sig själv genom

arbete och inte vara beroende av olika slags bidrag. Detta ska enligt Regeringen medverka till delaktighet i samhället, öka integrationen, minska utanförskapet, minska kommunernas kostnader och öka skatteintäkterna.

Europakonventionen, en del av den legala ramen

Efter att i föregående avsnitt ha belyst Utlänningslagen och dess förändringar under ett antal år ska jag nu kort beröra Europakonventionen. Utlänningslagen är inte den enda lagstiftning som ska beaktas då ett ärende handlar om familjeanknytning och rätt till familjeliv. Även den Europeiska konventionen d. 4 nov. 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna utgör svensk lag och ska därför tillämpas. Europakonventionen från 1950, som inkorporerades med svensk rätt 1995, reglerar bland mycket annat rätten till respekt för privat- och familjeliv, hem och korrespondens, men även offentliga myndigheters skyldighet att inte inskränka rättigheten. Rätten till respekt för privatlivet är en svärdefinierad rättighet med många aspekter. Många olika företeelser kan, om man så vill, hänföras till privatlivet och först genom rättspraxis kan begreppet få en någorlunda tydlig avgränsning. Rättspraxis får vi från Europadomstolen som består av domare från varje konventionsstat.

Artikel 8 i Europakonventionen

1. Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.
2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutande av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändighet med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Det kan finnas olika tolkningar av vad som avses med familjeliv och vem som har rätt till familjeliv. Dessa tolkningar kan framträda i såväl

nationella lagstiftningar som i myndigheters praktik och tillämpning. Lagstiftare och nationella myndigheter kan ha olika tolkning av rätten till familjeliv och huruvida denna rättighet bara ska åtnjutas av kärnfamiljen eller vara vidgad även till andra. Tolkningen av begreppet kärnfamilj kan även skilja sig åt mellan olika nationella lagstiftningar. Nedan följer en reflektion.

Som tidigare nämnts är Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna en del av svensk lagstiftning och skall tillämpas när en utländsk person ansöker om uppehållstillstånd och åberopar anknytning till en person i Sverige. Europakonventionen reglerar individers rätt till respekt för privat- och familjeliv, hem och korrespondens, men även offentliga myndigheters skyldighet att inte inskränka rättigheten. Med detta menas att lagstiftaren och myndigheterna som tillämpar lagarna är skyldiga att, på olika sätt t.ex. i sitt arbete med handläggning, inte inskränka denna rättighet.

Primärt innebär artikel 8 att staten ska avhålla sig från ingrepp i den skyddade rättigheten. Sådana ingrepp består vanligen av åtgärder i enskilda fall men kan också gälla generella inskränkningar i människors frihet att forma sin tillvaro. Det kan förväntas att staten utfärdar lagar och förordningar som ger ett tillfredsställande skydd åt familjelivet och privatlivet i stort. Med stöd av artikel 8 kan krav ställas på ett lands familjerättsliga lagstiftning.

Enligt en annan av Europakonventionens artiklar, nämligen artikel 12, ska det finnas en rätt att ingå äktenskap. Artikel 8 medför att lagstiftningen i rimlig mån ska skydda detta äktenskap och familjen. Ibland förekommer det att stater ingriper och överträder den skyddade rättigheten. Har staten ingripit i den av artikel 8 skyddade rättigheten, gäller det att avgöra om ingreppet omfattas av undantagsbestämmelsen i artikel 8:2. Är så inte fallet är ingreppet konventionsstridigt. För att omfattas av undantagen måste i korthet följande tre villkor vara uppfyllda:

Ingreppet måste ha stöd i lag.

Ingreppet måste vara ägnat att tillgodose något av de i artikel 8.2 uppräknade allmänna eller enskilda intressena. (såsom statens säkerhet, landets ekonomiska välbefinnande mm)

Ingreppet måste vara nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

Vad som i många fall framstår som osäkert är om kravet på att ingreppet ska vara nödvändigt är uppfyllt. När det gäller detta krav har Europadomstolen framhållit att ordet "nödvändig" i detta sammanhang inte är synonymt med "oundgängligt". Vad som däremot krävs är att det föreligger ett "angeläget samhälleligt behov". Inskränkningen i den grundläggande rättigheten måste vidare stå i rimlig proportion till det syfte som ska tillgodoses genom inskränkningen. Varje konventionsstat har själv en viss frihet att avgöra om en inskränkning är nödvändig, men statens frihet är inte obegränsad. Europadomstolen förbehåller sig rätten att övervaka om friheten utnyttjas på ett rimligt sätt (Danelius 2002).

Europakonventionen innehåller ingen bestämmelse som förpliktigar en konventionsstat att medge en utlänning inresa i eller vistelse på dess territorium. Det står varje stat fritt att själv reglera villkoren för att utlänningar ska få vistas i landet. Ibland kan det dock vara så att en stats beslut kan leda till att en familj splittras eller att en familj inte kan leva tillsammans. I sådana fall måste frågan ställas om brott mot rätten till respekt för familjelivet i konventionen har skett. Vid tillämpningen av artikel 8 måste det bedömas om behandlingen av familjen, som både kan gälla utvisning av en familjemedlem och nekande av uppehållstillstånd för en familjemedlem, är proportionerlig och därmed nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Vid denna bedömning är det statens intresse att t.ex. skydda sig mot brottslighet eller att begränsa invandringen som ska avvägas mot de enskilda personernas intresse av att leva tillsammans i en familjegemenskap.

Det har redan konstaterats att konventionen inte innebär någon generell rätt för en utlänning att resa in i eller vistas i ett land. Frågan är då om det vid äktenskap över gränserna finns en rätt enligt artikel 8 att få inrese- och uppehållstillstånd för den utifrån kommande parten?

Beviljandet av uppehållstillståndet är ofta en förutsättning för att familjen faktiskt ska kunna leva tillsammans. Mot bakgrund av Europadomstolens rättspraxis kan det inte sägas finnas något generellt ställningstagande i denna fråga. Svaret på om rättigheten att leva tillsammans finns blir beroende av omständigheterna i det särskilda fallet. Ett ledande avgörande meddelades av Europadomstolen i Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Förenade Konungariket. Fallet gällde kvinnor som var bosatta i Storbritannien, men vilkas män vägrades uppehållstillstånd av de brittiska myndigheterna. Domstolen uttalade bland annat:

... omfattningen av en stats skyldighet att på sitt territorium släppa in anhängare till där bosatta invandrare varierar beroende på de berörda personernas speciella förhållanden. Dessutom kan domstolen inte bortse från att detta mål gäller inte bara familjeliv utan även invandring och att en stat enligt stadgad folkrätt och med förbehåll för sina traktatförpliktelser har rätt att kontrollera utlännings tillträde till statens territorium.

Domstolen konstaterar att detta mål inte gäller invandrare som redan hade en familj som de lämnade kvar i ett annat land i väntan på att de skulle få uppehållstillstånd i Storbritannien. Det var inte förrän klagandena hade fått uppehållstillstånd där som de ingick äktenskap...

... Skyldigheten enligt artikel 8 kan inte anses så vidsträckt att den innefattar en allmän skyldighet för en konventionsstat att respektera äkta makars val av bosättningsland och ge utländska makar rätt att bosätta sig i landet. I detta fall har klagandena inte visat att det förelåg hinder för dem att inrätta sitt familjeliv i sina egna eller makars hemländer eller att det fanns speciella skäl till att de inte kunde väntas göra det...

Europadomstolen framhöll vidare att klagandena, redan när de gifte sig, känt till att det kunde bli problem med deras mäns bosättning i Storbritannien. Det förelåg under de angivna omständigheterna ingen brist på respekt för deras familjeliv enligt artikel 8.

Omständigheterna var likartade i ett annat fall där uppehållstillstånd i Storbritannien vägrades mannen till en naturaliserad brittisk medborgare på grund av att äktenskapet ingåtts efter det att kvinnan bosatt sig i Storbritannien och det inte kunde uteslutas att syftet med äktenskapet varit att mannen skulle få uppehållstillstånd. Naturaliserad betyder att

personen i detta fall inte är född som brittisk medborgare utan har förvärvat medborgarskapet i efterhand. Det framhölls att det inte fanns något allvarligt hinder för kvinnan att återvända till sitt ursprungsland och där sammanleva med sin make och sitt barn (Danelius 2002).

Detta statuerande av praxis från Europadomstolen är intressant ur flera aspekter. Dels visar den att den enskilde utsätter sig för någon sorts risk när hon eller han gifter sig med en person som inte är bosatt i det egna bosättningslandet. Domstolen framhåller att den enskilde borde veta och förstå att det kan bli problem om parterna vill leva tillsammans i Europa. Dessa fall rör sig om ganska nyligen etablerade förhållanden, relationer som alltså ingåtts efter att referentpersonen flyttat till Europa. Dessa ärenden kallas i Sverige för snabba anknytningar och utgör något mer än hälften av all anhöriginvandring till Sverige enligt Migrationsverkets statistik. Det råder alltså enligt Europadomstolen ingen brist på respekt för parternas familjeliv när de tvingas leva åtskilda om förhållandet eller äktenskapet nyligen är ingånget.

En annan intressant ståndpunkt som tycks framgå av Europadomstolens praxis är att en naturaliserad medborgare inte har lika stor rätt att åtnjuta respekt för sitt familjeliv som en infödd medborgare har. Domstolen skriver att personerna kunde flytta hem till sina egna länder. Detta är viktigt att poängtera särskilt med tanke på att personen som omtalas är brittisk medborgare som är bosatt i Storbritannien.

Ur den nationella svenska utlänningslagen kan inte utläsas en motsvarande differentierad rättighet. Lagen med förarbeten anger istället att den som återopar anknytning till en person som är bosatt i Sverige har samma rättigheter som en person som återopar anknytning till en svensk medborgare, något som nyanserats något i och med att ett försörjningskrav införts för vissa anhöriginvandrare.

Vad säger rättskällorna om ansvaret att utreda?

För att komma till rätta med de långa handläggningstiderna har Migrationsverket och utlandsmyndigheterna, det vill säga de svenska

ambassaderna som utför utredningar och intervjuer med den sökande och dennes referentperson i Sverige, under senare år prövat nya metoder. Dessa metoder har inneburit att vissa utvalda individer sluppit genomgå en intervju och muntligt svara på frågor om förhållandet och dess seriositet. Dessa personer har istället fått fylla i ett frågeformulär om förhållandet och om sina kunskaper om den andre parten. Genom att använda frågeformulär går handläggningen mycket fortare och den enskilde slipper vänta i elva extra månader på att få komma på muntlig intervju. I andra fall görs intervjun kort och utredaren ställer endast två eller tre frågor, vilket ska jämföras med en normalutredning där ett tjugotal frågor ställs. Det går inte att hitta någon entydig och exakt vägledande information varken i lag, förarbeten, svensk praxis eller i någon annan skriven källa om hur urvalet går till när vissa sökande får en snabb behandling av ärendet och ett snabbt beslut. En snabb handläggning leder till att parterna inte behöver vara åtskilda någon längre tid.

I detta kapitel om den legala ramen kring handläggning av anhöriginvandring avses med utredningsansvar ett juridiskt, i rättskällorna fastlagt, utredningsansvar vilket ska skiljas från myndigheters etiska eller moraliska ansvar för de sökande. Vid handläggning av ärenden om uppehållstillstånd gäller Förvaltningslagen (1986:223). Handläggningen av ärenden om uppehållstillstånd regleras alltså inte i särskild lag eller förordning, utan de allmänna kraven på handläggning av ärenden framgår av 7 § Förvaltningslagen och muntlig handläggning regleras i 14 § samma lag. Det finns vissa förtydligande bestämmelser om handläggning av sådana ärenden i 13 kapitlet Utlänningslagen. Av den svenska grundlagen framgår att förvaltningsmyndigheter (Migrationsverket är en förvaltningsmyndighet) och andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen i sin verksamhet skall beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet (Regeringsformen 1 kap 9 §). Enligt den så kallade Officialprincipen ska Migrationsverket utreda ett ärende i den omfattningen som dess beskaffenhet kräver (prop. 2009/10:77). Huvudansvaret för att ärendet blir tillräckligt utrett läggs på myndigheten och inte på den enskilde (Warnling Nerep 2010). I 7 § Förvaltningslagen anges att

handläggningen ska vara så enkel, snabb och billig som möjligt utan att säkerheten eftersätts, vilket får anses vara en tumregel även i förhållande till utredningsansvarets fördelning (Staaf & Zanderin 2009). Migrationsverket har alltså enligt Officialprincipen ett utredningsansvar och handläggare/beslutsfattare ska agera opartiskt och vara sakliga. Dessutom ska allas likhet inför lagen beaktas. Frågan är då hur *stort* utredningsansvar Migrationsverket har vid anhöriginvandring och vad som kan anses vara sakligt eller ovidkommande vid seriositetsprövning och utredning. Gunnar Bramstång, som ofta uttryckte sig färgstarkt, skriver att man brukar tala om illojal maktanvändning då det konkreta mål som en myndighet vill uppnå med sitt beslut ej överensstämmer med den tillämpade författningens syfte. Illojal maktanvändning kan definieras som en icke syftestrogen författningstillämpning. Den rättstillämpande myndigheten har vid beslutsfattandet tagit avgörande hänsyn till ovidkommande omständigheter eller negligerat sakligt relevanta sådana. Illojal maktanvändning representerar en stundom försåtlig, ytterst allvarlig defekt hos ett förvaltningsbeslut och bringar detta i konflikt med den i 1 kap 9 § RF grundlagsfästa objektivitetsprincipen (Bramstång 1993).

Offentlig Utredning "Effektivare handläggning av anknytningsärenden"

Med anledning av ojämna ärendebalanser och viss oklarhet kring hur handläggningen vid anhörigärenden ska bedrivas bemyndigade Regeringen 2004 Barbro Holmberg såsom särskild utredare att utreda hur den dåvarande ordningen vid ansökan och utredning om uppehållstillstånd på grund av anknytning kunde bli mer effektiv. Resultatet blev SOU 2005:14 med rubriken: Effektivare handläggning av anknytningsärenden. Den offentliga utredningen har inte lett till några specifika lagändringar och vägledning får fortsatt hämtas från praxisbildande rättsfall, se följande avsnitt. Utredningen belyser några centrala problem i avvägningen mellan effektiv handläggning och tillräckligt beslutsunderlag.

Ur SOU 2005:14:

... Det framgår klart att muntlighetskravet vid utredningar av anknytningsärenden, vilket infördes genom propositionen, *Uppehållstillstånd på grund av anknytning* (prop. 1999/2000:43), har medverkat till att fördröja handläggningen och skapa stora handläggningsbalanser. Det har även inneburit ett stort hinder för myndigheterna att handlägga ärendena på ett effektivt sätt. Enligt vår bedömning är det mer rationellt att låta myndigheterna avgöra hur ärendena skall utredas och handläggas på det mest effektiva sättet med hänsyn till behoven i varje enskilt fall. Muntliga utredningar blir en av flera metoder och kommer att användas i stor utsträckning även i fortsättningen för att man skall kunna klarlägga förutsättningarna att bevilja uppehållstillstånd t.ex. i ärenden som rör arrangerade äktenskap. Det kommer också i regel att vara nödvändigt att ha intervjuer med sökande vid utlandsmyndigheterna. Erfarenheterna visar nämligen att det nästan alltid krävs en muntlig kontakt med sökanden för att man skall få ett godtagbart beslutsunderlag. Det är samtidigt viktigt att man utvecklar utredningsmetoderna, exempelvis den kombination av muntlig och skriftlig utredning med referenspersonen vilken redan prövas vid några av Migrationsverkets enheter. Vi har i vår analys av den nuvarande seriositetsprövningen och underlaget för den inte funnit några alternativ som helt kan ersätta de utredningar som görs i dag. Dessa bör dock göras mer flexibla och mer inriktade mot de uppgifter som är direkt avgörande för bedömningen om förhållandet är seriöst. Det gäller exempelvis att i högre grad koncentrera utredningen på vad parterna känner till om varandras mer näraliggande personliga förhållanden och vilka framtidsplaner parterna har...

Praxisbildande rättsfall

Följande praxisbildande rättsfall från Migrationsdomstol/Migrationsöverdomstol förhåller sig till Utlänningslagen 2005:716 och bidrar till en belysning av avhandlingens centrala begrepp "handläggning/utredning" och "seriöst förhållande". De rättsfall jag valt handlar om *hur* utredningar ska bedrivas för att kunna bedöma om ett seriöst förhållande föreligger och *vad* ett seriöst förhållande egentligen är. Det ska alltså understrykas att rättsfallen fastlägger hur utredning och handläggning vid Migrationsverket och Migrationsdomstolar ska gå till för

att det ska kunna göras en seriositetsprövning, vilket är motiveringen till att just dessa rättsfall valts.

Muntlig utredning krävs normalt vid seriositetsprövning

Rättsfallet UM 1391 från Migrationsöverdomstolen påvisar vikten av att det genomförs en bra och utförlig utredning, normalt en muntlig sådan för att myndigheten ska kunna göra en seriositetsprövning.

Utdrag ur Migrationsöverdomstolens dom:

... Migrationsverket ansåg den skriftliga utredningen tillräcklig för att anse att äktenskapet uteslutande ingåtts för att mannen skulle få uppehållstillstånd. Det gör inte Migrationsöverdomstolen. Målet återförvisas till Migrationsverket för komplettering med en muntlig utredning. Migrationsverket ansåg att parets äktenskap ingåtts uteslutande för att maken skulle få uppehållstillstånd i Sverige. De uppgavs sakna ett gemensamt språk och ha dålig kännedom om varandra. Paret uppgavs också ha olika uppfattningar om när de blev ett par och under vilken tid de bott tillsammans. Migrationsöverdomstolen konstaterar att verkets underlag för bedömningen är ett formulär med frågor som mannen svarat på vid konsulatet i hemlandet och ett som maken besvarat skriftligen. De omständigheter som legat till grund för avslaget har inte föranlett någon fördjupad utredning från verkets sida. En förutsättning för uppehållstillstånd är att förhållandet framstår som seriöst. Vid seriositetsbedömningen beaktas att ett förhållande varat viss tid, att parterna träffats i viss utsträckning, att de har god kännedom om varandra och att de har ett gemensamt språk. Seriositetsprövningen kräver en bra och utförlig utredning, normalt en muntlig sådan. En skriftlig utredning är tillräcklig endast i undantagsfall (prop. 1999/2000:43 s. 38) Migrationsöverdomstolen anser inte att den utredning som genomförts är sådan att den kan läggas till grund för ett avgörande av om äktenskapet ingåtts uteslutande i syfte att bereda mannen uppehållstillstånd. Materialet bör kompletteras med en muntlig utredning. Migrationsöverdomstolen upphäver Migrationsverkets beslut och Migrationsdomstolens dom och återförvisar målet till Migrationsdomstolen för ny handläggning. Materialet måste kompletteras med en muntlig utredning med maken...

Detta rättsfall understryker huvudregeln att utredningar skall ske muntligt för att skaffa ett tillräckligt bra beslutsunderlag när seriositeten

av ett förhållande ska bedömas. Domstolen menar att skriftliga utredningar endast ska förekomma i undantagsfall. Detta rättsfall kan också tolkas så att skriftliga utredningar inte kan ligga till grund för avslag utan bara komma i fråga när handläggaren presumerar att ärendet kommer att resultera i ett bifall.

Om utredning och beviskrav

Av MIG 2007:13 framgår att Migrationsverket har ett övergripande ansvar för att ett ärende blir tillräckligt utrett, men även en asylsökande har ett ansvar att tillhandahålla alla relevanta uppgifter. Det är utlänningen som har bevisbördan för de omständigheter som åberopas (MIG 2007:13).

Efter överklagande prövas utlänningsärenden i Migrationsdomstol varvid utredningsansvaret preciseras. Av 8 § Förvaltningsprocesslagen följer att rätten ska tillse att ett mål blir så utrett som dess beskaffenhet kräver. Enligt 9 § samma lag får muntlig förhandling ingå bland annat när det kan antas vara till fördel för utredningen.

Av MIG 2006:7 och av prop. 2004/05:170 framgår att utredningsansvaret är tydligare formulerat och större vid asylärenden än vid anknytningsärenden. När det gäller utredningsansvaret i anhörigärenden är uttalanden i förarbeten mycket svaga och vägledning får i första hand sökas i praxis.

Hur myndigheten ska hantera utredningsprocessen och bevisbördan i ärenden där misstanke om oriktigheter kring äktenskapet föreligger framgår av MIG 2007:19. Bevisbördan för att det kan vara fråga om ett skenäktenskap, att det föreligger ett civilrättsligt giltigt äktenskap men att detta ingått i annat syfte än att makarna skall leva tillsammans som gifta, ligger på staten. Vid misstanke om att det kan vara fråga om ett skenförhållande bör en fördjupad utredning göras för att klargöra om det rör sig om ett sådant äktenskap. Utredningen skall på samma sätt som vid seriositetsprövningen omfatta t.ex. förhållandets uppkomst och parternas kännedom om varandra se prop. 2005/06:72, jmf med prop. 1999/2000:43 (MIG 2007:19).

I MIG 2008:18 är det tvistigt om A och B är gifta med varandra. I rättsfallet poängteras att bevisbördan för att ett civilrättsligt giltigt äktenskap föreligger åligger A, det vill säga den sökande.

Ett centralt rättsfall är MIG 2007:45 med rubriken, "Fråga om beviskravet vid seriositetsprövning enligt 5 kap. 3a § första stycket1 Utlänningslagen". Migrationsöverdomstolen resonerar kring utredning och beviskrav vid seriositetsprövning. Här följer utdrag ur rättsfallet:

... A ansökte om uppehålls- och arbetstillstånd. Hon åberopade som stöd för ansökan anknytning till sin i Sverige bosatte pojkvän och tilltänkte sambo B (anknytningspersonen). A ansökte även om uppehållstillstånd för sin dotter C. Migrationsverket ansåg att det förelåg omständigheter som gjorde att deras förhållande inte framstod som seriöst; de hade inget gemensamt språk och de fick titta i lexikon när de pratade med varandra samt att B hade dålig kännedom om A. Migrationsverket avlog ansökningarna. A överklagade beslutet. Migrationsverket bestred bifall. A och B har i sina respektive utredningar lämnat uppgifter som kan ge anledning att betvivla deras förhållandes seriositet. Migrationsdomstolen finner emellertid, mot bakgrund av vad som framkommit i överklagandet och med hänsyn till de förhållandevis låga beviskrav som gäller, att det åberopade förhållandet framstår som seriöst.

Migrationsverket yrkade att Migrationsöverdomstolen med upphävande av Migrationsdomstolens dom skulle fastställa Migrationsverkets beslut. Migrationsverket anförde i huvudsak följande. Migrationsdomstolen har tillämpat ett allt för lågt beviskrav i seriositetsbedömningen. A och B har stora språkproblem. Till detta kommer att B har visat stora brister i sin kännedom om A och C. De kompletterande uppgifter som har lämnats i överklagandet till Migrationsdomstolen har inte läkt dessa brister. Förhållandet framstår inte som seriöst. Inför lagstiftningsändringen som genomfördes den 1 juli 2000 framhölls vissa objektiva bedömningsgrunder som skulle iaktas vid seriositetsprövningen. De grunder som skulle beaktas var om förhållandet varat en viss tid, om sökanden och anknytningspersonen träffats i viss utsträckning, deras kunskaper om varandra, deras förmåga att kommunicera på ett gemensamt språk samt om de hade barn eller väntade barn tillsammans. Dessa objektiva bedömningsgrunder ansågs ligga i linje med en resolution om skenäktenskap som antagits av Europeiska unionen. I samma lagstiftningsärende framhölls att seriositetsprövningen kräver en bra och utförlig utredning, bl.a. i form av muntlig utredning. Reger-

ingen redovisade en förhoppning om att ett bättre beslutsunderlag vid den första prövningen skulle leda till att fler omständigheter som talar mot att uppehållstillstånd beviljas kommer fram.

Migrationsöverdomstolens bedömning:

Det är en allmän förvaltningsrättslig princip att den som ansöker om en förmån har att visa att han eller hon uppfyller förutsättningarna för att beviljas förmånen. Den som ansöker om uppehållstillstånd har alltså att göra sannolikt att förutsättningarna för uppehållstillstånd är uppfyllda.

Migrationsöverdomstolen konstaterar att seriositetsprövningen på det sätt den kommit att utövas har formats utifrån tolkningar av olika förarbetsuttalanden. Av dessa framgår att lagstiftaren tänkt sig att ett förhållande i regel får bedömas som seriöst, om det inte finns några indikationer på motsatsen samt att beviskraven inte kan ställas alltför högt i denna typ av ärenden eller mål. Migrationsöverdomstolen finner i likhet med Lagrådet (prop. 1999/2000:43 s.86) att intentionerna med bestämmelsen, som den beskrivits i förarbetena, inte går att läsa ut av lagtexten. Ordalydelsen i lagtexten medger alltså inte en tillämpning av den aktuella bestämmelsen utifrån den tolkning som görs i förarbetsuttalandena. Som 5 kap. 3 a § utlänningslagen är utformad finns ingen ovillkorlig rätt till uppehållstillstånd om förutsättningarna för tillstånd är uppfyllda. I lagtexten anges att uppehållstillstånd ”får” ges medan det i 5 kap. 3 § utlänningslagen – som avser makar/sambor – anges att uppehållstillstånd ”skall” ges. Bestämmelsen i 5 kap 3 a § utlänningslagen innehåller heller inte något undantag från principen att den som ansöker om uppehållstillstånd har bevisbördan för att förutsättningarna för att beviljas detta är uppfyllda. Tvärtom uppställs rekvisitet ”förhållandet framstår som seriöst”, vilket sökanden alltså har att göra sannolikt. Att något lägre beviskrav skall gälla i denna typ av ärenden jämfört med andra tillståndsärenden i utlänningslagen framgår inte heller av lagtexten.

Vid seriositetsbedömningen måste en helhetsbedömning av omständigheterna göras där både faktorer som talar för och mot seriositet beaktas. Migrationsöverdomstolen finner vid en sammanvägd bedömning av vad som framkommit i målet att A inte har gjort sannolikt att hennes uppgivna förhållande till B är seriöst i utlänningslagens mening. Hennes ansökan om uppehållstillstånd kan därför inte beviljas. Vid detta förhållande kan inte heller hennes dotter C beviljas uppehållstillstånd. Migrationsver-

kets överklagande skall således bifallas innebärande att verkets beslut skall fastställas...” (MIG 2007:45)

I rättsfallet understryker Migrationsöverdomstolen att intentionen som den beskrivs i förarbetena, det vill säga presumtionen att beviskravet inte ska ställas så högt i anhörigärenden, inte går att utläsa ur lagtexten. Migrationsöverdomstolen menar att seriositetsprövningen har utformats utifrån olika tolkningar av förarbeten och att det i egentlig mening inte finns anledning att använda ett orimligt lågt beviskrav i anhörigärenden.

Övriga rättsfall om seriöst förhållande

Rättsfallet UM 2024-07 handlar om motstridiga uppgifter vid seriositetsprövning. En man hade ansökt om uppehållstillstånd och åberopat anknytning till sin flickvän. Migrationsverket avslag ansökan och mannen överklagade till Migrationsdomstolen.

Utdrag ur Migrationsdomstolens dom:

... Migrationsverket avslag mannens ansökan om uppehållstillstånd på grund av anknytning till sin flickvän. Paret hade lämnat motstridiga uppgifter. Migrationsdomstolen konstaterar att mannen uppgett att paret tog kontakt i september 2006, medan kvinnan uppgett att det var i december samma år. De har också lämnat motstridiga uppgifter om vilka presenter som utbyttes och när detta gjorts. Dessa motstridiga uppgifter anses inte vara av sådant slag att de bör påverka en seriositetsbedömning negativt. Migrationsdomstolen bifaller överklagandet och beviljar mannen uppehållstillstånd...

Det ska observeras att detta rättsfall inte är från Migrationsöverdomstolen. Detta till trots anses detta vara en rättspraxisnotis. Rättsfallet kan tolkas så att parter vid en seriositetsprövning inte behöver veta när de träffats och inte behöver lämna samstämmiga uppgifter när det gäller gåvor och tidpunkter. Detta är förvånande med tanke på att det just är samstämmiga svar på frågor om när paret träffats och inlett förhållandet som Migrationsverkets utredare fokuserar sin utredning på, vilket är i enlighet med ovan angivna propositioner.

Varken styrkt äktenskap eller seriöst förhållande

Rättsfallet MIG 2008:18 från Migrationsöverdomstolen ger vägledning både om hur 5 kap 3 § första stycket 1 p Utlänningslagen ska tolkas och hur 5 kap 3a § 1 stycket 1 p Utlänningslagen ska tolkas. I rättsfallet prövas om paret har styrkt att ett giltigt äktenskap föreligger och om uppehållstillstånd kan beviljas av den anledningen men även om paret istället har ett seriöst förhållande och uppehållstillstånd kan beviljas av den anledningen. Migrationsverket avslog ansökan. Den sökande överklagade till Migrationsdomstolen som biföll överklagan. Migrationsverket överklagade till Migrationsöverdomstolen som biföll överklagandet.

Utdrag ur Migrationsdomstolens dom:

... Mannen ansökte om uppehålls - och arbetstillstånd och återopade anknytning till kvinnan som är bosatt i Sverige. Migrationsverket ansåg att äktenskapet inte var giltigt i Sverige eftersom vigselbeviset inte stämmer överens med uppgifter i kvinnans personbevis. Dessutom anförde Migrationsverket att mannen och kvinnan lämnat olika uppgifter om att mannen kidnappats i hemlandet. Enligt Migrationsverket fanns det inte något som visade att mannen och kvinnan faktiskt har haft kontakt med varandra och mannen har angetts som far till kvinnans barn trots att det inte är hans barn. Migrationsverket ifrågasätter trovärdigheten i de lämnade uppgifterna och avslog mannens ansökan om uppehållstillstånd grundat på anknytning till kvinnan. Migrationsdomstolen anförde att enligt svensk folkbokföring är mannen och kvinnan gifta med varandra. Eftersom äktenskapet ska ha ingåtts innan kvinnan lämnade hemlandet var det enligt Migrationsdomstolen svårt att se hur det skulle kunna ha inletts utslutande i syfte att ge mannen uppehållstillstånd i Sverige eller i annat land. Inget tydde heller på att de saknade avsikt att leva tillsammans i Sverige eller att det annars skulle finnas särskilda skäl mot att bevilja uppehållstillstånd. Migrationsdomstolen beviljade mannen tidsbegränsat uppehållstillstånd i Sverige...

Domen överklagades till Migrationsöverdomstolen. Utdrag ur domen:

... Migrationsöverdomstolen skriver i sin dom att Skatteverket har registrerat kvinnan som gift med mannen utan att kontrollera riktigheten i kvinnans uppgifter om äktenskapet. Uppgift i vigselbeviset om kvinnans

födelseår stämmer inte överens med uppgivet födelseår. Enligt Migrationsöverdomstolens samlade bedömning har mannen inte styrkt att ett civilrättsligt giltigt äktenskap föreligger mellan honom och kvinnan och uppehållstillstånd kan därför inte beviljas på denna grund. Frågan är då om mannens och kvinnans relation kan anses som ett nyetablerat förhållande och att mannen kan beviljas uppehållstillstånd med stöd av 5 kap 3 a § första stycket 1 p Utlänningslagen.

Mannen och kvinnan är kusiner och har vuxit upp i samma hushåll. De har huvudsakligen lämnat samma uppgifter om varandras familjeförhållanden och om när deras förhållande inleddes men övriga uppgifter skiljer sig i betydande omfattning från varandra, anför Migrationsöverdomstolen. Det är anmärkningsvärt att de inte har kunnat lämna samma uppgifter om tiden för den uppgivna kidnappningen av mannen, om när de på nytt fick kontakt med varandra och om omfattningen av deras kontakt därefter. Migrationsöverdomstolen anser att mannen inte gjort sannolikt att mannen och kvinnan har ett förhållande som framstår som seriöst. Mannen kan därför inte heller beviljas uppehållstillstånd på denna grund...

Tolkningen av detta rättsfall är att det i och med den nya Utlänningslagen 2005:716 inte räcker att endast vara gift för att uppehållstillstånd ska beviljas. Det måste vara styrkt att det är ett giltigt äktenskap. I händelse av att detta inte anses giltigt får saken prövas mot nästa lagrum, det vill säga myndigheten gör en seriositetsprövning. Vid denna prövning får det inte förekomma för mycket motstridiga uppgifter, särskilt inte om paret är kusiner och därmed har kunskap om varandras familjeförhållande lätt tillgänglig. Uppgifter om annat än familjeförhållanden måste vara överensstämmande om paret ska kunna göra sannolikt att förhållandet framstår som seriöst.

Handläggarnas frihetsgrad

Handläggarna och beslutsfattarna arbetar inom organisationen Migrationsverket och organisationen anger ramar för uppdraget. Uppdraget är bland annat att tillämpa Utlänningslagen, en lag som i vissa delar har ramlagskaraktär. Handläggare och beslutsfattare är genom sin anställning representanter för Migrationsverket. Handläggare och

beslutsfattare bär med sig olika kunskaper och ikläder sig olika roller, såsom juristens yrkesroll och handläggarrollen. Tillsammans skapar det ett handlingsutrymme som kan användas på olika sätt. Lipsky (1980) har med sin *Street-Level Bureaucracy*, visat att tjänstemännen på gräsrotsnivå som har direktkontakt med de sökande har ett användbart och stort handlingsutrymme. Handläggarna och beslutsfattarna befinner sig i en position mellan den enskilde sökande och myndigheten, vilket leder till en viss frihetsgrad eller en handlingsfrihet. Gräsrotsbyråkraten befinner sig i en organisation som har en politisk målsättning och knappa resurser. Tjänstemännen använder sin handlingsfrihet inom myndighetens och lagstiftningens ram för att hantera ärenden på lämpligt sätt när beslut ska fattas och beslut delges i en direktkontakt med de sökande. När organisationen präglas av stort handlingsutrymme för tjänstemännen får gräsrotsbyråkraternas normer och värderingar stort genomslag på hur verksamheten utvecklas. Denna frihet kan kritiserats för att leda till godtyckliga beslut.

Handlingsutrymmet påverkas av lagstiftningen som styr myndigheten och av organisationen och dess förutsättningar. Lagstiftningen fungerar som en komponent i en sammansatt social helhet (Mathiesen 1985) på Migrationsverket. Utöver detta kan handlingsutrymmet ökas eller minskas beroende på rutiner och handböcker, professionella tolkningar, traditioner, individuella faktorer hos handläggare och den sökande samt på hur handläggare och sökande kommunicerar med varandra. Handläggarnas och beslutsfattarnas frihet och ansvar ligger i *hur* man hanterar handlingsutrymmet (Svensson, Johnsson & Laanemets 2008). För att som tjänsteman kunna förstå handläggningens och beslutsfattandets villkor är det en förutsättning att man förstår organisationen man är en del av och vilka möjligheter och begränsningar avseende resurser som organisationen har. Det är också en fördel om man kan sätta sig in i situationen och innebörden av att vara sökande. Handläggarens och beslutsfattarens roll innebär en maktfull position med rätt att tolka människors situation och behov. Tjänstemännen får makt som innebär en möjlighet att driva igenom sin egen vilja i det sociala livet, och detta även om andra deltagare i det sociala livet gör motstånd (Mathiesen 1985). I boken *Handlings-*

utrymme. Utmaningar i socialt arbete (Svensson et al 2008) visar författarna att en bedömning som utifrån lagstiftning och organisationens perspektiv ter sig självklar och rationell, i perspektivet av att vara medmänniska kan te sig märklig. Författarna menar att handlingsutrymmet skapas i samspelet mellan organisationen och professionen. En stark profession kan påverka hur organisationen sätter ramarna.

På Migrationsverket finns inga helt tydliga professioner, bortsett från beslutsfattarna som ofta är jurister med juristens yrkesroll och kunskapsbas där vissa normer och värderingar förmedlats genom juristutbildningen. Handläggarna har en varierad utbildningsbakgrund och många har inte akademisk utbildning. I detta sammanhang blir handläggarens personliga värderingar, livserfarenheter och intressen aspekter av hur handlingsutrymmet formas och används (jmf Svensson et al. 2008). Även allmänhetens uppfattning och mediers bevakning av Migrationsverkets verksamhet kan påverka hur handlingsutrymmet används. Verksamheten vid Migrationsverket kan sägas vara ett politiskt och moraliskt projekt där handlingar och beslut präglas av normer och av vad som kan anses vara rätt, riktigt och rimligt. Peczenik (1995) menar att en etisk norm- eller värdesats i en viss mening är slutgiltig om den kan motiveras så väl att alla relevanta motskäl väger mindre tungt i det ifrågavarande fallet. En sådan norm är då slutgiltigt handlingsrättfärdigande. Närmare bestämt är det etiskt sett orimligt att inte följa den.

Handläggare och beslutsfattare är anställda av Migrationsverket och har därför, oavsett formell utbildning, av arbetsgivaren bedömts som lämpliga att handlägga och fatta beslut. Förutom formell utbildning har handläggare och beslutsfattare en så kallad "tyst kunskap" som handlar om kunskap som inte är helt medveten och inte är uttalad. Man kan likna tyst kunskap vid intuition och det finns inte något enkelt sätt att beskriva eller mäta vad tyst kunskap är. Dock behövs tyst kunskap för att få verksamheten att fungera. Tjänstemännen får makt och ansvar som de kan använda på olika sätt. Antingen kan tjänstemannen vara lojal med organisationens uttalade eller outtalade ambition och målsättning eller så kan tjänstemannen välja någon annan strategi. Svensson, Johnsson och Laanemets använder begreppen *lojal*,

protest, obstruktion och *sorti* och de refererar på sid 106 till Lundquist (1998) avseende dessa begrepp. Så länge handläggaren och beslutsfattaren på Migrationsverket finner uppdraget ligga i linje med sin egen övertygelse och sitt sätt att betrakta t.ex. seriösa förhållande är det självklart att vara lojal med organisationen. Om och när det uppstår etiska dilemman, när beslutsfattandet man ska utföra inte överensstämmer med de personliga erfarenheterna och den egna moraluppfattningen, finns det olika sätt att hantera det på. Tjänstemannen kan protestera men göra det inom ramen för organisationen genom att vända sig till högre chefer och på olika sätt påtala det felaktiga i beslutsfattandet. Tjänstemannen kan också obstruera, vilket innebär att tjänstemannen saboterar t.ex. genom att baktala chefer, kollegor och verksamheten såväl inom som utanför organisationen. Den sista möjligheten att lösa situationen då handläggaren eller beslutsfattaren inte kan acceptera hur verksamheten och beslutsfattandet utförs är att tjänstemannen lämnar verksamheten, alltså gör *sorti* (Svensson et al. 2008).

Utlänningslagens konstruktion med inslag av ramlagskaraktär, i kombination med att tjänstemännen kan anses vara frontlinjebyråkrater, ger ett handlingsutrymme. Detta handlingsutrymme är något jag återkommer till och reflekterar över i kapitel 7, 8 och 9.

4. Tidigare forskning

Att upptäcka och förhålla sig till tidigare forskning ger impulser att bedriva ny forskning, men också en insikt i hur ämnesområdet metodologiskt kan studeras. Jag väljer att förhålla mig till några spår inom tidigare forskning som är relevanta för denna avhandlings problem och forskningsfråga, det vill säga handläggning och beslutsfattande inom migrationsområdet. Den tidigare forskning som kommer att beröras är relevant för kunskapsområdet och handlar om migration, om handläggning av ärenden, om handlingsutrymme och om beslutsfattande.

Med hjälp av vissa nyckelord som fungerar som sökord har jag letat efter tidigare forskning som på olika sätt berör mitt forsknings/ämnesområde. Nyckelorden är: migration, human rights/mänskliga rättigheter, family reunion/anhöriginvandring, law/lag och handläggning. Andra sökord som använts men förkastats då de inte direkt anknyter till avhandlingens frågeställning är t.ex. Swedish migration board/Migrationsverket, residence permit/ uppehållstillstånd och trafficking. Jag har gjort sökningar efter vetenskapliga artiklar och böcker på många ställen såsom i: Libris, Elin, Web of knowledge, Web of science, Intute of social science, Google Scholar, Sociological abstracts, Academic search elite och Business source premier. Det önskvärda hade varit att göra en fullständig systematic review där jag identifierar, utvärderar och tolkar all forskning inom ämnesområdet. I mitt fall har det inte varit möjligt utan jag har gjort en kort variant av så kallad systematic mapping där jag systematiserar funna vetenskapliga artiklar och böcker utifrån nyckelord/sökord och bland annat noterar vilka metoder författarna använt.

Vid denna systematisering framgår det att sökorden migration och human rights genererar ohanterligt många vetenskapliga alster, böcker och artiklar. Sökorden måste kombineras med t.ex. family reunion, reunification och law/lag för att relevant material ska hittas. Nedan redogörs för en del av den relevanta tidigare forskningen jag funnit. Oavsett hur man söker och formulerar sökord verkar det inte finnas

någon tidigare forskning kring handläggningen av anhöriginvandringsärenden på Migrationsverket i Sverige. Annan handläggning på Migrationsverket har studerats, vilket jag redogör för nedan.

Svenska myndigheters ärendehandläggning har studerats och den tidigare forskningen är stor. Jag har valt några studier som jag redogör för och hämtar inspiration ifrån.

Att forska om migration

Forskning om migration kan göras på olika sätt och med olika fokus och perspektiv. Migration kan ses ur ett hälsoperspektiv så som Brämberg (2008) gör i sin doktorsavhandling, *Att vara invandrare och patient i Sverige*. Brämberg ser migrationen till Sverige i ljuset av landets tidigare behov av arbetskraft och hur den förändrade migrationen under senare år inneburit en sämre tillgång till arbetsmarknaden och en ökad ohälsa för personer som invandrat till Sverige. Studien/studierna bygger på en rad intervjuer med invandrare om upplevelsen av att vara patient i Sverige. Lill skriver i sin avhandling (2007) om hur etnicitet görs inom äldreomsorgen och om hur vi "görs" till etniska subjekt. Även Björngren Cuadra (2005) forskar kring migration ur ett hälsoperspektiv där hon i sin avhandling diskursanalytiskt hanterar paradoxen jämlikhet och olikhet i samhällets etniska mångfald vid tandvårdsarbetet med patienter. Baghir-Zada har skrivit en avhandling (2009) där han komparativt gör en studie mellan Sverige och Nederländerna om vilket sjukvårdsbehov odokumenterade migranter anser sig ha.

Migration kan även mätas och jämföras med hjälp av siffror och rankingsystem. MIPEX står för Migrant Integration Policy Index och produceras av 25 organisationer bestående av forskningsinstitut, NGO:s och flera europeiska universitet, bland annat University of Sheffield. MIPEX mäter med jämna mellanrum policies för att integrera migranter i 28 europeiska länder. Syftet är att mäta migranternas möjligheter att delta i det europeiska samhället. Sverige värderas i denna rapport och får höga poäng på det mesta såsom politiskt delta-

gande och anti-diskriminering, men låga poäng när det gäller sysselsättning för invandrade migranter, där finns det ett gap mellan svenskars sysselsättningsnivå och invandrares sysselsättningsnivå. Det noteras att Sverige väl uppfyller alla legala förutsättningar för att möjliggöra att invandrare kan arbeta såsom SFI, barnomsorg, regler för anställning och egenföretagande, men att det trots detta inte leder till en ökad sysselsättning för invandrare. Ett annat område som mäts är anhöriginvandringen där Sverige får högsta betyg. Man har särskilt noterat att en invandrad migrant efter kort tid i Sverige kan hämta hit sina anhöriga oavsett om han eller hon har en försörjning, sjukvårdsförsäkring, bostad eller kan tala svenska (MIPEx 2007). Krav på bostad och försörjning har inte införts i Sverige förrän 15 april 2010.

Vid Center for Migration Law, University of Nijmegen, Nederländerna har det gjorts en komparativ studie med titeln: *The legal status of persons admitted for family reunion. A comparative Study of Law and Practice in some European States*. (Peers et al. 2000). I denna studie jämförs några europeiska länders utlänningslagstiftning och hur länderna förhåller sig till olika relevanta europeiska dokument såsom t.ex. Europakonventionen. I denna studie konstateras att i Sverige och i Schweiz är anhöriginvandringen den dominerande invandringen, vilket inte är fallet i alla andra europeiska länder. Dock är det likartat i andra stora immigrationsländer utanför Europa såsom Australien, Kanada och USA. I studien belyses anhöriginvandrares sociala och politiska rättigheter, tillträde till arbetsmarknaden och deras möjligheter att stanna kvar i landet även om personen som familjen kom för att återförening sig med avlider eller skiljer sig från maken/makan.

Migration kan också ses i ljuset av tillgång till välfärd och staters socialpolitiska ambitioner vilket Righard (2008) gör i sin doktorsavhandling, *The welfare mobility dilemma*. Righard studerar hur individer och kollektiv är mobila och transnationella vid t.ex. arbetskraftsinvandring och anhöriginvandring samtidigt som välfärdsstaterna direkt eller indirekt förväntar sig att individer ska vara immobile. Välfärdsstatens ambition att ibland omfördela resurser mellan individens olika stadier i livscykelns sätts på prov när individen agerar transnationellt. Righard

balanserar mellan migrationsforskningens transnationella förhållnings-sätt och socialpolitikforskningens ganska territoriella förhållningssätt.

Migration kan vidare ses i ljuset av EU-migrationslagstiftning vilket Papagianni (2006) gör i boken, *Institutional and Policy Dynamics of EU Migration Law*. Papagianni beskriver svårigheter som funnits i Europa om att samordna migrationslagstiftningarna, vilket till stor del berott på Englands och Spaniens dispyt kring Gibraltars suveränitet. Dessa meningsskiljaktigheter har man dock tvingats överbrygga i och med Berlinmurens fall och det kraftigt ökande antalet asylsökande till Europa. Att migrations- och asylfrågor nu ingår i EU:s s.k. första pelare är ett resultat av denna process i Europa.

Direkt relaterad till min avhandling är Groenendijks artikel (2006) i *European Journal of Migration and Law*. Artikeln har titeln: *Family Reunification as a Right under Community Law*. Författaren argumenterar för att europeisk nationell lag, efter att EG-direktivet 2004/38/EC om familjeåterförening implementerats, inte i alla delar är förenlig med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Migration till och inom EU ses här mot bakgrund av europarättslig lagstiftning och dess harmonisering.

Om man betraktar anhöriginvandring till Sverige som ett särskilt forskningsfält blir det svårare att hitta forskning att förhålla sig till. Området verkar vara i princip utforskat. Om europeiska förhållanden kan man hitta några vetenskapliga artiklar. Med ett genusvetenskapligt perspektiv skriver Simmons (2007) i *Feminist Review* en artikel med titeln; *"Skills, sexual citizens and the UK's family reunion provision"*. Hon beskriver lesbiska pars väg och problem genom den brittiska anhöriginvandringen.

Eleonore Kofman är verksam vid Nottingham Trent University. Kofman har en stor produktion bakom sig och skriver med ett genusvetenskapligt perspektiv om anhöriginvandring till Europa. I artikeln *"Family-Related Migration: A Critical Review of European Studies"* (Kofman 2004) skriver författaren att trots att familjemigration/anhöriginvandring länge varit den dominerande invandringen till Europa så är forskningen kring detta teoretiskt, metodologiskt och

empiriskt marginaliserad och negligerad. Detta beror bland annat på att fokus legat på den ekonomiskt mätbara manliga arbetskraftsinvandringen, på bekostnad av intresset för den kvinnliga följdinvandringen som är svårare att mäta och som sker inom den sociala och mer privata sfären. Dock menar Kofman att ett forskningsmässigt förhållningssätt baserat på nätverk, diaspora och transnationella koncept möjliggör för oss att skaffa en uppskattning av förändringen inom familjemigration/anhöriginvandring i relation till strategier beroende på klass, kön och etnicitet.

Forskning om anhöriginvandring har fått en liten plats inom migrationsforskningen och inom det politiska samtalet. Anhöriginvandring regleras av nationella lagar och i Europa av EG-direktiv om bland annat familjeåterförening (se t.ex. EG-direktiv 2004/38/EC). Anhöriginvandring kan i det ljuset framstå som självklar och som en självklar rättighet och därför inte som ett uppenbart intressant forskningsområde. Den befintliga migrationsforskningen är omfattande, men till övervägande del fokuserad på flyktingar och flyktingrelaterade problem. För min forskning, som handlar om fenomenet anhöriginvandring, dess handläggning och konsekvenser, behöver jag använda mig av metoder där jag förhåller mig till migrationens kontext. Ett ytterligt viktigt bidrag är artikeln: *"Gender, Migration, and Law, Crossing Borders and Bridging Disciplines"* (Calavitas 2006). I denna artikel studerar författaren invandringen till södra Europa och ser på den politiska-ekonomiska kontexten av migrationen. Hon använder särskilt parametrar så som genus, ras, migrationsstatus och marginalisering. Forskning som använder t.ex. kategorierna genus och ras för att analysera maktförhållanden och marginalisering har varit särskilt inspirerande för mitt eget forskningsprojekt.

Relevant forskning om migration och handläggning har utförts av Lundberg, som är forskare vid Malmö Högskola. Hon har skrivit artiklar där hon belyser Migrationsverkets handläggning och utredning av barnärenden i asylprocessen. Lundberg granskar hur barnets bästa beaktas och hur väl Migrationsverket håller sig till barnkonventionen. Författaren kritiserar Migrationsverkets handläggare för bristande kunskaper om barn och om sökande barns förutsättningar (Lundberg

2006, Lundberg 2007). Även om denna forskning inte handlar om anhöriginvandring så är den inspirerande då den granskar hur Migrationsverkets handläggning utförs och hur väl handläggningen förhåller sig till konventioner om mänskliga rättigheter. Fryklund och Lundberg (2009) är redaktörer för antologin *Asylsökande i Sverige – Ett rättssäkert och värdigt mottagande för barn och vuxna?* Denna forskningsrapport har ett rättssäkerhetsperspektiv och fokuserar hur prövningen/handläggningen av ärende vid Migrationsverket är *tänkt* att vara och hur den egentligen *blir* och uppfattas. Denna forskning belyser dynamiken i migrationsrättslig handläggning mellan avsikt och resultat.

Inom fältet migrationsforskning finns alltså varierande typer av forskning där en viss del består av rättsvetenskaplig forskning som studerar lagstiftning. Det finns vidare t.ex. komparativ forskning och diskursanalytiskt orienterad forskning som på olika sätt fokuserar migration och dess uppkomst och konsekvens. Familjerelaterad migration är mindre utforskad än asyl/flyktingrelaterad migration. Familjerelaterad migration till Sverige är i princip helt outforskad, samtidigt som det i Storbritannien bedrivs en viss genusvetenskaplig forskning kring familjerelaterad migration. Den tidigare forskning som nu berörts förhåller sig på olika sätt till kategoriseringar som kön, klass, nationalitet och migrationsstatus vilket utgjort en inspirationskälla för mitt forskningsarbete.

Att forska om handläggning och beslutsfattande

Problemområdet/ämnesområdet i denna avhandling är främst handläggning och beslutsfattande i en migrationsrättslig kontext. Relevant för min forskning blir därför att även ta del av forskning om utredande och forskning om bedömning/kategorisering/beslutsfattande efter genomförd utredning. Även här är forskningsfältet stort och redan utförd forskning omfattande. Jag har valt att fokusera på och i denna presentation ta upp några avhandlingar vars forskning finns i gräns-

snittet juridik/rättssociologi och socialt arbete. Den första är en avhandling av Friis (2003) med titeln, *Sociala utredningar om barn, en rättssociologisk studie av lagstiftningens krav, utredningarnas argumentationer och konsekvenser för den enskilde*. Friis undersöker tre utredningar utifrån den dokumentation som finns i respektive ärende. Ärendena handlar om tvångsomhändertagande av barn. Hon rekonstruerar och analyserar ärendehandläggarens och föräldrarnas argumentationer i utredningarna. Friis finner att utredaren befinner sig i ett överläge gentemot föräldrarna i utredningsprocessen. Detta överläge används bland annat för att öka bärkraften i utredarens argumentation för att vården måste arrangeras enligt dennes förslag.

Friis arbetar i sin avhandling med ett övergripande syfte som är att, ur ett kritiskt perspektiv, analysera och diskutera hur de rättsligt givna handlingsdirektiven för utredningsförfarandet och det därmed integrerade stöd- och behandlingsarbetet tillämpas i socialtjänstens faktiska utredningsverksamhet, i förhållande till föräldrarna.

Studiens syfte bryts ner i två delsyften: Dels syftar studien till att klarlägga relationen mellan den konflikt som finns inbyggd i utredningsförfarandet och de skäl som utredaren anger för sitt ställningstagande samt det sätt som dessa skäl presenteras på i utredningen, respektive de skäl som föräldrarna har för sitt ställningstagande och de synpunkter de har på utredningen samt det sätt som dessa skäl och synpunkter presenteras på i utredningen. Detta görs genom att rekonstruera och analysera utredningstexternas argumentationer. Dels syftar studien till att klarlägga hur utrednings- och behandlingsprocessen också är en process av interventioner i föräldrarnas privata och sociala handlingsrum, som har effekter på deras handlingskapaciteter både som föräldrar och individer.

Friis (2003) skriver om utredning att utredningar kan ses som en del av beslutsprocessen men även som en del av behandlingsprocessen. Då fakta samlas in och analyseras produceras ett vetande om familjens och barnets situation. Om utredningen ses som en del av behandlingsprocessen är syftet att förändra, att göra det bättre för familjen och hjälpa föräldrarna att ta hand om barnen på ett acceptabelt sätt. Föränd-

ringsarbete skall vara inriktat på att frigöra och utveckla föräldrarnas egenresurser och bygga på respekt för deras självbestämmande och integritet. Samtidigt är utrednings- och behandlingsförfarandet också en process av interventioner i föräldrarnas privata och sociala handlingsrum som påverkar deras kapacitet att utöva föräldraskapet.

Den verksamhet som utförs av dessa utredande och behandlande samhällsinstitutioner har Friis i sin analys liknat vid en examensprocess. Begreppet är hämtat från Foucault (1987) *Övervakning och straff*. Denna examensprocess syftar till att disciplinera och klassificera föräldrarna och betygsätta deras förmåga att ta hand om sina barn. Examensprocessen har två uppgifter där den ena är att möjliggöra för utredaren att ta ställning till föräldrarnas omsorgsförmåga och barnets vårdbehov. Den andra uppgiften är att möjliggöra för föräldrarna att frigöra och utveckla sin föräldrakapacitet och därigenom behålla barnet i sin vård.

Intressanta paralleller kan dras från Foucault via Friis till min föreliggande avhandling. Jag studerar Migrationsverkets utredning, en utredning som syftar till att samla in fakta på endera sättet för att skapa ett beslutsunderlag. Utredningen som en del av beslutsprocessen är alltså likartad. När det däremot gäller utredningen som intervention i den enskildes liv finns såväl likheter som skillnader. Migrationsverkets utredning och beslut kan knappast liknas vid den välvillige behandlaren. Utredningen är knappast del i en behandlingsprocess inriktad på förändring och förbättring för den enskilde. Emellertid kan man tydligt se att Migrationsverkets utredning och beslut är en del av en process som intervenerar i människors privat- och familjeliv och som påverkar individernas kapacitet att handla i enlighet med personliga uppfattningar och preferenser, särskilt i framtida kontakter med Migrationsverket då den enskilde vet vad som frågas om och vad som möjligen kan anses vara ett seriöst förhållande. Migrationsverkets verksamhet kan liknas vid en diskursanalytisk examensprocess som syftar till att Migrationsverket disciplinerar, klassificerar och betygsätter människors familjeförhållanden och kärleksrelationer (jmf Foucault 1987).

En annan avhandling har titeln *Häktad eller omedelbart omhändertagen? – en studie om akuta frihetsberövanden av unga lagöverträdare*. Avhand-

lingen är skriven av Svensson (2006) och handlar om myndigheternas val mellan att straffrättsligt häkta en ung lagöverträdare eller att socialrättsligt omedelbart omhänderta den unge enligt Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU).

Svensson kallar den som väljer för "aktör" och valet kallar hon för "rationalitet" och "selektion". I avhandlingen söker hon kunskap om vilka faktorer som påverkar formen för det akuta frihetsberövandet av den unge. Svensson skriver inledningsvis att man inte vet varför en del unga häktas och varför andra blir omedelbart omhändertagna av de sociala myndigheterna. Det går en grundläggande skiljelinje mellan den straffrättsliga och den socialrättsliga hanteringen. Båda alternativen är möjliga och utnyttjas också. Den centrala frågan i avhandlingen är vilka faktorer, eller strukturer, som i realiteten blir bestämmande för om den unge häktas eller blir föremål för omedelbart omhändertagande av sociala myndigheter. I avhandlingen genomför Svensson en kvantitativ studie där olika variabler såsom t.ex. kön, etnisk bakgrund och ålder studeras och systematiseras i förhållande till utfallet häktning/omedelbart omhändertagande av sociala myndigheter. Den kvantitativa studien kompletteras med en kvalitativt utformad studie av textdokument i några typfall.

En central teoretisk utgångspunkt för Svenssons avhandling är att myndigheternas hantering av unga kriminella går att betrakta utifrån att myndigheterna i varierande grad bygger sin rationalitet på en kombination av värden som vilar på repression respektive behandling, samt att de olika aktörernas verksamheter skapar varandras förutsättningar. En av utgångspunkterna i Svenssons avhandling är att det sker en selektion i brytningen mellan olika aktörer som har att göra med egenskaper hos de unga själv. Det sker här ett möte mellan de rättsliga systemen och den praktiska myndighetshanteringen där respektive aktör präglas av system eller uppsättningar av formella och informella normer. Svenssons avhandling svarar på frågan hur myndigheten gör vid akuta frihetsberövanden av unga lagöverträdare, varvid faktorer som ålder och etnisk bakgrund synes vara faktorer som används vid bedömningen. Avhandlingen svarar egentligen inte på frågan varför vissa faktorer beaktas eller används vid bedömningen. Den svarar inte

heller på frågan om vad som är det bästa eller det rätta sättet att hantera unga lagöverträdare. Svensson skriver allra sist i avhandlingen att ett av de viktigaste resultaten från studien är att diskrepansen mellan lagstiftarens intentioner och målsättningar och den praktiska tillämpningen är markant.

En annan avhandling är skriven av Lundberg och Hydén (2004) och har titeln: *Inre utlänningskontroll i polisarbete: mellan rättsstatsideal och effektivitet i Schengens Sverige*. Avhandlingen berör både migration och hur handläggning går till. Avhandlingen handlar om polisens arbete med att utföra utlänningskontroll i Sverige. Polisen ska då tillämpa Utlänningslagen och Schengenkonventionen. Fokus i avhandlingen är polisens tysta kunskap och förförståelse, lagens gråzon, men framför allt polismannens handlingsutrymme vid beslutsfattandet om vem som ska kontrolleras och vem som inte ska kontrolleras. Teoretiskt, metodologiskt och analytiskt har avhandlingen inspirerat mig att ytterligare utforska handlingsutrymmet vid handläggning av migrationsrättsliga ärenden.

En avhandling som inspirerat mig berör offentliga tjänstemäns hantering och handläggning av ärenden. I den avhandlingen kommer vi in på något som kan kallas *blicken*, polisblicken och handläggarblicken. Granér är psykolog och disputerade 2004 med avhandlingen *Patrullerande polisens yrkeskultur*. I denna avhandling beskriver Granér bl.a. hur tjänstemannen, polisen, bedömer eller kategoriserar personer de möter i olika sammanhang och hur denna kategorisering, eller hur de uppfattar personerna påverkar polisens fortsatta handlande eller handläggandet av ärendet (se även Lundberg & Hydén 2004). Granér skriver om utvecklandet av polisblicken. För att kunna identifiera vad som uppfattas som polisiärt intressant utvecklar poliser en polisblick. Här hänvisar han även till vad Finstad skrivit om politiblikket (Finstad 2000). Det handlar om att särskilja personer. Här menar Granér att det är möjligt att urskilja flera olika metoder i denna kategorisering. Några av metoderna är t.ex. att identifiera persongrupper där det blir viktigt med personkännedom hos poliserna. Denna kännedom eller personkunskap förmedlas både vid informella raster som vid enheter-nas möten. Det gäller att hålla sig a jour med vissa individer och deras

nätverk. En annan metod att kategorisera är att titta på individers beteende och utseende. Hur ser man ut och hur uppför man sig i en viss situation?

Även den geografiska placeringen kan ge ledtrådar för att utveckla polisblicken. Vem bor och uppehåller sig i väletablerade bostadsområden? Granér skriver vidare att det inte handlar om någon enkel checklista. Det förefaller istället som om de grova kategorierna han gett exempel på måste kombineras med mer detaljerade perceptioner som kommer ur den polisiära erfarenheten. I Granérs intervjusvar framkom ofta att anledningen till olika polisiära ingripande berodde på att man "kände på sig" något. Polisblicken har karaktären av tyst kunskap som man måste lära sig via erfarenhet. Det kan handla om att inte se, d.v.s. att bortse från vad man ser eller göra sig otillgänglig i situationer när man inte vill veta eller inte vill utföra en viss handling.

Myndigheters handläggning och beslutsfattande bygger på att tjänstemännen gör val under handläggnings- och beslutsprocessen. Valen grundar sig på föreställningar om individer och situationer vilka leder till kategorisering av individer och grupper. Tideman (2000) menar i sin avhandling att begreppet normalisering som handikappideologiskt begrepp kan definieras och mätas samt att fler kategoriserats som handikappade sedan handikappreformen under 1990-talet. Tideman skriver om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik med särskilt fokus på normalisering och kategorisering. Kategorier omfattar grupper av människor vars omfattning och karakteristik bestäms av den eller de som definierar kategorin. Människorna som ingår i kategorin behöver inte känna samhörighet med varandra eller anse sig tillhöra kategorin.

Människor omvandlas från unika individer till medlemmar av en kategori (Lipsky 1980). Klientkategorier skapas när myndigheter handlägger, behandlar och fattar olika beslut. Knutagård (2009) menar i sin avhandling att tjänstemännen i denna process är fångslade eller inlåsta i sin organisation och i organisationens förklaringar och kategoriseringar. När organisatoriskt förankrade förklaringar och kategoriseringar tas för givna och överlever enskilda tjänstemän blir de institutionaliserade och

får en normerande karaktär. Kategoriseringarna formar vad som är normalt. Thörn (2004) pekar i sin avhandling på att myndighetsdiskurser utkristalliseras och att normalitetsdiskurser är ett redskap för tjänstemän att skilja vad som skall anses vara normalt från det som skall anses vara onormalt.

Den tidigare forskning som inspirerat mig och som min avhandling förhåller sig till har ofta det gemensamt att det handlar om vad som händer vid handläggning och beslut. Forskningen handlar om vilka val handläggaren/tjänstemannen gör och vilken rationalitet eller selektion som tjänstemannen använder. Dessa val och föreställningar kommer ibland till uttryck i form av en blick för situationen som forskare kan kalla polisblick eller handläggarblick. Forskningen handlar också om att utredning och beslut är en del av en process som påverkar människor och där tjänstemännens verksamhet bidrar till att kategorisera, disciplinera och konstruera vissa föreställningar om klienten, den sökande, utlänningen, föräldern eller vilken människa nu myndigheten möter.

5. Teoretiska perspektiv

I detta kapitel presenteras teoretiska perspektiv som är användbara för att jag ska kunna belysa och förhålla mig till handläggning av anhörigärenden och till hur begreppet seriöst förhållande hanteras, förstås, uppfattas och konstrueras.

På samma sätt som det inte finns någon given metod då man ska studera migration och handläggning av ärenden, så finns det inte heller någon given teoririktning. Flera teoriinriktningar är användbara i detta sammanhang då syftet är att belysa och analysera handläggningen på Migrationsverket.

Normvetenskap

Normbildning

En framkomlig väg när anhöriginvandring studeras är att söka efter den bakomliggande normen som finns i diskurserna om vad ett seriöst förhållande är. Jag väljer därför att bland annat lyfta fram teori kring normer. Det handlar om att åskådliggöra de olika värdegrunderna eller normerna som präglar diskurserna om parförhållande, kärlek och äktenskap.

Jag betraktar normvetenskap i detta sammanhang som ett användbart teoretisk perspektiv. Om normer har många skrivit (se t.ex. Butler 2006, Hydén 2002, Stjernquist 1985, Wickenberg 1999, Åström 1988). All rättssociologisk forskning förhåller sig på ett eller annat sätt till normbegreppet. Hydén har skrivit boken Normvetenskap (Hydén 2002) och i den boken har jag funnit en ingång till förståelsen av normbegreppet. Att förhålla sig till begreppet norm handlar om att teoretisera kring social ordning och helhet. Den främste inom området och en pionjär inom normvetenskap är den franske funktionalisten Emile Durkheim. Centralt inom förståelsen av begreppet norm är att samhället i grunden är en normativ och moralisk gemenskap som hotas

när de gemensamma värderingarna inte kan upprätthållas (se Durkheim 1983).

Normvetenskapen intresserar sig för vad människor anser vara bra eller dåligt, rätt eller fel i olika situationer och hur detta påverkar deras benägenhet att handla på visst sätt. Att ta ställning till vad som är bra eller dåligt har en normativ prägel och det som är normativt bestämt anses ofta vara ovetenskapligt. Vetenskapen uppfattas i olika sammanhang om inte som objektiv sanning så i varje fall som neutral (Alvesson & Deetz 2000, Hydén 2002)). En vetenskap som innehåller normativa utsagor kan dock accepteras om den utgår ifrån vissa värdemässigt bestämda normativa dogmer, såsom teologin eller juridiken. Teologin och juridiken är uttryck för konstruerade, medvetet normativa system (Hydén 2002).

Normvetenskapen handlar om att förstå vad det är som är drivkraften bakom människors handlande. Normbegreppet kan ses som den förmedlande länken mellan det faktiska och det önskvärda, mellan varat och börat eller, uttryckt i samhällsvetenskapliga termer, mellan aktör och system. Normen fungerar som en gränsyta mellan kunskap om varat och olika värdemässiga ställningstaganden om hur vi bör handla i olika situationer (se Hydén a.a.).

Normer reglerar beteenden som därigenom skapar ett mönster som skiljer ett socialt system från ett annat. På detta sätt upprätthåller normer de gränser som skiljer ut de som tillhör respektive inte tillhör ett visst socialt sammanhang. Normen bidrar till att upprätthålla kulturella värden genom att med sanktioner markera vad som är önskvärda beteenden och vad som är icke önskvärda beteenden. Normer är många gånger dolda eller i varje fall så vilar de på dolda premisser. Normen kan uttryckas som rena påståenden men med en inneboende förväntning om att följas av ett visst givet handlande. Man kan säga att normer är handlingsdirigerande (se Hydén a.a.).

Samhället kan betraktas som ett nätverk av spelade roller och av ömsesidiga förväntningar som styr dessa relationer. En institution består i sin tur av en viss normuppsättning och därmed av roller som gruppe-

rar sig kring en viss uppgift eller funktion. Det sociala systemet är med detta synsätt liksom andra system uppbyggt av rolluppsättningar eller relationer och institutioner (Hydén a.a.).

En normativ förväntning handlar om att en person förväntar sig att en annan ska bete sig på ett visst sätt. Om man har en kognitiv förväntning så väntar man sig, mot bakgrund av den insikt man har om berörda sakförhållanden av typen naturlagar, statistiska samband mm, att en handling eller att ett annat scenario ska inträffa. Normbildningsprocessen kan ses som en dialektisk process som har sin utgångspunkt i individuella handlingar som när de formuleras i systemtermer får en självständig karaktär, vilket i sin tur påverkar individernas fortsatta handlande (Coleman 1990).

Normer finns på olika nivåer i samhället. Det finns normer på samhällelig makronivå som rör kollektiva intressen. Det finns normer på mesonivå, framförallt i olika organisationers inre uppbyggnad och externa relationer. Det finns även normer på mikronivå som gäller individers inbördes förhållanden men även i förhållande till de övriga nivåerna. Hydén (2002) framhåller att det inom sociologin finns en glidande övergång mellan huvudsakliga normtyper. Konstruktiva normer fastställer hur interaktionen förväntas ske, t.ex. idrottsregler. Kompetensnormer anger vem eller vilka som skall eller bör fatta beslut, ta ett visst ansvar eller utföra en given handling. Handlingsnormer är den tredje kategorin normer som talar om hur människor skall eller bör handla. Att uppträda enligt det med normen överensstämmande är att handla normalt. Normernas funktion blir att ange gränser för acceptabelt beteende.

Normalitet kan studeras genom att undersökningar av hur människor förklarar sina handlingar. För att redogörelser för vårt handlande ska accepteras av omgivningen måste de vara begripliga och giltiga – normala – i det sammanhang de avges (Jacobsson 2007). Bedömningen om när någon passerat gränsen för det normala, och även gränsen för det acceptabla, bygger på det omgivande samhällets värderingar (Andersson 2007). Jacobsson menar att studiet av normalitet rymmer åtminstone två dimensioner. Den ena rör vilket innehåll kategorin

normal fylls med. Vad betraktas som normalt? Om man utgår ifrån att det normala är kulturellt och socialt bestämt blir följden att svaret på frågan om vad som är normalt måste variera med tid, rum och situation. Den andra dimensionen av normalitet handlar om hur kategorin normal värderas.

Normaliteten är inte homogen. Medlemmarna i ett samhälle har aldrig helt samma normer och alla är inte normala. Det finns alltid avvikelser. Avvikelseerna utmanar normaliteten samtidigt som de är en del av den. Olika normer föreligger samtidigt, vilket innebär att det finns motstridiga uppfattningar och tolkningar om vad det normala är (Svensson 2007).

Handläggarblick och kategorisering

I tidigare forskning (Finstad 2000, Granér 2004) beskrivs bland annat hur tjänstemän och poliser bedömer eller kategoriserar personer de möter i olika sammanhang och hur denna kategorisering, eller hur de uppfattar personerna, påverkar polisens fortsatta handlande eller handläggandet av ärendet (se även Lundberg & Hydén 2004). Denna polisblick utvecklas för att kunna identifiera vad som uppfattas som polisiärt intressant. Det handlar om att särskilja personer, kategorisera och sätta användbara etiketter på dem (jmf de los Reyes & Molina 2006). Man kan urskilja flera olika metoder i denna kategorisering. Några av metoderna är t.ex. att identifiera persongrupper där det blir viktigt med personkännedom hos poliserna (Granér 2004). Denna kännedom eller personkunskap förmedlas både formellt och informellt. Det gäller att vara uppdaterad angående vissa individer och deras nätverk. En annan metod att kategorisera är att titta på individers beteende och utseende. Hur klär personen sig och hur uppför den sig i en viss situation? Även den geografiska placeringen kan ge ledtrådar för att utveckla blicken. Vem bor och uppehåller sig i väletablerade bostadsområden? Vid kategorisering räcker det inte med ett enkelt förfarande. Det förefaller istället som om grova kategorier måste kombineras med mer detaljerade kunskaper som kommer med en lång tids yrkeserfarenhet. I Granérs intervjusvar framkom ofta att anledningen till olika polisiära ingripande berodde på att man "kände på sig" något. Polis-

blicken har karaktären av tyst kunskap som man måste lära sig via erfarenhet.

Dessa teoretiska aspekter av kategorisering i utformandet av polisblicken kan användas för att förstå hur "handläggARBlicken" på Migrationsverket utvecklas och växer fram. Även Migrationsverkets handläggare kategoriserar då man förhåller sig till uppgiften att handlägga och fatta beslut. Baserat på ovanstående teorier om kategorisering inom en svensk myndighet kan man tänka sig att Migrationsverkets handläggare ställer sig följande frågor: Var bor och kommer en person ifrån? Hur relaterar personen till myndigheter? Ingår paret i ett visst socialt nätverk?

Knutagård (2009) menar i sin avhandling, där han även hänvisar till den brittiske forskaren Ian Hacking, att klassificering inte kan ses som någon "oskyldig" verksamhet som enbart fastställer antal. Tvärtom innebär sättet att räkna att nya kategorier skapas som människor kan inordnas i. Kategori och norm är begrepp som flitigt cirkulerar i den samhällsvetenskapliga debatten och speciellt inom socialt arbete (se t.ex. Sandell & Mulinari 2006). Fokus är enligt författarna att studera t.ex. genus som kategori, en kategori som regleras genom normer (Sandell & Mulinari a.a.). Butler (2006) menar att normen styr begriplighet. Den medger att vissa typer av praktiker och handlingar blir igenkännbara som sådana, den påför det sociala ett raster av fattbarhet och den definierar parametrar för vad som kommer och inte kommer att framträda inom det socialas domän. Kärve (2006) skriver att det ständigt sker nya klassifikationer av avvikargrupper och att det finns en grundbult i rasistiskt tänkande som innebär att grupper går att rangordna efter en moralisk standard.

Migrationsverkets handläggning när handläggarna ska fylla utrymmet seriöst förhållande med innehåll är beroende av att en viss handläggARBlick utvecklas, en handläggARBlick som sedan formar och styr tjänstemannens fortsatta handlande, kategoriserande och handläggning. Genom handläggningen förhåller sig Migrationsverket till kategorier som klass, kön, sexualitet, nationalitet och etnicitet på så vis att man producerar och reproducerar en diskursiv praktik där grupper

behandlas olika. I detta fall både handläggaren som ställer frågor och personen som vill ha uppehållstillstånd och som strävar efter att bli klassificerad som en person i ett seriöst förhållande. Man kan liksom Hacking (1999) påstå att interaktiva kategorier är inblandade när man "bildar människor". Diskurserna framträder i såväl uttalanden från de enskilda individerna och utredarna som i diskursiva praktiker från myndigheternas sida. Syftet med svaren i intervjuerna är att den sökande ska bli respektabel som en part i ett seriöst förhållande. Angående strävan efter att bli respektabel skriver Skeggs (1997) att respektabiliteten präglar vårt sätt att tala, vem vi talar med, hur vi klassificerar andra och hur vi vet vilka vi är eller inte är. Migrationsverkets handläggning kan ses som en arena för institutionaliserad kategorisering där parterna i det seriösa förhållandet konstrueras.

Skeggs (1997) skriver att heterosexualiteten är institutionaliserad. Den reproduceras i materiella praktiker. Den regleras och normaliseras genom betecknandet, den konsolideras genom sina förbindelser med andra kapitalformer och spelas ut i framträdanden. Benton och Craib (2001) menar att vår nutida kultur har sitt eget sätt att tolka verkligheten, men verkligheten existerar oberoende av hur vi tolkar och ser den. Att kategorisera är att ordna tingen och världen på ett visst sätt. Foucault menar (Nilsson 2008) att det är varje epoks uppfattning av hur tingens ordning ser ut som utgör grunden för vilken typ av kunskap som är möjlig. Hur är det egentligen möjligt att ordna tingen? Foucault menar (Nilsson 2008) att epoken är viktig för kategoriserandet och att en epoks "episteme" är en produkt av de uttalade principer och regler som ordnar dess tänkande och därmed bestämmer hur och vad vi över huvudtaget kan reflektera över. de los Reyes och Mulinari (2005) menar att kunskapen inte är separerad från sociala spänningar och institutionella praktiker och att maktrelationer avgör vilka företeelser som kan bli föremål för kunskap samt inom vilka ramar kunskapsproduktionen äger rum.

Nilsson (2008) menar att Foucaults studier handlar om problematiseringar kring rationalitet och subjektformering, inklusive frågor kring vilken roll olika former av makt och vetande spelat i dessa sammanhang. För Foucault är individen tom, eller annorlunda uttryckt, sub-

jektet är en produkt av maktens verkningar. Subjekt formeras på olika sätt i förhållande till makten, till exempel då forskaren formas som subjekt eller när kategoriserade studerade subjekt formas inför ögonen på forskaren. Hacking (1999) menar att interaktiva kategorier är inblandade när man "bildar" människor, men man kan likaväl påstå att interaktiva subjekt är inblandade när denna kategorisering sker. Vid forskning om makt och ojämlikhet kan även individens eget agerande lyftas fram och placeras i ett sammanhang, till exempel historiskt och ekonomiskt.

de los Reyes och Mulinari (2005) menar att det är utifrån denna förståelse av maktrelationer mellan individer och grupper i historiskt specifika samhällsformationer som utvecklingen av ett intersektionellt perspektiv är nödvändigt. Författarna menar att verkligheten är alltmer svårfångad och att traditionella kategorier som kön, klass, ras och nation alltmer håller på att förlora sitt innehåll. Nilsson (2008) menar att Foucault på ett radikalt sätt bejakade det faktum att vi alltid produceras av vad vi studerar, att vi aldrig kan stå utanför vår egen praktik. Foucault har i sina studier visat hur människan under olika tider blivit till, hur hon skapat sig själv och hur hon skapats av och i ett samspel mellan olika praktiker. Kategorisering är själva förutsättningen för vetande (jmf Benton & Craib 2001).

Textanalys inspirerad av diskursanalys

Forskningsfrågorna i min avhandling handlar om vad som händer vid handläggningen på Migrationsverket och vilka föreställningar och konstruktioner av begrepp som gör sig gällande. Man kan också uttrycka det som så att det handlar om föreställningar om t.ex. hur ett seriöst förhållande är eller föreställningar om de manliga och kvinnliga aktörerna vid förhållandets ingående. Det är talet om detta, uttryckt i bland annat Migrationsverkets texter, som visar oss diskursen. Denna diskurs finns i texterna och därför är språket i texterna viktiga. Teorin och metoden att analysera denna diskurs är följaktligen diskursanalys. Diskursanalys är både metod och teori som sammantaget erbjuder ett redskap att förstå diskursen om någonting.

Etymologiskt härrör ordet diskurs från det latinska *discursus* som refererar till strövtåg eller att springa omkring. Semantiskt refererar detta ord, som tidigare nämnts, till tal och texter, men det har genom filosofin, lingvistik och samhällskunskapen fått en mer omfattande betydelse (Thörn 2004). Denna utveckling är intimt sammankopplad med det ökade intresset för språkets betydelse i relation till subjektivitet, makt, kunskap och sanning. Språket ses inte längre som ett uttrycksmedel som står till buds för subjektet att fritt använda sig av eller som ett verktyg som transporterar mening. Istället anses språket ha makt att få världen att framträda. Det är först när vi talar om något, namnger det, som det finns så tillvida att det har en betydelse. Språket är alltså handling och vår kunskap om världen skapas i språket, vilket innebär att form och innehåll inte kan skiljas från varandra.

Diskursanalys kan förstås som ett samlingsnamn för olika sätt att analysera språkliga praktiker. Diskurs, vilket i och för sig inte kan ses som ett entydigt begrepp, måste ses som ett mer specifikt begrepp än språk då det hänvisar till mönster, ordningar och sätt att tala om och förstå världen. Det kan också förstås som ett analytiskt begrepp, att avgränsa en diskurs är egentligen en analytisk konstruktion. Diskursanalys är inte bara en metod utan även ett teoretiskt perspektiv som alltså betonar språkets betydelse för kunskapsproduktionen.

Diskursanalys vilar på uppfattningen att subjektet skapas i olika diskurser. Subjektet är inte en given enhet som existerar som autonom och suverän enhet. Diskurser ställer upp ramar som strukturerar vad som kan erfaras, eller den innebörd som erfarenheten kan sägas utgöra. På så sätt får diskurser inflytande över vad som kan tänkas, sägas och utföras. I sin mest tydliga form ger diskurser auktoritet eller *rätt* åt vissa att tala och åt vissa åsikter att bli tagna på allvar medan andra personer och åsikter blir marginaliserade, utestängda, osynliga, icke önskvärda och ibland förbjudna. Diskursiv makt består således både av att definiera och producera världen (se t.ex. Andersson 2004, Eldén 2005, Foucault 1971, Thörn 2004).

I denna avhandling finns ett omfattande empiriskt material och flera olika typer av redskap för att förstå det empiriska materialet. Att studera

en lag och dess tillämpning kan göras genom traditionell rättsvetenskaplig metod och tolkning. Diskursanalys har under det senaste decenniet kommit att influera viss rättsvetenskaplig forskning. Dock finns det skillnader mellan traditionell rättsvetenskaplig tolkning av texter och en diskursanalytisk tolkning av dessa. Enligt en traditionell rättsvetenskaplig tolkning existerar fakta och begrepp oberoende av texten eller diskursen. Fakta och begrepp anses också vara organiserade på särskilda sätt och inordnade i specifika kategorier såsom könskategorier. Diskursanalysen bygger däremot som nämnts på uppfattningen att olika diskurser konstruerar fakta, begrepp och även subjekt (se t.ex. Lacey 2002).

Andersson (2004) har skrivit en rättsvetenskaplig doktorsavhandling och använt diskursanalys. Hon har i sin avhandling en belysande matris över skillnaderna mellan klassisk rättsvetenskaplig/dogmatisk metod och diskursanalytisk metod. I matrisen nedan har Anderssons begrepp, rättsskyddssubjekt, modifierats till subjekt/objekt för att budskapet ska bli mer tillgängligt och användbart i min avhandling och markera att ett subjekt kan vara objekt för skydd.

	RÄTTSDOGMATISK METOD	DIKURSANALYTISK METOD
Problem/ frågeställning	Vad är gällande rätt?	Vad sägs i diskursen? Hur sägs det?
Material	Lagtext, förarbeten, praxis och doktrin	Både sedvanligt och annat, det som sägs och görs i institutionella praktiker
Genomförande	Utreda och tydliggöra gällande rätt i viss fråga	Identifiera och analysera diskurser i viss fråga
Syn på objekt/ subjekt	En given storhet på vilken rätten appliceras	Inte givet – skapas i och av diskurser
Syn på makt	Repressiv – innehas av staten gentemot subjektet	Finns överallt – utövas och är produktiv

Matris 1 (Andersson 2004)

Diskursanalytiska undersökningar kan sägas ha gemensamma utgångspunkter. För det första vilar dessa på en socialkonstruktivistisk grund

där det socialkonstruktivistiska angreppssättet i sin tur vilar på fyra premisser (Andersson 2004). För det första är detta fråga om en kritisk inställning till självklar kunskap. Verkligheten är en produkt av vårt sätt att kategorisera världen, vilket betyder att världen inte omedelbart kan betraktas som objektiv sanning. För det andra innebär detta angreppssätt att de sätt på vilka vi uppfattar och representerar världen är historiskt och kulturellt specifika. Detta innebär att vi kunde ha uppfattat världen och oss själva annorlunda och att denna vår uppfattning kan förändras över tiden. Av den tredje premissen följer att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer. Hur vi uppfattar världen skapas och upprätthålls i sociala processer, genom social interaktion där gemensamma sanningar skapas och byggs upp. Den fjärde premissen innebär att det finns ett samband mellan kunskap och social handling. I en bestämd världsbild blir vissa handlingar naturliga och andra otänkbara. Olika sociala världsbilder leder till olika sociala handlingar och den sociala konstruktionen av kunskap och sanning får på så sätt konkreta sociala konsekvenser.

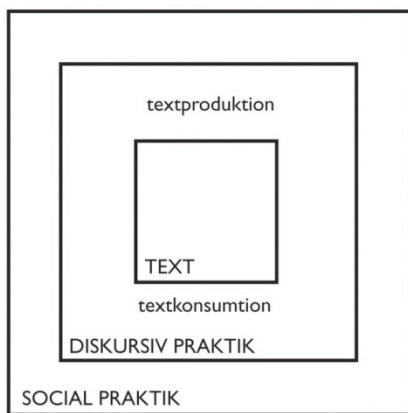
Diskursanalytiska metoder utgår från att verkligheten förmedlas genom språket. Detta innebär att vi med hjälp av språket skapar representationer eller bilder av verkligheten. Det viktiga här är att representationerna inte bara speglar verkligheten utan bidrar till att skapa den. Det ska understrykas att den fysiska världen finns fullt ut, men får bara betydelse genom olika diskurser.

Kritisk diskursanalys

Det finns olika typer av diskursanalys. Den kritiska diskursanalysen ställer upp teorier och metoder för att teoretiskt problematisera och empiriskt undersöka relationerna mellan diskursiv praktik och social och kulturell utveckling i olika sociala sammanhang. Fairclough (2003) använder sig av ett angreppssätt där han utvecklar teorin och metoden för forskning om kommunikation, kultur och samhälle inom den kritisk-diskursanalytiska riktningen (se även Winther Jørgensen & Phillips 2000). Det är centralt i Faircloughs perspektiv att diskurs är en viktig form av social praktik som både reproducerar och förändrar kunskap, identiteter och sociala relationer, inklusive maktrelationer, och

samtidigt formas av andra sociala praktiker och strukturer. Diskurs står således i ett dialektiskt förhållande till andra sociala dimensioner. Fairclough ägnar sig åt teori- och metodbyggande med avseende på empirisk forskning om språkbruk i vardagens sociala interaktion. Han framhåller att man ska göra systematiska analyser av tal och skriftspråk.

Fairclough framhåller att varje fall av språkbruk är en kommunikativ händelse som har olika dimensioner. Den är en text (tal, skrift, bild eller en blandning av det språkliga och det visuella) men det är också en diskursiv praktik som innebär produktion och konsumtion av texter. Slutligen är den en social praktik där analysen av den innebär ett övervägande om huruvida den diskursiva praktiken reproducerar eller omstrukturerar den existerande diskursordningen och vilka konsekvenser det har för den bredare sociala praktiken. I denna avhandling är det användbart för att finna mönster och diskurser att använda en förenklad form av diskursanalys inspirerad av Faircloughs tredimensionella modell (se figur 1).

Figur 1. Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (Fairclough 1992)

I sin tredimensionella modell urskiljer Fairclough text, diskursiv praktik och social praktik som tre nivåer som kan urskiljas analytiskt

och analyseras var för sig (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Genom att i den första nivån analysera texternas egenskaper, t.ex. Migrationsverkets utredningar, kan man kartlägga hur diskurserna förverkligas textuellt. Faircloughs redskap för att analysera texter är bland annat att studera interaktionell kontroll (förhållandet mellan talare, vem fastställer dagordningen i ett samtal?), etos (hur konstrueras identiteter genom språk och kroppsliga drag?), metaforer, ordval och grammatik. Den andra nivån är den diskursiva praktiken där man är intresserad av att analysera hur en text är producerad, t.ex. Migrationsverkets utredningssituation, och hur den konsumeras, uppfattas och används i beslutssituationen, hur avsändaren producerar och mottagaren tolkar. Den tredje nivån är den sociala praktiken. Efter att ha undersökt texten som text och som diskursiv praktik ska texten förhålla sig till en bredare social praktik som den är del av. Alltså, vad är det för nät av diskurser som den diskursiva praktiken ingår i? Den sociala praktiken kan ses som strukturer som skapar ramen för den diskursiva praktiken.

Feministisk teori

Såväl diskursanalys som feministisk teori strävar efter att upptäcka maktstrukturer med hjälp av ett kritiskt perspektiv. I feministisk teori kan det handla om att såväl identifiera som att förändra maktstrukturer som har med kön att göra (Nilsson 2007). Feministisk rättsvetenskaplig forskning har en gemensam utgångspunkt som innebär att den moderna rätten har en struktur och en metod som hierarkiskt organiserar könen och på olika sätt maskerar implicita manliga premisser (se Andersson 2004, Lacey 1998, Lacey 2002, Nilsson 2007). Begreppet könsordning eller genusordning kan sägas vara maktrelationen mellan könen på en strukturell nivå (Wahl et al. 2001). Vissa förklaringar om makt och positioner avseende kön delas av många i samhället vilket inom forskningen kallas för sociala konstruktioner om manlighet och kvinnlighet. Ofta, som t.ex. inom rättsvetenskaplig forskning, betraktas konstruktionerna som naturliga och sanna tolkningar av kön. Ett socialkonstruktivistiskt synsätt utgår istället ifrån antagandet att det är vi

människor som själva skapar och konstruerar det som vi uppfattar som kvinnligt och manligt.

Med detta synsätt betraktas essentialism, det vill säga idéer om kön som absoluta särarter, biologiska förklaringar till sociala könsskillnader, universella uppfattningar om kvinnligt och manligt, bestämda av naturen eller av Gud, som kulturella konstruktioner (Wahl et al. 2001). Kön- eller genusordningen och forskning kring denna har betydelse för hur konstruktionen påverkar människor, såväl män som kvinnor och för hur resursfördelning och maktförhållanden utformas. Det sammanhänger även med frågeställningen om hur kön samvarierar med andra system av skillnader och ojämlikhet, till exempel klass, ras, etnicitet och ålder (Roman 2004). Med kön- eller genusforskning kan tolkningar av givna naturligheter ersättas med en kritisk tolkning av makt, maktrelationer och maktprocesser.

Feministisk teori, liksom diskursanalys, är olika teoretiska inspirationskällor för mig för att närma mig en kritisk tolkning av maktrelationer. Feministisk teori och diskursanalys hänger samman då maktstukturer ska dekonstrueras. I denna teoretiska inventering ser jag dem som två sidor av samma mynt. Målet för diskursanalysen är att undersöka hur det vi uppfattar som verklighet konstrueras. Diskursanalys använder man för att kasta ljus över specifika mekanismer genom vilka den dominans och underordning som konstruerar hela samhället produceras i det vardagliga livet (Räthzel 2006). Fokus ligger på mekanismerna och deras effekter på dem som är föremål för underordningen eller förtrycket. Rasistiska eller sexistiska diskurser som denna avhandling kommer att beröra analyseras som ständigt föränderliga sätt att konstruera den andre och jaget, i syfte att nedvärdera den andre och rättfärdiga förtrycket eller utestängningen av denne. En politisk strategi kan vara att genom negativa bilder av de exkluderade konstrueras utestängningen som legitim, myndigheten/aktören följer lagen. Det jag vill framhålla är att vad dessa olika angreppssätt har gemensamt, vare sig det handlar om maktrelationen inom könsordningen eller rasistiska diskurser, är att de söker beskriva hur dessa diskurser bidrar till att säkra utestängningen av dem som konstrueras genom dessa diskurser. Rasism och sexism eller maktrelationer inom könsordningen är sociala

förtrycksstrukturer, inte främst individuella åsikter om andra. Å andra sidan skulle de sociala strukturerna inte existera om inte de ständigt producerades och reproducerades av individer i vardagslivet (jmf Rätzkel 2006).

Ovanstående teoretiska perspektiv är nödvändiga för att analysera både handläggningen på en myndighet, subjektpositioneringar hos individerna som ansöker om uppehållstillstånd, (och som kanske genomgått ett heterosexuellt arrangerat äktenskap) och för att kunna analysera den strukturella utestängningen/ konstruktionen.

Intersektionalitet och sociala konstruktioner

Feminism och feministisk teori har kritiserats för att vara ensidig och oförmögen att förhålla sig till globala processer (se t.ex. Mattsson 2010). Ett bredare teoretiskt verktyg har efterfrågats och intersektionalitet och intersektionell analys kan vara användbart i denna avhandling. Ordet intersektionalitet kan härledas till det engelska ordet intersection som betyder korsning eller skärningspunkt. Intersektionalitet handlar om att göra en komplex och dynamisk analys av maktstrukturer och av hur maktstrukturer och kategorier vävs samman och påverkar varandra. Centrala kategorier för den intersektionella analysen är kön, sexualitet, klass och etnicitet som länge uppmärksammats isolerade från varandra (Lykke 2003, Mattsson 2010). Ett intersektionellt tankesätt kan användas för att utforska den ojämlikhet som konstrueras i intersektionen mellan olika samhällsnivåer och de specifika former av konsensus och underordning som uppstår i skärningspunkten för maktstrukturer, institutionella praktiker och individuella handlingar (de los Reyes & Mulinari 2005). En intersektionell analys syftar till att fånga spelet mellan olika kategorier och olika strukturer (Denis 2008, Mattsson 2010). Helheten är viktig i en intersektionell analys. Forskaren fokuserar på helheten, men uppmärksammar samtidigt den extra komplexitet som uppstår när olika skikttningsprinciper samverkar med varandra.

Intersektionalitet har introducerats som begrepp i Sverige under det senaste decenniet men har en längre historia i framförallt Nordamerika. Crenshaw (1989) kom att spränga den traditionella gränsen mellan ras/etnicitetsstudier och könsanalyser och ville synliggöra kvinnors erfarenheter i allmänhet och rasifierade kvinnors erfarenheter i synnerhet. Begreppet är sprunget ur en kritik mot köns- eller genusforskningen som gick ut på att köns- eller kvinnoforskningen utgick ifrån vita heterosexuella västerländska medelklasskvinnors erfarenheter, vilket lett till ett osynliggörande och förtryckande av andra kvinnor. Mulinari och de Los Reyes (2006) hänvisar till Crenshaw och menar att intersektionalitetsperspektivet har sitt ursprung i en antirasistisk kritik av den vita feminismens hegemoni och exkluderande praktik.

Crenshaw visar på ett elegant sätt nödvändigheten av att använda en analys som uppmärksammar att olika kategoriseringar vävs samman och påverkar/förstärker varandra när man ska påvisa maktstrukturer och underordning/exkludering. Hon gör det i sin uppmärksammade artikel från 1989, "*Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics*". I korthet handlar artikeln om en arbetsrättslig tvist i USA där 5 svarta kvinnor drog General Motors inför domstol. Kvinnorna menade att det skett en diskriminering mot svarta kvinnor. Bakgrunden var bland annat att inga svarta kvinnor anställdes under perioden före 1964 och att alla svarta kvinnor som anställdes efter 1970 förlorat sina arbeten och sina pensionsförmåner. Vad domstolen kom fram till var att det inte skett någon diskriminering. Domstolen menade att eftersom det anställdes vita kvinnor under den återopade tiden och att vita kvinnor fått behålla sina arbeten och pensionsförmåner, så har det inte skett någon diskriminering mot kvinnor. Vidare har svarta män anställdes och behållit sina arbeten och pensionsförmåner, alltså har det inte förekommit någon rasdiskriminering. Domstolen menar att svarta kvinnor inte kan ses som en urskiljbar särskilt skyddsvärd grupp. Crenshaw pekar med detta exempel på att könsdiskriminering och diskursen kring denna utgår ifrån vita kvinnors erfarenheter och att rasdiskriminering, och diskursen kring denna utgår ifrån svarta mäns erfarenheter. Som artikelns titel indikerar

belyser och kritiserar Crenshaw inte bara domstolen och General Motors resonemang, utan kritiken omfattar även hur feministisk teori samt antirasistisk politik och antidiskrimineringspraktik exkluderar och osynliggör rasifierade svarta kvinnor. Crenshaw menar att svarta kvinnor ofta drabbas av dubbel diskriminering i egenskap av att vara både kvinnor och svarta.

Intersektionall analys är framförallt användbar när den postkoloniala världen ska belysas och begripliggöras. Intersektionalitetens sprängkraft, menar de Los Reyes och Mulinari (2005), är främst utvecklandet av ett teoretiskt perspektiv som kopplar makt och ojämlikhet till individens möjligheter att agera som subjekt inom ramen för samhällets strukturer, institutionella praktiker och rådande ideologier. Intersektionell forskningsstrategi kan också användas som ett redskap för att forma motståndsdiskurser mot exkludering och marginalisering, något som kan kallas politisk intersektionalitet (Lykke 2003). Lykke menar att intersektionalitetsbegreppet kan producera ny kunskap om den hybriditet, komplexitet och diversitet som kännetecknar det postindustriella samhällets subjektiveringsprocesser genom att inkludera många variabler och kategoriseringar i analyser kring makt och ojämlikhet.

Intersektionalitet baseras på ett konstruktivistiskt perspektiv som går ut på att vi är sociala varelser som delar med oss av våra erfarenheter och kunskaper och tillsammans gör tolkningar av dem. Vi skapar och bildar olika kategorier. Detta gör vi när vi utvecklar gemensamma föreställningar om till exempel manligt och kvinnligt, men även om hur kvinnor och män bör vara, och hur vi bör och kan tala om kvinnor och män (Berger & Luckman 2003, Hacking 2000, Mattsson 2010). Tilly (1998) skriver angående ett konstruktivistiskt synsätt att aktörer verkar inom förståelseramar som konstrueras genom tidigare interaktioner, förutser varandras reaktioner på grundval av dessa ramar och modifierar sina strategier till följd av de gemensamma erfarenheterna. Tilly menar att ojämlikheter befästs genom att underordnade grupper anpassar sig efter de rådande omständigheterna och genom att makt- och organisationsmönster sprids och efterliknas i nya sammanhang och organisationer.

En särskild form av socialkonstruktivistiskt perspektiv är postkolonial teori eller postkolonialism. Inom postkolonial teori undersöks hur bilden av Väst som modernt, upplyst och positivt skapas i en dikotom motsatskonstruktion där Öst skapas som föråldrat, traditionellt och negativt. Postkolonial teori baseras på studiet av den europeiska kolonialismens effekter på samhället idag och på hur den främmande eller den Andre/Andra skapas. En förgrundsperson är den palestinske författaren Edward Said som skrivit boken *Orientalism* (1985), se även Hall (1992, 1995, 1999). Inom postkolonial teori och forskning fokuseras ord, språk, symboler, kategorisering och sociala konstruktioner.

Ett centralt och återkommande begrepp inom intersektionalitet och i diskussioner kring maktstrukturer och konstruktion är kategorier (Mattsson 2010). Vi organiserar världen runt oss i kategorier såsom stad, landsbygd, mat, avfall, människor och djur men även specifika kategorier som kön, etnicitet, klass och sexualitet. I skapandet av kategorier tänker vi i termer av likheter och skillnader (Tilly a.a., Mattsson a.a.). Tilly menar att stora och betydelsefulla olikheter i förmåner bland människor motsvarar huvudsakligen kategoriella skillnader som svart/vit, man/kvinna, medborgare/utlänning eller muslim/jude och inte individuella skillnader i egenskaper, benägenheter eller prestationer.

Kategorier som upprätthålls och skapas genom olikheter och skillnader hänger samman med det som kan kallas subjektkonstruktion och som handlar om konstruktion av etnicitetskonstruktion och identitetskonstruktion. Hall (1992, 1999) menar att vi skapar oss själva som subjekt genom att spegla oss i det vi möter, genom att definiera vad som är våra likheter och skillnader jämfört med andra. Det viktiga i Halls resonemang är att denna subjektkonstruktion pågår hela tiden och relaterar till konkreta personer och till kulturella bilder och stereotyper. Hall menar att subjektet är föränderligt och situationsberoende. Vad vi är och hur vi uppfattar oss själva är inte en gång för alla givet, utan det är flexibelt och starkt beroende av sin specifika kontext.

Mattsson (2010) visar hur subjektspositioner konstrueras genom en ständig balansgång mellan olika positioner och normerande strukturer. Intersektionell analys kan vara användbar för att förstå socialt arbete

som en interaktion mellan socialarbetaren, klienten och den kontext de befinner sig i. Intersektionell analys erbjuder en möjlighet att samtidigt analysera flera variablers påverkan och att avfärda en ensidig analys där endast en kategorisering anses primär och överställd (jmf Denis a.a.). Samhällets maktstrukturer påverkar det sociala arbetet, liksom annan handläggning där enskilda individer tvingas relatera till myndigheter i en maktposition. Maktstrukturerna påverkar på olika sätt, t.ex. genom föreställningar människor bär med sig, genom hur myndigheternas organisation byggs upp och genom de lagar och andra rättskällor som styr arbetet på myndigheter. Mattsson visar, genom att belysa en rad studier (se t.ex. Edman 2004), att kön och klass vävs in som centrala aspekter i socialt arbete, i gränsen mellan socialarbetare och klient och i det sociala arbetets organisering. Även inom fälten åldrande och funktionshinder kan en intersektionell tankemodell medföra en mer komplex möjlighet till analys då intersektionen mellan olika kategoriseringar ska belysas (jmf Denis 2008). Klientskapande processer bygger på generella sociala uppfattningar om vad socialt arbete är och vilka individer som ingår i det sociala arbetet. Klienten kan benämnas klient eller sökande eller patient eller helt enkelt den andre. Samtidigt menar Mattsson att då någon i socialarbetarrollen möter klienter som är välutbildade, välinformerade och välformulerade och som inte tillhör en utbildad arbetar- eller underklass så rubbas och påverkas den överordnade socialarbetar- eller handläggarrollen.

I arbete med och handläggning av familjerelaterade ärenden kan intersektionell analys vara väsentlig då kärnfamiljen kan betraktas som en social organisation och ideologisk konstruktion. Collins (2000) visar i artikeln, *"It's All in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation"*, hur kärnfamiljen och någon form av självklar hierarki kan förstås med intersektionell analys där den heterosexuella parbildningen med ett manligt överhuvud och de vuxnas kontroll över barnen måste tolkas med hjälp av en kombination av kategoriseringar. Flemmen (2008) pekar i en artikel på att omgivningens motstånd mot transnationella äktenskap och anhöriginvandring måste förstås mot bakgrund av konstruerade olikheter jämfört med nationella äktenskap och i ljust av intersektionalitet där faktorer som nationalitet, sexualitet, klass och

kön påverkar och förstärker varandra. Flemmen menar att det är omöjligt att använda en endimensionell modell som utgångspunkt.

Socialt arbete, liksom all myndighetshandläggning vare sig det rör familjer eller enskilda individer, hanterar det socialt eller samhälleligt önskvärda och normala vilket på samma gång tydliggör och skapar vad som är oönskat och avvikande. Vad som anses normalt och önskvärt beror på respektive situations intersektion mellan bland annat klass, kön, sexualitet, nationalitet och etnicitet och hur dessa förstärker och förtydligar varandra.

För att sammanfatta de teoretiska perspektiv som jag har i denna avhandling kan jag peka på en röd tråd som handlar om att förhålla sig till olika teorier om sociala konstruktioner och om vilka drivkrafter som finns bakom olika former av handlande. Normvetenskap, diskursanalys, feministisk teori, intersektionalitet och postkolonial teori är de huvudsakliga teoretiska perspektiven och inspirationskällorna.

6. Metod

Det centrala problemet som undersöks i avhandlingen är vad som sker vid handläggning och beslutsfattande på Migrationsverket avseende anhörigärenden. Vid handläggning och beslutsfattande används lagstiftning som tillämpas och ger upphov till en praktik. Denna praktik innefattar att förhålla sig till centrala begrepp, såsom seriöst förhållande.

Forskningsstrategin i denna avhandling är att med hjälp av såväl kvalitativ metod som kvantitativ metod göra en bred och omfattande täckning av det studerade problemområdet som anges i kapitel 1. Ambitionen är att bedriva empirisk forskning och att lämna invanda föreställningar om och förhållningssätt till problemområdet. För att göra detta möjligt måste jag som forskare ge mig ut för att söka efter detaljer och konkreta undersökningsobjekt som går att upptäcka, eventuellt registrera och mäta. Det gäller att finna en lämplig forskningsstrategi. Metodvalet bör vara avhängigt den konkreta forskningsuppgiften och forskningsfrågan, vilket leder mig till slutsatsen att såväl kvantitativ metod som kvalitativ metod ska användas i denna avhandling. Ingen metod är principiellt bättre eller mer vetenskaplig än den andra (jmf Eliasson 1995, Widerberg 2002).

Det vanligaste vid samhällsvetenskaplig forskning är att det i någon mån görs undersökningar riktade direkt mot levande människor, som t.ex. intervjuer, enkätundersökningar, observationer eller annat (Kvale 1997). De metoder jag valt innebär istället forskning inriktad på skriftliga källor, dokument av olika slag. Anledningen till att metodologiskt göra på detta sätt är att jag anser det nödvändigt att använda olika slags empiriskt material som ger en bakgrund till och speglar både lagstiftning och praktik, eller annorlunda uttryckt, både den rättsliga utformningen och innehållet (jmf även Larsson 2008). Den praktik jag undersöker är tillämpningen av Utlänningslagen som sker på Migrationsverket.

Denna avhandling belyser, såväl i bakgrundskapitel som i analyskapitel, delar av en viss lag samt en mycket begränsad tillämpning av denna lag. Avhandlingen handlar således delvis om juridik. Juridiken har ett givet regelsystem och har en särskild logik och ett särskilt språk (jmf Larsson a.a.). Dock genomförs inte en traditionell rättsvetenskaplig studie i denna avhandling, utan den legala ramen presenteras som bakgrundsmaterial i kapitel 2 och 3. I avhandlingen *studeras* istället skriftliga dokument i form av Migrationsverkets dossiéer. I dessa dossiéer finns texter som belyser praktiken och som kan analyseras, varvid texterna och delar av texterna fått status som data för undersökningen. Dessa texter i Migrationsverkets dossiéer har legat till grund för två olika delstudier. Texterna ligger till grund för en diskursanalytiskt inspirerad textstudie av 16 typiska ärenden/fall som valts ut bland de 334 ärendena vilka ingår i det tillgängliga materialet. Denna delstudie 1 återfinns i kapitel 7. I delstudie 2 görs en kvantitativ bearbetning av 334 dossiéer, varvid ett antal variabler hanteras i bland annat SPSS. Denna kvantitativa akt/dossiéestudie återfinns i kapitel 8.

Avhandlingens empiriska material utgörs alltså av dokument från Migrationsverkets dossiéer. Dessa dokument har bearbetats och tolkats med olika metoder. I den första delstudien i kapitel 7 har enbart kvalitativa metoder använts. I den andra delstudien i kapitel 8 har kvantitativ metod använts för insamling och bearbetning, men till analys och tolkning har även kvalitativt orienterade metoder använts.

Metodologisk avgränsning

För att besvara forskningsfrågan behöver man användbara och lämpliga verktyg. Det krävs flera olika typer av överväganden för att hitta de mest användbara metoderna när jag ska besvara forskningsfrågan. Det behövs en metodologisk ingång där jag kan hålla avstånd från mina förgivettaganden och välja - eller välja bort - angreppssätt (jmf Berner 2005).

Denna avhandling i socialt arbete ligger *nära* den så kallade IMER-forskningen. IMER står för Internationell Migration och Etniska Rela-

tioner och är ett förhållandevis nytt flervetenskapligt ämnesområde vars centrala idé är att studiet av komplexa fenomen och processer som berör migration och etnicitet inte får plats inom *ett* akademiskt ämne. IMER syftar således till att forska kring frågeställningar och problem som går på tvären av disciplinära gränser (jmf Björngren Cuadra 2005). Att avhandlingen ligger nära IMER-forskningen gör att jag känner en metodologisk frihet att använda och kombinera olika metoder och tolkningsmöjligheter.

I föreliggande avhandling ska en till viss del juridisk forskningsfråga besvaras inom forskningsfältet socialt arbete. Jag väljer därför att inte använda rättsvetenskaplig metod eftersom en klassisk rättsvetenskaplig forskning är sysselsatt med att slå fast gällande rätt genom att studera ett visst rättsområde via de klassiska rättskällorna. Dessa rättskällor är lag, förarbeten, rättspraxis och doktrin. Rättsvetenskap har, liksom min forskning, rättsordningen som undersökningsobjekt, men klassisk rättsvetenskap anlägger ett inifrånperspektiv som innebär att man arbetar och forskar inom det givna rättssystemets ramar utan att i större utsträckning intressera sig för världen och verkligheten *utanför* rättsordningen. Föreliggande avhandling undersöker inte i första hand praxisbildande rättsfall från högsta domstolsinstans, utan undersökningsmaterialet är hämtat från personakter/dossiérer på myndighetsnivå. Ett sådant undersökningsmaterial kan inte sägas ingå i en bearbetning enligt gängse rättsvetenskaplig metod. Mitt tillvägagångssätt är snarare influerat av rättssociologisk forskningstradition. Klassisk rättsvetenskap lägger vanligtvis inte tyngdpunkten vid teorier och kan därför inte sägas vara teoribunden.

Detta är en avhandling i socialt arbete och avhandlingen är tvärvetenskaplig till sin karaktär. Det tvärvetenskapliga inslaget består av kombinationer av olika metoder, teorier och former för genomförande. Socialt arbete är en samhällsvetenskapligt präglad forskningsmiljö där teoriansknytningen vanligen är väsentlig. Det finns en stor spännvidd i socialt arbete som forskningsämne, men det väsentliga är att utforma forskningen så att den blir användbar och relevant för det sociala arbetet och dess praktik. Den praktik som undersöks i denna avhandling handlar om hur föreställningen om klientens seriösa förhållande hanteras och

konstrueras när handläggaren och beslutsfattaren handlägger en ansökan om uppehållstillstånd samt hur en svensk myndighet tillämpar lagen. Det måste poängteras vid val av forskningsmetod inom socialt arbete, och i synnerhet inom socialrätten, att mötet med juridiken är ett betydelsefullt område att undersöka. Här citerar jag Svensson (2006, sid. 71):

... Stora delar av det sociala arbetet och dess organisation är rättsligt reglerade och betydande delar av professionsutövningen utgörs av myndighetsutövning. I utövandet av det sociala arbetet måste således rätten hanteras både internt och externt...

Ska man studera myndighetsutövning mot enskild är det en fördel att man på något sätt förhåller sig till rätten och till det legala systemet i en samhällskontext. Denna avhandling har rättsordningen och dess praktik som undersökningsobjekt, men anlägger liksom rättssociologin ett utifrånperspektiv på rättsordningen. Med begreppet utifrånperspektiv avses att man inom rättssociologin studerar rättsreglers rättstillämpning utifrån en samhällelig kontext. Exempelvis utgår rättssociologin från att det föreligger en växelverkan mellan å ena sidan rättsregler och tillämpningen av dessa, och å andra sidan samhälleliga faktorer såsom politik, ekonomi och andra sociala förlopp (Stjernquist & Widerberg 1985).

Två studier – olika metoder

Det centrala problemet, alltså forskningsfrågan, som undersöks i avhandlingen är vad som sker vid handläggning på Migrationsverket. Vid handläggningen används lagstiftning som tillämpas och ger upphov till en praktik. Forskningsfrågan är alltså mångfasetterad och det krävs dynamiska och perspektivskapande metoder för att besvara denna. Det finns, vilket framgått ovan, inte en given metod som är bättre än alla andra. Frågan är istället vilka metoder som tillsammans är bäst lämpade för uppgiften att studera delar av vad som händer vid handläggningen på Migrationsverket. Valet påverkas även av praktiska överväganden som handlar om tid, resurser och tillgång till datakällor (Denscombe 2000).

Olika metoder har sina egna antaganden om den sociala världens natur och vilken typ av kunskap som kan frambringas om denna värld. Därför kan olika metoder användas för att samla in data om en och samma sak. Varje metod kan ge saken en särskild vinkling, ett särskilt perspektiv. Dessa olika perspektiv kan användas som redskap för att jämföra och kontrastera innehållet i materialet. Man erhåller olika typer av data om samma ämne. Jag vill alltså anlägga olika infallsvinklar för att förstå vad som händer vid handläggningen av anhörigärenden. Strategin är att använda en metodkombination för att kunna se saken ur fler perspektiv. Att se saker ur olika perspektiv och därigenom få möjligheten att bekräfta resultat, kan öka validiteten i data. Det bevisar inte att forskaren har "rätt", men det ger en fingervisning om att innebörden i data i viss mån överensstämmer mellan metoderna (Denscombe 2000, Kvale 1997, Staaf 2005). Man kan uppfatta metoddiskussionen så att kvantitativa och kvalitativa metoder kompletterar varandra och att båda är oundgängliga redskap i forskning som på allvar är nyfiken på den sociala och mänskliga verklighet den uttalar sig om (Eliasson 1995).

De perspektivskapande metoder som används i denna avhandling är kvalitativ textanalys inspirerad av diskursanalys samt kvantitativ metod i kombination med normvetenskap. Att göra en metodkombination i innebär ett försök att mäta, eller i varje fall ringa in, en förståelse av problemområdet. Detta görs i två delstudier med hjälp av två metoder och två specifika frågeställningar. Den första frågeställningen – Hur hanteras och konstrueras begreppet seriöst förhållande av rättstillämparen och de sökande? – behandlas i delstudie 1, varvid kvalitativ textanalys inspirerad av diskursanalys används som metod. Den andra frågeställningen – Hur handläggs ärenden om anhöriginvandring? – besvaras i delstudie 2, varvid kvantitativ metod i kombination med normvetenskap används som metod.

När Migrationsverket ska handlägga olika ärenden finns beslutsunderlaget i dossiér. På andra myndigheter kallas motsvarande för akter eller journaler. Den del av anhöriginvandringen som fokuseras i avhandlingen är den som handlar om parförhållande och där ena parten redan finns i Sverige medans hans eller hennes partner finns i ett annat land,

men ansöker om uppehållstillstånd i Sverige för att kunna bosätta sig tillsammans med den i Sverige redan bosatta parten. I dossién finns ansökan om uppehållstillstånd. Den person som ansöker om uppehållstillstånd för att bosätta sig i Sverige måste göra detta vid en svensk beskickning i sitt hemland. I dossién finns inte bara ansökan utan även en text/utredning som skrivs ner i samband med att den sökande intervjuas på ambassaden eller konsulatet. När ansökan och utredningen med den sökande är genomförd skickas ärendet till Sverige där intervju med den i Sverige bosatta parten genomförs. Den i Sverige bosatta parten är referentpersonen. Även texten/utredningen med referentpersonen placeras i dossién.

När utredningarna med båda parter är genomförda fattar myndigheten, d.v.s. Migrationsverket, beslut och detta blir vanligen antingen bifall eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd. När Migrationsverket fattar beslut läser handläggaren och beslutsfattaren igenom utredningarna med såväl den sökande som referentpersonen och väger innehållet mot lagtext, förarbeten och praxis. Därefter formuleras beslutet. I dossién finns alltså två utredningar och ett beslut.

Delstudie 1

Delstudie 1 är en kvalitativ textstudie.

Material och urval

Det empiriska materialet i delstudie 1 utgörs av ansökan, utredning med sökande, utredning med referentperson och slutligen beslutet om uppehållstillstånd. Ur detta empiriska material, bestående av 334 ärenden, valdes 16 ärenden ut för att närläsas och ge mer inträngande belysning och analys i delstudie 1. Det begränsade antalet ärenden valdes ut för att de var typiskt förekommande i materialet och utgjorde såväl bifall som avslag. Några ärenden är exempel på att den enskilde överklagar till nästa instans. Urvalet är gjort med tanke på att individerna exempelvis har olika ålder, kön, utbildning, religion och medborgarskap. Urvalet är vidare gjort för att belysa olika typer av hand-

läggningsförfarande, både där handläggningstiden blev kort och lång. I ett av de närlästa ärendena är jag själv handläggare/beslutsfattare, vilket inte var ett ändamål i sig, men ärendet har närlästs då det passade in på ovanstående kriterier. Utöver dessa 16 närlästa ärenden har textavsnitt och formuleringar som återkommer gång på gång hämtats från det totala empiriska materialet. Delstudie 1 bygger således på 16 närlästa ärenden samt korta textavsnitt från de övriga 318 ärendena.

Genomförande

För att genomföra delstudie 1 har jag läst materialet upprepade gånger. Först lästes all text, alla handlingar i dossiéerna, för att få en bild av innehållet. Därefter lästes materialet igen för att upptäcka återkommande mönster och teman. 16 ärenden valdes ut för att på ett djupare sätt närläsa och analysera vad som egentligen stod i handlingarna och utredningarna. Dessa har lästs många gånger och för varje genomläsning synliggörs nya vinklar och ny information, vilket presenteras i tur och ordning i kapitel 7. Utöver dessa 16 ärenden har jag ur det totala empiriska materialet hämtat textavsnitt och formuleringar som återkommer gång på gång. Dessa avsnitt återges som kursiverad text och är direktcitrat ur akterna och har inte ändrats eller korrigerats på något sätt. Metoden att bearbeta de utvalda texterna bygger inte på kvantitativ metod och därför anges inte antalet gånger som en viss ordformulering förekommer. Valet av ärenden och textcitrat har gjorts så att exempel på olika ärendeformer belyses.

Bearbetning och analys

Vid genomläsningen av hela materialet försökte jag inledningsvis se strukturer och återkommande teman. Mina 16 ärenden sorterades utifrån dessa teman. Vid bearbetningen av texterna har jag försökt finna det som säger något om den kontext som de sökande befinner sig i och om deras sociala position. I mina analyser har jag därför försökt söka det strukturella i det individuella och se samspelet mellan de sökandes erfarenheter och de diskurser som finns på Migrationsverket (jmf Thörn 2004). Syftet är att bland annat finna de underliggande före-

ställningarna om förhållanden och om seriösa förhållanden. Metoden innebär att texter dekonstrueras i syfte att identifiera återkommande mönster som bildar diskurser. Jag läser in helheten i en del och tolkar den utvalda delen i helhetens perspektiv samt gör en övergripande diskursanalys (jmf Widerberg 2002).

Tillvägagångssättet och metoden för att finna mönster och diskurser är en förenklad form av diskursanalys inspirerad av Faircloughs tredimensionella modell. I sin tredimensionella modell urskiljer Fairclough text, diskursiv praktik och social praktik som tre nivåer som kan urskiljas analytiskt och analyseras var för sig (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Genom att göra en detaljerad analys av texternas egenskaper kan man kartlägga hur diskurserna förverkligas textuellt. Fairclough erbjuder en mängd redskap för analysen av texter, såsom interaktionell kontroll (förhållandet mellan talare, vem fastställer dagordningen i ett samtal), etos (hur konstrueras identiteter genom språk och kroppsliga drag), metaforer, ordval och grammatik. Nästa nivå är den diskursiva praktiken där man är intresserad av att analysera hur en text är producerad och hur den konsumeras, hur avsändaren producerar och mottagaren tolkar. Den tredje nivån är den sociala praktiken. Efter att ha undersökt texten som text och som diskursiv praktik ska texten förhålla sig till en bredare social praktik som den är en del av. Alltså, vad är det för nät av diskurser som den diskursiva praktiken ingår i? Den sociala praktiken kan ses som strukturer som skapar ramen för den diskursiva praktiken.

Fairclough frågar sig vad det finns för institutionella och ekonomiska betingelser för den ifrågavarande diskursiva praktiken (Winther Jørgensen & Phillips a.a.). För att förstå den frågan, och för att förstå den sociala praktiken och vilka institutionella betingelser det finns för en diskursiv praktik, behövs annat än diskursanalys. Jag väljer intersektionalitet som en möjlig väg för analys. Ett intersektionellt perspektiv är ett perspektiv som utgår ifrån att köns-, sexualitets-, klass- och etnicitetsstrukturer är sammanvävda och komplexa, och kan användas för att förstå och kritiskt reflektera över hur maktrelationer blir en del av det sociala arbetets praktik (Mattsson 2010). Mattsson menar att intersektionalitet är ett perspektiv och ett analytiskt redskap som kan

synliggöra hur mötet mellan människor sker genom ett raster av maktstrukturer.

För att spegla begreppet seriöst förhållande, har mot bakgrund av mina teoretiska perspektiv, fem återkommande teman valts ut. Materialet och analysen sorteras i kapitel 7 under följande teman:

Att positionera sig som subjekt

Könet tal om förhållandet och om parterna i förhållandet

Dominerande och/eller motstridiga diskurser

Bilder av samhället framträder

Förhållandet ifrågasätts (i ett separat sista avsnitt om avslag)

Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet

Delstudie 1 bygger i huvudsak på 16 ärende. Läsaren ges en insyn i materialet då reella och inte modifierade fall/ärenden presenteras. Generaliseringsanspråken för studie 1 ensam blir dock begränsade på grund av det låga antalet undersökta ärenden. Med validitet avses här giltighet, det vill säga om jag undersöker det jag avser att undersöka, och om metoden är användbar för att observera det som intresserar mig (jmf Kvale 1997). Med en kvalitativ textanalys inspirerad av diskursanalys är det möjligt att undersöka hur begreppet seriöst förhållande konstrueras av Migrationsverket och de sökande/referentpersonerna. Metoden ger mig tillfälle att observera det som avses. Diskussionen kring en kvalitativ studie bör även fokuseras på huruvida genomförandet och resultatet är trovärdigt och tillförlitligt utifrån det syfte som uppställts samt att undersökningen gjorts på ett pålitligt sätt, att det finns en reliabilitet. I studie 1 synliggörs materialet genom visade fall som inte ändrats eller modifierats, men som valts utifrån teoretiska perspektiv. I studien görs utförliga fallbeskrivningar som stärker trovärdigheten och ger möjlighet att bedöma rimligheten i analyser och tolkningar. Genom delstudie 1 och delstudie 2 och den metodkombination som används stärks tolkningarnas rimlighet och trovärdighet (jmf även Staaf 2005).

Delstudie 2

Delstudie 2 är en kvantitativ studie av 334 ärenden.

I följande avsnitt beskrivs den metod som använts vid denna kvantitativa studie, varvid specifika variabler studerats, statistiskt bearbetats och sedan analyserats. Utgångspunkten i denna delstudie är att det går att studera myndighetens handläggning genom att samla in fakta om individen som ansöker om uppehållstillstånd och sedan studera utfallet av t.ex. utredningsform och beslutsform. Dessa fakta kan vara kännetecken hos den enskilde själv, såsom kön, medborgarskap och utbildningsnivå eller fakta kring situationen. Utfallet är t.ex. bifall eller avslag, lång eller kort handläggningstid etc. Det studerade är alltså handläggningen, då myndigheten bestämmer sig för den ena eller andra vägen, något som vissa forskare kallar för selektion eller aktörens rationalitet (se Svensson 2006).

Material

Det empiriska materialet som ligger till grund för delstudie 2 består av texter som finns i Migrationsverkets dossiéer och utgörs alltså av ansökan, utredning med sökande, utredning med referentperson och slutligen beslut om uppehållstillstånd i 334 ärenden. Se avsnitt ovan, Två studier – Olika metoder, för information om innehåll.

Urval och bortfall

I delstudien har 334 ärenden/dossiéer studerats. Dessa ärenden var *alla* förekommande ärenden på Migrationsverket enligt kriterierna för urvalet under 14 dagar år 2002. Detta empiriska material samlades in under 2005 och 2006. Anledningen till att studien handlar om ärenden som redan vid insamlandet var några år gamla beror på att Migrationsverket inte tillät mig att studera pågående ärenden. Myndigheten ville utesluta risken att ärenden på något sätt påverkades av avhandlingen. Ett ärende på Migrationsverket är inte avslutat förrän den sökande beviljats permanent uppehållstillstånd, PUT. Ett sådant permanent uppehållstillstånd beviljas vanligen 2-3 år efter att det första

tidsbegränsade tillståndet beviljas. Att studera alla ärenden under en fjortondagars period framstår som en hanterlig mängd, samtidigt som det ger ett tillräckligt material för statistisk bearbetning. Att studera alla ärenden inom ramen för kriterierna under en period gör att forskaren inte behöver göra något ytterligare urval, ett urval som kunde påverkas av olika bevekelsegrunder. Allt empiriskt material i avhandlingen består av skrivet material. Det är ett noga genomtänkt urval att enbart välja skrivet material och därmed välja bort t.ex. intervjuer med sökande, referentpersoner och invandrade personer. Då avhandlingen i huvudsak fokuserar på handläggning och konstruktionen av centrala begrepp som t.ex. seriöst förhållande har det framstått som ovidkommande att intervjua de sökande och referentpersoner.

För att kunna genomföra studierna behövde jag tillgång till dossiéer. Dessa fanns arkiverade på Migrationsverket i Norrköping. Skriftligen begärde jag att få full tillgång till ovan beskrivna dokument för att kunna studera beslutsunderlag och beslut. Begäran var utformad så att jag ville ha tillgång till alla ärende/dossiéer under en fjortondagarsperiod där beslut hade fattats angående den del av anhöriginvandringen som handlar om parförhållanden och där beslutet fattats i enlighet med ett visst lagrum i Utlänningslagen.

Under fjortondagarsperioden hade det fattats 327 beslut som handlade om det aktuella lagrummet. Av dessa 327 beslut (som handlar om olika par) visade sig 53 vara avslagsbeslut och 274 vara någon form av bifall till ansökan. Av de 274 bifallsbesluten var det 17 stycken som initialt inte fanns på sina platser i arkivet, men som under studiens gång återfanns, troligen hade de varit felsorterade eller utlånade utan notering. Av de 53 avslagsärenden jag skulle få tillgång till fanns bara 50 av dem i arkivet. En dossié var utlånad men diariet visade inte vart. De båda andra dossiéerna fanns inte på sina platser i arkivet och återfanns inte under mitt arbetes gång. Under tiden som arbetet pågick med att hitta och plocka fram alla dossiéer visade det sig att det fanns ytterligare tio dossiéer som skulle ingå i studien, men som varit felaktigt registrerade. Efter att Migrationsverket gjort en sekretessprövning fick jag tillgång till materialet, vilket visade sig vara flera tusen sidor.

Totalt utgör det empiriska materialet dossiéer i 284 bifallsärenden och 50 avslagsärenden.

Genomförande

Allt material systematiserades i pärmar så att varje bifallsärende namngavs med B (bifall) och med ett nummer från 1 till 284. Avslagsärendena systematiserades för sig och namngavs med A (avslag) med nummer från 1 till 50.

Efter att allt material numrerats och systematiserats påbörjades arbetet med att läsa igenom all text. Ur texterna har jag hämtat information som på olika sätt speglar handläggningen. Informationen i dossiéerna handlar om individernas kännetecken som bland annat kön och medborgarskap, men även om handläggningens karaktär såsom handläggningstid och handläggningsform. För att få en hanterbar informationsmängd valdes 33 variabler ut från varje ärende. Variablerna är valda för att kunna iakttä och mäta olika kännetecken hos individerna och i handläggningskontexten. Variablerna är valda för att göra det möjligt att förstå vilka *föreställningar* om den sökande som skapas hos handläggaren och för att i ett analysskede kunna tydliggöra samband mellan individernas kännetecken, förmodade kännetecken och hur ärendet handläggs. Särskilt ska variabeln som kallas: Muslim/har arabiskt klingande namn, kommenteras. I flertalet utredningar anger den sökande att han eller hon är muslim. I andra ärenden uppger den sökande att han/hon är t.ex. kristen. Då ett av syftena i studien var att undersöka handläggarnas/beslutsfattarnas föreställning om den sökande har det även varit viktigt att ta med personer som inte direkt uppger att de är muslimer, kanske därför att frågan inte har ställts av ambassadpersonalen. Om den sökande har ett namn som klingar arabiskt, t.ex. Mohammed eller Abdul kan man tänka sig att handläggaren *tror* att personen är muslim eftersom personen kommer från ett land där Islam är huvudsaklig religion. Denna variabel är problematisk att använda då den innebär en kategorisering av människor utifrån en så pass vag definition som arabiskt klingande namn. Men då syftet med att använda denna aspekt och variabel var att mäta hur handläggningen går

till då handläggaren *vet eller tror* att den sökande är muslim så fann jag att detta var en möjlig väg att systematisera informationen.

Variablerna kunde varit många fler men är exempel på mätbara kännetecken som handlar om individen. Variablerna mäter även aspekter av förhållandet mellan parterna. Slutligen är flera variabler valda för att kunna studera handläggningen, hur utredning och beslut går till.

Informationen har systematiserats i SPSS med hjälp av följande 33 variabler. Se bilaga 2 för detaljerad beskrivning av variablerna och av definitionen av respektive variabel.

De studerade variablerna är numrerade från 1 till 33, men kan delas in i 3 huvudgrupper som förhåller sig till individen, förhållandet och handläggningen.

Huvudgrupp 1 (individen) består av variabler som:

Kön; Medborgarskap; Ålder/ Födelseår; Uppger sig vara muslim eller har arabisktklingande namn; Referentpersonens medborgarskap; Referentpersonens tidigare medborgarskap; Sökandens utbildningsnivå; Referentpersonens utbildningsnivå; Yrkesarbete sökande; Yrkesarbete referentperson; Har den sökande ansökt tidigare om uppehållstillstånd? Är referentpersonen arbetslös, sjukskriven/ socialförsäkring/ försörjningsstöd, studerande, yrkesarbetande eller pensionerad?

Huvudgrupp 2 (förhållandet) består av variabler som:

Gift eller Ogift; Åldersskillnad i år; Väntar paret barn/är gravid/Har paret redan gemensamma barn? Har den sökande medföljande barn från tidigare förhållande? Förhållandet inletts via kontaktannons, kontaktförmedling, internet; Har släkten arrangerat förhållandet? Har parterna samma modersmål? Är parterna släkt med varandra? Har parterna något gemensamt språk? Är kvinnan äldst, är mannen äldst, är parterna lika gamla? Är paret samkönat?

Huvudgrupp 3 (handläggningen) består av variabler som:

Handläggningstid; Sidomfattning av sökandens utredning; Sidomfattning av referentpersonens utredning; Typ/form av utredning, muntlig, skriftlig, ingen utredning alls; Typ av beslut – Bifall/Avslag/Avslag men bifall efter överklagan; PUT/ Inte PUT; Är båda parter

intervjuade på samma ställe, t.ex. ambassaden? Handläggarens kön, man/kvinna; Har handläggaren/beslutsfattaren svenskklingande namn? Är jag själv handläggare/beslutsfattare?

Statistisk bearbetning och redovisning samt analys

SPSS

För att genomföra delstudie 2 har jag använt kvantitativ metod och datorprogrammet SPSS. SPSS används över hela världen vid forskning och undervisning, utvärderingsarbete med mera. I Sverige är SPSS ett av de dominerande programmen vid universitet och högskolor. Olika variabler har kodats och matats in i programmet. Efter detta har aritmetiska medelvärden, deskriptiva tabeller, frekvensanalyser, korstabuleringar och logistiska regressionsanalys räknats fram. För att säkerställa att de i studien funna sambanden är statistiskt säkerställda eller signifikanta, har funktionerna i SPSS använts och chi-två-test samt t-test genomförts. I några fall, då detta varit beräkningsmässigt fördelaktigt har Fishers exakttest använts räknat med StatXact för att uppnå mer exakt värde för framräknade p-värden. I logiska regressionsanalyser har LogXact använts vid framräknandet av resultat. Resultaten av den statistiska bearbetningen finns i kapitel 8.

Bortfallsanalys

Insamlandet av avhandlingens empiriska material drabbades av ett visst såväl externt som internt bortfall. Det externa bortfallet består i att dossiéer som enligt Migrationsverkets register skulle ingå, alltså där beslut fattats under den angivna perioden, inte fanns tillgängliga och följaktligen inte ingår i studien.

Det interna bortfallet, från det empiriska materialet som ingår i studien, innebär att vissa uppgifter inte framgår av texterna eller att vissa frågor inte besvarats. I frekvensanalyserna anges bortfallet för varje variabel som Missing System där det framgår hur många svar som saknas. Den frekvensanalys som saknar flest svar är den som handlar om vem som är äldst i paret, (mannen, kvinnan) eller om de är lika gamla. I denna analys saknas 8 av 334 svar. I varje korstabulering

anges hur många svar till antalet som tabellen bygger på, vilket anges som Total.

Analys och tolkning av statistiska resultat

När alla variabler var insamlade och statistiskt bearbetade återstod att redovisa informationen på ett begripligt sätt och att därefter analysera och tolka vad som framkommit. Redovisningen kan delas upp i tre delar. Den första delen utgörs av enkla frekvensredovisningar där jag redovisar materialets 334 ärenden avseende kön, medborgarskap, ålder mm. Den andra delen utgörs av korstabuleringar och av regressionsanalyser där jag statistiskt analyserar hur variabler samvarierar med varandra. Den tredje delen är en analys och tolkning ur ett normperspektiv.

Generaliserbarhet, validitet och reliabilitet

Validitet och reliabilitet speglar om metoden fångat forskningsfrågan och hur väl data överensstämmer med verkligheten. Validitet förhåller sig till frågan, mäts det som skulle mätas, medan reliabilitet förhåller sig till frågan, hur väl mäts det som mäts (Kvale 1997). I delstudien är forskningsfrågan hur ärenden handläggs vid Migrationsverket, varvid metoden att mäta 33 variabler angående handläggning kan antas fånga forskningsfrågan väl och ge en god giltighet (validitet). När det gäller datas reliabilitet (tillförlitlighet), alltså hur väl mäter jag det jag avser att mäta, är det empiriska materialet överskådligt och noggrant bearbetat med redovisning av resultat och bortfall i varje analys. Det statistiska materialet är tillräckligt stort och de statistiska metoderna som används gör att studiens funna samband i flertalet av fallen är statistiskt säkerställda, signifikanta, vilket redovisas.

Allt empiriskt material i de 334 dossiéerna är ursprungsdokument som inte selekterats innan denna studies genomförande. Dossiéerna utgör alla ärenden/dossiéer under vald period. I fråga om studiens tillförlitlighet och giltighet finns vissa begränsningar då det empiriska materialet är hämtat från utredningar och beslut i Migrationsverkets dossiéer. Vid utredandet finns inga fasta mallar för hur utredningen

ska genomföras och det finns inga exakta regler för hur och när tolk ska användas, vilket kan ha påverkat delar av studien. Då studien bygger på alla efterfrågade ärenden som förekom vid Migrationsverket under en fjortondagsperiod har den en stor generaliseringsmöjlighet givet tid och plats vad avser studiens funna samband.

Förförståelse

Under många år arbetade jag som tjänsteman på det statliga verk som fokuseras i denna avhandling. Jag har tillämpat aktuell lagstiftning och utfört handläggning, utrett och fattat beslut. Den första anställningen på Migrationsverket var som socionom på en flyktingförläggning. Efter att ha studerat till jurist återvände jag till Migrationsverket, men då som beslutsfattande jurist. Under några år passerade många utredningar och beslut genom mitt huvud, mina fingrar och tangenter. Att vara verksam i yrkeslivet innebär ofta att man utvecklas och förändras. För mig innebar det att jag med åren ifrågasatte handläggningen på Migrationsverket och i viss mån mig själv. Gjorde jag rätt? Följde jag lagen? Är jag en rättvis handläggare/beslutsfattare som behandlar alla lika? Är det en rättssäker och rättvis verksamhet som jag är en del av? Så småningom kom jag att misstänka att handläggningen ibland är ”orättvis” och även att såväl lagstiftningen som hur den tillämpas riskerar att innebära kränkningar av individer och av mänskliga rättigheter.

Så småningom väcktes en vilja att göra någonting annat än att producera beslut och avgöra ärenden. En möjlighet öppnades för mig att bli forskarstuderande och skriva en avhandling om migrationsjuridik och dess praktik. Jag valde att skriva om just verksamheten på Migrationsverket, denna verksamhet som jag hade mycket kunskap och föreställningar om. Jag har alltså en förförståelse om handläggningen och beslutsprocesserna på Migrationsverket. Faktum är att denna avhandling handlar delvis om min tidigare yrkesutövning och helt konkret är jag beslutsfattande jurist i 14 av de 334 ärendena i det empiriska materialet. Detta har nödvändiggjort en reflektion om betydelsen av min förförståelse och om hur man metodologiskt bäst hanterar situationen. Eftersom jag har utfört en del av den studerade handläggningen och är

en av handläggarna valde jag att som empiri välja redan skriven text istället för att intervjua handläggarna, mina kollegor.

År 2003 lämnade jag Migrationsverket och år 2004 inleddes arbetet med denna avhandling. Jag ställde mig alltså utanför Migrationsverkets arbete och försökte istället att som forskare betrakta verksamheten. Det är en märklig känsla att beforska sig själv och sin yrkesutövning under ett antal år av ens liv, men samtidigt en tillgång och spännande möjlighet att med förförståelse och inifrånperspektiv ta sig an en forskningsuppgift.

Mina metodologiska reflektioner gäller inte bara det faktum att jag fattat beslut i 14 av 334 ärenden, de innefattar även sådana reflektioner som huruvida det är möjligt att frigöra sig från sin förförståelse och upplevelser av verksamheten och bli forskare. Det uppenbarar sig alltså ett metodologiskt dialektiskt förhållande av positioner inifrån och utifrån. Detta metodkapitel innehåller därför funderingar kring vilka vetenskapliga utmaningar en forskare, som är präglad av en vardagsförståelse av det sociala fenomen som hon ska studera, konfronteras med. Vilka analytiska interventioner är nödvändiga när gränser mellan innanför och utanför rubbas i forskningsprocesser? Hur ska vi teoretisera vår egen (biografiska) närvaro i skapandet av ett visst empiriskt material (jmf Mulinari 2005)? Jag som handläggare och forskare är alltså närvarande i skapandet av det empiriska materialet.

En svårighet är att i avhandlingsarbetet hålla isär vad som är hämtat ur mitt minne från åren av handläggning och beslutsfattande, och vad som faktiskt är hämtat ur det ”empiriska materialet” som består av dosiéer/ aktmaterial. Då det i analysen är helt omöjligt att helt separera dessa båda erfarenheter har det varit viktigt för mig att genomföra den kvantitativa studien och bearbeta redan skriven text med hjälp av bland annat SPSS.

Jag kan rent konkret förhålla mig till den del som är en egengranskning och där jag själv är handläggare/beslutsfattare i ärendet. Frågan är vad avhandlingen hade vunnit eller förlorat på att utesluta dessa ärenden där jag är beslutsfattare, respektive vad avhandlingen vunnit eller förlorat på att ta med dem. Det empiriska underlaget utgörs av alla ärenden

förekommande under en viss period. Det är en urvalsmässig vinst att det inte görs någon selektion av ärenden under den valda perioden utan att alla ingår i delstudien. Man minimerar således risken för omedveten selektion om alla ärenden tas med.

På en enhet som handlägger den här typen av utlänningsärenden finns personal som arbetat lång tid på myndigheten och det finns personal som arbetat där kortare tid. Personalen består av personer med mycket blandad akademisk utbildning. Några i personalen saknar nästan helt akademisk utbildning, medan andra t.ex. är utbildade jurister eller statsvetare. Ärenden fördelas eller lottas på olika tjänstemän i personalen. I de fall ett ärende redan från början anses vara mer komplicerat, t.ex. för att det förekommit motstridiga uppgifter och utredningen har fått göras om, eller det finns utdrag från belastningsregister eller anonyma tips om skenäktenskap, så lottas ärendet på en mer erfaren, högre utbildad tjänsteman. I mitt fall hade jag den högsta utbildningen i form av dubbla examina och många års tjänst på olika positioner inom Migrationsverket. Detta sammantaget innebär att jag oftare fick mer komplicerade ärenden tilldelade mig, sådana där man inte omedelbart kunde fatta ett tydligt bifallsbeslut. Det faktum att jag fattat procentuellt fler avslagsbeslut än genomsnittet i studien behöver alltså inte betyda att jag är en elak och osaklig beslutsfattare utan kan sammanhålla med vilken typ av ärenden jag tilldelats. Om man skulle undantagit alla mina beslut från studien hade den blivit snedfördelad och mindre representativ än om man behållit alla ärenden. Min bedömning är alltså att delstudien vunnit på att ta med de beslut som jag var beslutsfattare i, men samtidigt måste vikten av att reflektera kring svårigheterna att beforska sig själv understrykas.

Detta innebär att när man som forskare arbetar med sig själv och sin närvaro som det mest grundläggande analytiska redskapet, är en systematisk reflektion över interaktionen mellan denna närvaro och det "empiriska materialet" centralt för att analytiskt kunna förstå vad som kommer att sägas. Detta gäller också vad som kommer att förbli osagt och när och hur vi kommer att lyssna (Mulinari 2005). Jag väljer i denna avhandling att betrakta detta dialektiska förhållande som en metodologisk styrka där jag som forskare är både subjekt och objekt i

kunskapssökandet och där gränsen suddas ut mellan dem som "gör och handlar" och den som "forskar och tänker" (jmf Mulinari a.a.).

Studera eller studeras

Min avhandling är inspirerad av rättssociologisk forskning och innehåller ett inslag av egengranskning. Teoretiskt är rättssociologi en samhällsvetenskaplig disciplin. Samhällsvetenskapliga studier kan förknippas med olika svårigheter. Ett problem är att forskaren är en del av den verklighet som studeras. Ett annat problem är att samhället är i ständig rörelse och förändring. När det ingår människor i undersökningen ökar svårigheterna ytterligare, eftersom de mänskliga handlingsalternativen är många och oförutsägbara. För att bl.a. tillgodose den samhällsvetenskapliga forskarens behov av distansering används teorier som hjälpmedel i forskningsprocessen. En teori kan sägas bestå av en uppsättning analytiska begrepp som sammanfogas till en helhet (jmf Djurfeldt 1996). De analytiska begreppen har bestämda innehåll men de behöver inte vara verklighetsanknutna. Det är istället en fördel om begreppen skiljer sig från vardagsspråk och vardagsuppfattningar (jmf Djurfeldt a.a., Friis 2003).

Min avhandling studerar människor och mänskligt handlande med de problem som ovan beskrivits. Nu är det inte bara människor rent allmänt som studeras, utan jag som handläggare/beslutsfattare är en av dessa studerade människor. Forskaren behöver distansera sig från det studerade/verkligheten och använder sig av teorier. Jag ska alltså distansera mig från mig själv och då använda teorier. I teorierna finns analytiska begrepp. Dessa begrepp ska gärna skilja sig från vardagsspråk och vardagsuppfattningar eftersom målsättningen med forskningen var att producera en förståelse för ett socialt fenomen som skiljer sig från den förståelse som de studerade aktörerna har. Detta blir besvärligt i denna avhandling av flera skäl. Dels är ämnet invandring allas verklighet så till vida att det är en del av det nutida multikulturella samhället och påverkar alla samhällsmedborgare, dels är de teoretiska begreppen inte vid en första anblick separerade från vardagsuppfattningar. Vidare ska forskningen, eller i alla fall resultatet d.v.s. förståelsen för det sociala fenomenet, vara separerat från förståelsen hos de studerade aktörerna. I

mitt fall är jag både studerad aktör och forskaren som producerar en separerad förståelse. Istället för att poängtera forskarens distans från det beforskade väljer jag att se de metodologiska möjligheterna i att jag både är forskare och beforskad i denna avhandling.

Min bakgrund och identitet redovisas alltså öppet för att visa hur en förförståelse vuxit fram. Dock betraktas denna förförståelse som en tillgång i analysen och tolkningen av kvalitativ data i denna avhandling. Det är till och med så att om ens egen roll som forskare och själva forskningsrelationen inte synliggörs, problematiseras eller exploateras, så blir kvaliteten dålig och kunskapsanspråken svaga (jmf Widerberg 2002).

Etisk reflektion

Denna avhandling fokuserar på handläggning av ärenden och hämtar sin empiri från Migrationsverkets dossiéer. Bakom handläggningen finns personer i form av människor som söker uppehållstillstånd och personer som handlägger deras ärenden. Den bedrivna forskningen handlar om handläggning, men indirekt om människor, varför en reflektion bör göras kring hur jag etiskt förhåller mig till de människor som studeras och betraktas i avhandlingen.

De dokument som utgör avhandlingens empiriska material tillkom 2002 vid Migrationsverket. Efter en formell begäran om utlämnande av handlingar fattade Migrationsverket ett beslut som innebar att jag fick tillgång till forskningsmaterialet. Beslutet fattades efter en sekretessprövning vid Migrationsverket. Forskningsmaterialet insamlades och bearbetades under åren 2005 och 2006. År 2004 fick Sverige en etikprövningslag, Lag om etikprövning av forskning som avser människor. Lagen genomgick en skärpning år 2008. Även om denna avhandlings forskningsmaterial samlades in och bearbetades flera år innan lagens skärpning, väljer jag att förhålla mig till Centrala etikprövningsnämndens forskningsprinciper där även Vetenskapsrådets föreskrifter gäller. Jag har även förhållit mig till skriften, *Personuppgifter i forskningen – Vilka regler gäller?* från 2009 utgiven av Statistiska

centralbyrån, Datainspektionen, Socialstyrelsen och Centrala etikprövningsnämnden.

Vid den här typen av forskning och etikprövning av forskning är en rad frågor relevanta såsom: Vilken huvudsaklig frågeställning har forskningsprojektet? Hur har forskaren fått tillgång till det empiriska materialet? Finns samtycke från forskningspersonerna? Handlar projektet om personuppgifter? Hur gjordes urvalet av forskningspersoner? Hur garanteras forskningspersonerna integritet? Hur registreras, hanteras och förvaras forskningsmaterialet? Vilken nytta medför forskningen i ett vidare perspektiv? Vilka forskningsetiska överväganden har gjorts?

Avhandlingens huvudsakliga frågeställning är hur handläggningen går till vid anhöriginvandring och hur begreppet seriöst förhållande konstrueras. Det är handläggningen studerad via dokument som fokuseras.

Att få tillgång till dossiéer var en förutsättning för att kunna skriva denna avhandling och jag begärde därför ut sekretessbelagda allmänna handlingar från Migrationsverket. Begäran bestod i att få ut listor med alla beslut i anknytningsärenden fattade under 14 dagar år 2002. I de dossiéer som listorna hänvisade till önskade jag få del av ambassadutredningen med den sökande, Migrationsverkets utredning med referentpersonen samt Migrationsverkets beslut i ärendet. I begäran talade jag om att jag var doktorand och att jag begärt att få uppgifterna för att gå igenom dem i samband med skrivandet av en doktorsavhandling om utlänningsrätt som fokuserar på begreppet seriöst förhållande. Migrationsverket fattade beslut i frågan om utlämnande av dessa allmänna handlingar. Migrationsverket beslutade att med stöd av 13 kap 3 § Sekretesslagen lämna ut de efterfrågade listorna samt uppgifter ur de handlingar som listorna hänvisade till. Migrationsverket erinrade särskilt om följande vad gäller hanteringen av handlingarna:

De uppgifter du får ut om enskilda personliga förhållanden får du endast använda för avsett ändamål. Du får inte lämna uppgifter om enskilda personliga förhållanden vidare om de har en sådan form att de kan hänföras till enskild. Handlingarna ska förstöras när avhandlingen är klar.

I beslutet framgår även att de listor på anknytningsärenden som framtagits enligt begäran samt uppgifter ur dessa handlingar som listorna

hänvisar till innehåller sådana uppgifter som avses i 7 kap 14 § 2 st Sekretesslagen. Migrationsverket kan inte utesluta att de individer som omfattas av begäran, eller deras närstående, lider men om handlingarna lämnas ut. Migrationsverket bedömer därför att sekretess föreligger för uppgifterna. Migrationsverket bedömer dock, mot bakgrund av syftet som uppgifterna ska användas i, att risken för men är liten i och med att det sker en överföring av sekretess mellan Migrationsverket och mig som forskaranställd vid Malmö Högskola, i enlighet med 13 kap 3 § sekretesslagen. Det innebär att den sekretess som gäller för uppgifterna hos Migrationsverket överförs och att uppgifterna ska tas om hand på motsvarande sätt vid högskolan.

I avhandlingen hämtas uppgifter om forskningspersonerna från existerande myndighetsregister i enlighet med formellt utlämnandebeslut. Forskningspersonerna deltar inte aktivt och inga uppgifter kan härledas till någon enskild person. Jag har därför inte ansett det nödvändigt att be om samtycke från varken de sökande, referentpersonerna eller handläggarna.

I Migrationsverkets dossiéer finns uppgifter om personer. Uppgifter om personer utgör personuppgifter om de på något sätt kan knytas till en individ. I avhandlingen förekommer, på grund av fullständig avidentifiering, inga uppgifter som kan knytas till enskilda individer. I avhandlingen förekommer inga namn, inga personnummer, inte ålder, inte nationalitet, inte var ärendet uppkom eller var ärendet handlades, det förekommer inga uppgifter om när ärendet handlades. Datumangivelser har ändrats så att ingen individ ska kunna känna igen berättelsen. Alla lätt igenkännliga särdrag har tagits bort för att utesluta risken för att individer oavsiktligen kan identifieras i avhandlingen.

Forskningsmaterialet från Migrationsverket förvaras inlåst under avhandlingsarbetet och ska förstöras efter att avhandlingen är genomförd. Materialet har bearbetats statistiskt i avidentifierad, kodad form varvid inga kodnycklar sparas efter genomfört avhandlingsarbete. På detta sätt garanteras forskningspersonernas rätt till integritet.

Utgångspunkten för den här avhandlingen är att forskning är viktig och nödvändig bland annat för samhällets utveckling, forskning tillför

samhället nytta. Samhället kan sägas ha ett krav på att forskning bedrivs och att den inriktas på väsentliga frågor och är av hög kvalitet. Det är väsentligt att forskning bedrivs som kan bidra till att människors hälsa och livsvillkor förbättras, eller bidrar till att undanröja fördomar. Denna avhandling ligger i linje med kravet på forskning då undersökandet av dess problemområde är en väsentlig fråga och kunskapen om hur handläggningen går till på Migrationsverket kan innebära att enskilda individers villkor förbättras i framtiden då deras ärenden ska handläggas av en myndighet.

De forskningsetiska överväganden som gjorts i samband med avhandlingsarbetet utgörs av å ena sidan en övertygelse att just denna forskning är av allmänt intresse och tillför samhället nytta, å andra sidan en förståelse för att forskningsmaterialet utgörs av uppgifter om människor som måste hanteras etiskt korrekt. Slutsatsen är att det är nödvändigt att hantera och behandla uppgifterna i forskningsmaterialet för att kunna forska, förutsatt att forskningspersonernas rätt till integritet garanteras och att ingen sekretessbelagd information lämnas ut.

Metoddiskussion

Socialt arbete är ett tillämpningsområde som fått sin teoretiska förankring från andra områden och som företrädesvis lånar sina teorier från angränsande discipliner. Socialt arbete kan betraktas som ett flervetenskapligt ämne. Detta påverkar även metoddiskussionen och valet av möjliga och lämpliga metoder. Frågan var alltså vilka metoder och vilka datainsamlingstekniker som skulle kombineras. Utifrån syftet med avhandlingen, som är att studera handläggningen vid Migrationsverket och att studera hur begrepp som seriöst förhållande konstrueras, kan jag konstatera att metoden som kallas rättsvetenskaplig metod inte ensam är användbar. Inte heller kan kvantitativ metod ensamt användas. För att kunna belysa problemområdet om anhöriginvandring och kunna besvara avhandlingens frågeställningar krävs att hänsyn tas till den samhälleliga kontexten, de kontextuella förutsättningarna (jmf Alvesson & Deetz 2000, Knutagård 2009). En metodologisk grundbult för denna avhandling är att vi alltid betraktar världen utifrån en

viss ståndpunkt och att vår utgångspunkt påverkar vad vi ser och vad som ter sig viktigt (jmf Acker 2005). Begreppet ståndpunkt är metodologiskt och kan hjälpa oss att få syn på relationer och samband som man inte tidigare lagt märke till.

Min utgångspunkt är att det inte finns en mätbar sanning om handläggning på Migrationsverket och om hur begreppet seriöst förhållande konstrueras. Den metodkombination jag valt utgörs av kvalitativ metod inspirerad av diskursanalys och intersektionalitet, tillsammans med kvantitativ metod där resultaten tolkas med hjälp av normvetenskap och postkolonial teori. Förhoppningen, när det gäller den här typen av tvärvetenskaplig forskning som studerar ett statligt verk, är att det ska finnas inslag av progressiv forskning. Problemet behöver belysas ur flera vinklar och med flera perspektiv. Att använda perspektivskapande metoder kan vara ett sätt att föra kunskapen framåt. Om man använder mer än ett angreppssätt ökar det kvaliteten på forskningen. Det gäller i synnerhet när man kombinerar olika former av kvantitativa studier med kvalitativa studier. Att göra både och istället för antingen eller (jmf Nilsson 2007, Widerberg 2002).

Varför dokument?

Det empiriska material jag fick tillgång till från Migrationsverket visade sig vara mycket omfattande. Det utgjorde närmare 8000 sidor text. Det är ett rikt material, vilket är en stor fördel för en forskare. Det finns dock en risk att drunkna om man hela tiden ser nya spår och nya perspektiv som ska följas och utforskas, vilket då kan utgöra en nackdel för forskaren. Det faktum att materialet var så omfattande gjorde att jag valde att inte använda fler datainsamlingstekniker för att belysa problemområdet, såsom enkäter, intervjuer eller deltagande observationer. För att skapa en bakgrund och en förståelse för delstudie 1 och 2 har jag använt olika skrivna rättskällor som är relevanta för anhöriginvandring. Dessa är lagar, förarbeten, prejudicerande rättsfall och i viss begränsad omfattning doktrin. Dessa texter är offentligt material som är lätt tillgängliga och har sitt klara ursprung, vilket underlättar för forskaren.

Vad är metod och vad är teori?

I detta kapitel har jag redogjort för hur avhandlingen genomförts, vilka metoder och datainsamlingstekniker som använts samt vilket material avhandlingen bygger på. Ett dilemma i sammanhanget är att jag använder komplexa analysverktyg såsom diskursanalys och normvetenskap. Varken diskursanalys eller normvetenskap kan sägas vara antingen metod eller teori utan både och. När det gäller förhållandet mellan teori och metod kan man se det som nära relaterade till varandra genom att deras gemensamma punkt är det mål de relaterar till. Om metoden är en helhetssyn på strategin för eller gestaltningen av de medel som används för att uppnå målet, är teorin begrundan över målet (Björngren Cuadra 2005, Sjöström 1983).

Diskursanalys är både metod och teori som sammantaget erbjuder ett redskap att förstå diskursen om någonting. Diskursanalys kan förstås som ett samlingsnamn för olika sätt att analysera språkliga praktiker. Diskurs, vilket i och för sig inte kan ses som ett entydigt begrepp, hänvisar till mönster, ordningar och sätt att tala om och förstå världen. Det kan också förstås som ett analytiskt begrepp, att avgränsa en diskurs är egentligen en analytisk konstruktion. Diskursanalys är inte bara en metod utan även ett teoretiskt perspektiv som betonar språkets betydelse för kunskapsproduktionen. Diskursanalys vilar på uppfattningen att subjektet skapas i olika diskurser. Widerberg påpekar (2002) att analysen utgör en röd tråd och fortlöpande process i kvalitativ forskning. När vi uppfattar metoder som analytiska redskap och inte som tekniker får analysen den plats som den kan och bör ha i kvalitativ forskning. Kvalitativ metod blir då synonym med kvalitativ analys. Diskursanalys betraktas i denna avhandling både som teori och metod, men av dispositionsskäl presenteras diskursanalys i huvudsak i kapitel 5, Teoretiska perspektiv.

Normvetenskap, som i den här avhandlingen i första hand betraktas som en teoretisk inspirationskälla, har inslag av metod på så sätt att det rättssociologiskt anlägger ett utifrånperspektiv och lyfter fram den samhälleliga kontexten. Normvetenskap presenteras i huvudsak i kapitel 5, Teoretiska perspektiv. En framkomlig väg när anhöriginvandring stu-

deras är att söka efter den bakomliggande normen som finns i diskursen eller diskurserna om vad ett seriöst förhållande är. Att förhålla sig till begreppet norm handlar om att teoretisera kring social ordning och helhet. Normvetenskapen handlar om att förstå vad det är som är drivkraften bakom människors handlande. Normbegreppet kan ses som den förmedlande länken mellan det faktiska och det önskvärda, mellan varat och börat eller, uttryckt i samhällsvetenskapliga termer, mellan aktör och system. Normen fungerar som en gränsyta mellan kunskap om varat och olika värdemässiga ställningstaganden om hur vi bör handla i olika situationer (Hydén 2002).

Sammantaget kan sägas att det finns möjligheter och problem med de valda metoderna i avhandlingen. Det är viktigt att vara medveten om vad det är för metoder man använder och om hur forskningsprocessen påverkas av dem. Läsaren av avhandlingen måste kunna avgöra om resultaten är rimliga och trovärdiga. Det är därför viktigt att tydligt redovisa hur man som forskare gått till väga och att såväl metoderna som analysredskapen genomsyras av transparens. Min ambition har varit att noggrant och tydligt i detta kapitel redogöra för material, metoder, datainsamlingstekniker och analysredskap i syfte att underlätta för läsaren.

7. Diskursiva illustrationer och mönster

I detta kapitel presenteras och analyseras 16 utvalda ärenden ur det stora empiriska materialet bestående av 334 ärenden. Dessa analyseras med hjälp av diskursanalys och intersektionell analys. Utöver de 16 utvalda ärenden som närläses på ett fördjupat sätt hämtar jag belysande textavsnitt från fler ärenden ur det stora empiriska materialet, vilket förstärker och tydliggör de teman som framträder.

Inledning

I nedanstående textanalyser av Migrationsverkets utredningar och beslut går jag under ytan på texterna. Syftet är att bland annat finna de underliggande föreställningarna om förhållande och seriöst förhållande. Metoden är att dekonstruera texterna för att identifiera återkommande mönster som bildar diskurser. Jag läser in helheten i en *del* och tolkar den utvalda delen i helhetens perspektiv och gör en övergripande diskursanalys (jmf Widerberg 2002). Därefter undersöker jag hur diskurserna producerar föreställningen om seriöst förhållande och föreställningen om parterna som ingår i det seriösa förhållandet. Utlänningslagstiftningens tillämpning/praktik vid myndigheterna analyseras här som diskurser. Diskurser är, enligt Foucault (1971), saker som görs i institutionella sammanhang och det språk detta innefattar. Foucault uttrycker detta i *Diskursens ordning* och hans ståndpunkter om diskursanalys är helt centrala. Migrationsverkets tillämpning/praktik är det institutionella sammanhanget. Centrala diskurser är, som jag redan påpekat, tal och skrifter/texter, men diskurser kan också vara icke-verbala såsom olika sätt att agera i en situation eller vissa visuella symboler. Diskurserna framträder således i Migrationsverkets utredningstexter, men även i icke-verbala sammanhang såsom sätt att agera, t.ex. att välja att inte genomföra en utredning i vissa ärenden eller att underlåta att polisanmäla ett brott.

Resonemang och diskussioner i förarbeten och hur dessa föds och förs, men även bedömningar i beslut, är exempel på det som Foucault benämner institutionella praktiker och i dessa återfinns olika diskurser. Exempelvis formar resonemang och tolkningar om drivkrafter att ingå äktenskap de presumtiva parterna i äktenskapet på olika sätt. Utgångspunkten för diskursbegreppet är att språket, inom sådana institutionella praktiker, har en avgörande betydelse för hur sociala subjekt och deras subjektivitet samt identitet konstrueras (se Andersson 2004).

Föreställningen om ett förhållande kommer till uttryck bland annat i förarbeten, lag och beslut/tillämpning, men även i den diskursiva praktiken. För att en tjänsteman på Migrationsverket ska kunna skapa sig en föreställning och göra en bedömning om huruvida ett förhållande framstår som seriöst så krävs mer än handläggarens kunskaper och förståelse om förhållanden i allmänhet. Handläggaren utreder och intervjuar även personerna i förhållandet. Frågan är därför *hur* handläggaren utreder och vilka föreställningar/glasögon utredaren har när hon eller han t.ex. väljer *att* utreda eller väljer *att inte* utreda. Det handlar om föreställningen vid handläggningen och om hur individen diskursivt framställs av såväl handläggaren som av sig själv.

Texterna som hänvisas till nedan, och som förekommer i kapitlet som sammanfattningar, citat och texturklipp, är de texter som produceras på Migrationsverket och vid utlandsmyndigheterna. Texterna utgörs såväl av intervjuer/utredningar som av beslutsdokument. Vid Migrationsverkets handläggning av anhängare genomförs intervjuer med de sökande och med referenspersoner (se utförligt i kapitel 2 och kapitel 3 hur dessa intervjuer och utredningar går till). Dessa intervjuer är muntliga och under tiden intervjun genomförs skriver handläggaren ner intervjun direkt i datorn. Vid intervjus slut får den intervjuade i normalfallet läsa igenom texten och skriva under på att det stämmer med det som sagts under intervjun. Intervjuerna kan genomföras med tolk. Tolken översätter från den sökandes modersmål efter respektive fråga eller mening. Intervjun kan även genomföras på engelska om utredare/handläggare och den sökande anser sig behärska engelska på ett godtagbart sätt. Intervjun kan vidare genomföras på den sökandes

modersmål om utredaren/handläggaren behärskar det språket, vilket är vanligt då intervjun genomförs på ambassaden av lokalanställd personal med samma modersmål som den sökande. I dessa fall skrivs det skriftliga dokumentet på engelska för att Migrationsverkets personal ska kunna ta del av dokumentet i ett senare skede av processen. Det finns ingen exakt mall eller något formulär som bestämmer hur eller vilka frågor utredaren ska ställa. Det finns inte heller någon mall för hur utredaren ska uttrycka sig eller vilka glosor och definitioner som ska användas. Texterna är alltså produkten av det som utredaren *bestämmer* sig för att fråga och skriva, med den begränsningen att den intervjuade personen ska läsa och godkänna den skriftliga produkten. Det ska understrykas att texterna inte är ett resultat av hur den enskilde uttryckt sig om han eller hon fritt fått beskriva sitt förhållande. Texterna är istället en produkt av att det muntliga samtalet filtrerats genom utredarens perception och föreställning om vad som sagts och ägt rum. Om tolk använts så noteras det i inledningen på det skriftliga dokumentet. Det framgår dock inte vilka överväganden som myndigheten gjort kring behovet av tolk. Det finns ingen detaljreglering kring användandet av tolk utöver de generella reglerna i till exempel Förvaltningslagen angående tolk och myndigheternas serviceskyldighet.

Genomgående finns ett mönster i utredningarna som visar att utredaren styr intervjun. Utredaren strukturerar vilka ämnen som ska tas upp och inom vilka frågeområden utredningen ska fokuseras. Utredaren bestämmer ordningen på dessa avsnitt och anger rubriker. Under dessa rubriker finns såväl konkreta frågor som avsnitt där den intervjuade berättar fritt.

Myndighetens syfte med utredningarna är att ta reda på om förhållandet är seriöst och om några särskilda skäl finns som talar emot att uppehållstillstånd ges. Något som är genomgående, återkommande och som blottläggs är att utredaren genom sina frågor avgör vad som är värdeomätare på vad som är ett seriöst förhållande. Utredaren skapar idén om vad som är intressant att fråga om för att ta reda på om förhållandet är seriöst.

Följande rubriker kan urskiljas i majoriteten av utredningar.

Uppgifter om den sökande, såsom personuppgifter, bostad, utbildning, familj, försörjning, sysselsättning och eventuellt intressen.

Uppgifter om referentpersonen, såsom personuppgifter, bostad, utbildning, familj, försörjning, sysselsättning och eventuellt intressen.

Förhållandet, frågor om var, när och hur förhållandet uppstod, frågor om var och när paret träffats och på vilket språk paret kommunicerar.

Framtidsplaner.

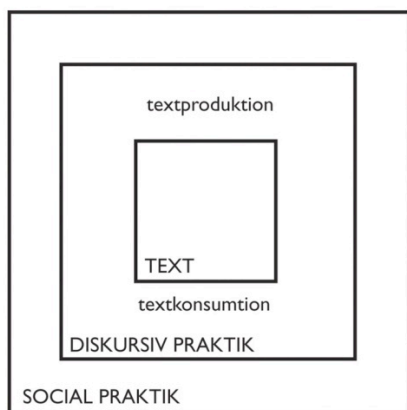
För förhållande används just ordet "förhållande" i alla ärenden. Även ordet "relation" förekommer. Däremot är orden kärlek, passion, förälskelse och sex ickeord. De berörs inte och nämns inte mer än någon enstaka gång. Om utredaren ska fråga om paret har sex med varandra frågar man istället om äktenskapet har fullbordats, ett uttryckssätt som bara används vid utredningar av unga muslimska kvinnor. Utredaren kan även uttrycka det som att "de har levt som man och kvinna". Hela avsnitt i utredningarna ägnas åt frågor om förhållandet och ofta används just rubriken: Förhållandet. Dock frågar inte utredaren om kärlek, passion eller förälskelse i förhållandet, utan istället om tidpunkter när förhållandet inleddes och exakta datum för när paret träffats. Begreppen och orden kärlek, passion och förälskelse blir inte en del av konstruktionen av seriöst förhållande. Det är inte viktigt att fråga om det och följderna blir att när de sökande får berätta fritt så tar inte heller de sökande upp tankar om just kärlek, passion och förälskelse mer än i något enstaka fall.

Vid genomläsning av det empiriska materialets samtliga 334 ärenden kan en övergripande kategorisering av innehåll och typ av ärenden göras. Denna övergripande kategorisering illustreras genom att jag presenterar fyra teman. Ur det totala empiriska materialet har jag valt 16 ärenden (se kapitel 6 om metod och urval) som närläses och som belyser dessa fyra teman. För att ytterligare synliggöra den övergripande kategoriseringen i fyra teman presenteras citat och textklipp från ytterligare ärendena. Dessa citat, markerade med B x, har hämtats från det totala empiriska materialet som finns att tillgå utöver mina 16 närlästa ärenden. Nedan följer alltså illustrationer och exempel på olika fall/ärenden som förekommer i aktmaterialet bland de 334 ärendena.

Studien är inte en kvantitativ studie och antalet gånger som en viss fras eller ordföljd förekommer anges inte. Jag identifierar kategorier och fenomen i materialet och tydliggör hur det tar sig olika uttryck (jmf t.ex. Björngren Cuadra 2005). Fallen nedan utgör beskrivningar eller illustrationer av mönster, diskurser och vanligt förekommande ordformuleringar, frågor, svar och positioneringar från såväl de enskilda som från utredarna. I texterna kan olika diskurser framträda och i flera av fallen vävs olika diskurser in i varandra. Det empiriska materialet formerar sig i fyra olika teman. De teman jag valt att belysa är, 1) vilka subjektpositioner som tydliggörs, 2) vilket könat tal som förekommer, 3) vilka dominerande och motstridiga diskurser som kan skönjas och 4) om några särskilda bilder av samhället framträder. Sist kommer ett separat avsnitt om avslag.

Tema 1 - Att positionera sig som subjekt i ett seriöst förhållande

Migrationsverkets utredningsverksamhet är en diskursiv praktik varigenom man skapar utredningstexter och tolkar dem i beslutsprocessen. Utrednings- och beslutsprocessen står i förhållande till en social praktik och bidrar till att konstituera den sociala världen, inklusive sociala identiteter och relationer. Jag använder mig i följande avsnitt av Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys och repeterar därför figur 1.

Figur 1. Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (Fairclough 1992)

Jag börjar med nivå 1 för att kartlägga hur diskurser förverkligas textuellt. För att få en uppfattning om dessa subjektpositioneringar studerar jag hur förhållandet är mellan aktörer/talare, alltså hur individerna talar och beskriver *sig själv* så att man sätter sig själv i en viss position, en bättre eller i alla fall vald position. Vilka positioner och diskurser försöker individen leva upp till eller uppnå? Möjligen beskriver man sig själv som det man vill vara eller det man tror att handläggaren vill att man ska vara. Jag försöker alltså tydliggöra olika subjektpositioner som bland annat intervjupersonerna intar i diskursen (jmf Widerberg 2002). För att analysera texten i denna nivå 1 kan man iakttä vem av aktörerna som fastlägger dagordningen för utredningen och hur olika identiteter och positioner konstrueras genom språk, ordval, grammatik m.m. I den följande texten har jag fällt in kursiverade textavsnitt som är hämtade från aktmaterialet och som är autentiska och inte omskrivna eller ändrade.

Målet för individerna är att bli bedömda som en i ett seriöst förhållande ingående part och därmed få det ansökta uppehållstillståndet. Hur beskriver man sig då? Ett genomgående mönster är att de sökande

kvinnorna beskriver sig som intresserade av hemmet, att de är duktiga på att laga mat och att de är allmänt husliga. Även egenskapen att vara ordentlig och arbetsam framhålls av de sökande individerna. Detta kan till exempel uttryckas så här:

B1

... har inte varit sambo eller gift innan och har inga barn, röker inte och tycker om att lyssna på kärlekssånger. Hon vill kämpa för att kunna arbeta på dagis i Sverige och i framtiden vill paret skaffa barn...

B3

... när sökande kommer till Sverige ska hon arbeta, det spelar ingen roll med vad, bara hon får arbete, hennes intressen är matlagning...

Textklipp B1 och B3 är tillsammans med fall 1-3, se nedan, exempel på att kvinnan/identiteten i det seriösa förhållandet konstrueras som barnkär, ett mål är att skaffa barn och när yrkeslivet planeras så används ordvalet "att arbeta på dagis". Identiteten konstrueras genom att kvinnan framställs som mild och orörd, hon har ännu inga barn men hon lyssnar på kärlekssånger och röker inte (jmf Winther Jørgensen & Phillips 2000).

I det mönster som framträder finner vi ambitionen och löftet att gifta sig, sätta bo och skaffa barn. Detta är ett mycket tydligt mönster som blottläggs i nästan varje ärende i hela materialet. Dels framhålls talet om barn som en självklar del av ett seriöst förhållande, dels framhålls giftermålet, framförallt giftermålet i den kristna kyrkan, som ett viktigt kännetecken. Bilden av paret med det seriösa förhållandet konstrueras genom talet om paret som gifter sig, skaffar hus och pysslar i trädgården och självklart skaffar barn. Det uttrycks till exempel så här:

B 45

... hon är trevlig och glad och tycker om naturen och att promenera. Hon tycker om musik och att laga mat. Han tycker om hennes mat och gick upp i vikt när hon var på besök i Sverige. För framtiden skall hon läsa svenska och sedan skaffa ett arbete. När de kan stå på egna ben ekonomiskt vill de ha barn. De tänker gifta sig i kyrkan nästa år. De vill skaffa en bättre bil och köpa ett hus...

I detta textklipp B 45 är förhållandet mellan aktörerna/talarna det (jmf Faircloughs modell) att mannen beskriver inför utredaren hur kvinnan, alltså den blivande hustrun, *är*. Det räcker inte med att han påstår att kvinnan tycker om att laga mat utan han illustrerar det/bevisar det genom en beskrivning ur verkligheten: Han gick upp i vikt när han åt hennes mat. Dagordningen för samtalet är att utredaren ställer frågor och att mannen utvecklar synen på kvinnan inom ramen för frågorna. Mannen lyfter fram attribut som trevlig, naturintresserad, matlagande vilket skapar en feminitet som anses passa en kvinna i ett seriöst förhållande (jmf Mattsson 2010). Identiteten i textklippet konstrueras bland annat som ansvarstagande eftersom paret inte ska skaffa barn, hus och bil förrän man kan försörja sig själv. Mannen i textklipp B 45 kan, liksom Mattsson (2010) påstår, anses anpassa sig till och införliva de normer han konfronteras med i mötet med den sociala praktiken, alltså Migrationsverkets utredning och utredarens frågor. Ofta ställs inga frågor alls om innehållet och känslan av kärlek eller förälskelse i förhållandet, utan istället frågor om när paret träffades och under vilka perioder paret haft kontakt. I följande ärende ställs mycket få frågor och individerna, såväl den sökande som referentpersonen, tar saken i egna händer och bedömer/påstår att förhållandet är seriöst. Paret ska nämligen gifta sig. Ibland gör alltså individen själv påståendet att förhållandet är seriöst. Det uttrycks så här:

B16

... han bekräftar det hon har berättat i sin intervju om hur de träffats. Även han anser att förhållandet är seriöst, de ska så småningom gifta sig...

Av materialet framträder alltså mönster som återkommer om bland annat barn, arbete, kristenhet och huslighet. Att finna dessa mönster kan med ett annat uttryck sägas vara att jag identifierar de diskurser som texterna innehåller (jmf Andersson 2004). Efter att med hjälp av korta textavsnitt sökt efter mönster kommer jag nu att närmare och djupare belysa tre fall för att undersöka hur dessa diskurser producerar parter som kan ingå i ett seriöst förhållande.

Fall 1

I fall 1 kommer den sökande från Nordamerika. Handläggningen blir mycket kort och ansökan resulterar i bifall. L är en universitetsstuderande man i tjugofemårsåldern som är medborgare i ett land i Nordamerika. Genom en tillfällighet träffar han J som är ett år äldre och svensk medborgare sedan födseln. J var på besök i landet och arbetar med turism. Han tog med henne till sin kristna kyrka och sedan började de "data". J är född och uppvuxen i en mindre ort i Sverige. Hennes far är egen företagare och hennes mor arbetar vid polismyndigheten. Paret har aldrig bott tillsammans. De uppger att de i framtiden vill bo tillsammans och eventuellt gifta sig och skaffa barn. L är gift med en annan kvinna och har två barn, varav ett barn föddes under perioden som L och J "datade" varandra. L är fortfarande gift med den andra kvinnan. Ur texten:

... De vill gifta sig och skaffa barn. De träffades inom den kristna kyrkan.

Båda ska studera på universitet. Hennes ena förälder arbetar inom Polismyndigheten i Sverige...

Subjektpositioner i fall 1 skapas genom att de intervjuade personerna framhåller vissa egenskaper och kännetecken istället för att tala om förhållandet och dess innehåll. För att påvisa det seriösa i förhållandet understryks att paret är medlemmar i den kristna kyrkan, att de är högutbildade och att föräldrarna är ordentliga människor med yrken inom bl.a. polismyndigheten.

Genom språket i texten konstrueras (jmf Faircloughs modell) en identitet av parter i det seriösa förhållandet. Aktörerna kategoriserar och benämner positioner språkligt. Språket i detta fall är ett sätt att, liksom Wikström (2010), tänka sig motsatspar. Man framhåller kristen som en tänkt motsats till (möjligen) muslim och högutbildad/medelklass som motsats till utbildad/underklass. Positioneringen säger oss något om vilka diskurser individerna försöker leva efter och vilka positioner i samhället individen vill inta (Widerberg 2002). En egenskap om förhållandet poängteras och det är ambitionen att gifta sig och skaffa barn.

Fall 1 är ett exempel på att myndigheten valt att gå ifrån huvudregeln om utförliga separata utredningar. Ingen egentlig utredning har genomförts med referentpersonen J. Både L och J intervjuades samtidigt på svenska ambassaden i Nordamerika och den sammanlagda utredningen är på totalt en A4-sida. Myndigheten avviker från den fastlagda praxis som framgår av rättsfallet UM 1391 där Migrationsöverdomstolen slår fast att seriositetsprövningen kräver en bra och utförlig utredning. Paret intervjuades den 9 september och den 17 september fattades beslut om att bevilja L uppehållstillstånd. Den sammanlagda handläggningstiden var åtta dagar. Inga frågor ställdes kring det faktum att paret inte sammanlevt och att L fortfarande var gift med en annan kvinna. Inga frågor ställdes om förhållandet, men L säger att han förstod att han älskade J när de var separerade och J var i Sverige, vilket hon varit under större delen av deras bekantskap. Utöver de positioneringar som mannen och kvinnan gör i detta ärende så formar myndigheten en diskursiv praktik (se figur 1) när texten produceras och myndigheten väljer att *inte* göra egentliga utredningar som en seriositetsbedömning kan grundas på. Myndigheten konsumerar och tolkar texten och de presenterade positioneringarna. Handläggaren och beslutsfattaren fattar beslut i ärendet efter åtta dagar utan att undersöka förhållandet och presumerar att förhållandet är seriöst, vilket formar den diskursiva praktiken. Aktörerna i den diskursiva praktiken blir bärare av en viss typ av kunskap (jmf Lill 2010) som diskursen producerar, nämligen att det kan presumeras att kristna högtbildade har seriösa förhållanden.

Fall 2

I fall 2 kommer den sökande från ett land i forna Sovjetrepubliken. Kontakten mellan parterna har etablerats genom en kontaktannons. Den sökande är lågutbildad, handläggningen är ordinär och lång och ansökan resulterar i bifall. S är en kvinna i trettioårsåldern. Hon bor hos sina föräldrar och har aldrig haft ett förhållande. P är en sju år äldre man som är född och uppvuxen i Sverige. Han har en intellektuell funktionsnedsättning och har aldrig haft ett långvarigt förhållande. Han bor på samma gård som sin mor. P kontaktannonserade i

en lokal tidning och S svarade. Paret hade post- och mailkontakt med varandra under sex månader och sedan åkte P och hälsade på S i hennes hemland. Han stannade 11 dagar och paret förlovade sig tre dagar efter att P kom till landet. Paret har träffats totalt sammanlagt 14 dagar och har aldrig sammanlevt. P kan inte uppge vilka datum han besökt S eller vilket datum paret förlovade sig, men med hjälp av passtämplar och vägledning från utredaren skapas en bild av när och hur paret träffats. S har genomgått muntlig utredning vid svenska ambassaden och P har genomgått muntlig utredning i Sverige. Varken i sökandens eller referentpersonens utredning ställs frågor om innehållet i förhållandet och om paret blivit förälskade i varandra, eller om kärlek och passion. De frågor som ställs handlar om: Språk, bostad, arbete, familj, intressen och tidigare förhållanden. Ur texten:

... Paret lärde känna varandra via en annons i en tidning. Paret upprätthöll kontakten via brev och internet. Paret träffades för första gången i början av juni då pojkvännen kom till hennes land på besök. Hon presenterade honom för sin familj. Pojkvännen bodde under denna tid på hotell. Paret förlovade sig tre dagar senare i närvaro av hennes familj. Sökande vill lära sig svenska och därefter arbeta. Hon är intresserad av att läsa böcker, sporta, gå på teater och sticka. Båda är förtjusta i hundar...

I beslutet står följande:

... Du och P har lämnat sådan information om varandra och ert förhållande att ert förhållande framstår som seriöst. Tillståndet begränsas till sex månader då ert förhållande – för närvarande – bedöms vara av relativt kortvarig natur...

Parterna strävar efter att bli respektabla och använder språk och ordval för att positionera sig som ordentliga, respektabla människor. Skeggs menar (1997) att strävan efter respektabilitet präglar parternas sätt att tala om sig själv. I fall 2 ser vi att parterna framhåller att de inte sammanlevt förrän mannen presenterats för familjen och förlovningen var genomförd. Den sökande förhåller sig till en vad man kan kalla "sedlighets- eller duktighetsdiskurs" genom att påpeka att han bodde på hotell, att hon är välartad och tycker om att läsa och gå på teater och att

sticka. Citatet ovan från kvinnans utredning visar att strävan efter att vara respektabel och part i ett seriöst förhållande uttrycks genom att hon *bildar* önskvärda människor (se Hacking 1999) och kategoriserar sig själv och sin partner i förhållande till andra icke respektabla människor.

Migrationsverkets diskursiva praktik kan skönjas då utredningstexten produceras på ett utförligt och utdraget sätt. Mannen är lågutbildad och funktionsnedsatt och har sökt en partner genom kontaktannons i hennes land. I detta fall är det aldrig tal om att Migrationsverket ska göra en kortfattad eller skriftlig utredning. Utredningstexten konsumeras och tolkas och resulterar i ett beslut där myndigheten väljer att kommentera, eller rent av påstå, att förhållandet är kortvarigt, det vill säga att det inte kommer att hålla. Min tolkning är att det rör sig om en språklig felskrivning och att det som handläggaren/beslutsfattaren menar är att parterna dittills haft ett kort förhållande. Den diskursiva praktiken blir dock att myndigheten, i detta fall med den specifika kontexten och med parternas konstruerade identiteter, förmedlar ett budskap om att detta förhållande inte kommer att bestå på sikt. Samtidigt påstår myndigheten att förhållandet är seriöst trots att inga frågor ställts eller besvarats kring förhållandets innehåll, förälskelse och kärlek. Att förhållandet är seriöst baserar myndigheten på utredningstext som består av subjektpositioneringar och beskrivningar av parternas respektabilitet (jmf Skeggs a.a.).

Fall 3

I fall 3 kommer den sökande från Asien. Det förekommer inte motstridiga uppgifter, men handläggningen är ordinär och lång. Ansökan resulterar i avslag som inte överklagas.

Q är en högutbildad kvinna i trettioårsåldern bosatt i Asien. Hon ansöker om uppehållstillstånd och åberopar anknytning till C som är 13 år äldre och bosatt i Sverige. Q har muntligen intervjuats vid svenska Generalkonsulatet i Asien och C har muntligen intervjuats på Migrationsverket i Sverige. Såväl sökandens som referentpersonens utredningar är omfattande och tämligen detaljrika. Q bor med sina

föräldrar och farmor, och har fast anställning. Q och C var grannar när de växte upp i hemlandet. C flyttade till Sverige och gifte sig. C skilde sig och åkte på besök till Asien där han av en slump träffade Q. Paret umgicks ett tiotal gånger under hans besök. Efter besöket har de hållit kontakt med varandra per telefon. Efter hand har kontakten blivit tätare och de bestämde sig för att bli ett par. Paret har inte träffats på 4 år. Båda uppger i sina intervjuer att de arbetar så mycket och inte hinner resa för att träffa varandra. C är högutbildad och driver litet företag i Sverige. Av utredningarna framgår att parterna har gemensamt språk och att de har ganska god kännedom om varandra samt att de relativt samstämmigt uppger när och hur de haft kontakt med varandra.

I utredningen som Generalkonsuln skriver ner i samband med intervjun av Q gör generalkonsuln ett tillägg *efter* att texten har delgivits och kommunicerats med Q. Tillägget visas alltså inte för den sökande utan är ett budskap till Migrationsverkets handläggare och beslutsfattare. Detta tillägg lyder:

... Gk får intrycket av att sök har väldigt lite kännedom om ref...

Migrationsverket avslår ansökan om uppehållstillstånd och nekar Q att komma till Sverige. I beslutet skriver beslutsfattaren:

... Såvitt framkommer vid utredningen har ni relativt goda kunskaper om varandras förhållanden. Ni har emellertid inte träffats på fyra år sedan C besökte landet under 3 månader. Migrationsverket finner mot bakgrund av att ni inte träffats på 4 år och endast haft viss telefonkontakt att ert förhållande inte framstår som seriöst i Utlänningslagens mening. Det har inte heller framkommit några godtagbara skäl till varför ni inte kunnat träffas de senaste 4 åren...

Q överklagar inte avslaget.

Av texten framgår att parterna inte på samma sätt som i föregående fall framhåller att förhållandet är seriöst därför att man ska skaffa barn. Paret påpekar istället att man inte har några exakta planer – påstår *inte* att de ska arbeta och skaffa barn. Kvinnan i detta fall positionerar sig och framställer sig själv som självständig med egna medel. Parets tal om sitt förhållande passar inte in på den i denna studie framväxande

diskurs om ”seriöst förhållande” och kvinnan beviljas inte heller uppehållstillstånd. I detta fall tydliggörs den diskursiva praktiken om att det i ett seriöst förhållande ska finnas en kvinna som vill satsa på hemmet och som lovar att gifta sig och skaffa barn. Lill menar (2010), i sin forskning om kvinnor inom omsorgen, att diskurser avsätter specifika platser för subjektet. Kvinnan i fall 3 befinner sig utanför den förväntade platsen. Diskursen formas inte av en faktor (Hall 1995) som t.ex. att skaffa barn utan i detta fall av flera faktorer såsom ekonomiskt beroende, huslighet och löfte om att skaffa barn. Föreställningen om kvinnan i det seriösa förhållandet skapar här den diskursiva praktiken (jmf Lill a.a.). Ur texten:

... De har inga exakta planer. Hon ska väl studera svenska och sedan söka arbete. När det gäller försörjning har hon eget arbete och egna medel. Kanske paret skaffar barn längre fram i tiden...

I detta ärende framgår det att beslutet fattas mot bakgrund av *annat* än de vanliga kraven på förhållande, nämligen kännedom om varandra och gemensamt språk mm. Utredaren påstår i en tilläggsmening, som inte kommuniceras eller visas för den enskilde, att de har dålig kännedom om varandra. Det står klart att denna dåliga kännedom inte framgår av intervjun och av texten, utan beskriver en känsla som utredaren får. Utredaren frångår alltså den ordinära strukturen i utredningsförfarandet och tydliggör maktförhållandet mellan den sökande och utredaren. Utredaren fastlägger dagordningen för textproduktionen (se figur 1 samt Faircloughs modell) och kan lägga till ett budskap till beslutsfattaren som inte framgår av den sökandes berättelse. Det kan inte utslutas att denna tilläggsmening delvis har legat till grund för avslagsbeslutet.

Sammanfattningsvis visar tema 1 att sökande, referentpersoner, handläggare och beslutsfattare genom bland annat ordval och språk gör subjektpositioneringar. När myndigheten gjort sin bedömning om huruvida förhållandet är seriöst slås det fast i ett beslut. Besluten skrivs enligt mall och är utformade på följande sätt:

... X och Y har var för sig lämnat sådana uppgifter om förhållandets uppkomst och utveckling, framtidsplaner mm att förhållandet framstår som seriöst...

Texten i mallen framställer seriositeten i förhållandet som om det vore en objektiv sanning – *förhållandet framstår som seriöst*. Texten formuleras inte i form av ett ställningstagande från myndighetens sida om att myndigheten *bedömer* att förhållandet är seriöst, utan som om det *är* seriöst. Denna skrivning används alltså även om inga frågor ställts kring förhållandet. Frågorna har kretsat kring familj, arbete, försörjning samt var och när man träffats första gången. Som framgått av fallen och textavsnitten ligger fokus på hemmet och husligheten i flera av individernas tal. Man talar om det seriösa förhållandet, men uppehåller sig vid tal om hemmet och husligheten. Thörn menar (2004) att kopplingen mellan hem och kvinnlighet har gjort att begreppet ”hem” får en problematisk ställning framför allt inom feminismen och feministisk forskning. Föreställningen om hemmet är intimt förbundet med konstruktionen av kvinnan, feminitet och kvinnlighet. Föreställningen om hemmet är också förbunden med hur sökande och referentpersoner positionerar sig i förhållande till det seriösa förhållandet, vilket framgått av fall 1 till 3 samt citat. Johansson och Molina (2006) skriver i artikeln ”*Kön och ras i rumsliga identitetskonstruktioner*” att i de romantiserade representationerna av hemmet som det kvinnliga, och av kvinnan som tillhörande hemmets privata rum, döljs en rad relevanta maktrelationer mellan könen. Tema 1 visar att subjektpositioneringar sker som i första hand handlar om hem, huslighet, giftermål och barn. En del av dessa positioneringar innehåller ett könat tal om individerna och om den sociala konstruktion som individen är en del av. Detta könade tal ska nu ytterligare studeras.

Tema 2 - Könet tal om förhållandet och om parterna i förhållandet

I utredningar och beslut förekommer könet tal om individerna som ingår i det seriösa förhållandet. Det är något som redan framgått av föregående avsnitt om subjektpositioneringar. I följande avsnitt försöker jag ytterligare tydliggöra hur individerna t.ex. positionerar sig/positioneras av andra i en diskurs av manligt/maskulint och kvinnligt/feminint i förhållandet. Hur framställer han/hon sig/framställs han/hon som: God och bra hustru och god och bra man? Något som kan iaktas är i vilken mån individerna positionerar sig som modern kvinna, modern man, arbetsam, kärleksfull, ansvarsfull och omsorgsfull. I framställningen och analysen utgår jag liksom t.ex. Mattsson (2010) och Butler (1999) från att kön och genus är något som konstrueras, fostras och socialiseras. Kön och genus ses alltså inte som något biologiskt fixerat i människors kroppar, utan som något mer eller mindre föränderligt.

Kön konstrueras genom t.ex. språk och handling. I mina utredningstexter framträder bland annat ett mönster som innebär att mannen konstrueras som aktiv när det gäller att ta initiativ till att gifta sig. Mannen bestämmer sig för att gifta sig och sedan väljs en lämplig kvinna. Butler (1999) menar att kön är något som "görs" genom att vi ständigt upprepar handlingar och beskrivningar som är könsgörande. Mannen konstrueras som aktiv medan kvinnan konstrueras som passiv mottagare för detta val. Mannen bestämmer sig för att gifta sig och skaffa barn. Detta mönster framträder i de studerade ärendena. Det kan till exempel uttryckas så här:

B 37

... Han hade börjat fundera på ett nytt äktenskap och tyckte att hon skulle passa bra...

B 19

... referentpersonen beslutade att gifta sig och hans val föll på henne så hon reste till Mellanöstern för att skriva äktenskapskontrakt...

B 34

... den sökandes bror visade kort på systemen och frågade referentpersonen om han kunde tänka sig att gifta sig med henne. Han svarade att han skulle tänka på saken och att han ville träffa henne först. Han reste ner till hemlandet och de gifte sig 7 dagar senare...

I dessa citat framställs identiteter och positioneringar textuellt. Mannen i exemplen är den aktive i processen att ta initiativet för att bli gift. Genom att leva upp till föreställningar om kön både genom hur individer för fram sig själva och hur de talar, vad de tar initiativ till och synliggör, kommer dessa individer oundvikligen att "göra" kön och bidra till konstruktionen av kön (se även Mattsson 2010).

Mannen konstrueras som aktiv och kvinnan som passiv mottagare för hans val. Det är även så att ett mönster kan urskiljas när det gäller försörjning. Mannen är den aktive försörjaren som kan bestämma att kvinnan inte längre ska försörja sig själv. Detta uttrycks till exempel på följande sätt:

B2

*... Han ville träffa en rysk kvinna och satte in en annons i Ryssland...
... hon slutade att arbeta på uppmaning av honom. Han tyckte att hon arbetade för hårt och hade för dålig lön. Hon tjänade 1200 kr/mån. Han gav henne då istället samma summa...*

B4

... Sökanden träffade referenten när hon var på besök hos sin kusin i Sverige. Hon uppger att hon blev förälskad i referenten redan då trots att de knappt hade något umgänge alls och ej kunde kommunicera. De kommunicerar på svenska men hennes kunskaper i språket är bristfälliga efter att bara ha varit i Sverige några veckor. Han försörjer henne och skickar 1000 kronor i månaden till hennes försörjning under tiden ansökan handläggs...

Citaten kan, liksom Rätzel gör (2006), tolkas som att den dominans och underordning som konstruerar hela samhället produceras i det vardagliga livet, när t.ex. mannen "bestämmer" att kvinnan ska försörjas. Följande lite längre textavsnitt visar tydligt hur enskilda individer förhåller sig till diskursen om att det är viktigt att mannen är aktiv

avseende giftermål, och om hur viktigt det är att gifta sig och skaffa barn. Bilden av den aktive mannen produceras:

B 17

Har din maka varit gift innan?

-Ja, jag tror det.

Vet du varför hon skilde sig?

-Nej, det är privata grejor. Man vill inte veta heller.

Har ni tänkt skaffa barn?

-Ja, självklart.

Är du kär i din maka?

-Ja

Vilken person framförde frieriet och till vilken person framfördes det?

-Jag, det är mannen som tar initiativet.

Vilka är planerna för framtiden?

-Hitta bra jobba, skaffa barn. Vi vill ha barn.

Har du någont att tillägga?

-Hon är söt och snäll. Perfekt för mig. Livet blir lättare för mig att leva.

Vi har fått ett anonymt tips enligt vilket din och din makas förhållande inte skulle vara seriöst. Hur ställer du dig till detta?

-Det är skitsnack. Jag är nästan 38 år. Vi gifter oss för att vi älskar varandra. Jag blir arg. Andra ska inte lägga sig i. Jag är första-barn. Alla undrar varför jag inte får några barn. Min mamma vill det. Jag vill inte slösa bort min tid. Vårt förhållande är seriöst. Vad ska hon göra?

Om vi gifter oss och får barn är det vår sak och inte någon annans. Jag har försökt träffa någon i sex år, men inte lyckats. Det är jobbigt faktiskt...

Citatet är ett tydligt uttryck för rådande heteronormativitet. Mannen förhåller sig till omvärldens och mammans krav på att lyckas hitta någon kvinna att skaffa barn med. Butler menar (2006) att normen, i detta fall att gifta sig och skaffa barn, styr begripligheten. Den medger att vissa typer av praktiker och handlingar blir igenkännbara som sådana. Normen påför ett raster av fattbarhet och definierar vad som kan framträda inom det socialas domän. I intervjuerna kan utläsas hur individerna förhåller sig till olika diskurser och positionerar sig som

subjekt, samtidigt som kön görs och ett explicit könat tal om parterna kan skönjas. Följande lite längre fall är ett exempel på detta.

Fall 4

I fall 4 kommer den sökande från Asien. Referenten är högutbildad och utredningen/handläggningen blir skriftlig och därmed kort. Ansökan resulterar i bifall.

Y är en kvinna i trettioårsåldern på släktbesök i Sverige. I februari träffar hon X som är en man i femtioårsåldern. Detta sker hemma hos hennes kusin. X är en högutbildad person. Paret inleder en relation i mars men sammanbor inte. I juni förlovar sig paret och i mitten av augusti intervjuas Y på ambassaden i sitt hemland. Y är djupt troende katolik och arbetar ideellt inom katolska kyrkan. Paret planerar att gifta sig katolskt direkt när Y flyttar till Sverige. Fall 4 är ett exempel på att myndigheten frångått huvudregeln om muntliga utredningar och istället skickat ett skriftligt formulär till referentpersonen. Handläggningstiden var totalt 36 dagar. Paret sammanbor inte alls innan beslut fattas utan träffas till och från under totalt 5 veckor. Sökande berättar fritt, tar fritt upp saker som hon berättar. Ur texten:

... Sökande och referenten träffades hos en kusin till sökande.

Referenten reste till sökandes hemland enbart för att träffa sökandes familj.

Paret bestämde sig för att de ska gifta sig i Katolska kyrkan så fort sökanden kommer in i landet. Sökandes familj godkänner planerna så länge de gifter sig kyrkligt. Sökande är hemma och tar hand om sin gamla pappa. Sökande bor hemma hos sina föräldrar. Sökande har inte varit gift innan och har inga barn. Sökande tycker om att läsa, är intresserad av allt i hemmet. Tycker om att göra korsstygn. Sökande tillhör en religiös familj. Paret planerar att bilda familj. Han ska till en början vara ensam försörjare...

I citatet framträder kvinnan/kvinnligheten/feminiteten genom att hon positioneras som individen som bland annat ger omsorg och har omsorg om hemmet och familjen. Hon är orörd, religiös och gör kors-

styggn, och precis som den kvinnliga dygden utförs omsorgen i anspråkslöshet och tysthet (se även Lill 2010). Kvinnan subjektpositionerar sig som ”typisk” kvinna i det seriösa förhållandet och vi ser hur genus kommer till uttryck i denna position. Skeggs (1997) menar att subjektpositioner, som i detta citat, är effekter av såväl diskurser som av olika institutionella strukturer såsom Migrationsverkets verksamhet, bedömningar vid anhöriginvandring. I fall 4 är mannen norm i den bemärkelsen att han inte definieras som kön eller ifrågasätts. Mannen är närmast könsneutral och osynliggjord som man, bortsett från sin roll som ensam försörjare, medan kvinnan på olika sätt synliggörs som kvinna och därmed som avvikare i förhållande till mannen som norm (se Mattsson 2010).

I fall 4 nämns inget om ”känslan” förälskelse, kärlek eller passion. Där- emot görs som visats en rad subjektpositioneringar då parterna fram- håller att de är kristna. Kvinnan är inriktad på att vårda och ta hand om hemmet. Paret ska skaffa barn, men först gifta sig i kyrkan. Annars godkänns inte förhållandet av hennes familj. Bilden presenteras av den goda hustrun som tar hand om hemmet och mannen som försörjer dem. Migrationsverket utreder, beslutar och utformar texter. Att textuellt beskriva parterna på ett visst sätt och att välja ett visst besluts- utfall formar Migrationsverkets diskursiva praktik. På det sättet ”gör” handläggare och beslutsfattare kön genom att synliggöra och beskriva kön (jmf Butler 1999, Mattsson 2010, Skeggs 1997). Fall 4 är ett exempel på Migrationsverkets diskursiva praktik när myndigheten, då referentpersonen är högutbildad svensk medborgare och man, inte anser att ärendet behöver utredas utan istället presumerar att förhållan- det är seriöst utan att ta reda på saken genom en ordinär muntlig inter- vju. Myndigheten avviker därmed från rättspraxis (se UM 1391) och förarbeten, t.ex. prop. 1999/2000:43 s.38, där det framgår att det krävs en bra och utförlig utredning för att kunna göra en seriositets- prövning, att det normalt ska vara en muntlig utredning och att en skriftlig utredning är tillräcklig endast i undantagsfall. I fall 4 hade paret aldrig sammanbott med varandra och var inte gifta med varandra. Vi går vidare till fall 5 för att tydliggöra mönstret och konstruktionen med den aktive mannen och den goda hustrun.

Fall 5

I detta fall kommer den sökande från Mellanöstern och äktenskapet är arrangerat. Det finns en åldersskillnad mellan parterna på 16 år. Handläggningen är ordinär och muntlig, ansökan resulterar i bifall. K, som är referentperson i detta ärende, är född och uppvuxen i Mellanöstern. 1994 kom han till Sverige som asylsökande. K är en arbetslös man i trettiofemårsåldern. I Sverige träffade han en kvinna som han gifte sig med. Äktenskapet varade i några år, de fick inga barn och K tog ut skilsmässa. I fall 5 är N personen som ansöker om uppehållstillstånd. N är 16 år yngre och bosatt i Mellanöstern. Följande stycke är hämtat från referentutredningen med K:

... K uppgav att han frågade sin familj om de kunde hitta en bra hustru till honom. N var granne med K's syster i hemlandet. Systemen skickade ett foto av N till honom i Sverige och han skickade ett foto på sig till N. Under sommaren började han ringa till henne, och de lärde känna varandra mer och mer. Han berättade att han var äldre än hon, men det tyckte hon inte spelade någon roll. Han började ringa henne var tredje dag...

När kvinnan intervjuas står det i hennes utredning att:

... K decided to remarry, he asked his family to find a suitable wife...

Sammanfattningsvis bestämde de sig för att träffas i början av året, och då kom K's mamma och N's pappa till en stad i mellanöstern. K kom den 5 januari. När de träffades sa han till henne att det inte handlar om någon kort period utan det skall vara livet ut, och hon sade att hon tyckte om honom. De skulle bo i samma hus och därför måste en imam komma och viga dem. Det gjorde han den 6 januari, det vill säga dagen efter att K kom till landet. Den 11 januari åkte de och registrerade vigseln vid domstolen i staden. Den 16 januari hade de en liten bröllopsfest tillsammans med hans mamma, hennes pappa och en imam. Därefter bodde de i samma rum och levde tillsammans som man och hustru. Den 25 januari åkte han tillbaka till Sverige. N har genomgått grundskola och börjat på lärarhögskola, men nu har hon slutat skolan. De har talat om framtiden och hon har sagt att hon ska ge

honom två barn. K har genomgått muntlig utredning i Sverige och N har genomgått muntlig utredning vid ambassaden i hemlandet. Vid genomläsning av fallet framgår att det vid hennes utredning ställdes detaljfrågor om datum för kontakt och vigsel samt om namn på K's släkt. Inga frågor ställdes om förhållandet och dess natur. I texten används uttrycket att paret *levt tillsammans som man och hustru*. I texten konstrueras därmed i nivå 1 en identitet (se figur 1) och en konstruktion som innebär att sex *sker* mellan man och kvinna. Detta står i förhållande till figurens nivå 3, den sociala praktiken, där man kan se att texten förhåller sig till en bredare social praktik. I fall 5 handlar det om att den sociala praktiken utgörs av heteronormativitet, eller vad Butler (2006) kallar den heterosexuella matrisen. Denna normativitet bygger bland annat på att begär handlar om reproduktion och att normen styr vad som är begripligt och möjligt. Referentens utredning börjar med orden:

... han frågade sin familj om de kunde hitta en bra hustru åt honom...

Utredningen avslutas med följande stycke:

... De har talat om framtiden, och hon har sagt att hon skall ge honom två barn. Först ska han arbeta hos sin sväger och sedan ska han försöka öppna en ny affär, eftersom han har fyra års erfarenhet. Hustrun ska hjälpa honom i affären...

Han ville ha en "bra hustru". Denna hustru som han nu valt har lovat att föda honom/ge honom två barn och hon ska "hjälpa" honom i hans affär. I sin intervju nämner inte kvinnan sin roll eller sin position, sina förhoppningar eller inställning till förhållandet eller äktenskapet. Hon redogör för att *han* sökte en "suitable wife" och att foto och brev sändes till henne eftersom hon bodde granne, och att hans familj gjorde bedömningen att hon var "suitable". I detta ärende framträder ett könat tal om parterna. Det är han som beslutar sig för att gifta sig och som ger släkten i uppdrag att finna en lämplig hustru åt honom. I beskrivning och konstruktion av den goda hustrun ingår barnafödande och att kvinnan hjälper mannen med olika saker. Efter 6 månaders handläggningstid beviljades N uppehållstillstånd. Jag var beslutsfattare i ärendet. I beslutet skriver jag:

... Du och din make har lämnat sådan information om varandra och ert förhållande att detta framstår som seriöst...

Fall 5 är exempel på att kvinnan, men även kvinnans kropp, produceras som öppen och tillgänglig. Kvinnan är tillgänglig och ger efter för mannens val. Mannen väljer en kvinna och skaffar barn genom att få tillgång till kvinnan. Andersson (2004) framhåller i sin avhandling att den kvinnliga sexualiteten framställs som passiv och att det är något som ingår i normen för heterosexualitet. Andersson visar i sin avhandling att Domstolarnas resonemang i våldtäktsmål producerar kvinnans kropp i symbolisk mening som öppen och tillgänglig, och dessutom producerar kvinnans sexualitet som passiv (Andersson a.a.). Den mest grundläggande gräns som människan har gentemot sin omgivning är hennes kropp (Thörn 2004). Kroppen kan också ses som det enda rum som kvinnan har kvar som är hennes eget rum, egen plats. Men de exempel som tagits upp i detta avsnitt visar att kvinnans egen kontroll över kroppen inte är självklar. Fall 5 kan ses i ljuset av en radikal-feministisk teoritradition (Mattsson 2010) och enligt denna teoritradition är kvinnor förtryckta på grund av sitt kön och att detta förtryck förstås som grundläggande i samhället. Begreppet "patriarkat" används för att beteckna mäns dominans och maktposition som anses genomsyra hela samhället. Mannen har alltså, som i fall 5, kontroll över kvinnans kropp. Det kan ses som grunden för kvinnoförtryck och väcker frågor kring kropp, sexualitet och makt. Den diskurs som ovanstående fall är exempel på producerar bland annat bilden av den aktive försörjande mannen med makt över den passiva kvinnan och kvinnekroppen, där kvinnan hjälper mannen och ger honom barn. Diskursen utvecklas av såväl de intervjuade individerna som av myndigheten i dess rättstillämpande verksamhet. Rätten och rättstillämpningen organiserar här könen på ett hierarkiskt sätt. Textavsnitten och Migrationsverkets diskursiva praktik visar hur en verklighet konstrueras om en manlig överordning och en kvinnlig underordning där den aktive mannen väljer en passiv och tillgänglig kvinna. Det som framträder i mina exempel är en maktrelation inom könsordningen som kan uppfattas som en social förtrycksstruktur (se Wahl et al. 2001). Denna struktur produceras och reproduceras av individerna när de berättar

om sina vardagsliv och de förhållanden som de ingår i (se även Lacey 1998, Räthzel 2006).

Nästa fall är lite längre, både avseende utredningsomfattning och utrymme i avhandlingen, och innehåller flera dimensioner där såväl de sökande som myndigheten förhåller sig till olika diskurser avseende förväntningar på parterna i förhållandet. Fallet är intressant på flera sätt, men framförallt därför att myndigheten väljer att inte förhålla sig till själva kärnan i förhållandet, nämligen hur parterna lever tillsammans och uppfattar sitt förhållande.

Fall 6

I fall 6 kommer både den sökande och referenten från Afrika. Det förekommer motstridiga uppgifter och ansökan resulterar i avslag i första instans. Avslagsbeslutet överklagas, vilket resulterar i bifall i överinstansen. T är en man i trettioårsåldern bosatt i Afrika. Han känner Z, som är ett år äldre, sedan barndomen och de båda har gått i samma klass. Under skolorn umgicks paret. Efter skolan flyttade Z till Sverige och T flydde till ett grannland av politiska skäl. Paret hade alltid varandra i tankarna och efter flera år, då Z var 23 år, togs kontakten upp dem emellan. Paret träffades en gång innan de sedan gifte sig när Z var 30 år. Vid tiden för giftermålet hade paret inte träffats på 7 år. T har genomgått en summarisk utredning i Afrika, en utredning som är baserad på ett förtryckt formulär. Z har muntligen intervjuats i Sverige.

Kvinnan i Sverige berättar i intervjun om sina tankar kring äktenskapet med T. Ur texten:

... Sökanden är snäll, positiv och ärlig. De har talat om äktenskap i fem år innan det bestämdes. Hon har ingen förklaring till varför de inte gift sig tidigare. De har varit tillsammans som man och kvinna. Hennes syster gifte sig för sex år sedan och hämtade hit sin man och det har blivit ett jättebra äktenskap...

Ansökan avslogs av Migrationsverket som ansåg att paret lämnat motstridiga uppgifter om bland annat exakta datum för när de haft kontakt med varandra och hur många personer som var närvarande vid vig-

seln. T överklagade till Utlänningsnämnden som biföll överklagandet och beviljade T uppehållstillstånd. Ur Utlänningsnämndens beslut:

... Utlänningsnämnden konstaterar, i likhet med Migrationsverket, att vissa motstridiga uppgifter förekommer i anknätningsutredningarna.. Mot bakgrund av de tillrätalägganden som gjorts i överklagandet samt med hänsyn till det låga beviskrav som gäller finner nämnden vid en sammantagen bedömning av omständigheterna i ärendet inte anledning att ifrågasätta seriositeten i makarnas förhållande...

T beviljas uppehållstillstånd och kan alltså flytta till Sverige. Fall 6 har dock en något ovanlig fortsättning. Innan T reser till Sverige råkar han ut för en olycka. När han vaknar upp finns Z hos honom. Efter några månader, när han är i transportabelt skick, reser paret till Sverige. Olyckan har gjort att han fått flera fysiska skador. Han har koncentrationssvårigheter, minnesproblem, kan inte vistas i vissa miljöer. Olyckan har gjort att T och Z inte kan leva som man och hustru. Z uppger att förhållandet inte fungerar mellan dem, och att T blivit en helt annan person efter olyckan. Paret går i samtalsterapi och T ska eventuellt få en personlig assistent. T har efter olyckan behövt mycket hjälp för att avlasta Z. Z har mått psykiskt mycket dåligt en längre period och varit sjukskriven. Hon började må dåligt redan när T fick avslag. Z uppger att hon hoppas att allt ska bli bättre och att hon en gång valt T till sin make.

Efter olyckan ska frågan om uppehållstillstånd bedömas igen och permanent uppehållstillstånd ska eventuellt beviljas. Båda parter intervjuas och följande textavsnitt är hämtat ur utredningen:

... Han säger att förhållandet mellan dem är inte riktigt lika bra som tidigare. Han tycker mycket om henne men han är rädd att det inte är ömsesidigt. De har sammanlevt i två år och varken han eller hon har planer på att de ska separera utan de hoppas båda att han ska bli bättre och inte så betungande för henne. Han har förståelse för att det är jobbigt för henne eftersom de inte kan leva som man och hustru utan lever som vänner. Han säger att han ändå ser fram emot en gemensam framtid med referenten och att de båda bestämt att de ska klara av detta...

Kvinnan som är referentperson ger i intervjun uttryck för sina tankar om förhållandet:

... Hon tycker inte att förhållandet fungerar mellan dem. Efter olyckan har han blivit en helt annan person och hon upptäckte direkt att inget var som tidigare mellan dem. Hon har hela tiden mått väldigt dåligt av situationen. Hon hoppas ändå på att de gemensamt ska klara av detta och att han ska få rätt vård för att om möjligt bli bättre. Hon går själv i samtalsterapi och har inga planer på att lämna sökanden utan hoppas istället på att de ska få mera hjälp så att hon själv ska orka mera. Angående framtiden säger hon att hon inte vill att han ska tvingas resa tillbaka till Afrika eftersom han inte gjort sin militärtjänst. Hon säger att om han återvänder får han dödsstraff...

På frågan om hon tror att sökanden skulle klara sig om paret separerade svarar hon:

... Hon vill inte lämna honom utan hoppas på att hon ska få mer hjälp så att hon ska klara av detta. Hon kan inte tänka sig att lämna honom. Hon säger att hon valt honom till sin make och vill inte lämna honom även om han förändrats efter olyckan...

T beviljas permanent uppehållstillstånd. Migrationsverket förhåller sig i beslutet inte alls till förhållandets nuvarande seriositet och det faktum att båda parter framhåller att de inte lever som man och hustru. I texten finns ett könat och könande tal om förväntningar på kvinnan i förhållandet. Trots att hon mår väldigt dåligt i förhållandet så är det inte ett alternativ att bryta upp. Hennes lösning på problemet är att hon ska bli starkare och orka mer. Hon har en gång valt att gifta sig med T och då får hon hårda ut. Hon framställer sig som den lojala hustrun. I ärendet framträder ett motstridigt tal om situationen. Å ena sidan pekar kvinnan på att de faktiskt inte lever som man och kvinna och att han inte är den man hon drömde om och gifte sig med. Förhållandet är inte det seriösa kärleksförhållande som hon tänkte sig. Om förhållandet inte är ett seriöst förhållande parterna emellan ska följaktligen inte uppehållstillstånd beviljas (se MIG 2008:18). Å andra sidan framhåller hon att det är väldigt synd om honom. Han är hindrad på olika sätt i sina funktioner och han skulle dessutom riskera dödsstraff

om han tvingades återvända hem, vilket hade varit följden om förhållandet upphörde.

Detta ärende är intressant ur flera aspekter. En aspekt är att ställa detta ärende i förhållande till den diskurs om seriöst förhållande som hittills framträtt. Det finns alltså i diskursen ett tal om seriöst förhållande som innefattar löften och ambitioner om att paret ska leva tillsammans som man och hustru, och att man ska skaffa barn. Man ska sätta bo tillsammans, gärna köpa hus och pyssla i trädgården. I ärendet om T och Z faller man utanför detta tal om förhållande när båda parter säger, *vi lever inte som man och kvinna, vi lever i ett vänskapsförhållande*. Migrationsverket förhåller sig inte till denna situation och man undviker att gå på djupet för att analysera vad det faktum att paret har ett vänskapsförhållande och inte ett kärleksförhållande har för betydelse för bedömningen om förhållandet är seriöst. Om detta undvikande beror på att det är så "synd om" T och Z och att man beviljar uppehållstillstånd av den anledningen vet vi inte.

En annan intressant aspekt av fall 6 är att kvinnan befinner sig i en maktposition gentemot mannen. Om hon fullföljer sitt resonemang och sin ståndpunkt om att förhållandet inte fungerar och att det inte motsvarar vad hon önskat sig, så borde hon rimligen avsluta förhållandet. Att bryta upp ur ett förhållande är en ganska vardaglig och trivial sak som sker hela tiden. I detta fall skulle det dock innebära att mannen skickades tillbaka till ett troligt dödsstraff. En handling som kan tyckas trivial, t.ex. att kvinnan bryter upp förhållandet, får stora konsekvenser för mannen. Han riskerar dödsstraff, vilket innebär att kvinnan hamnar i en maktposition (jmf Lill 2010). Kvinnan väljer dock att stanna kvar i förhållandet och bli vårdande, en person som ger omsorg. Omsorgen uppkommer i relation till mannen där hon positionerar sig som den vårdande kvinnan och hon uttalar att det är hennes ansvar att bli starkare så att hon ska klara av att hjälpa honom bättre. Hon har en gång valt att gifta sig med honom och det är väldigt synd om honom. Kvinnan förhåller sig till en könad omsorgsdiskurs och en moralisk diskurs eller vad Hall (1995) beskriver som ett paket av uppfattningar och ståndpunkter som producerar kunskap och förhållningssätt. Hon blir den moraliskt goda kvinnan som tar ansvar för att situationen ska

bli bättre. Gunnarsson och Svensson (2009) framhåller att det är mycket som tyder på att den omsorgsfunktion som kvinnor av tradition innehaft, just den omvårdande uppgiften, har bidragit till att forma normativa och strukturella mönster av social och ekonomisk underordning för kvinnor. Just den strukturella ojämlikheten, menar Gunnarsson och Svensson, i hur t.ex. makt och resurser fördelas mellan kvinnor och män, hänger samman med kvinnans funktion i familjen och familjens funktion i samhället.

Sammanfattningsvis visar tema 2 genom tre fall och ytterligare exempel att subjektpositioneringar blottläggs, varav vissa innehåller ett könat tal och en könad konstruktion. Kvinnan och kvinnans kropp produceras som öppen och tillgänglig. Kvinnan produceras också som omsorgsgivande och underordnad mannen. I följande avsnitt, som handlar om att beskriva dominerande och motstridiga diskurser och diskurser som visar bilder av samhället, finns såväl subjektpositioneringar som könat tal och könade konstruktioner.

Tema 3 - Seriöst förhållande, dominerande och motstridiga diskurser

Av materialet framgår att det finns dominerande diskurser, men att individerna ibland växlar mellan diskurserna, och att det finns det som kan kallas motstridiga diskurser (Widerberg 2002). I textavsnitten finner man att det finns spänningar och konflikter. Tema 3 är en fortsättning och en fördjupning av tema 1 och 2 om subjektpositioneringar och om könat tal i diskurserna. I detta tema visas att det finns såväl dominerande diskurser innehållande subjektpositioneringar och könat tal, som disparata diskurser och motstånd.

Jag börjar med ett kort exempel där såväl dominerande diskurser som motstridiga diskurser förekommer.

B 25

Ur en afrikansk kvinnas utredning:

... L säger sig vara frisk. När hon kommer till Sverige ska hon börja med att lära sig svenska. Sen vill hon arbeta med döva barn, ett arbete hon tycker mycket om. Tills hon får arbete har han sagt att han ska försörja henne. De planerar att gifta sig och skaffa barn...

Ur den svenske mannens referentintervju:

... Utredaren frågar: Hur reagerade kompisarna när han kom med en afrikansk kvinna?

Svar: Han mötte inga negativa kommentarer. Hans mamma sa dock att nu kommer väl hela familjen...

... Hennes släkt talar om giftermål hela tiden. Det var lite hastigt för honom. Den äldste brodern är liksom chef för hela familjen i Afrika...

Utredaren frågar: Framtidsplaner?

Han svarar: Hon klarar sig bra själv och hon har åkt med honom i jobbet. Han har ju husen hemma omkring som ska skötas och hon måste lära sig svenska. Han bor billigt. Folk säger att hon inte kommer att kunna få jobb här. Han har skickat henne några hundra dollar då och då. Sedan kanske hon kan ta körkort. Sedan får de se. De har pratat om barn och hon vill ha barn. Han tycker det skulle vara roligt också. Hon är ju ung och stark så det går säkert bra...

I detta fall framträder flera diskurser. Kvinnan förhåller sig till förväntningarna och föreställningen om den goda hustrun. Hon uppger att hon ska lära sig svenska och sedan arbeta, men att paret också ska gifta sig och skaffa barn. Mannen å andra sidan vacklar mellan olika diskurser. Dels förhåller han sig till föreställningen om att han ska försörja henne och att de ska gifta sig och skaffa barn. Samtidigt värjer han sig mot att ett manligt överhuvud i Afrika ska bestämma när han ska gifta sig. Han framhåller att han inte mött några negativa reaktioner inför förhållandet med kvinnan, men att hans mamma tydliggjort sin bild av vad som händer när man gifter sig med någon från Afrika, nämligen att hela släkten följer med till Sverige. Det intressanta och motstridiga i texten är att mannen samtidigt understryker på flera sätt att han inte helt omfattar den dominerande diskursen och kategoriseringen (se även Thörn 2004). Mannen understryker att han har sin sfär och sin självständighet, han har ju sitt att tänka på, och att kvinnan får försöka stå

på egna ben. Hon kanske kan ta körkort och klara sig bra själv. På något sätt värjer han sig mot bilden av den afrikanska kvinnan som såväl hennes släktingar som hans mor skapar. Istället ger han indikationer på att han önskar ett mer jämlikt förhållande där parterna får se hur det utvecklar sig och där båda kan stå på egna ben.

I föreställningen om det seriösa förhållandet är det mannen som är äldst och kvinnan som är yngre eller lika gammal. I sådana fall kommenteras inte åldern eller ålderskillnaden, vare sig av utredarna eller av individerna själva. När situationen är den omvända, det vill säga att kvinnan är äldst, så kommenteras det alltid. Kvinnan i följande exempel påpekar att hon faktiskt *har* funderat kring ålderskillnaden och att hon är kapabel att genomskåda om hon blir lurad. Kvinnan påpekar även att det är hon som kvinna som kanske tycker att det är ett problem, medan mannen är obekymrad om ålderskillnaden och gärna pysslar i kolonilotten trots sina 21 år. Följande två exempel visar att individerna förhåller sig på olika sätt till föreställningen om paret med det seriösa förhållandet där mannen är äldre än kvinnan.

B7

Hon är 35 år och svensk medborgare, han är 21 år och den som söker uppehållstillstånd:

... hon har funderat över om han utnyttjar henne för att få ett tillstånd i Sverige men efter att de levt tillsammans tvivlar hon inte på hans ärliga känslor för henne...

... de är intresserade av friluftsliv och trädgård i hennes koloni...

... hon säger att ålderskillnaden nog är ett större problem för henne än för honom...

Ålderskillnaden kommenteras aldrig när det handlar om den omvända ålderskillnaden, kvinnan i B7 tar upp att det *nog* är ett problem för henne med ålderskillnaden men hon ber inte om ursäkt för det på ett uttryckligt sätt.

Fall 7

I fall 7 kommer den sökande från Sydamerika och är lågutbildad. Kvinnan är äldst i förhållandet. Handläggningen är ordinär och lång, ansökan resulterar i bifall. I är en kvinna i fyrtioårsåldern med tre barn. I hemlandet träffar hon L som är åtta år yngre och som arbetar sedan sju år tillbaka på ett stort svenskt företag i Sydamerika som ingenjör. L är högutbildad. L är född och uppvuxen i Sverige. Paret har sammanlevt i ett år. I har hälsat på L i Sverige. Paret genomgår en ordinär handläggning där respektive part muntligt intervjuas i respektive land med 10 månaders mellanrum. Utredningen är detaljrik med frågor om namn på plats där de träffades första gången, fritidsintressen, namn på familjemedlemmar mm. Beslutet fattas 10 månader efter att I genomgått intervjun i sitt hemland. I beslutet belyses flertalet saker som framkommit i utredningen. I beslutet står t.ex. följande skrivet:

... Ni har sammanbott både i Sydamerika och i Sverige i sammanlagt ett år. Ni talar spanska med varandra och har god kännedom om varandras förhållanden samt har gemensamma intressen. L har en bostadsrätt och fast anställning i Sverige...

Ur texten:

... De är förlovade och längre fram vill de gifta sig. Referentpersonen har köpt lägenhet och de har börjat inreda sitt hem. Referentpersonen och sökande delar intressen som drakflygning och bergsklättring. De tycker om att vara ute i naturen och klättra och campa. Referenten tycker om snowboard...

... Sökande har arbetat inom olika områden och gått flera olika kurser, främst inom kläddesign och klädförsäljning. Sökanden har gått kurser inom revision, mat, bartender och vin. Hon tycker om att laga mat. Hon vill läsa svenska och sedan arbeta i Sverige...

Utredningen i detta ärende, där kvinnan är äldre än mannen, är betydligt mer omfattande och längre än genomsnittsutredningen. Dock ställs inga frågor om innehållet i förhållandet avseende kärlek, passion och förälskelse. Utredaren har i detta fall ansett att det var viktigt att göra en omfattande utredning. Exempel på frågor som ställs är: När träffades ni

första gången? När inleddes förhållandet? (inte hur, min kommentar) Giftermål? Vem friade och när? Arrangerat? Fullmaktsäktenskap? Vigselakt? Närvarande? Vittnen? Bröllopsfest? Sammanbott? Språk? Familj? Intressen? Bostad? Ekonomi? Utbildning? Framtidsplaner? Ytterligare? (svarar att sökanden är katolik)

Kvinnan som är äldre än mannen förhåller sig till det faktum att hon är äldre än vad han är, samtidigt som hon positionerar sig genom att textuellt (se figur 1) påtala att hon är huslig och kan laga mat, men samtidigt är ungdomlig och sportig och både kan flyga drake och klättra i berg. Därmed förhåller kvinnan sig till Migrationsverkets diskursiva praktik i nivå 2 (se figur 1) som innebär att par där kvinnan är äldst utreds mer ingående och noga, och på något sätt misstänkliggörs. Individen förhåller sig även till ett nät av diskurser i den sociala praktiken i nivå 3 (se figur 1) som bland annat innebär att det *normala* paret är ett par där mannen är äldre än kvinnan.

Följande två fall är lite längre än de andra i detta kapitel och innehåller en väv av både dominerande diskurser och motstridiga diskurser. Båda fallen visar en diskursiv praktik där myndigheten bidrar till att producera bilden och accepterandet av hot och våld mot unga kvinnor genom att påstå att förhållandet är seriöst. I fallen förekommer tvångsgifte, hot och våld mot kvinnorna, men Migrationsverket finner att förhållandena är seriösa och utformar därmed en diskursiv praktik som innebär att det är acceptabelt att hota och tvinga kvinnor i vissa sammanhang. Fallen visar i någon mån en bild av samhället och sammanhänger därmed med tema 4 som följer efter detta avsnitt.

Fall 8

I fall 8 kommer den sökande från ett kurdiskt område och parterna är släkt med varandra. Det har inkommit uppgifter om att det handlar om tvångsgifte. Utredningen är ordinär och muntlig. Ansökan resulterar i bifall. A är en man i tjugårsåldern från ett kurdiskt område. Han läser första året på Universitetet. Han försörjs av sin far. När han var 18 år kom en släkting på besök i hemlandet. Denna släkting var H som då var en 16 åring flicka bosatt i Sverige. H bodde fram till det att

hon var några år gammal i hans hemland men flyttade sedan till Sverige och har uppfostrats av olika släktingar i Sverige. A och H presenterades för varandra och umgicks 10 gånger med släktingar närvarande. Nästa sommar kom H tillbaka på besök och det bestämdes då att paret skulle gifta sig. Paret hade haft telefonkontakt två gånger i månaden under året när de inte träffades. H uppger i sin intervju att:

... Hans pappa ringde till min pappa och de diskuterade det hela (äktenskapet) och pappa godkände det. Förhållandet arrangerades av släkten. Jag åkte ner med släktingar, när jag kom dit insåg jag hur mycket jag älskade honom och det blev mer seriöst, då pratade vi om giftermål. Hans pappa friade till min pappa, hans pappa ringde till min pappa som godkände det...

När H fyllt 18 år genomfördes bröllopet med flera hundra gäster. Ingen av H's föräldrar var närvarande. Efter bröllopet levde de tillsammans som man och kvinna i 10 dagar innan H återvände till Sverige. Efter att paret gift sig begav sig A till svenska ambassaden för att ansöka om uppehållstillstånd på anknytning till H. A genomgick en muntlig utredning och i utredningen står följande:

... The applicant's plan for the future is to join to his wife and continue his education, he will live with his wife in a private house and he will be supported financially by the Swedish government...

Den sökande A berättar om sin fru att hon är 19 år, går sista året i skolan och lever på studielån. Hennes intressen är sport, att springa och gå. Om sig själv berättar han att han går första året på universitetet och försörjs av sin far. Hans intressen är sport och bodybuilding.

H genomgår en muntlig intervju i Sverige 6 månader senare. H läser då första året på universitetet och bor på studentkorridor. I intervjun, som är detaljerad och lång, uppger H bland annat att inget ska få stå i vägen för hennes studier. Ur texten:

... Utredaren frågar: Planer för framtiden? Försörjning? Familjeplanering? Boende?...

... Vi ska vara tillsammans, inget kan komma i vägen! Kommer han hit ska han plugga svenska, sen har jag lovat hans mamma att se till att han

fortsätter plugga, antagligen som idrottslärare, han har stort intresse för idrott. Jag har lån och bidrag från CSN, någon av oss får väl jobba om inte vi får stöd av svenska staten...

Utredaren frågar vidare: Kan du tänka dig att bosätta dig i din partners hemland? Om inte, varför?

... – Ja, för hans skull, jag kan inte skriva och kommer inte få något jobb men kan t o m. vara hemmafru med honom för hans skull. Om det blir avslag skulle jag överklaga och annars åka dit. Det som hindrar mig är mina studier...

Här visar den unga kvinnan att hon förhåller sig till motstridiga diskurser. Dels är hon den lojala goda hustrun till mannen som släkten valt åt henne och hon påstår att hon till och med kan vara hemmafru för hans skull. Samtidigt påpekar hon att det är omöjligt eftersom hon är självständig och har sina studier som hindrar henne från att lämna Sverige för att vara hemmafru i hans hemland. Det framgår att hon har lovat släkten att ordna så att han får studera i Sverige. När det gäller försörjningen finns det ett könat tal om försörjning så tillvida att när mannen är referentperson så lovar han att försörja kvinnan när hon kommer hit till Sverige. I detta fall så är det kvinnan som är referentperson och hon lovar *inte* att försörja honom när han kommer hit. Hon är självständig och har studielån. När det gäller hans försörjning får de förlita sig på svenska staten.

I detta fall 8 om motstridiga diskurser vill jag stanna upp och återkomma till kategoriserandets logik. Att tudela människosläktet och använda sig av dikotomier eller motsatspar genom könskodade och hierarkiska strukturer menar Gunnarsson och Svensson (2009) har varit en del i det västerländska tänkande från antiken, under modernismen och fram till dagens välfärdsstatliga idévärld. Dikotomin om relationen mellan den privata och den offentliga sfären är central när det gäller olika definitioner av vad som är en kvinna och vad som är en man. Män associeras alltså med den offentliga sfären och kvinnor med den privata sfären. Fall 8 visar att kvinnan H förhåller sig till motstridiga diskurser och gör motstånd mot förväntningen att hon ska ge upp sin utbildning för att bli hemmafru. Kvinnor har i olika skeden konstruerats (Gunnarsson & Svensson a.a.) som beroende av män, både

när det gäller ekonomisk försörjning och för beskydd och omsorg. Enligt en sådan konstruktion framstår inte kvinnor som fria och oberoende individer, något som alltså H både motsätter sig (det är omöjligt att hoppa av mina studier) och omfattar (jag kan bli hemmafru för hans skull).

Handläggningstiden är 6 månader och A beviljas uppehållstillstånd för att bosätta sig i Sverige hos sin maka. I beslutet skriver beslutsfattaren:

... Av ärendet framgår att du och din maka har sådan kännedom om varandra att skäl inte föreligger att ifrågasätta att ert äktenskap är ärligt menat. Ni har lämnat tillräckligt samstämmiga uppgifter om hur ni lärt känna varandra och vilka kontakter ni haft därefter...

Knappt två år efter att A beviljades uppehållstillstånd för att komma till Sverige ringer H till handläggaren på Migrationsverket och uppger att hon blivit misshandlad av sin man och hans familj och att hon har rymt ifrån dem. Hon berättar att hennes familj gift bort henne med A och att han inte vill ha henne utan bara ville komma till Sverige. Handläggaren på Migrationsverket svarar H (enligt notering i dossiéén) att myndigheten inte kan göra något åt saken. Nästa notering i dossiéén är att A beviljas permanent uppehållstillstånd på anknytning till H. Detta fall är intressant utifrån diskursen om kvinnan, då den unga kvinnan uppger sig vara bortgift mot sin vilja och misshandlad av makens familj. Mot denna information reagerar myndigheten inte alls utan premierar den misshandlande mannen med ett permanent uppehållstillstånd, något som förutsätter att förhållandet anses framstå som seriöst. Att från Migrationsverkets sida inte hänvisa kvinnan till de sociala myndigheterna och inte heller neka mannen uppehållstillstånd, då förhållandet uppenbarligen inte är seriöst med tanke på misshandeln och tvånget, måste uppfattas som en diskursiv praktik. Budskapet i denna diskursiva praktik är att ett förhållande kan anses som seriöst trots att ena parten påstår sig vara bortgift mot sin vilja och misshandlad av sin partner samt att intentionen med förhållandet är att bereda mannen uppehållstillstånd i Sverige. Migrationsverkets diskursiva praktik är alltså ett maktutövande som institutionaliseras genom kulturella och sociala processer och som skapar konsensus och social sank-

tion om vad som är rätt, normalt och verkligt att göra mot kvinnan (jmf de los Reyes & Mulinari 2005). Min analys av fall 8 visar exempel på att Migrationsverket utvecklar en diskursiv praktik som kan kallas starkt sexistisk och som bidrar till att osynliggöra den unga kvinnans position och underordning.

Fall 9

I fall 9 kommer den sökande från Asien och det förekommer motstridiga uppgifter under utredningen. Handläggningen är lång och komplicerad, men ansökan resulterar i bifall. A är en kvinna i tjugوårsåldern som ansöker om uppehållstillstånd. Referentperson är M, som är en man i tjugوårsåldern. Han är bosatt i Sverige och kom till Sverige som asylsökande. A har intervjuats vid svenska ambassaden i ett grannland och M har intervjuats i Sverige. Då paret lämnat motstridiga uppgifter angående det mesta har myndigheten valt att genomföra kompletterande utredningar med A. Handläggningstiden har kommit att bli lång och utdragen. M har under dramatiska förhållanden hotat med att elda upp sig själv om inte A beviljades uppehållstillstånd. Vid den sista kompletterande utredningen reste M från Sverige till Asien och hämtade A för att ta henne till utredningen i grannlandet. M väntade i väntrummet utanför intervjurummet. Utredaren skriver i utredningen vid detta tillfälle:

... Sökanden har mycket svårt att svara på frågorna, hon är mycket spänd och har tårar i ögonen...

Av utredningen framgår bland annat att A och M växte upp på samma gata och bodde i husen mitt emot varandra. A och M har dock bara pratat med varandra en gång och då bestämt att de skulle gifta sig. A vet inte namnet på gatan eller numret där hon bodde. Hon vet inte var hon bor nu eller med vem. Efter att M flyttade till Sverige har paret hållit kontakten. M uppger att han köpt en mobiltelefon till A som han ringer dagligen till, han vet dock inte numret. Han har också skickat brev, men alla brev är försvunna. A uppger å sin sida att hon inte har någon mobiltelefon och att de skickat brev till varandra. Hon har dock inte svarat eftersom hon är analfabet och varken kan läsa eller skriva. Att

hon är analfabet gör också att hon inte kan ange årtal när hon gifte sig eller när olika saker har hänt. A och M uppger att de själva bestämt att de ska gifta sig med varandra och att deras familjer inte kände varandra. I juni sökte familjerna upp varandra och ordnade inför vigseln, M's far bad om A's hand. Hur familjerna kunde ordna detta då de befann sig i olika länder och uppges inte känna varandra och inte ha kännedom om varandra, kan varken A eller M redogöra för. A och M vigdes i mitten av juni. A uppger att de sammanlevde i 5 dagar efter bröllopet, M uppger att de sammanlevde 13 dagar. A har inga identitetshandlingar alls. I vigselhandlingarna står att en person G var bröllopsvittne. Denne person G anges i A's ansökningshandlingarna vara hennes bror. A uppger att hon inte har någon bror som heter G och att hon aldrig hört talas om honom. I A's utredning står vidare att:

... På fråga om A vet varför hon befinner sig på ambassaden svarar hon att hon blivit kallad till en intervju, hon vet inte varför...

A har inga släktingar i Sverige. A vet inte vad M arbetar med. På fråga om A inte frågat M om hans liv i Sverige svarar A att det har hon gjort, men han säger att det inte är hennes angelägenhet. Inga frågor om förhållandet eller om parternas personliga förhållanden har besvarats trots upprepade utredningar. Referenten beskriver på några ställen i sin intervju känslor för den sökande, alltså sin blivande fru. Han säger t.ex.:

... Han såg henne för första gången ute på gatan. Han såg henne sedan flera gånger och sade till henne att han ville gifta sig med henne. De kunde dock aldrig träffas, men han kunde visa till henne att han ville gifta sig med henne...

... Efter att giftermålet hade godkänts av deras fäder träffades parterna igen och han tyckte att hon fortfarande var lika söt. De talades vid och uttryckte sin önskan att gifta sig med varandra. Referenten hyrde en vit brudklänning och köpte en grön klänning till sökanden...

I kompletterande intervju uppger M att han är medveten om att allt kanske inte stämmer mellan intervjuerna och han kan inte förklara varför det har blivit olika. Referentpersonen avslutar sin kompletterande intervju med orden:

... Han vill till sist säga att han är medveten om att allt kanske inte stämmer mellan intervjuerna och att han inte kan förklara varför det blivit så olika. Men han försäkrar att han och sökanden älskar varandra och han kan inte tänka sig att leva ensam utan henne. Han förstår att det var dumt och väl drastiskt att hota med att bränna sig, men han kände sig desperat och ensam...

Efter 12 månaders handläggningstid beviljas A uppehållstillstånd och hon reser till Sverige. I beslutet står följande:

... Ni har sammanlevt under en mycket begränsad tid och era berättelser är inte helt överensstämmande...

På ett annat ställe i beslutet står följande:

... Ni har lämnat sådan information om varandra och ert förhållande att förhållandet framstår som seriöst...

Detta är ett exempel på ett ärende där motstridiga uppgifter förekommer. I princip ingenting stämmer mellan hans och hennes intervjuer. Den unga kvinnan gråter och är spänd och ledsen under intervjun och uppger att hon inte vet eller förstår varför hon kallats till intervju. Hennes blivande man har rest från Sverige till Asien bara för att försäkra sig om att hon verkligen beger sig till intervjun. Utredaren noterar att den unga kvinnan gråter under utredningen, vilket kan tolkas som att hon av någon anledning känner sig pressad. Ändå beviljas uppehållstillstånd och myndigheten skriver att förhållandet framstår som seriöst. Frågan är därför varför detta görs och varför myndigheten bortser från de kraftigt motstridiga uppgifterna och risken för att kvinnan på något sätt tvingas till äktenskap. Noterbart i detta ärende är att mannen uttalat saker om förhållandet och sina känslor inför kvinnan, något som är ovanligt förekommande i de 334 ärendena. Han talar om deras förhållande i termer av att de älskar varandra, att han tycker att hon är söt, att han inte kan leva utan henne, att han ska elda upp sig själv om hon inte får komma till Sverige. Den här typen av frågor ingår vanligtvis inte i utredarnas tal om seriösa förhållanden i denna studie, men i detta specifika fall berättar mannen självmant om sin kärlek till kvinnan. Här kan alltså skönjas motstridiga diskurser och tal om vad seriösa förhållanden är.

Detta fall 9 och föregående fall 8 kan analyseras utifrån olika nivåer (se figur 1). I nivå 1 uttrycks situationer textuellt genom ordval och beskrivningar såsom: Hon gråter och är spänd, han har misshandlat henne, han har bara gift sig med henne för att få uppehållstillstånd osv. Med utgångspunkt i texten utformar Migrationsverket en diskursiv praktik i nivå 2 med budskapet att ett förhållande kan betraktas som seriöst trots hot, våld och tvång inom förhållandet mot kvinnan. Texten och den diskursiva praktiken står i förhållande till en bredare social praktik i nivå 3 (se figur 1) som behöver tolkas och förstås. Wikström (2010) resonerar kring frågan om mångkulturalism är dåligt för kvinnor och om mångkulturalism står i konflikt med feminism. Wikström redogör för olika författares ståndpunkter, men utgår ifrån den feministiska filosofen och statsvetaren Moller Okins argumentation. Den diskursiva och sociala praktiken i fall 8 och 9 kan förstås mot bakgrund av Okins resonemang. Kärnan i Okins resonemang, som inte får stå oemotsagt av Wikström, är att hon är kritisk till konstruktionen av rättigheter baserade på grupper, såsom kurdiska invandrargrupper eller muslimska minoritetsgrupper, då hon menar att detta negligerar könsdiskriminerande traditioner och könsbaserade maktordningar i minoritetskulturer. En rättighetsteori baserad på kulturella minoritetsgrupper som minsta enhet innebär, enligt Okin, att staten, vilket i detta fall är Migrationsverket, understödjer förtryck av kvinnor i dessa grupper i allmänhet, och förtryck av unga kvinnor i synnerhet, så som i fall 8 och 9. Okin ser alltså en fara i att skydda minoritetskulturer, eftersom ett grundläggande element i dessa kulturer är förtryck av och kontroll över kvinnor. Okin menar att de flesta kulturer är patriarkala, men att många av de minoritetskulturer som kräver grupprättigheter (som t.ex. respekt för traditionen att arrangera äktenskap) är mer patriarkala än det omgivande sekulariserade majoritetssamhället.

Sammanfattningsvis har tema 3 åskådliggjort subjektpositioneringar med könat tal om förhållandet och om individerna/aktörerna i förhållandet. Dominerande diskurser har framkommit samtidigt som individuella variationer av motstridiga diskurser utkristalliseras. Tema 3 har visat hur individer, såväl sökande som referentpersoner, förhåller

sig till dominerande diskurser genom motstridiga diskurser och motstånd. Motståndet visas t.ex. då individer redogör för det "omöjliga" i att helt anpassa sig till rådande diskurs. Exempelvis säger en ung kvinna att *jag kan bli hemmafru i hans hemland för hans skull – men det går ju inte – jag har ju mina egna studier att tänka på.*

Tema 4 - Seriöst förhållande, bilder av samhället framträder

Följande avsnitt fungerar som illustrationer av några mönster och bilder av samhället där även bilder av individer framträder. Dessa mönster kan ses som diskursiva och sociala praktiker. Det ska påpekas att i fall 10 och 11 så frångår myndigheterna den ordinära handläggningen när ambassaden väljer att intervjua båda parter samtidigt. Genom detta val frångår man huvudregeln om att utreda den sökande i dennes hemland och referenten i Sverige. Föreställningar om kön, klass och sexualitet framträder när individerna positionerar sig som högutbildade personer i seriösa förhållanden. Intersektionen mellan dessa kännetecken och kategorier förstärker bilden av att förhållandet inte behöver utredas under lång tid och på ett utförligt sätt. Det kan till exempel uttryckas så här:

B 93

... Sökande ville gå på Naturhistoriska museet. De vill gärna ha egna barn. Först ska hon lära sig svenska. Hon är studievän så det går nog snabbt. Hon är sjuksköterska och har studerat på flera olika skolor...

... referenten är civilekonom och civilingenjör...

... referenten tillägger att sökande har många goda egenskaper. Hon är snäll. Kommer från medelklassen, bildad och intellektuell, vilket referenten tycker är betydelsefullt. Hon kommer att bidra till samhället och kommer lära sig svenska snabbt...

Det kan också understrykas som i:

... de träffades när sökande var i Sverige i "studiesyfte" ... han tog sin universitetsexamen och arbetar nu som landskapsarkitekt...

... sökande är intresserad av trädgård, natur och musik...

Citaten visar att de sökande och referenterna genom ordval och uttryck positionerar sig och positioneras som högutbildade och kultiverade.

I följande längre fall tydliggörs mönstret utförligare.

Fall 10

I fall 10 kommer den sökande från Sydamerika och hon är högutbildad. Även mannen i Sverige är högutbildad och handläggningen är kort. Ansökan resulterar i bifall. K är en högutbildad kvinna i fyrtioårsåldern från Sydamerika. Via en gemensam vän träffade hon M som är en man i femtioårsåldern. Han är svensk medborgare, men född och uppvuxen i samma land som K. De träffades när M var på besök i sitt hemland. M är högutbildad och har ett högt uppsatt arbete i Sverige. Såväl K som M har haft tidigare förhållanden och de är legalt fortfarande gifta var och en på sitt håll, trots att de är separerade från sina tidigare partners och inte lever tillsammans med dem.

Fall 10 är ett exempel på att myndigheten gått ifrån förfarandet att intervjua parterna vid separata tillfällen och att göra noggranna och utförliga muntliga utredningar, något som slogs fast i prop.1999/2000:43 att myndigheten ska göra (se även UM 1391). I rättsfallet MIG 2007:45 slår Migrationsöverdomstolen fast att det inte finns någon anledning att använda ett orimligt lågt beviskrav i anhörigärenden. Trots detta är båda parter i fall 10 intervjuade samtidigt på ambassaden i Sydamerika och det *saknas* egentlig utredning med referentpersonen. Informationen är sammanförd i ett dokument på sammanlagt 1,5 A4-sida som börjar med att utredaren på ambassaden med fet stil skriver att *Uppgifterna stämmer helt och hållet överens*. Läsaren av dokumentet kan inte utläsa av utredningen vem som sagt vad. Utredningen innehåller påstående som t.ex.:

... Söks föräldrar bor i staden O. Ref känner dem. Sök tycker om att läsa och dansa tango...

Paret intervjuades på ambassaden en dag i augusti och beslut fattades 40 dagar senare. Beslutsfattaren i ärendet har ingen möjlighet att med föreliggande utredning bilda sig en uppfattning om förhållandets seriositet då det inte framgår vem som sagt vad i utredningen. Ur texten:

... Paret planerar att gifta sig. Den sökande ska studera på universitet. Referentpersonen arbetar på Högskolan och bedriver forskning med stöd av biståndsmedel...

Myndigheten anser uppenbarligen inte att fall 10 behöver utredas. Myndigheten väljer istället att presumera att förhållandet är seriöst i detta fall där mannen subjektpositionerar sig som högutbildad och nyttig för samhället. Identiteten som högutbildad konstrueras textuellt i nivå 1 (se figur 1) genom ordval som "arbetar på Högskolan, driver projekt med stöd av statliga biståndsmedel". Mot bakgrund av texten och kontexten utformar Migrationsverket en diskursiv praktik som kan analyseras med en intersektionell analys som fångar samspelet mellan olika kategorier och olika strukturer. Den diskursiva praktiken i fall 10 framträder i skärningspunkten mellan kategorierna klass, etnicitet, sexualitet och kön. Båda parter är högutbildade och mannen har en hög position i det svenska samhället, vilket indikerar att paret är medel- eller överklass. När det gäller sexualitet framgår det att paret är heterosexuella och att de själva valt partner och inte har en tradition eller kultur som innebär att äktenskapet arrangeras åt dem. Av positioneringen framgår tydligt att de är kristna och icke-muslimska. I anhörig-ärenden är det referentpersonen som har flest kontakter med Migrationsverket. Detta eftersom referentpersonen vanligen behärskar svenska och har kunskap om hur och var man kan kommunicera med en svensk myndighet. I fall 10 är referentpersonen en man som positionerar sig som högutbildad heterosexuell icke-muslim. Det framträder en handläggning där individer, som t.ex. paret i fall 10, får påvisbara fördelar i form av snabb handläggning och att slippa ingående intervjufrågor (jmf Svensson 2006). Paret uppfattas av myndigheten som

greppbara och nyttiga och alltså inte som något främmande/okänt eller det som i litteraturen av många forskare och författare kallas, den Andre (se t.ex. Hall 1995, Mattsson 2010, Wickström 2010, Ålund 2006). Konstruktionen av den Andre påverkar människor och påverkar hur maktförhållanden utformas. Det sammanhänger med frågeställningen om hur kategoriseringar sker och hur de samvarierar med andra system av skillnader och ojämlikhet (jmf Roman 2004).

Nästa fall visar samma mönster av diskursiv praktik, men ambassadpersonalen gör ett ännu tydligare ställningstagande och påstående om parets förhållande.

Fall 11

I fall 11 kommer den sökande från Sydamerika. Paret är samkönat. Den sökande är högutbildad och handläggningen blir kort. Ansökan resulterar i bifall. R är en universitetsutbildad man i trettiofemårsåldern från Sydamerika som studerar i Europa. I Europa träffar han M som är född och uppvuxen i Sverige och som är på semester i det land där R studerar. M arbetar inom svenska kyrkan. M är en man i fyrtioårsåldern. Båda parter intervjuades samtidigt på svenska ambassaden en dag i september. Intervjun dokumenteras på sammanlagt 1 A4-sida där man inte kan utläsa vem som lämnat vilken information. Någon egentlig utredning med referentpersonen genomförs inte. Paret har träffats ett tiotal gånger under två år och R har besökt M i Sverige. I utredningen står skrivet:

... Tycke uppstod och paret blev vänner...

Utredaren på ambassaden skriver sist i utredningen med stora bokstäver:

*... HANDLÄGGARENS NOTERINGAR: FÖRHÅLLET
VERKAR VARA SERIÖST OCH STABILT. TACKSAM SVAR
SNARAST EFTERSOM PARET VILL FLYTTA SÅ SNABBT SOM
MÖJLIGT...*

Ur texten:

... Sökande studerar engelska vid universitetet. Han har universitetsutbildning. Referentpersonen träffade den sökande när han var på semester. Tycke uppstod och paret blev vänner.

Referentpersonen arbetar i Svenska kyrkan. Referentpersonen har sparat pengar och paret vill köpa ett hus tillsammans...

Beslut fattas efter en handläggningstid på totalt 20 dagar.

Fall 11 är, liksom föregående fall 10, ett exempel på att myndigheten gått ifrån förfarandet att muntligt intervjua båda parter vid separata tillfällen. Bedömningen av förhållandets seriositet synes också vara gjord av ambassadpersonalen och alltså inte utförd i ett senare skede av beslutsfattaren på Migrationsverket. Här väljer myndigheten, liksom i fall 10, att presumera att förhållandet är seriöst utan att skaffa sig ett beslutsunderlag. Man nöjer sig med att ta reda på att den sökande är universitetsutbildad, att referentpersonen arbetar inom svenska kyrkan och att paret vill köpa ett hus tillsammans. Myndigheten väljer att inte fråga om innehållet i förhållandet, trots att paret uppgivit att det är ett vänskapsförhållande. Inga frågor ställs om kärlek, passion eller förälskelse. Det kan skönjas ett mönster som innebär att då de sökande är högutbildade och *själva påtalar* sin universitetsutbildning så produceras bilden av människor med stor integritet där handläggaren tar ett steg tillbaka och väljer att inte utreda och inte ställa ingående frågor.

En diskursiv praktik utvecklas som innebär att olika grupper har rätt till olika nivåer av integritet. Högutbildade personer, som i fall 10 och 11, behöver inte svara på ingående frågor om förhållandet, utan myndigheten presumerar att förhållandet är seriöst utan att ta reda på det. De fall som just belysts visar bilder av samhället där det faktum att referentpersonen är högutbildad – universitetsutbildad – skapar en fördel och leder till en ojämlikhet i handläggningen. Referentpersonens klass, kön, etnicitet och utbildning utgör en markör i intersektionen av kategoriseringar och har betydelse i skapandet av system av skillnad och ojämlikhet. Det faktum att paret är samkönat har här ingen betydelse, utan myndigheten är uppenbart ointresserad av innehållet i förhållandet varvid inga frågor ställs om detta. Möjligen kan detta uppfattas som

ett uttryck för respekt för homosexuellas rättigheter och ett negligerande av parets kärleksförhållande. Kanske tror sig inte handläggarna kunna bedöma huruvida männen har ett seriöst kärleksförhållande och att det då förmodligen säkrast att inte ställa några frågor om förhållandet.

En sak i fallen som ska noteras är att bedömningen att förhållandet är seriöst utförs av ambassaden. Bedömningen kring förhållandets seriositet ankommer enligt gällande lagstiftning på Migrationsverket i Sverige att utföra, men här ser vi alltså att ambassadpersonalen påstår att förhållandet är seriöst innan en ordinär utredning är genomförd och innan beslutsprocessen har inletts på Migrationsverket. Att ambassadpersonalen gör på detta sätt kan tolkas som att de av olika anledningar och faktorer får en (maggrops-) känsla av att uppehållstillstånd bör beviljas, vilket förutsätter en bedömning som innebär att paret har ett seriöst förhållande.

Nästa fall visar oss en bild av ett samhälle där det oavsett omständigheterna är viktigt att gifta sig. Såväl de sökande som beslutsfattarna i detta ärende visar att det är viktigt att gifta sig.

Fall 12

I detta sista fall kommer den sökanden från Mellanöstern. Det är 15 års ålderskillnad mellan parterna. Ansökan resulterade i bifall, men förhållandet upphörde. D är en man i trettiofemårsåldern som är högutbildad. Han bor hos sina föräldrar och har aldrig haft ett förhållande tidigare. Han har vistats långa perioder i Nordamerika. Han är intresserad av att idrotta, han tränar karate, badar och åker skidor. I juni kom S och hälsade på i sitt hemland med sin familj.

S är född i Mellanöstern, men bor i Sverige där hon studerar sista året på högskolan. S är i tjugofemårsåldern. S har tidigare haft ett seriöst förhållande med en man. S familj och D's familj känner varandra sedan många år och D och S presenterades för varandra. De började göra utflykter tillsammans och i augusti undertecknades vigselkontraktet. D's familj ordnade så att en släkting förrättade vigseln. S fick smycken av D's familj. Paret bodde några nätter på hotell. D har genomgått muntlig utredning vid ambassaden i sitt hemland och S har 10 måna-

der senare genomgått muntlig utredning i Sverige. Båda parter har poängterat i sina respektive utredningar att äktenskapet inte har fullbordats. Referenten säger i sin intervju följande:

... Föräldrarna känner varandra sedan många år tillbaka. På sommaren var hon och hennes föräldrar på besök i Mellanöstern. De blev bjudna hem till hans föräldrar på middag. Hon tyckte att han (sökanden) var intressant. Hon arbetade med ett reportage om flyktingläger och han följde med henne till olika flyktingläger. Hon och han gick på ett café efter att de varit i de olika flyktinglägerna och de hade ett seriöst samtal. De kom fram till att de ville förlova sig och gifta sig. De gifte sig i hennes hem. Äktenskapet har inte fullbordats...

... barn ingår i framtidsplanerna men inte nu. Hon vill göra karriär först...

Båda parter påpekar tydligt i sina intervjuer att äktenskapet inte fullbordats. De framhåller att de undertecknat äktenskapskontrakt men att de inte har sex med varandra. Mannen påpekar att han tyckte att hon var intressant och att de kom fram till att de skulle gifta sig. D beviljades uppehållstillstånd för bosättning i Sverige. Dock inkom aldrig någon ansökan om förlängt uppehållstillstånd och förhållandet upphörde. Paret sammanbodde aldrig och det beviljades således inte permanent uppehållstillstånd. Av detta ärende framgår inte några tydliga mönster. Det tycks dock vara så att parterna resonerar sig fram till äktenskapet och att mannen som är i trettiofemårsåldern aldrig haft ett öppet förhållande med en kvinna. Paret är gifta under en begränsad period och båda parter påpekar upprepade gånger att de inte haft sex och att kvinnan är orörd även om hon undertecknat äktenskapskontraktet. Det framgår tämligen tydligt att detta par aldrig haft ett kärleksförhållande med varandra, men resonerat sig fram till ett äktenskap. Av anledningar som vi inte kan utläsa ur fallet så är det ibland en nödvändighet att gifta sig och kunna visa upp ett bevis på att man ingått ett heterosexuellt äktenskap. Paret förhåller sig möjligen till en normativ och obligatorisk heterosexualitet (se Butler 1999).

Sammanfattningsvis visar tema 4 bilder av samhället som kan ses som diskursiva och sociala praktiker. En diskurs som framträder är bilden

av högutbildade personer med hög integritet, där utredning är överflödigt för att undersöka seriositeten i förhållandet. De här fallen visar hur myndigheterna skapar en bild av att högutbildade personer ingår i seriösa förhållanden om individerna själva påstår att de gör det. Saken verkar inte behöva utredas. Mönstret framgår även av den kvantitativa framställningen i kapitel 8. Myndigheten selekterar de högutbildade personerna till att få en kraftigt förkortad handläggningstid.

Sammanfattningsvis har jag i detta avsnitt tema 1 till tema 4 belyst olika diskurser som förekommer i Migrationsverkets texter, utredningar och under handläggning. Dessa diskurser är mer eller mindre tydliga och explicita. Diskurserna som tydliggjorts har olika teman där föreställningar om kön, etnicitet och klass är återkommande när individer positionerar sig som subjekt. Diskurserna framträder i såväl uttalanden från de enskilda individerna och utredarna som i diskursiva praktiker från myndigheternas sida. Presentationen och analysen i detta avsnitt har utförts utifrån de teoretiska perspektiv som tagits upp i tidigare kapitel och där framför allt diskursanalys, intersektionell analys och feministisk teori använts.

Avslag

När en person ansöker om uppehållstillstånd och återoppar anknytning till en partner i Sverige innebär ett bifall till ansökan en stor förändring av livet. Personen kan efter bifallet flytta till Sverige och bosätta sig tillsammans med sin partner. Ett avslag däremot innebär att det är omöjligt för individen att få bo tillsammans med sin partner i Sverige. Den möjlighet som återstår för paret är att avslaget överklagas till överinstansen, som tidigare var Utlänningsnämnden och numera är Migrationsdomstol. I de fall som även överinstansen nekar individen uppehållstillstånd påverkas både individerna och förhållandet av det faktum att de båda personerna i förhållandet inte får eller kan bo tillsammans i Sverige. Ett avslagsbeslut är alltså viktigt så tillvida att det påverkar människors liv och familjeliv.

Jag har valt att studera avslagsärenden som i någon instans resulterar i avslag på ansökan om uppehållstillstånd separat i följande avsnitt. Det kan finnas särskilda mönster i de ärenden där ansökan resulterar i avslag. I följande avsnitt närläses texterna i fyra fall som är avslagsärenden, vilka benämns fall 1-4 Avslag. Dessa fyra fall är hämtade ur det totala empiriska materialet bestående av Migrationsverkets dossiéer och har valts ut på samma sätt som föregående fall i detta kapitel. Utöver de närlästa fallen refererar jag till andra avslag i det stora materialet.

I det totala empiriska materialet är 50 av 334 ärenden avslag. De sökande som får avslag kommer från flera olika länder, men en uppenbar tendens i studien är att *referentpersonens* medborgarskap har betydelse. I materialet i stort är 37,5 procent av alla referentpersoner infödda svenskar. Om man studerar avslagsbesluten ser man att motsvarande siffra är 20 procent. Det innebär att det är mer sannolikt att förhållandet anses eller bedöms vara seriöst om referentpersonen är född svensk. Sannolikheten för att ansökan avslås ökar om referentpersonen är född i ett annat land. Det visar sig nämligen att av 334 ärenden så är 125 sådana där referentpersonen är född svensk medborgare. 14 av dessa 125 får avslag på sin ansökan, vilket motsvarar en avslagsprocent på 11,2 procent. Vid en jämförelse med gruppen som består av referentpersoner som är utländska medborgare men bosatta i Sverige med permanent uppehållstillstånd, så finner man att avslagsprocenten är 30,2 procent.

Det finns också samband mellan avslag och var den sökande kommer ifrån. I studien finns 31 personer eller 9,3 procent som kommer från Afrika. Jämför man med motsvarande siffra bland avslagen ser man att 16 procent av de sökande i avslagsärenden kommer från Afrika. Det är mer sannolikt att ansökan avslås om man kommer från Afrika. Kommer den sökande däremot från Thailand är det mindre sannolikt att ansökan avslås. Totalt kommer 28 personer eller 8,4 procent av de sökande från Thailand. Studerar man avslagsbesluten finner man att en person från Thailand fått avslag, vilket motsvarar 2 procent.

Ett ytterligare mönster som framträder är att referentpersonens utbildningsnivå har betydelse. I materialet i stort är 67 procent av alla refe-

renter lågutbildade, vilket i denna studie innebär högst gymnasieutbildning. Vid en jämförelse med avslagsbesluten finner man att 86 procent av dem som fick avslag har en lågutbildad referentperson.

I materialet är 50 ärenden avslag. 28 av dessa, eller 55 procent, får avslag på ansökan om uppehållstillstånd därför att förhållandet mellan parterna upphört. Det finns olika anledningar till att förhållanden upphör och i vissa fall beror det på den fleråriga handläggningen av ärendet där parterna tvingas leva åtskilda. I 45 procent av fallen argumenterar myndigheten för att förhållandet inte *anses* som seriöst. Det blir avslag när myndigheten bedömer att förhållandet inte är seriöst, eller andra skäl talar emot att tillstånd ges. Sådana skäl kan vara att ena parten redan är gift med någon annan, eller att ena parten är ett barn. Det finns exempel på att myndigheten, som kan vara Migrationsverket eller överinstansen, förhåller sig till seriositeten i förhållandet genom frågor i utredningen. Det finns även exempel på att myndigheten väljer att inte undersöka seriositeten i förhållandet, men att ändå i beslutet påstå att förhållandet inte framstår som seriöst. Fyra exempel ska nu närmare belysas.

Fall 1 - Avslag

I detta fall kommer den sökande från Mellanöstern. Referentpersonen R var minderårig när förhållandet inleddes och parterna är kusiner. Ansökan resulterar i avslag, vilket överklagas. I överinstansen bifalls ansökan. M är en man i trettioårsåldern som är bosatt i Mellanöstern. Han arbetar som frisör. Hans kusin R är en kvinna i tjugooårsåldern som är bosatt i Sverige. M har genomgått muntlig utredning vid ambassaden i sitt hemland. Vid utredningen uppgav han följande: M och R är kusiner på faderns sida. De umgicks som kusiner när de var små. M och R träffades varje gång referenten med familj var på besök i hemlandet. R och M blev intresserade av varandra. Under tiden berättade M för R's far om sin avsikt att gifta sig med R. Då R var 16 år kom hon tillsammans med sin familj till Mellanöstern på sommaren. M och R träffades, blev kära i varandra och bestämde sig för giftermålet. M friade och frieriet accepterades. 15 juli förlovade de sig. De hade ingen fest eftersom R's morfar hade gått bort. 23 juli undertecknades

äktenskapskontraktet. Paret bodde på hotell i tre nätter och makarna har fullbordat äktenskapet. Efter detta har paret inte träffats på två år. De har telefonkontakt 1-2 gånger i veckan. M har väntat med att ansöka om uppehållstillstånd eftersom R var minderårig. R har genomgått muntlig utredning i Sverige och har uppgivit: M och R träffades första gången när hon var på semester i hemlandet. De blev kära i varandra och blev ett kärlekspär. Efter att R åkt hem till Sverige hade de telefonkontakt lite då och då, eller en gång i månaden. Nästa gång de träffades var sommaren när hon var 16 år. Hon var i Mellanöstern under 5 veckor och då friade M. De förlovade sig och gifte sig innan hon åkte hem i början av augusti. Efter detta har de inte träffats. R bor hemma hos sina föräldrar och går på gymnasiet. Hon har telefonkontakt med M varje vecka. Nu är hon myndig och då har M ansökt om uppehållstillstånd på anknytning till henne. Ur texten:

... De träffades då referenten var på semester i hemlandet – det var då de blev kära. De blev ett kärlekspär då. Referenten var då 12 år...

... Nästa gång de träffades var 4 år senare när referenten åkte på semester i Mellanöstern. Referenten var då 16 år. Sökanden friade och de gifte sig en månad senare. Äktenskapet är fullbordat...

... Efter giftermålet har de inte träffats och det är 3 år sedan.

- varför dröjde han så länge med att ansöka om uppehållstillstånd?

- Då referenten inte var myndig fick han vänta tills hon blev myndig...

Beslut fattades av Migrationsverket och det blev avslag. I beslutet skriver beslutsfattaren följande:

... För att ett förhållande skall framstå som seriöst krävs att det varat en tid, att parterna har träffats i viss utsträckning, att de har god kännedom om varandra och att de har ett gemensamt språk att kommunicera på. I regel får ett förhållande bedömas som seriöst om det inte finns några indikationer på att det handlar om ett skenäktenskap eller skenförhållande och det inte heller i övrigt föreligger några omständigheter som talar för att förhållandet inte är seriöst. Ni har inte träffats som vuxna människor, utan referenten var 12 år första gången ni träffades och 16 när ni gifte er. Migrationsverket gör med utgångspunkt av ovan sagda bedömningen att ert förhållande inte kan anses som seriöst...

Efter detta avslagsbeslut överklagade M till utlänningsnämnden som biföll överklagan och beviljade M uppehållstillstånd. Paret fortsatte att leva tillsammans och M fick senare permanent uppehållstillstånd.

Det bärande argumentet i avslagsbeslutet är att parterna ska ha träffats som vuxna människor. Parterna är vuxna och myndiga när ansökan görs. De är gifta med varandra och har fullbordat äktenskapet, d.v.s. de säger att de haft sex med varandra (och menar enligt egen utsago att de är ett kärlekspar). De har god kännedom om varandra eftersom de är kusiner och de har ett gemensamt språk. Ändå väljer Migrationsverket att avslå ansökan och påstå att förhållandet inte kan anses som seriöst. Migrationsverket bortser från parternas påstående om att de är ett kärlekspar och väljer istället att kräva som förutsättning att kärleksparets val ska grundas på hur vuxna människor skulle valt. Migrationsverket tillämpar lagen och tolkar begreppet seriöst förhållande på ett sätt som inte finns beskrivet i förarbeten eller rättspraxis. Att Migrationsverket kan göra denna tolkning beror på att Utlänningslagen har karaktär av ramlag som kännetecknas av ett allmänt och vagt språkbruk. Begreppet *seriöst förhållande* är vagt och Hydén menar (2001) att det inte omedelbart går att tolka och förstå lagens innehåll. Tanken är att Migrationsverket genom sin praktik ska fylla ramen med innehåll.

När praktiken utformas lämnas ett handlingsutrymme åt handläggare och beslutsfattare som fyller begreppet seriöst förhållande med innehåll. Lipsky (1980) kallar handläggarna för gräsrotsbyråkrater och menar att tjänstemän som har direktkontakt med de sökande har ett användbart och stort handlingsutrymme, vilket vi alltså ser i fall 1-Avslag (se även Hydén & Lundberg 2004). Handläggarna har ett mer eller mindre specificerat makt – och handlingsutrymme (se även Lill 2010). I fallet får handläggarna och beslutsfattarna en roll som innebär att de placeras i en maktposition med rätt att tolka mannens och kvinnans situation och förhållande (jmf Mathiesen 1985). Handläggaren och beslutsfattaren har makt att tolka fall 1-Avslag och ge begreppet seriöst förhållande en innebörd som går ut på att det *inte* är seriöst förhållande när paret bestämmer sig för att bli ett par redan när de är barn. När organisationen präglas av stort handlingsutrymme för tjäns-

temännen, som t.ex. Migrationsverkets praktik och tillämpning vid anhöriginvandring, får gräsrotsbyråkraternas normer och värderingar stort genomslag på hur verksamheten utvecklas. Denna frihet kan kritiseras för att leda till godtyckliga beslut (jmf Lipsky a.a.). Jag menar därför att fall 1-Avslag är ett exempel på en godtycklig praktik utformad på Migrationsverket.

Nästa fall är ett exempel på att ansökan avslås då förhållandet har upphört. Migrationsverket använder sitt handlingsutrymme, men förhåller sig i fallet *inte* till huruvida förhållandet är seriöst eftersom förhållandet upphört under handläggningstiden.

Fall 2 - Avslag

I nästa fall kommer den sökande från Mellanöstern och äktenskapet är arrangerat. Referentperson är 13 år äldre och har god man. Ansökan resulterar i avslag. U är en kvinna i tjugårsåldern som bor i ett flyktingläger i Mellanöstern med sin far och styvmor och många syskon. De bor i 3 rum och endast fadern arbetar. U är släkt med H som bor i Sverige. H's mor reste till Mellanöstern och besökte U's familj. Hon letade efter en fru till sonen i Sverige och hon tyckte att U skulle passa bra som fru till H. U hade ingenting emot det, men ville träffa honom först. H kom till Mellanöstern och paret träffades fem gånger innan de förlovade sig. En vecka senare undertecknades äktenskapskontraktet. Makarna sammanbodde i två månader innan H reste hem till Sverige. U har muntligen intervjuats vid ambassaden i hemlandet. U kommer inte ihåg vilka datum H kom till Mellanöstern eller när han reste. Hon kommer inte heller ihåg datum för förlovning eller bröllop.

Sju månader efter att U intervjuades vid ambassaden i hemlandet kommer H, som har en intellektuell funktionsnedsättning, in på Migrationsverkets kontor i Sverige tillsammans med sin gode man och uppger följande: H vill berätta att hans äktenskap med U har upphört. Ur texten:

... Det var hans familj och hans mamma som ville att han skulle gifta sig med henne. Han var själv också intresserad men har sedan förstått att

han inte klarar av att vara gift. Han har tidigare haft en fru men det fungerade inte...

... Det är också U själv som sagt att hon inte vill leva i Sverige och han själv vill inte ha henne heller. Den gode mannen informerar om att ett äktenskap för H inte skulle fungera. H är i behov av regelbunden hjälp...

Ansökan om uppehållstillstånd avslås och överklagas inte.

Fall 2 - Avslag är ett exempel på att ett arrangerat äktenskap genomförs på mannens mammas initiativ. Den unga kvinnan visar i sin utredning ett motstånd. Hon visar att hon inte är särskilt engagerad, hon kommer inte ihåg när hon träffat mannen eller när hon förlovade eller gifte sig. Kvinnan visar genom sina svar att förhållandet inte är seriöst. Hon vet egentligen ingenting om förhållandet och värjer sig mot det. Mannen har en intellektuell funktionsnedsättning och har god man. Han har tidigare varit gift men inte klarat av den rollen. Av anledningar som inte kan utläsas ur texten väljer Migrationsverket att utreda under en lång tid. Under den långa handläggningstiden upphör förhållandet och myndigheten förhåller sig inte till seriositeten i detta arrangerade äktenskap. Migrationsverket väljer att utnyttja handlingsutrymmet till att fördröja processen och göra handläggningstiden dubbelt så lång som den genomsnittliga handläggningstiden. Istället för att påstå att förhållandet är seriöst eller inte seriöst väntar myndigheten tills förhållandet upphör. Sannolikt har handläggaren fått en maggropskänsla för hur utgången i detta fall 2-Avslag skulle bli. Handläggarna har ett handlingsutrymme och tjänstemännens frihet och ansvar ligger i *hur* de hanterar detta handlingsutrymme, hur de utvecklar en känsla eller blick för sitt arbete. I det sammanhanget blir handläggarens personliga värderingar, livserfarenheter och intressen aspekter av hur handlingsutrymmet formas och används (se även Svensson et al. 2008).

Uppgiften att utreda seriösa förhållanden är delvis sprungen ur en privat sfär och praktiken utvecklas i gränslandet mellan det vardagliga och det professionella. Det krävs en god maggropskänsla och "sunt förnuft". Det normerande sunda förnuftet och kunskapsbanken om hur man sköter hem, familj och barn påverkar handläggarnas arbete på

Migrationsverket och styr hur handlingsutrymmet hanteras (jmf Lill 2010). Skärningspunkten mellan det privata och det professionella blir problematiskt här eftersom det finns en moralisk aspekt på det som vi uppfattar som rättssäkert respektive sunt och förnuftigt. Olika föreställningar om de sökande och om förhållande, handlingar och praktik samt kunskap som produceras inom denna diskursiva praktik skapar en uppförandemoral, eller vad Hydén (2001) kallar för handlingsdirigerande norm, för arbetet på Migrationsverket. Möjligen var handläggarens maggropskänsla, eller "sunda förnuft", att mannen och kvinnan i fall 2-Avslag inte borde leva tillsammans. Även om det inte gick att utforma ett juridiskt hållbart beslut och påstå något om förhållandets seriositet, så användes handlingsutrymmet till att fördröja handläggningsprocessen tills förhållandet upphörde.

Fall 3 - Avslag har likheter med fall 2-Avslag så tillvida att ena parten har en intellektuell funktionsnedsättning och att Migrationsverket väljer att inte förhålla sig till förhållandets seriositet eller de i ärendet framkomna uppgifterna. Fall 3-Avslag skiljer sig från fall 2-Avslag på så sätt att äktenskapet är arrangerat av människosmugglare och att det betalats stora summor pengar för att ena parten ska få uppehållstillstånd i Sverige. I fall 3-Avslag förekommer uttalade hot och tvång mot kvinnan, vilket inte explicit förekommer i fall 2-Avslag.

Fall 3 - Avslag

I detta fall kommer den sökande från Asien. Referentpersonen har en intellektuell funktionsnedsättning och äktenskapet är arrangerat av människosmugglare. Förhållandet har upphört och ansökan resulterar i avslag. N är en man i trettioårsåldern bosatt i Asien. Han ansöker om uppehållstillstånd och åberopar anknytning till J som är bosatt i Sverige. N genomgick en muntlig utredning vid svenska ambassaden i sitt hemland. I utredningen uppger N följande:

... Han vill förena sig med sin maka J. De gifte sig per telefon, d.v.s. han befann sig i sitt hemland och hon befann sig i Sverige. J's morföräldrars hus ligger i närheten av Ns hus så J och N känner varandra sedan de var små och har lekt som barn men aldrig haft något förhållande. J flyttade

till Sverige för 2-3 år sedan och senast han träffade henne var för 4 år sedan. Ns morbror har tillsammans med makans föräldrar arrangerat äktenskapet. N uppger att båda skriver två brev till varandra varje månad. J ringer till honom varje dag, han ringer mer sällan...

N uppger i sin intervju:

... att en av anledningarna till att han vill flytta till Sverige är att han behöver pengar för att försörja sina systrar och betala deras bröllop...

J genomgick inte någon muntlig utredning i Sverige. Istället inkom en skrivelse från polismyndigheten där följande står skrivet i en polisanmälan: Anmälaren arbetar med funktionshindrade personer. J är en av brukarna som erhåller hjälp. J är förståndshandikappad och har dyslexi och pratar väldigt dålig svenska. J kom till Sverige för flertalet år sedan. För ca 1 år sedan fick J kontakt med en annan familj från Asien som hjälpte henne med en del inköp och annat som hon behövde. J skulle åka till Asien och hälsa på och då hade en person i den hjälpende familjen sagt till J att skriva på ett papper som behövdes för att hon skulle åka till sitt hemland. J hade då skrivit på pappret, som senare visade sig vara en ansökan om partnerskap/äktenskap. Redan tidigare hade familjen föreslagit att det fanns en man i hemlandet som skulle vara en bra bekant till J. I Asien hade J inte träffat sin tilltänkta man, men hon hade där fått klart för sig att hon skulle vara gift med den aktuella mannen. J hade då förklarat att hon inte alls var intresserad av detta och ville inte alls veta av det hela. Hon hade då blivit krävd på en summa pengar som motsvarar ca 100 000 svenska kronor. Detta hade hennes tilltänkta man betalt till den hjälpende familjen för att han skulle kunna komma till Sverige. Efter att J kom tillbaka till Sverige har hon blivit misshandlad, trakasserad och hotad av familjen som säger att hon ska se till att mannen får komma till Sverige. J kan inte längre gå ut och hon kan inte bo i sin lägenhet. Några dagar efter polisanmälan avslår Migrationsverket Ns ansökan om uppehållstillstånd. Migrationsverket skriver i beslutet att:

... Då J inte längre bekräftar anknytningen föreligger inte längre någon grund för att bevilja dig uppehållstillstånd...

I detta ärende förhåller sig Migrationsverket inte till det faktum att det handlar om ett arrangerat äktenskap där kvinnan hotats och lurats, och där pengar betalats för att ordna ett uppehållstillstånd i Sverige åt en man. I beslutet förhåller sig verket istället till uppgiften att referentpersonen inte längre bekräftar anknytningen och att det därför inte längre finns ett förhållande vars seriositet kan bedömas. Att kvinnan hotats och tvingats tycks sakna betydelse och är inget som nämns eller kommenteras av myndigheten. Jag menar att Migrationsverket genom sin diskursiva praktik och det budskap myndigheten förmedlar skapar en sexistisk diskurs (jmf Johansson & Molina 2006). I ärende efter ärende i det empiriska materialet osynliggörs och negligeras på detta sätt unga kvinnors position och utsatta situation, något jag menar är en komponent i en sexistisk förtryckarstruktur (se även Räthzel 2006). Detta är ytterligare ett ärende i materialet, se även föregående avsnitt, där myndighetens agerande kan anses vara ett exempel på en diskursiv praktik där myndigheten väljer att *inte* tala om, *inte* skriva om och *inte* bry sig om att kvinnan hotas och tvingas till äktenskap. Det är ett icke-fenomen som inte berörs (jmf Friis 2003).

Jag går vidare och studerar hur myndigheten i fall 4-Avslag förhåller sig till begreppet seriöst förhållande i sin argumentation. Fallet är ett exempel på att beslutsfattaren i två instanser bortser från att den sökande uppfyller rekvisiten för att beviljas uppehållstillstånd och istället avslår ansökan.

Fall 4 - Avslag

I detta sista fall kommer den sökande från Afrika. Paret är gifta och har ett gemensamt barn. Ansökan resulterar i avslag, vilket överklagas. Överinstansen avslår överklagan. I är en man i trettioårsåldern som är gift med S som är en kvinna i tjugofemårsåldern. S kom till Sverige som flykting, är nu bosatt i Sverige och är svensk medborgare. I har genomgått muntlig utredning vid svenska ambassaden i ett afrikanskt land där han bor och S har genomgått muntlig utredning på Migrationsverket i Sverige. Båda parter har genomgått detaljrika och omfat-

tande intervjuer. S uppger i sin intervju, som genomfördes utan tolk, följande:

... Hon har känt I hela livet och de blev ett par när hon var 15 år. De gifte sig samma år. Året därpå föddes deras förste son som avled vid födseln. Året därpå föddes deras andre son som lever och bor med sin farmor i Afrika...

S berättar att hon bodde med sin man och sin son som var 3 år. En dag när hon var på marknaden utbröt strider och hon var tvungen att fly. Hon trodde att resten av familjen gjorde det också. Hon tog sig till en mindre ort i grannlandet och vistades där i drygt ett år innan hon tog sig vidare till Sverige. Under hela perioden letade hon efter sina anhöriga men fick inga besked. När hon kom till Sverige fick hon hjälp med att efterlysa maken. Maken fick veta om efterlysningen ett år senare då han kommit tillbaka till hembyn för att leta efter henne. Han skrev ett brev som så småningom, hittade sig fram till henne i Sverige. Efter detta har de hållit telefonkontakt en gång i månaden. S skickar pengar till maken varje månad genom en organisation som terroriststämplats av USA. Situationen i deras hemby är svår med mycket stridigheter och maken kan inte leva i hembyn. S vill få hit sin make till Sverige snarast och så småningom, när de etablerat sig, även sonen och farmor som uppfostrat sonen. S har aldrig gått i skolan och har ingen utbildning. Ändå genomfördes utredningen med henne i Sverige utan tolk.

I har i sin intervju berättat om sitt liv tillsammans med S och i detalj redogjort för deras bröllop och om olika släktingar och sysselsättning. Parets olika berättelser överensstämmer i detalj, utom när det gäller hur de beskriver första sonens död. I säger att sonen avled *innan* han blev 40 dygn. Och S säger att sonen avled vid födseln. Nästa del av hans berättelse handlar om hur paret åter fick kontakt med varandra efter separationen. I uppger att de fick kontakt med varandra 1,5 år efter flykten, medan S uppger att de fick kontakt med varandra 2 år efter flykten. Han uppger att första kontakten togs med ett telefonsamtal, medan S uppger att första kontakten var med ett brev. Han uppger att de därefter hållit kontakten 2-3 gånger i månaden. Båda parter uppger att de inte visste hur de skulle gå tillväga med ansökan om familjeåter-

förening eftersom S ännu inte hade permanent uppehållstillstånd i Sverige.

Migrationsverket avslog ansökan från I om uppehållstillstånd. Beslutet innehåller flera konkreta felaktigheter och påståenden angående tider för när olika saker inträffat. T.ex. har båda parter uppgivit i sina utredningar att striderna som orsakade flykten skedde när sonen var 3 år. I beslutet står det att parterna uppgivit att det var när sonen var 1 år. I beslutet står vidare följande:

... Migrationsverket konstaterar att ni lämnat flera motstridiga uppgifter beträffande vilket år ni kom i kontakt med varandra igen. Därutöver framkommer motstridigheter vad gäller hur länge det yngsta barnet levde efter förlossningen. (här förekommer ytterligare en felaktighet från beslutsfattaren, det var inte det yngsta barnet som dog utan det förstfödda, d.v.s. det äldsta, min kommentar) Vidare finner vi det anmärkningsvärt att du väntade ett helt år, efter att ni på nytt fått kontakt med varandra, med att ansöka om uppehållstillstånd. Mot bakgrund av ovanstående finner vi att ert förhållande inte framstår som seriöst...

I överklagade avslaget till Utlänningsnämnden. Till stöd för sitt överklagande anförde han att han och S varit gifta länge och har barn tillsammans och att förhållandet är seriöst. Utlänningsnämnden avslog överklagandet och nekade i sista instans I att återförenas med sin fru i Sverige. I Utlänningsnämndens beslut står bland annat följande:

... Paret har inte stadigvarande sammanbott sedan flykten när sonen var 1 år gammal...

(här godtar UN Migrationsverkets felaktiga påstående om när familjen splittrades)

Nämnden delar Migrationsverkets bedömning att det finns skäl att ifrågasätta seriositeten i det åberopade förhållandet. Makarna har i flera avseenden lämnat olika uppgifter, till exempel när deras första barn dog och vilket år de återfick kontakt med varandra.

Utlänningsnämnden förhåller sig inte till det faktum att utredningen genomförts utan tolk med en referentperson som helt saknar skolutbildning. Inte heller kommenterar nämnden den i övrigt förkrossande

samstämmigheten i parternas berättelser. Beslutsfattaren utövar sitt makt- och handlingsutrymme (se Lipsky 1980) och sin möjlighet att påstå att förhållandet inte är seriöst. I fall 4 har den sökande kontakt med en terroriststämplad organisation för pengaförmedling till hemlandet, vilket överhuvudtaget inte berörs i textens argumentation. Det blir ett icke-fenomen som osynliggörs i den diskursiva praktiken. Beslutsfattaren förhåller sig inte till kontakten med terroristorganisationen. Myndigheten avslår ansökan och grundar istället avslaget textuellt på skäl som inte kan utläsas ur beslutsunderlaget.

Fall 4-Avslag är ett exempel på att myndigheten vid handläggning av anhörigärende har ett handlingsutrymme kring vad som kan betraktas som seriöst förhållande och inte seriöst förhållande. Detta handlingsutrymme kan påvisas i såväl avslagsärenden som i bifallsärenden där uppehållstillstånd beviljas utan att sakförhållanden utretts. Handläggaren har alltså valt att inte göra någon egentlig utredning. Enligt Svensson, Johnsson och Laanemets (2008) formas handlingsutrymmet i samspelet mellan myndigheten som organisation och handläggarens specifika profession. Detta handlingsutrymme, överfört till Migrationsverkets verksamhet, är det alltså upp till handläggare och beslutsfattare att fylla med innehåll på olika sätt beroende på diskursiv och social praktik (se figur 1). Det tycks i ärendet stå klart att beslutsfattaren vill avslå ansökan, men inte vill förhålla sig till kontakten med terroristorganisationen (jmf även Granér 2004). de los Reyes och Mulinari (2005) menar att kunskap inte är separerad från institutionella praktiker och att maktrelationer avgör vilka företeelser som kan bli föremål för kunskap eller synliggörande. Myndigheten avslår ansökan och påstår att förhållandet inte är seriöst, en rättsföljd som enligt min mening inte är möjlig att komma fram till med befintligt beslutsunderlag. Såväl Migrationsverket som överinstansen kommer till samma slut. Myndighetens makt- och handlingsutrymme understryks även av att beslutsfattarens felaktiga påståenden och uppenbara faktafel får stå oemotsagda i såväl första som andra instans utan att det inträder några följder eller påföljder för tjänstemannen.

Den sociala praktiken

Frågan är hur de nu presenterade texterna och de belysta diskursiva praktikerna eller mönster förhåller sig till den sociala praktiken i nivå 3 (se figur 1). Fairclough visar (2003) i sin kritiska diskursanalys (se även Winther Jørgensen & Phillips 2000) att relationen mellan texterna och den sociala praktiken medieras av den diskursiva praktiken. Genomgången och analysen av empirin i detta kapitel berör övervägandet om huruvida den diskursiva praktiken på Migrationsverket reproducerar eller kanske omstrukturerar existerande diskursordningar om t.ex. seriösa förhållanden, sexualitet, etnicitet, klass och kön.

För att utröna om förhållandet är seriöst ställer utredaren frågor. Den intervjuade svarar på konkreta frågor, men berättar även fritt. Frågorna handlar om arbete, bostad och försörjning, detta trots att sådana aspekter inte enligt lag eller förarbeten till den då gällande Utlänningslagen är ett sätt att mäta förhållandets seriositet på. Trots det centrerar den diskursiva praktiken om seriöst förhållande kring barn, familj, arbete, bostad och försörjning. Min analys visar att parterna i ett seriöst förhållande produceras och konstrueras som heterosexuella individer som är gifta inom den kristna kyrkan, skaffar barn, är arbetsamma, är intresserade av att studera och där kvinnorna är beroende, husliga och bra på att laga mat. Migrationsverkets diskursiva praktik står hela tiden i förhållande till andra diskurser i samhället och omges av diskurser som handlar om t.ex. manligt, kvinnligt, kristen, muslim, ungdom, ålderdom, öst, väst, friskt, sjukt, överklass, underklass, den kände, den andre, heterosexualitet, homo– bi– transsexualitet osv. Den sociala världen och den sociala praktiken konstrueras alltså i en ständig dialektik mellan olika motsattpar och spänningar (jmf Lill 2010). Det betyder att sociala praktiker och relationer "tvingar" aktörer att uppfatta verkligheten på vissa regelbundna sätt. Jag menar att min analys och genomgång av texter i detta kapitel visar att Migrationsverkets diskursiva praktik och tillämpning av lagen förstärker och döljer ojämlika, framför allt sexistiska, maktförhållanden i samhället genom att systematiskt osynliggöra unga kvinnors utsatthet och konstruera bilden av kvinnlig underordning (se även Kofman 2004, Räthzel 2006).

Sammanfattning

Sammanfattningsvis har jag i kapitel 7 visat diskursiva illustrationer och visat hur mönster framträder då föreställningar om begreppet seriöst förhållande kommer till uttryck i texter och diskurser. I avsnittet om avslag har jag uttryckligen belyst att det finns ett handlingsutrymme som myndighetens tjänstemän agerar inom. Inom ramen för detta handlingsutrymme frångår tjänstemännen sedvanliga utredningsrutiner och väljer att inte intervjua parterna i vissa fall. Handläggarna och beslutsfattarna använder även sitt handlingsutrymme då de grundar besluten på annat än det som uttryckligen framkommit i beslutsunderlaget. Migrationsverkets diskursiva praktik förstärker och döljer sexistiska maktförhållanden i samhället genom att osynliggöra unga kvinnors utsatthet. Migrationsverket bidrar även till att konstruera bilden av kvinnlig underordning.

Efter att i detta kapitel ha belyst föreställningar, konstruktioner och diskurser kring det centrala begreppet seriöst förhållande går jag i nästa kapitel vidare och undersöker hur ärenden handläggs på Migrationsverket och hur detta handlingsutrymme som påvisats i kapitel 7 används.

8. Kärlekens statistik

Kapitel 8 är ett kapitel där jag genomför en kvantitativ studie av *handläggningen* i ärenden som finns i det empiriska materialet bestående av Migrationsverkets dossiéer. Det är 334 personer som ansöker om uppehållstillstånd. I varje ärende har den sökande en referentperson som är bosatt i Sverige. Ur materialet har viss information valts ut. Informationen och variablerna som jag valt att använda ska ses mot bakgrund av min förståelse och erfarenhet av Migrationsverkets handläggning och mot bakgrund av min nyfikenhet på att förstå vad som egentligen påverkar hur handläggningen utformas och beslut fattas. Jag använder det empiriska materialet för att undersöka vilka faktorer och kännetecken hos de sökande/referenter som påverkar handläggningen. Informationen/variablerna består bland annat av uppgifter om individernas kön, medborgarskap, utbildningsnivå och religion, men också av uppgifter om handläggningen såsom typ av utredning och handläggningstid. I bilaga 2 finns detaljbeskrivning av de variabler och kategoriseringar som använts för att välja ut information ur det empiriska materialet. I detta kapitel inbegrips en analys av handläggarnas val och selektion, och av vilka faktorer, kännetecken och aspekter som kan tänkas påverka hur ärenden handläggs/beslut fattas. Detta görs med hjälp av normteori.

A. Beskrivning av frekvensfördelning

Kön

Av de 334 sökande är 111 män och 223 kvinnor. Det är vanligare att mannen är bosatt i Sverige och att kvinnan ansöker från utlandet om att få bosätta sig i Sverige hos mannen än den omvända situationen. Fyra av 334 par är samkönade.

Medborgarskap

De sökande kommer från 69 olika länder. De länder som flest sökande i studien kom från var följande: Irak 29 personer, Thailand 28, Turkiet 20, Ryssland 18, f.d. Jugoslavien (Serbien, Kosovo, Montenegro) 18, Polen 17, Iran 14, Bosnien 14, Filippinerna 11, USA 10 personer. Endast de länder som har minst 10 sökande eller fler anges här. Om man studerar vilka medborgarskap referentpersonerna har så ser man att det vanligaste medborgarskapet är svenskt medborgarskap (236 av de 334 referentpersonerna). 125 av dessa 236 svenska referentpersoner är födda som svenska medborgare och de andra 111 referentpersonerna har tidigare haft ett annat medborgarskap, men blivit svenska medborgare efter att själva flyttat till Sverige. Andra medborgarskap än svenskt som referentpersonerna har är: irakiskt 21 personer, turkiskt 10, f.d. jugoslaviskt 7, iranskt 6, bosniskt 5 personer.

Ålder

Den yngsta sökande var 19 år och den äldsta var 52 år. Av alla sökande var 65 procent mellan 21 år och 31 år gamla. 19 par var lika gamla och ett par hade en ålderskillnad på 33 år. 85 procent av paren hade en ålderskillnad mellan parterna på mellan 0 och 14 år. Det vanligaste bland förhållandena i studien var att mannen var äldst, vilket var fallet i 80 procent av förhållandena, medan kvinnan var äldst i 14 procent av förhållandena. 6 procent var lika gamla.

Barn

I studien har 45 av 334 par gemensamma barn, alternativt väntar gemensamma barn. Den sökande kan också ha barn från tidigare förhållanden och dessa barn ska vanligen följa med till Sverige. I 45 av ärendena finns det medföljande barn från tidigare förhållanden.

Muslim eller arabiskt klingande namn

Av de 334 sökande personerna uppger 125 att de är muslimer, eller så har personerna ett arabiskt klingande namn. Detta motsvarar 37,4 procent av alla sökande. För kommentar och reflektion kring variabeln muslim/arabiskt klingande namn, se andra avsnittet i detta kapitel samt bilaga två.

Utbildningsnivå och sysselsättning

Av de sökande har 33,8 procent en hög utbildning. Ungefär lika många av referentpersonerna, 32,9 procent har en hög utbildning. I denna studie innebär det att personerna har en eftergymnasial utbildning. Övriga har en låg utbildning, vilket innebär att personerna har högst gymnasieutbildning. Det finns ett bortfall i svar om utbildning och sysselsättning i mellan 0,9-1,8 procent av svaren. En tredjedel, eller 36,6 procent, av de sökande personerna yrkesarbetar, medan 65,3 procent av referentpersonerna i Sverige yrkesarbetar. Vid en djupare studie av referentpersonernas sysselsättning finner man att 329 personer svarat på frågan och att 212 personer arbetar, medan 53 personer är arbetslösa. 30 referentpersoner är studerande. 23 referentpersoner uppbär försörjningsstöd eller ersättning från socialförsäkringssystemet, medan 10 personer är pensionärer.

Släktförhållanden och hur förhållandet inleds

Förhållanden inleds på olika sätt. I studien har 12,4 procent av förhållandena inletts efter kontaktannonsering, alternativt kontaktförmedling. Ett annat sätt som förhållanden kan initieras på är att släkten arrangerar detta. I studien har släkten arrangerat förhållandet i 22,1 procent av ärendena. Parterna i förhållandet kan också vara släkt med varandra. I studien svarade 332 av paren på denna fråga och 42 av paren var släkt med varandra, vilket motsvarar 12,7 procent. 54 personer av de 334 sökande personerna i studien hade tidigare ansökt om uppehållstillstånd i Sverige. Det finns flera förklaringar till detta. Några hade sökt asyl i Sverige och därför vistats i Sverige under en

längre tid innan de avvisats. Andra hade ansökt om uppehållstillstånd och åberopat en annan referentperson som han eller hon då haft ett förhållande med. Listan kan göras lång med anledningar till tidigare ansökningar, t.ex. ansökan om uppehållstillstånd för studier eller arbete.

Handläggning

Myndigheten kan välja olika typer av utredningssätt. Huvudregeln är att båda parter muntligen intervjuas var för sig vid olika tillfällen och i olika länder. När myndigheten följer denna huvudregel intervjuas den sökande muntligt i sitt hemland och referentpersonen intervjuas muntligt flera månader senare i sitt hemland Sverige. Under denna period av handläggning träffas parterna i förhållandet inte utan väntar i var sitt land på beslutet. I 263 av de 334 ärendena följdes denna huvudregel och den tvådelade muntliga handläggningen genomfördes. Emellertid gjordes avsteg från denna huvudregel på olika sätt. Ett avsteg var att låta 11,4 procent av referentpersonerna slippa vänta på den muntliga intervjun och istället skicka ett skriftligt frågeformulär hem till personen. Denna typ av handläggning medför att 11,4 procent av paren slipper vänta på intervjutid. Den totala handläggningstiden halveras därmed för dessa par. Ett annat avsteg från huvudregeln var att det i 9,9 procent av ärendena inte genomfördes någon utredning *alls* med referentpersonen. Även denna typ av handläggning medför förkortad handläggningstid och förkortad väntan på beslut. Ett tredje avsteg från huvudregeln är då båda parter intervjuas vid samma tillfälle på ambassaden i den sökandes hemland. Huvudregeln innebär, som tidigare nämnts, att endast den sökande ska intervjuas på ambassaden i sitt hemland och att referentpersonen ska vänta på en intervjutid i Sverige flera månader senare. Även detta avsteg från huvudregeln, som skedde i 5,7 procent av ärendena, innebär en förkortad handläggningstid och ett snabbare beslut om uppehållstillstånd. Sammantaget utgör dessa avsteg från huvudregeln 27 procent av alla ärendena i studien. I mer än var fjärde ärende väljer alltså myndigheten att handlägga på ett sätt som halverar eller förkortar väntetiden. Under handläggningstiden hålls parterna i förhållandet åtskilda i olika länder.

När beslutet om uppehållstillstånd är fattat kan parterna flytta ihop i Sverige.

Hur lång utredningstext?

I de fall myndigheten följer huvudregeln och genomför muntliga intervjuer skrivs informationen ner i skriftliga dokument. Dessa texter kan vara mer eller mindre utförliga beroende på hur noggrann eller omfattande intervjun varit. 96 procent av alla utredningar med den sökande har en omfattning/sidantal på mellan en och fem A4-sidor. Omfattningen av referentpersonernas utredning tenderar att vara något längre, 80 procent av alla utredningar med referentpersoner har en omfattning på två till sju A4-sidor. Utredningar med referentpersonerna kan som ovan nämnts vara såväl muntliga som skriftliga.

Handläggningstid

Myndighetens handläggningstid påverkar paren på så sätt att en kort handläggningstid medför att paret kan flytta ihop tämligen snart efter att ansökan har gjorts, medan en lång handläggningstid innebär att parterna hålls åtskilda under lång tid. Den genomsnittliga handläggningstiden i studien är 6,85 månader. I studien förekommer handläggningstider på allt från 8 dagar till 21 månader. Av registreringsmässiga skäl anges värden på handläggningstider till hela månader och följaktligen anges den kortaste handläggningstiden till 1 månad. Mot bakgrund av att den genomsnittliga handläggningstiden för hela studien är 6,85 månader kan det särskilt framhållas att sökande från följande länder har en längre genomsnittlig handläggningstid: Eritrea 13,5 månader, Etiopien 10,3 månader, Litauen 10 månader, Marocko 11 månader, Pakistan 9,67 månader, Irak 8,28 månader.

Medborgare från följande länder får sina ansökningar handlagda på kortare tid och har följande genomsnittliga handläggningstider: Japan 2 månader, Indien 2,5 månader, Malaysia 3 månader, USA 3,3 månader, Bulgarien 3,5 månader, Colombia 4 månader och Thailand 5,61 månader.

Språk

Något mer än hälften av alla par har samma modersmål, 52,9 procent. Trots att 70 procent av alla referentpersoner är svenska medborgare har många tidigare haft ett annat medborgarskap och har därför samma modersmål som personen som han eller hon ska bilda familj med. Även om parterna i förhållandet inte har samma modersmål så är det vanligt att parterna har något gemensamt språk att kommunicera på, i studien gällde det 91,9 procent av paren. 27 par i studien, eller 8,1 procent, hade inget gemensamt språk. Kommunikationen dem emellan sker då med hjälp av tolk, lexikon, gester eller översättningsprogram över Internet.

Vem är handläggare och beslutsfattare?

Besluten om huruvida den sökande ska beviljas uppehållstillstånd eller inte fattas av Migrationsverkets personal. Handläggare och beslutsfattare på Migrationsverket utreder och intervjuar referentpersonen och fattar sedan beslut i ärendet. Beslutsfattare och handläggare med delegation att fatta beslut är högskoleutbildade personer, vanligen med juridisk utbildning. De kan t.ex. vara jurister eller statsvetare. Det förekommer även andra typer av beteendevetenskapliga utbildningar i personalens bakgrund, men då kompletterad med juridisk vidareutbildning. Efter att polismyndigheten, som tidigare handlade ansökningar om uppehållstillstånd genomgått en omorganisation, har en del civilanställd utredningspersonal flyttat över från polismyndigheten till Migrationsverket. Dessa handläggare har oftast inte högskoleutbildning. Av de handläggare och beslutsfattare som förekom i studien var 73 procent kvinnor och 27 procent män. 93,1 procent av dessa handläggare hade svenskklingande namn. Som tidigare nämnts i metodkapitel 6 har jag själv arbetat under många år på Migrationsverket. Under den period som studien omfattar arbetade jag som beslutsfattare vid Migrationsverket och det är anledningen till att jag själv är beslutsfattare i 14 av de totalt 334 ärendena.

Beslut

Efter att ansökan utretts och handlagts av myndigheten fattas ett beslut om uppehållstillstånd i Sverige. Ansökan kan bifallas eller avslås. Om ansökan avslås kan den sökande överklaga till överinstans som prövar överklagandet. Överinstansen kan antingen bifalla överklagandet och då får den sökande bifall till sin ansökan. Överinstansen kan även avslå överklagandet och då är det slutgiltiga beslutet i ärendet avslag och inget uppehållstillstånd. I studien fick 81 procent bifall av Migrationsverket till ansökan. 14 procent fick avslag på ansökan av Migrationsverket. Ytterligare 14 personer fick bifall efter att ha överklagat till överinstans och slutligen fick 3 personer avslag på sin överklagan. När den sökande får bifall till sin ansökan om uppehållstillstånd beviljas ett tidsbegränsat uppehållstillstånd. Permanent uppehållstillstånd beviljas inte förrän efter 2 år. En förutsättning för att bevilja permanent uppehållstillstånd efter den tvååriga prövotiden är att förhållandet fortfarande består. I undantagsfall kan även andra starka skäl leda till att tillståndet beviljas. I studien erhöll tre fjärdedelar av alla sökande tillslut permanent uppehållstillstånd, medan en fjärdedel inte beviljades detsamma. En anledning till att inte bevilja permanent uppehållstillstånd är att förhållandet har upphört.

B. Analys av samvariation

I detta avsnitt belyses handläggning och beslut samt hur det sammanhänger med individernas olika kännetecken. Tabeller som visas nedan är i huvudsak korstabuleringar. Resultaten nedan kan indelas i tre avsnitt där första avsnittet, tabell 1-7, i huvudsak handlar om vilken typ av utredning som väljs av myndigheten och hur detta sammanhänger med bland annat handläggningstidens längd. Det andra avsnittet, tabell 8-16, handlar om hur handläggningen påverkas av individernas kännetecken, t.ex. att paret är släkt med varandra, är muslim/ har arabiskt klingande namn eller har genomgått ett arrangerat äktenskap. Tredje avsnittet, tabell 17-29, handlar i huvudsak om beslutsfasen, framtida permanent uppehållstillstånd och medborgarskap.

När samband prövas statistiskt används för signifikans nivåerna:
 $P < 0,050^*$; $P < 0,010^{**}$ och $P < 0,001^{***}$.

Exakta p-värden anges varvid framgår även icke-signifikanta värden som benämns som non significant (förkortas n.s.) och tolkas som tendenser när p-värdet är större än 0,05 men mindre än 0,35. Tabeller kan innehålla fler mått än dem som signifikanstestas. Mått kan också ha slagits ihop i signifikanstesten.

Med p-värde menas, uttryckt på ett förenklat sätt: P-värde = vad är sannolikheten att få tabellens fördelning om det inte finns skillnader. Om $P < 0,050$ så finns det statistiskt signifikanta skillnader. För att räkna fram P-värden i korstabeller har Pearsons chi-2 Test använts, utom när jag har små förväntade frekvenser/antal, då Fisher's Exact Test använts istället. För medelvärden används T-Test.

Första avsnittet – Utredning

I detta avsnitt ställer jag mig frågor om samvariation mellan handläggningstid, handläggningstyp, beslut, referenters och sökandes utbildningsnivå, inbördes ålder och samkönat förhållande.

Handläggningstid

Handläggningstiden är väsentlig för paret. Under handläggningstiden får paret inte träffas i Sverige och får inte bo tillsammans i Sverige. En lång separation från den andra parten i ett förhållande påverkar förhållandet. Ingen av paren önskar sig en lång handläggningstid och därmed en lång separation. Jag vill därför pröva om kännetecken hos den enskilde individen, såsom utbildningsnivå och medborgarskap, har betydelse för handläggningstiden.

Som framgick av frekvensfördelningen var medelvärdet för den totala handläggningstiden, från det att den sökande genomgick sin utredning fram till beslutsdatum, 6,85 månader. I tabell 1 prövas om utbildningsnivå har betydelse för handläggningstid. Tabell 1 visar den sökandes utbildningsnivå.

Tabell 1 – Sökandes Utbildningsnivå och Handläggningstid

Utbildningsnivå sökande	Antal sökande	Handläggningstid medelvärde (månader)
Låg	218	7,06
Hög	112	6,44
Totalt	330	6,85

P-värde 0,134 (n. s.)

Tabell 1 visar att om den sökande är högutbildad är den genomsnittliga handläggningstiden förkortad till 6,44 månader. Då den sökande är lågutbildad förlängs istället handläggningstiden till i genomsnitt 7,06 månader. Sambandet är inte signifikant, men visar på en tendens till skillnad.

Jag går därför vidare och prövar om referentens utbildningsnivå har betydelse för handläggningstiden. Tabell 2 visar *referentens* utbildningsnivå.

Tabell 2 – Referentens Utbildningsnivå och Handläggningstid

Utbildningsnivå sökande	Antal sökande	Handläggningstid medelvärde (månader)
Låg	219	7,37
Hög	108	5,79
Totalt	327	6,85

P-värde < 0,001 ***

Som framgår av tabell 2 visas ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och handläggningstid. Det betyder att då *referentpersonen*, som befinner sig i Sverige och vanligen talar svenska, är högutbildad så förkortas handläggningstiden till 5,79 månader. Då referentpersonen är lågutbildad förlängs i gengäld handläggningstiden till 7,37 månader. Således tycks referentpersonens utbildningsnivå (eftergymnasial utbildning) påverka handläggningstiden och ha större betydelse än den sökandes utbildningsnivå.

Typ av utredning

Utredningstyp är av tre slag: Muntlig, skriftlig eller ingen utredning. Vilken typ av utredning som myndigheten väljer att genomföra påverkar handläggningstiden. Att muntligt utreda referentpersonen tar längst tid av de tre alternativen. Att låta referentpersonen fylla i ett skriftligt formulär tar kortare tid eftersom man då inte behöver vänta på intervjutid. Att låta bli att genomföra utredning med referentpersonen förkortar också handläggningstiden. Myndigheten gör en selektion och väljer att antingen *utreda muntligt* eller att *inte utreda muntligt*, vilket kan innebära en skriftlig utredning eller ingen utredning alls (vilket ibland beror på att förhållandet upphört).

Jag vill i tabell 3 pröva om referentens utbildningsnivå har samband med vilken *utredningstyp* som myndigheten väljer.

Tabell 3 – Referentens Utbildningsnivå och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Låg utbildningsnivå referent	Hög utbildningsnivå referent	<i>Total</i>
Muntlig	177	85	262
Skriftlig	19	16	35
Ingen	24	7	31
<i>Total</i>	220	108	328

P-värde 0,127 (n. s.)

Det visar sig av frekvensfördelningen och i tabell 3 att totalt i materialet är 33 procent eller 108 personer högutbildade, men bland dem som får den åtråvärda skriftliga utredningen är 46 procent eller 16 personer (av totalt 35 skriftliga utredningar) högutbildade. Sambandet om huruvida referentens utbildningsnivå påverkar utredningstypen är inte signifikant, men visar en tendens i den riktningen. Detta resultat sammanhänger med tabell 2 som visar att högutbildade referentpersoner genomgår en kortare handläggning och har en kortare handläggningstid.

Att myndigheten väljer att utreda genom en skriftlig utredning som gör handläggningstiden kortare måste ses som någonting positivt för paret, ett gynnande. Jag vill fortsätta att undersöka vilka par som erhåller skriftlig utredning istället för den ordinära muntliga utredningen. En aspekt som kan prövas och iakttas är vem som är äldst i paret. Jag ställer mig därför frågan om parets inbördes ålder har betydelse för utredningstypen. Tabell 4 handlar om vem som är äldst, vem som är yngst eller om parterna är lika gamla, och om detta har samband med vilken typ av utredning som myndigheten väljer att genomföra.

Tabell 4 – Inbördes Ålder och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Man äldst	Kvinna äldst	Lika ålder	<i>Total</i>
Muntlig	206	41	13	260
Skriftlig	31	2	3	36
Ingen	22	4	4	30
<i>Total</i>	259	47	20	326

P-värde 0,197 (n. s.)

Detta betyder att det är mindre sannolikt att paret får genomgå en skriftlig utredning om kvinnan är den som är äldst i paret. Sambandet är inte signifikant, men visar på en tendens i den riktningen.

För att ytterligare undersöka vad som påverkar valet av utredningstyp ställer jag mig frågan om det har betydelse om paret är samkönat. Tabell 5 handlar därför om samkönade par och om vilken typ av utredning som myndigheten väljer att utföra. Det finns bara 4 samkönade par i studien, vilket gör det till ett problematiskt litet antal att statistiskt analysera. Tabell 5 och analysen av den kan därför läsas som kursiv bakgrundsinformation.

Tabell 5 – Samkönat förhållande och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Ej samkönat förhållande	Samkönat förhållande	Total
Muntlig	262	1	263
Skriftlig	37	1	38
Ingen	30	2	32
Total	329	4	333

P- värde 0,011 *

Tabellen visar att endast 1 par genomgick utredningen där man följt huvudregeln och muntligt intervjuat båda parter var för sig. Ytterligare 1 par har genomgått en skriftlig utredning, medan myndigheten i 2 fall valt att helt hoppa över utredningen med referentpersonen. En förklaring till att man inte genomfört referentutredningen kan vara att förhållandet upphört eller att paret inte längre avser att sammanleva i Sverige. Detta betyder möjligen att myndigheten anser det mindre nödvändigt med en grundlig/muntlig intervju då paret är samkönat. Jag vill tydligt understryka att *antalet*, 4 par som är samkönade, egentligen är ett alltför begränsat antal för att kunna basera några statistiska analyser på.

Typ av utredning och beslut

Efter att utredningen är genomförd fattar Migrationsverket ett beslut. Beslutet är vanligen bifall eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd. Några personer som får avslag väljer att överklaga till Migrationsdomstolen. Det jag nu vill pröva är hur typen av utredning sammanhänger med beslutsutfallet, vilket jag prövar i tabell 6.

Tabell 6 – Beslutsutfall och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Bifalles ärendet				Totalt
	Nej	Ja	Nej, efter ÖKL	Ja, efter ÖKL	
Muntlig	18	226	3	14	261
Skriftlig	0	38	0	0	38
Ingen	28	5	0	0	33
Totalt	46	269	3	14	332

P-värde < 0,001 ***

P-värdet, alltså sannolikheten att få just fördelningen enligt tabell 6 om det inte finns skillnader är, mindre än 0,001. En detaljanalys av inbördes skillnader ser ut som följer:

Skillnad Muntlig utredning – Skriftlig utredning P-värde 0,012 (Fisher's Exact Test).

Skillnad Muntlig utredning – Ingen utredning P-värde < 0,001 (Pearsons chi-2 Test).

Skillnad Skriftlig utredning – Ingen utredning P-värde < 0,001 (Pearsons chi-2 Test).

Det visar sig i tabell 6 att inga av de skriftliga utredningar som genomförs leder till avslag. Alla som utreds genom ett skriftligt formulär och med kort handläggningstid får bifall till sin ansökan om att få bosätta sig i Sverige. Detta ska jämföras med frekvensfördelningen när det gäller avslags- bifallsfördelningen totalt i studien, där endast 81 procent av alla ansökningar fått bifall i första instans. Jag tolkar tabell 6 så att typen av utredning har ett tydligt samband med beslutsutfallet.

Beslutet som studerats i tabell 6 är ett tidsbegränsat uppehållstillstånd och är således inte ett permanent uppehållstillstånd. Det jag vill pröva i följande tabell 7 är om typen av utredning som myndigheten väljer att genomföra har samband med det permanenta uppehållstillståndet som fattas efter ca 2-3 år. Frekvensfördelningen visar att tre fjärdedelar av alla i studien fått permanent uppehållstillstånd inom 3 år.

Tabell 7 – Permanent uppehållstillstånd och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Permanent uppehållstillstånd		<i>Total</i>
	Nej	Ja	
Muntlig	56	207	<i>263</i>
Skriftlig	5	33	<i>38</i>
Ingen	28	4	<i>32</i>
<i>Total</i>	<i>89</i>	<i>244</i>	<i>333</i>

P-värde < 0,001 ***

P-värdet, alltså sannolikheten att få just fördelningen enligt tabell 7 om det inte finns skillnader, är mindre än 0,001. En detaljanalys av inbördes skillnader ser ut som följer:

Skillnad Muntlig utredning – Skriftlig utredning P-värde 0,244 (Pearsons chi-2 Test).

Skillnad Muntlig utredning – Ingen utredning P-värde < 0,001 (Pearsons chi-2 Test).

Skillnad Skriftlig utredning – Ingen utredning P-värde < 0,001 (Pearsons chi-2 Test).

Tabell 7 visar att de personer som genomgår skriftliga utredningar får permanent uppehållstillstånd inom 3 år i större utsträckning än de som genomgår muntliga utredningar. Detta betyder att det finns en högre sannolikhet att det beviljas permanent uppehållstillstånd om personen genomgår skriftlig utredning än om personen genomgår muntlig utredning.

I de ärenden där myndigheten underlät att genomföra utredning med referentpersonen var motsvarande siffra endast 12,5 procent (4 personer av 32) som permanent stannade i Sverige. Det ska poängteras att det finns en mängd anledningar till att utredningar inte genomförs, t.ex. att förhållandet har upphört. I sådana fall beviljas av förklarliga skäl inte permanent uppehållstillstånd i en förlängning.

Andra avsnittet – Individens kännetecken

Det andra avsnittet, tabell 8–17, handlar om sökandes och referentpersonernas kännetecken och om hur handläggningen påverkas av dessa kännetecken. T.ex. att paret är släkt med varandra, är muslimer/har arabiskt klingande namn eller har genomgått ett arrangerat äktenskap. Avsnittet belyser också samband mellan utbildningsnivå/yrkesarbete och att den sökande är muslim/har arabiskt klingande namn eller har genomgått ett arrangerat äktenskap. Avsnittet belyser alltså hur individernas kännetecken har samband med hur handläggningen utformas och genomförs.

Kännetecknet att personen är muslim eller har arabiskt klingande namn är inte oproblematiskt eller odiskutabelt. Jag har ändå valt att använda denna variabel för att undersöka och pröva om det påverkar handläggningen av ärenden. I flertalet utredningar anger den sökande att han eller hon är muslim. Frågan besvaras då med ja. I andra ärenden uppger den sökande att han/hon är t.ex. kristen. då besvaras frågan med nej, oavsett var den sökande kommer ifrån. Då ett av syftena i studien var att undersöka handläggarnas/beslutsfattarnas föreställning om den sökande har det även varit viktigt att ta med personer som inte direkt uppger att de är muslimer. Kanske har inte frågan ställts av ambassadpersonalen, men handläggaren *tror* att personen är muslim eftersom personen kommer från ett land där Islam är huvudsaklig religion och dessutom har ett arabisktklingande namn som t.ex. Abdul. Denna variabel är inte okomplicerad att använda då den innebär en kategorisering av människor utifrån en så pass vag definition som arabiskt klingande namn. Men då syftet med att använda denna aspekt och variabel var att mäta hur handläggningen går till då handläggaren vet eller tror att den sökande är muslim så fann jag att detta var en framkomlig väg att använda informationen på. Det kan sålunda i materialet förekomma att en sökande av handläggaren uppfattas som muslim om han eller hon kommer från t.ex. Irak och har ett arabiskt klingande namn och inte uppger någonting om sin religion, men egentligen är t.ex. kristen.

Muslim/har ett arabiskt klingande namn

Den genomsnittliga handläggningstiden i studien är som tidigare nämnts mellan 6,83 till 6,85 månader. Skillnaden beror på det numeriska antalet svar i respektive variabel. I detta avsnitt vill jag börja med att pröva om kännetecknet att vara muslim eller ha ett arabiskt klingande namn har samband med handläggningstiden. Tabell 8 handlar om hur handläggningstidens *längd* påverkas av detta.

Tabell 8 – Muslim eller har arabiskt klingande namn och Handläggningstid

Muslim	Antal	Handläggningstid (månader) Medelvärde
Nej	208	6,23
Ja	125	7,84
<i>Total</i>	<i>333</i>	<i>6,83</i>

P-värde < 0,001 ***

Det visar sig då att om den sökande är muslim eller har ett arabiskt klingande namn ökar handläggningstiden från den genomsnittliga handläggningstiden 6,83 månader till 7,84 månader. Myndigheten tar längre tid på sig att handlägga ärendet om den sökande är muslim/har arabiskt klingande namn än om den sökande inte är muslim/har arabiskt klingande namn. Myndigheten väljer handläggningsmetoder som tar längre tid och förlänger den totala handläggningstiden, och därmed tiden som paret inte får/kan träffas, i det fall den sökande är muslim. Tabellen visar också att då personen *inte* är muslim och *inte* har arabiskt klingande namn så minskar handläggningstiden från den genomsnittliga handläggningstiden 6,83 till 6,23 månader. Sambandet är starkt och tydligt.

Kännetecknet muslim/arabiskt klingande namn visar sig alltså ha betydelse. Jag fortsätter med att pröva hur detta kännetecken sammanhänger med andra kännetecken. Av frekvensfördelningen framgår att av de 42 par i studien som är kusiner/släkt med varandra är 37 par muslimer. I tabell 9 prövar jag om det finns ett samband mellan att vara

muslim/ha arabiskt klingande namn och att ingå förhållande med en person som man är släkt med.

Tabell 9 – Muslim och att Paret är Släkt

Paret är kusiner/släkt	Muslim		Total
	Nej	Ja	
Nej	203	87	290
Ja	5	37	42
Total	208	124	332

P-värde < 0,001 ***

Tabell 9 visar att det finns ett samband, att muslimer oftare gifter sig med sina släktingar än vad personer med andra religioner gör.

Kännetecken och utredning

Typen av utredning som myndigheten väljer att genomföra är betydelsefull för den sökande och för paret eftersom det påverkar handläggningstidens längd och beslutsutfall. Jag vill nu pröva om kännetecknet att vara muslim/ha arabiskt klingande namn påverkar och har samband med typen av utredning som myndigheten väljer att genomföra. I tabell 10 prövar jag därför om myndighetens val av utredningstyp påverkas av om den sökande är muslim/har arabiskt klingande namn eller inte.

Tabell 10 – Muslim och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Muslim		Total
	Nej	Ja	
Muntlig	153	110	263
Skriftlig	33	5	38
Ingen	23	10	33
Total	209	125	334

P-värde 0,001 ***

P-värdet, alltså sannolikheten att få just fördelningen enligt tabell 10 om det inte finns skillnader, är mindre än 0,001. En detaljanalys av inbördes skillnader ser ut som följer:

Skillnad Muntlig utredning – Skriftlig utredning P-värde 0,001 (Pearsons chi-2 Test).

Skillnad Muntlig utredning – Ingen utredning P-värde 0,204 (Pearsons chi-2 Test).

Skillnad Skriftlig utredning – Ingen utredning P-värde 0,078 (Pearsons chi-2 Test).

Det visar sig att myndigheten mindre ofta väljer skriftliga utredningar om paren är muslimer/har arabiskt klingande namn. I studien är 125 av 334 (37,5 %) av alla par muslimer eller har arabiskt klingande namn. Tabell 10 visar när det gäller skriftliga utredningar att endast 5 av 38 (13 %) är muslimer av dem som genomgår skriftliga utredningar.

Jag går vidare och undersöker om kännetecknet att släkten har arrangerat äktenskapet har betydelse. Frågan ställs alltså om typen av utredning som myndigheten väljer att genomföra påverkas av om äktenskapet arrangerats av släkten eller inte?

Tabell 11 – Äktenskapet Arrangerat av släkt och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Arrangerat av släkt		Total
	Nej	Ja	
Muntlig	196	67	263
Skriftlig	35	2	37
Ingen	27	4	31
Total	258	73	331

P-värde 0,007 **

P-värdet, alltså sannolikheten att få just fördelningen enligt tabell 11 om det inte finns skillnader, är 0,007. En detaljanalys av inbördes skillnader ser ut som följer:

Skillnad Muntlig utredning – Skriftlig utredning P-värde 0,007 (Pearsons chi-2 Test).

Skillnad Muntlig utredning – Ingen utredning P-värde 0,122 (Pearsons chi-2 Test).

Skillnad Skriftlig utredning – Ingen utredning P-värde 0,400 (Fisher's Exact Test).

Frågan kan vidare ställas om typen av utredning som myndigheten väljer att genomföra påverkas av om paret är släkt med varandra eller inte.

Tabell 12 – Paret är Släkt och Typ av utredning

Typ av utredning referent	Paret är kusiner		Total
	Nej	Ja	
Muntlig	226	37	263
Skriftlig	38	0	38
Ingen	26	5	31
Total	290	42	332

P-värde 0,016 *

P-värdet, alltså vad är sannolikheten att få just tabell 12 om det inte finns skillnader, är 0,016. En detaljanalys av inbördes skillnader ser ut som följer:

Skillnad Muntlig utredning – Skriftlig utredning P-värde 0,007 (Fisher's Exact Test).

Skillnad Muntlig utredning – Ingen utredning P-värde 0,786 (Fisher's Exact Test).

Skillnad Skriftlig utredning – Ingen utredning P-värde 0,015 (Fisher's Exact Test).

Tabell 10, 11 och 12 visar att det finns tydliga samband mellan typ av utredning och sådana kännetecken hos individerna som att paret är muslimer/har arabiskt klingande namn, har genomgått arrangerat äktenskap eller är släkt med varandra. Sambanden visar alltså att myndigheten *mindre ofta* väljer skriftliga utredningar i dessa fall. Inga personer som är släkt med varandra har genomgått en skriftlig utredning, trots att frekvensfördelningen visar att 42 par i studien faktiskt är släkt med varandra.

Paret är släkt med varandra

Sökandes och referenters kännetecken tycks ha påverkan på handläggningens utformning. Jag vill nu gå vidare och pröva hur *olika* kännetecken sammanhänger med varandra. Frekvensfördelningen visar att det i studien finns 33 procent av de sökande och faktiskt 33 procent av referentpersonerna som är högutbildade. I de fall paren är släkt med varandra är endast 23 procent av de sökande högutbildade. Om man vidare studerar referentpersonens utbildningsnivå finner man att endast 4 procent är högutbildade när paret är släkt med varandra. Jag börjar i tabell 13 och prövar om sökandes utbildningsnivå sammanhänger med kännetecknet att paret är släkt med varandra.

Tabell 13 – Sökandes Utbildningsnivå och att Paret är Släkt

Paret är kusiner/släkt	Utbildningsnivå sökande		Total
	Låg	Hög	
Nej	187	102	289
Ja	32	10	42
Total	219	112	331

P-värde 0,142 (n. s.)

Det som framgår av tabell 13 är att *sökandes* utbildningsnivå inte signifikant sammanhänger med kännetecknet att paret är släkt med varandra. Tabellen visar endast en tendens till skillnad i den riktningen. Jag går istället vidare och prövar om *referentens* utbildningsnivå sammanhänger med kännetecknet att paret är släkt med varandra.

Tabell 14 – Referentens Utbildningsnivå och att Paret är släkt

Paret är kusiner/släkt	Utbildningsnivå referent		Total
	Låg	Hög	
Nej	180	106	286
Ja	40	2	42
Total	220	108	328

P-värde < 0,001 ***

Här visar det sig finnas ett samband mellan referentens utbildningsnivå och att paret är släkt med varandra. Detta betyder att i de fall där referentpersoner gifter sig med en släkting, t.ex. en kusin, så är sannolikheten stor för att han eller hon är lågutbildad. Sambandet i tabell 14 mellan referentpersonens utbildningsnivå och att gifta sig med en släkting är starkt.

I tabell 15 och 16 undersöker jag frågan om det finns ett samband mellan yrkesarbete och att paret är släkt med varandra. Skiljer paren som är släkt med varandra ut sig i denna aspekt?

Tabell 15 – Sökandes Yrkesarbete och att Paret är Släkt

Paret är kusiner/släkt	Yrkesarbetande sökande		<i>Total</i>
	Nej	Ja	
Nej	182	107	289
Ja	28	14	42
Total	210	121	331

P-värde 0,643 (n. s.)

Nej, här finner jag inte något samband. Detta betyder att det inte finns något samband mellan sökandes yrkesarbete och om paret är släkt. Jag ställer mig då frågan om sambandet finns när det handlar om *referentens* yrkesarbete och att paret är släkt? Jag provar det i tabell 16.

Tabell 16 – Referentens Yrkesarbete och att Paret är Släkt

Paret är kusiner/släkt	Yrkesarbetande referent		<i>Total</i>
	Nej	Ja	
Nej	92	195	287
Ja	22	20	42
Total	114	215	329

P-värde 0,010 **

Det visar sig att referentpersonens yrkesarbete har samband med kännetecknet att paret är släkt med varandra. Till skillnad från föregående

tabell där sökandes yrkesarbete prövades så visar denna tabell 16 ett signifikant samband.

215 av 329 (65 %) av alla referentpersoner i studien yrkesarbetar. Om paret är släkt med varandra är motsvarande siffra att, 20 av 42 (47 %), yrkesarbetar. När det handlar om den sökandes yrkesarbete är det ingen skillnad om paret är släkt eller inte. I denna del är således sambandet mellan den sökandes yrkesarbete och giftermål med släkting inte statistiskt säkerställt (tabell 15), men däremot är sambandet statistiskt säkerställt mellan referentpersonens yrkesarbete och giftermål med släkting (tabell 16).

Tredje avsnittet – Beslut och Uppehållstillstånd

I detta avsnitt som omfattar tabellerna 17-29 ställer jag frågor om vad som påverkar beslutsfasen och framtida permanent uppehållstillstånd men även om medborgarskap sammanhänger med andra kännetecken så som handläggningstid och senare beslut.

Handläggaren

Utredningsfasen avslutas vanligen med att det fattas ett beslut. Det är en tjänsteman på Migrationsverket som fattar detta beslut och det kan vara en handläggare eller en beslutsfattare beroende på delegationsordning. Jag ställer mig därför frågan om handläggaren som person och handläggarens bakgrund sammanhänger med beslutsutfallet. Detta prövar jag i tabell 17.

Tabell 17 – Handläggaren och Beslutsutfall

Bifalles ärende	Handläggare svenskklingande		Total
	Nej	Ja	
Nej	0	46	46
Ja	23	245	268
Nej efter ÖKL	0	3	3
Ja efter ÖKL	0	14	14
Total	23	306	331

P-värde 0,008 **

P-värdet som anges avser utfall i första instans, det vill säga om den sökande erhåller bifall eller avslag på ansökan i *första* instans. Tabell 17 visar ett samband mellan handläggaren och om det blir bifall eller avslag på ansökan om uppehållstillstånd. Av alla avslagsbeslut i studien var inget beslut fattat av en handläggare med utländskt klingande namn. Det tycks vara så i denna studie att handläggare med utländsk bakgrund endast beviljar uppehållstillstånd och inte i något fall avslår ansökan.

Beslutsutfall

Frekvensfördelningen visar att det är vanligare att kvinnor ansöker om uppehållstillstånd och återoppar en man som referentperson, än att män ansöker om uppehållstillstånd och återoppar en kvinna som referentperson. Det är dubbelt så många kvinnor som män som är sökande i denna studie. Jag går därför vidare och ställer mig frågan om den sökandes kön påverkar möjligheten att få bifall till sin ansökan. Detta prövar jag i tabell 18 som handlar om sambandet mellan kön och beslutsutfall.

Tabell 18 – Kön och Beslutsutfall

Bifalles ärende	Kön		Total
	Man	Kvinna	
Nej	22	24	46
Ja	86	183	269
Nej efter ÖKL	1	2	3
Ja efter ÖKL	2	12	14
Total	111	221	332

P-värde 0,077 (n. s.)

P-värdet som anges i tabell 18 avser utfall i första instans, det vill säga om den sökande erhåller bifall eller avslag på ansökan i *första* instans. I studien är 66,5 procent av de *sökande* eller 221 personer kvinnor och 33,5 procent eller 111 personer är män. Tabell 18 visar att vi inte har samma fördelning i avslagsbesluten. Av de 46 beslut som avslogs i första instans är 24 kvinnor och 22 män, vilket motsvarar 52 procent

kvinnor och 48 procent män. Män riskerar således oftare än kvinnor att få avslag på ansökan om uppehållstillstånd. Det betyder att om referentpersonen är *man* så ökar sannolikheten för att hans partner ska få uppehållstillstånd. Sambandet i tabell 18 är inte signifikant men visar en tydlig tendens ”i den riktningen” till skillnad.

Efter att ha konstaterat att den sökandes kön påverkar (inte signifikant utan endast tendens) beslutsutfallet ställer jag mig frågan om det finns andra kännetecken hos den enskilde sökande som påverkar beslutsutfallet. I tabell 19, 20 och 21 undersöker jag sambandet mellan kännetecknen att de sökande är muslimer/har arabiskt klingande namn, är släkt med varandra eller har genomgått ett arrangerat äktenskap och beslutsutfall.

Tabell 19 – Beslutsutfall och om sökande är Muslim eller har arabiskt klingande namn

Muslim	Bifalles ärendet				Total
	Nej	Ja	Nej efter ÖKL	Ja efter ÖKL	
Ja	28	174	1	4	207
Nej	18	95	2	10	125
Total	46	269	3	14	332

P-värde 0,036 *

Tabell 20 – Beslutsutfall och om Paret är Släkt

Paret är kusiner/släkt	Bifalles ärendet				Total
	Nej	Ja	Nej efter ÖKL	Ja efter ÖKL	
Nej	37	244	1	7	289
Ja	8	24	2	7	41
Total	45	268	3	14	330

P-värde < 0,001 ***

Tabell 21 – Beslutsutfall och om Äktenskapet är Arrangerat av Släkt

Arrangerat av släkt	Bifalles ärendet				<i>Total</i>
	Nej	Ja	Nej efter ÖKL	Ja efter ÖKL	
Nej	38	213	2	5	258
Ja	7	54	1	9	71
Total	45	267	3	14	329

P-värde 0,001 ***

P-värden som anges i tabell 19,20 och 21 avser utfall i första instans, det vill säga om den sökande erhåller bifall eller avslag på ansökan i *första* instans. Av frekvensfördelningen framgår att 19 procent av alla beslut i första instans är avslag. Motsvarande siffra om den sökande är muslim, släkt med sin partner eller genomgått ett arrangerat äktenskap är 24 procent. Om den sökande är muslim/arabiskt klingande namn/släkt med sin partner/har genomgått arrangerat äktenskap så är sannolikheten större att han eller hon erhåller ett avslag på sin ansökan än om personen tillhört en annan religion/inte varit släkt med sin partner och inte genomgått arrangerat äktenskap. Detta betyder att kännetecken som att vara muslim, ha genomgått arrangerat äktenskap och att vara släkt med sin partner påverkar och minskar möjligheten att få bifall till sin ansökan.

I föregående tabeller har jag visat att vissa kännetecken har betydelse för beslutsutfallet. Jag ställer mig därför frågan om det finns fler kännetecken som kan ha betydelse för beslutsutfallet. I tabell 22 undersöker jag sambandet mellan kännetecknet att den sökande yrkesarbetar och beslutsutfall.

Tabell 22 – Beslutsutfall och Sökandes Yrkesarbete

Yrkesarbetande sökande	Bifalles ärendet				<i>Total</i>
	Nej	Ja	Nej efter ÖKL	Ja efter ÖKL	
Nej	32	162	2	13	209
Ja	13	105	1	1	120
<i>Total</i>	45	267	3	14	329

P-värde 0,028 *

P-värdet som anges i tabell 22 avser utfall i första instans, det vill säga avslag eller bifall i första instans. Frekvensfördelningen visar att i studien totalt saknar 63,5 procent av alla sökande yrkesarbete. Motsvarande siffra bland avslagsbesluten är 71 procent som saknar yrkesarbete. I beslutsfasen tycks icke yrkesarbetande sökande löpa något högre risk än de som yrkesarbetar att få sin ansökan om uppehållstillstånd avslagen. Det betyder att yrkesarbetande sökande har en statistiskt säkerställd fördel jämfört med icke yrkesarbetande i möjligheten att få bifall till sin ansökan.

Kan det finnas andra kännetecken hos den enskilde som påverkar beslutsutfallet? Jag ställer mig frågan om åldersskillnad har betydelse. I tabell 23 undersöker jag om parets inbördes ålder, om mannen eller kvinnan är äldst eller om de är lika gamla, sammanhänger med beslutsutfallet.

Tabell 23 – Beslutsutfall och Inbördes Ålder

Man äldst, kvinna äldst, lika	Bifalles ärendet				<i>Total</i>
	Nej	Ja	Nej efter ÖKL	Ja efter ÖKL	
Man	34	211	2	11	258
Kvinna	7	35	1	3	46
Lika	3	17	0	0	20
<i>Total</i>	44	263	3	14	324

P-värde 0,33 (n. s.)

P-värdet som anges i tabell 23 avser utfall i första instans, det vill säga avslag eller bifall i första instans. Tabellen visar en tendens till skillnad i den riktningen att sökande i de par där kvinnan är äldst något oftare riskerar att få avslag på ansökan om uppehållstillstånd än sökande i par där mannen är äldst. Sambandet i tabell 23 visar en tendens till skillnad mellan könen.

Permanent uppehållstillstånd

Efter att Migrationsverkets utredning är genomförd fattas ett beslut som är tidsbegränsat. I de fall parets seriösa förhållande består kan ett permanent uppehållstillstånd beviljas efter 2-3 år. Jag ställer mig frågan om det finns samband mellan specifika kännetecken hos den enskilde och att det så småningom beviljas permanent uppehållstillstånd? I tabell 24 undersöker jag sambandet mellan arrangerade äktenskap och permanent uppehållstillstånd.

Tabell 24 – Permanent Uppehållstillstånd och att Äktenskapet är Arrangerat av Släkt

Arrangerat av släkt	Permanent uppehållstillstånd		Total
	Nej	Ja	
Nej	73	185	258
Ja	16	57	73
<i>Total</i>	<i>89</i>	<i>242</i>	<i>331</i>

P-värde 0,278 (n. s.)

I tabell 24 framgår att 242 av 331 eller 73 procent av alla sökande i studien erhåller permanent uppehållstillstånd. Om äktenskapet är arrangerat är motsvarande siffra 57 av 73, eller 78 procent, som erhåller permanent uppehållstillstånd inom 3 år. Tabell 24 visar inte något signifikant samband, men visar att det finns en viss tendens till skillnad. Detta betyder att i de fall som äktenskapet är arrangerat av släkten så består förhållandet och leder till permanent uppehållstillstånd i högre utsträckning än i de fall då äktenskapet inte är arrangerat av släkten.

Jag går vidare i tabell 25 och undersöker om förekomsten av ett gemensamt språk mellan parterna sammanhänger med om förhållandet består/mynnar ut i permanent uppehållstillstånd.

Tabell 25 – Permanent uppehållstillstånd och Gemensamt språk

Finns gemensamt språk	Permanent uppehållstillstånd		<i>Total</i>
	Nej	Ja	
Nej	11	16	27
Ja	78	227	305
<i>Total</i>	89	243	332

P-värde 0,088 (n. s.)

I studien mynnade totalt 243 av 332 eller 73 procent av alla förhållanden ut i permanent uppehållstillstånd inom tre år. Om det saknas ett gemensamt språk mellan parterna är motsvarande siffra 16 av 27 eller 59 procent. Tabell 25 visar inget signifikant samband men en tydlig tendens till skillnad. Detta betyder att om parterna saknar ett gemensamt språk att kommunicera med varandra på så är sannolikheten större att förhållandet upphör än om parterna har ett gemensamt språk.

Medborgarskap

Kan det vara så att referentens medborgarskap har betydelse för handläggningstiden? Av studiens 334 ärenden är 125 av dem sådana att referentpersonen är svensk medborgare och har varit det sedan *födelsen*. I tabell 26 och 27 prövar jag om det finns samband mellan referentens medborgarskap och handläggningstid. I tabell 26 undersöker jag de fall då referenten är född som svensk medborgare. I tabell 27 undersöker jag de fall då referenten *blivit* svensk medborgare i vuxen ålder.

Tabell 26 – Referentens tidigare medborgarskap och Handläggningstid

Antal sökande	Referentens tidigare medborgarskap	Handläggningstid medelvärde (månader)
209	Icke svensk	7,65
124	Svensk	5,47

P-värde < 0,001 ***

Tabell 27 – Referentens nuvarande medborgarskap och Handläggningstid

Antal sökande	Referentens nuvarande medborgarskap	Handläggningstid medelvärde (månader)
98	Icke svensk	7,43
235	Svensk	6,59

P-värde 0,048 *

Det visar sig att referentpersonens medborgarskap har betydelse för handläggningen. I ärenden där referentpersonen är svensk medborgare, och har varit det hela livet, förkortas handläggningstiden jämfört med ärenden där referentpersonen är utländsk medborgare eller född som utländsk medborgare. Minskningen av handläggningstiden för svenska medborgare är statistiskt säkerställd, signifikant. Medelhandläggnings-tid i ärenden där referentpersonen är född som svensk medborgare är 5,47 månader, medan medelhandläggningstiden där referentpersonen är utländsk medborgare är 7,43 respektive 7,65 månader beroende på om den utländske referentpersonen blivit svensk medborgare i vuxen ålder eller inte. Det betyder att personer som är födda som svenska medborgare får en fördel jämfört med de andra grupperna.

Av tabell 26 och 27 framgick att referentpersonens medborgarskap påverkar handläggningstiden. Jag går nu vidare och undersöker om referentpersonens medborgarskap även påverkar beslutsutfallet. Frekvensfördelningen visar att av studiens 334 ärenden är 125 sådana där referentpersonen är *född* som svensk medborgare. I tabell 28

undersöker jag hur kännetecknet att referentpersonen är född svensk medborgare påverkar beslutsutfallet.

Tabell 28 – Referentens tidigare medborgarskap och Beslutsutfall

Referentens tidigare medborgarskap	Bifalles ärendet (första instans)		<i>Total</i>
	Nej	Ja	
Icke svensk	49	158	207
Svensk	14	111	125
<i>Total</i>	63	269	332

P-värde 0,005 **

I tabell 29 undersöker jag om det finns skillnader avseende beslutsutfall när det gäller gruppen referentpersoner med utländskt medborgarskap jämfört med gruppen referentpersoner som *nu* är svenska medborgare.

Tabell 29 – Referentens nuvarande medborgarskap och Beslutsutfall

Referentens nuvarande medborgarskap	Bifalles ärendet (första instans)		<i>Total</i>
	Nej	Ja	
Icke svensk	29	67	96
Svensk	34	202	236
<i>Total</i>	63	269	332

P-värde 0,001 ***

Tabellerna 28 och 29 visar att kännetecknet att vara svensk medborgare har betydelse även för beslutsutfallet och det är en fördel att vara svensk medborgare. Det påverkar beslutsutfallet positivt. Det innebär att det är mer sannolikt att ansökan resulterar i avslag om referentpersonen är utländsk medborgare än om han/hon är svensk medborgare.

C. Flera variabler samvarierar

Ovanstående tabeller och redovisning av statistiska fynd utgörs av univariata och bivariata analyser. Man kan dock enkelt anta att flera av de nu studerade variablerna samvarierar, vilket gör att ytterligare statistiska analysmetoder krävs. Multivariata metoder, såsom t.ex. logistisk regressionsanalys, kan användas när man vill analysera en oberoende variabls unika inverkan på den beroende variabeln genom att konstanthålla övriga oberoende variabler. För att alltså försöka identifiera varje faktors egen inverkan på utfallet har några logistiska regressionsanalyser gjorts nedan. De logistiska regressionerna är räknade med LogXact. P-värden är framräknade med hjälp av Pearsons Chi-2 Test och Fishers exakttest samt räknade med StatXact. Resultaten redovisas i form av p-värden för de variabler som är statistiskt signifikanta, oddskvot för dessa variabler (OR som står för odds ratio) och det 95-procentiga konfidensintervallet (CI) för dessa variabler riskökning/minskning. P-värdet i en logistisk regression säger oss att vi med en acceptabel statistisk säkerhet vet att bakgrundsfaktorn har en egen påverkan på den beroende variabeln, givet att alla andra faktorer i modellen är desamma. När det gäller oddskvot för variabler så kan man, för att kunna beräkna hur starkt två dikotoma (ja-nej) variabler är relaterade, kalkylera fram oddsen (sannolikheten) av ett givet värde för bägge kategorierna. Genom att jämföra de bägge oddsen får man fram en kvot-oddskvot. Är oddsen exakt lika stora blir kvoten 1,0. Ju mer värdet avviker från 1,0 desto starkare samband. Detta säger oss hur mycket oddset eller risken ökar om ett visst kännetecken förekommer jämfört med om det inte förekommer. Oddskvoten är ett slags *genomsnittssiffra* och det 95-procentiga konfidensintervallet (95 percent CI) redovisar vilket intervall oddskvoten med 95 procent säkerhet befinner sig inom. I nedanstående logistiska regressionsanalyser är ja=1 och nej=0. Kvinna=1 och man=0.

Logistisk Regressionsanalys 1 Referenten– Bifall i första instans

I denna analys gör jag ett försök att identifiera varje faktors egen inverkan på beslutsutfallet och chansen att få *bifall i första instans* till sin ansökan om uppehållstillstånd. I analys 1 fokuseras referentens kännetecken.

Följande variabler analyserades:

Handläggningstid

Om parterna har samma modersmål – Ja/Nej

Annika är beslutsfattare/handläggare – Ja/Nej

Hög utbildningsnivå referent – Ja/Nej

Utredningens sidantal referent

Yrkesarbetar referenten – Ja/Nej

Referentens tidigare medborgarskap är svenskt – Ja/Nej

Modellen kördes med följande resultat, där OR betyder odds ratio och CI betyder konfidensintervall.

Tabell 30 – Referenten och Bifall i första instans

Variabler	OR	95% CI	p-värde
Handläggningstid	0,880	0,802-0,966	0,006 **
Samma modersmål	1,084	0,366-3,213	0,885
Annika handläggare	0,385	0,087-1,700	0,232
Hög utbildningsnivå ref	2,630	1,140-6,109	0,017 *
Utredningens sidantal ref	1,563	1,299-1,880	<0,001 ***
Yrkesarbetar ref	2,668	1,379-5,164	0,003 **
Ref tidigare svensk medb	1,385	0,424-4,527	0,593

Tabell 30 visar att referentens kännetecken sammanhänger med beslutsutfallet i första instans avseende utbildningsnivå, yrkesarbete, handläggningstid och utredningsomfattning. Dock visar det sig i

denna logistiska regressionsanalys att referentens tidigare medborgarskap inte har ett statistiskt säkerställt samband med beslutsutfallet.

Logistisk Regressionsanalys 2 Sökande– Bifall i första instans

Även i denna analys gör jag ett försök att identifiera varje faktors egen inverkan på beslutsutfallet och chansen att få *bifall i första instans* till sin ansökan om uppehållstillstånd. I analys 2 fokuseras sökandes kännetecken.

Följande variabler analyserades:

Handläggningstid

Om parterna har samma modersmål – Ja/Nej

Annika är beslutsfattare/handläggare – Ja/Nej

Muslim/arabiskt klingande namn sökande– Ja/Nej

Hög utbildningsnivå sökande – Ja/Nej

Utredningens sidantal sökande

Yrkesarbetar sökande – Ja/Nej

Sökandes kön – Kvinna=1 man=0

Tabell 31 – Sökande och Bifall i första instans

Variabler	OR	95% CI	p-värde
Handläggningstid	0,906	0,831-0,989	0,025 *
Samma modersmål	0,728	0,352-1,504	0,391
Annika handläggare	0,705	0,180-2,755	0,625
Muslim/arabisktkl. namn	1,149	0,571-2,312	0,698
Hög utbildningsnivå sök	2,221	1,073-4,601	0,024 *
Utredningens sidantal sök	0,839	0,677-1,040	0,110
Yrkesarbetar sök	1,597	0,792-3,217	0,184
Sök kön	1,593	0,842-3,011	0,154

Tabell 31 visar att sökandes kännetecken inte har någon större betydelse för beslutsutfallet i första instans. Endast sökandes utbildningsnivå visar ett statistiskt säkerställt samband med beslutsutfallet.

Sammanfattningsvis har frekvensfördelningen, tabell 1-29, och regressionsanalyserna givit information och tydliggjort en rad samband. Dubbelt så många kvinnor som män ansöker om uppehållstillstånd i studien. Jag visar i detta avsnitt att individernas kännetecken påverkar handläggningens utformning och beslutets utfall. Myndigheten väljer mindre fördelaktiga utredningsformer när den sökande är muslim eller har arabiskt klingande namn (tabell 10). Handläggningstiden minskar när referentpersonen är högutbildad (tabell 2), medan handläggningstiden ökar när den sökande är muslim eller har arabiskt klingande namn (tabell 8). Om referentpersonen inte är svensk medborgare ökar handläggningstiden (tabell 26 och 27). Individernas kännetecken påverkar alltså typen av utredning som myndigheten väljer att genomföra, om den ska vara fördelaktig eller ofördelaktig för paret. Typen av utredning påverkar därefter beslutsutfallet, t.ex. leder inga skriftliga utredningar till avslag (tabell 6). Även individernas kännetecken påverkar beslutsutfallet. Om äktenskapet är arrangerat, paret släkt med varandra eller är muslimer minskar möjligheten till bifall (tabell 19, 20, 21). Är referentpersonen inte svensk medborgare minskar möjligheten till bifall (tabell 28 och 29). När sökande inte yrkesarbetar minskar möjligheten till bifall (tabell 22).

Konsekvent i denna studie visas signifikanta samband då *referentpersonens* kännetecken studeras. Till exempel då utbildningsnivå, yrkesarbete och medborgarskap studeras (tabell 1-29 och regressionsanalys 1, 2). Detta framgår särskilt tydligt i regressionsanalys 2. Referentpersonernas kännetecken tycks tillmätas stor betydelse, medan de sökandes kännetecken synes vara av underordnad betydelse. Referentens kännetecken, t.ex. om han är man, högutbildad, yrkesarbetande och svensk medborgare, påverkar både handläggningen och beslutsutfallet. Medborgarskapets betydelse framgår av korstabuleringarna men inte av regressionsanalyserna.

Det är angeläget för mig att bedöma om ovanstående samband är rimliga i relation till sin kontext. Statistisk signifikans innebär inte nödvändigtvis samhällelig signifikans. Man kan inte sätta likhetstecken mellan dessa olika typer av signifikans. Statistisk signifikans hänvisar bara till att upptäckterna inte var ett resultat av tillfälligheter. Det innebär inte automatiskt att upptäckterna är ”viktiga”. Jag går därför vidare för att tolka sambanden.

Tolkning av den redovisade handläggningen

I den nu genomförda statistiska undersökningen och bearbetningen av samband mellan individernas kännetecken och handläggningens utförande finns det fem samband som jag särskilt vill fokusera på och tolka. De samband som fokuseras i följande avsnitt är:

Samband mellan sökandes/referentens utbildningsnivå och handläggningstid.

Samband mellan sysselsättning/icke yrkesarbete och avslag.

Samband mellan svenskt medborgarskap och handläggningstid.

Samband mellan att vara muslim och handläggningstid samt avslag.

Samband mellan kön och bifall.

I följande avsnitt tolkas Migrationsverkets handläggning i ett teoretiskt perspektiv. Det som framför allt fokuseras är hur ärenden handläggs och varför handläggningen utformas på det sätt som visats i detta kapitel. Vad kan tänkas ha betydelse och påverka att handläggningen utformas som den gör? Analysen sker med några teoretiska inspirationskällor, såsom normvetenskap där en modell kallad gränsvaktsmodellen används. Socialkonstruktivistiska och feministiska perspektiv används. Ovanstående resultatredovisning visar att handläggningen innebär att vissa grupper får fördelar vid handläggningen av ärenden och att andra grupper får nackdelar så tillvida att de inte får åtnjuta dessa fördelar, t.ex. kan handläggningstiden bli längre, utredningstexten mer omfattande och inträngande.

Vid en genomgång av det empiriska materialet synes det alltså vara individernas kännetecken som i huvudsak påverkar handläggningen

och inte förhållandet mellan sökande och referenten *i sig*. Wickström (2010) menar att frågor om individers kännetecken, såsom etniska, kulturella och tillhörighet till andra minoritetsgrupperingar, har blivit politiskt laddade i samband med globala rörelser och migration från öst till väst. Den som har en högutbildad referentperson eller en referentperson som är svensk medborgare har större möjligheter att få genomgå en skriftlig utredning istället för en muntlig utredning. En skriftlig utredning minskar handläggningstiden och själva utredningen är mindre omfattande. Typen av utredning påverkar sedan beslutsutfallet och möjligheten att få bifall eftersom det visat sig att skriftliga utredningar oftare ger bifall. Kännetecknet hög utbildning är laddat med positiva föreställningar om en viss social status som har med socioekonomiska förhållanden att göra, t.ex. inkomst, utbildning, typ av arbete, inflytande m m. Utbildningsnivå är inte detsamma som klass, men är en faktor som har med social rangordning att göra (se Wickström 2010). Hög utbildning indikerar att individen kan tillhöra medel- eller överklass och har en ökad möjlighet till arbete och inkomst jämfört med individer utan utbildning. Klass kan definieras och tolkas på många olika sätt inom den sociologiska teoribildningen, vilket t.ex. Marx, Weber och Bourdieu har gjort (se bl.a. Månsson 2003), men sammanhänger alltid på något sätt med social rangordning och maktfördelning. De kännetecken som leder till fördelar och privilegier i handläggningen vid Migrationsverket är svenskt medborgarskap, hög utbildning, yrkesverksam, icke-muslim och man. Att inneha dessa kännetecken innebär att personerna diskursivt placeras i en hierarkiskt överordnad position jämfört med personer som inte besitter eller har dessa kännetecken. Ett intersektionellt perspektiv på handläggningen innebär att det för den enskilde individen kan innebära att olika kategorier inverkar samtidigt och skapar ett korsvist förtryck, och att makten skapas i intersektionen mellan dessa kategoriseringar som Migrationsverkets handläggare gör (jmf Simmons 2007).

Handläggarblick

Den statistiska redovisningen och de funna sambanden visar att handläggarna utför en differentierad selektiv handläggning, oavsett om

uppehållstillstånd beviljas eller inte, och att vissa grupper ges fördelar (jmf Svensson 2006). Denna differentiering, selektion eller rationalitet utvecklas som någonting liggande utanför rättskällorna. Vilka faktorer styr detta urval? Selektionen kan handla om att osynliggöra hot, tvång och misshandel som unga kvinnor utsätts för. Det tycks också finnas en selektion som innebär att högutbildade och yrkesverksamma individer/sökande/referenter genomgår en handläggning som leder till ett snabbt bifall. Ansvar för flyttas successivt och icke uttalat till den enskilde handläggaren att avgöra vilka individer som ska genomgå en ytterst kortfattad utredning eller ingen utredning alls, vilket i sin tur alltså leder till bifall och inte avslag. Här tycks således ansvaret falla på att handläggaren utvecklar en blick för situationen, en handläggarblick. Handläggaren uppfattar personerna på ett visst sätt, vilket sedan påverkar den fortsatta handläggningen (jmf Hydén & Lundberg 2004). En blick utvecklas som relaterar till den rådande diskursen om vad t.ex. ett önskvärt seriöst förhållande är. Denna diskursiva handläggarblick utvecklas, förstärks och sammanhänger med individens internaliserade normuppsättning. Handläggarblicken befästs genom att nya handläggare anpassar sig till diskursen och organisationen. Mönstret att uppfatta grupper och individer på ett visst sätt sprids och efterliknas därefter i nya handläggsituationer (Tilly 1998).

I utvecklandet av handläggarblicken finns möjligen samma kategoriseringar med som vid utvecklandet av polisblicken (Finstad 2000, Granér 2004). Beteende, verbalitet, social och geografisk placering och ett utvecklande av en tyst kunskap styr handläggaren i ärendehantering. Handläggaren "känner på sig något" och utvecklar en tyst kunskap, eller en maggropskänsla, av vad ett seriöst förhållande är (jmf Granér a.a.). Infinner sig denna maggropskänsla behöver man alltså inte göra någon längre utredning kring förhållandets seriositet. Handläggaren uppfattar de sökande och referentpersoner på ett visst sätt och *läser av* situationen (jmf Hacking 1999, Knutagård 2009). Beroende bland annat på hur personen kommunicerar med handläggaren i samtal, telefonsamtal, brev, sätt att uttrycka sig m m så "etiketterar" handläggaren individerna (jmf de los Reyes & Molina 2006). Att utveckla den tysta kunskapen genom lång yrkeserfarenhet kan *möjligen* vara mer

problematiske för en handläggare på Migrationsverket. Med lång yrkeserfarenhet följer vanligtvis också en högre ålder på handläggaren. Det är inte otroligt att en yngre generation av handläggare har en annan maggropskänsla av vad ett seriöst förhållande är och vad som kännetecknar individerna i ett seriöst förhållande, än vad en äldre generation har. Detta är en reflektion över ålderns betydelse vid utvecklandet av tyst kunskap och maggropskänsla, det är dock inte något som empiriskt visas i min studie.

Vi kan fundera kring vilka faktorer som skapar och formar en handläggarblick på en svensk myndighet. Förmodligen är handläggarens förståelse viktig, såväl den personliga erfarenheten som den professionella. Handläggaren har olika förståelse och föreställningar om den sökandes klass utifrån utbildningsnivå och yrke. Handläggaren har även föreställningar kopplade till den sökandes kön, sexualitet och etnicitet. Handläggarens normativa uppfattning om hur ett seriöst förhållande inleds har troligen betydelse, liksom handläggarens värdering och bedömning av olika etniska gruppers traditionella sätt att ingå förhållanden på. I detta sammanhang kan man inte bortse från risken att handläggaren, medvetet eller omedvetet, har ett motstånd inför det okända, den Andres sätt att förhålla sig till en partner i förhållandet. Det okända kan vara det i svensk kontext okända sättet att ingå äktenskap, att arrangera äktenskap. Det är enligt min mening önskvärt att synliggöra att denna diskursiva blick och den differentierade handläggningen kan ske helt i det fördolda utan en möjlighet till offentlig granskning eftersom majoriteten av ärende *inte* är möjliga att pröva i domstol. Min slutsats är att Migrationsverkets handläggning sannolikt är beroende av att en viss handläggarblick utvecklas, en handläggarblick som sedan formar och styr tjänstemannens fortsatta handlande och handläggning, och att normer påverkar utvecklandet av blicken. I denna avhandling vill jag inte stanna vid slutsatsen att det sker en differentierad handläggning och att normer skapar en normativitet och en uppfattning om det normala respektive det avvikande. Jag vill därför gå vidare och belysa några möjliga förklaringsmodeller till hur och varför dessa normer och diskurser vuxit fram.

Framväxt av normer

Det finns inte uttryckligt stöd i rättskällorna för den differentierade selektiva handläggningen som beskrivits i detta kapitel, alltså att handläggaren t.ex. väljer/selektar en kortare handläggning som leder till bifall för vissa grupper. Denna avhandling visar att det finns en skillnad mellan vad som är officiellt sanktionerat och handläggarnas strategi eller rationalitet för att utföra verksamheten. Det finns en skillnad mellan lagstiftning (med tillhörande förarbeten) och praktik, det vill säga det som verkligen händer. Det är även så att rättstillämpningen, alltså Migrationsverkets handläggning, har en viktig roll att sörja för att rätten uppfattas som legitim i betydelsen rättvis, och inte enbart i betydelsen en korrekt tillämpning i enlighet med regelverket (jmf Svensson 2008). Mot bakgrund av tidigare resonemang kan vi konstatera att det finns ett handlingsutrymme för handläggarna att handla och fylla begreppet seriöst förhållande med innehåll. Handlingsutrymmet hanteras genom att handläggarna kategoriserar och klassificerar för att skapa sig kunskap om det som ska handläggas. Handläggarna måste förhålla sig både till *vilket* innehåll de fyller kategorin med och hur de *värderar* kategorin (jmf Jacobsson 2007). För att detta ska vara möjligt använder sig handläggarna av sin förförståelse och sin föreställning av begreppet seriöst förhållande. Den rättsliga regleringen, exempelvis Utlänningslagen, är inte enbart normativ i betydelsen att den består av handlingsdirigerande normer såsom förbud och påbud. Utlänningslagen och dess tillämpning har även en normerande verkan på så sätt att den påverkar individens förståelse av världen. Handläggarna handlar alltså när de ska fylla utrymmet och de använder sig av bland annat handlingsdirigerande normer.

Vilken är "handläggarnormen" och vad innebär det att handlägga rätt? En sammanhängande reflektion är om normefterlevandet, att följa handläggarnormen, är en avvikelse från det formella regelverket som reglerar invandring till Sverige. All modern intervenerande lagstiftning, så även Utlänningslagen, riktar sig *mot* en grupp *till gagn* för en annan grupp. De normer som erbjuds i handläggarsituationen emanner rent fysiskt från en normkälla och rör sig mot en normmottagare

(Hydén 2002). Om handläggaren på Migrationsverket identifierar sig som normmottagare eller normkälla har betydelse för normefterlevandet. Normer på en arbetsplats som t.ex. Migrationsverket kan tolkas som en uppsättning principer för hur man handlar rätt, vilka binder samman en arbetsgrupp och som syftar till att styra och kontrollera rätt uppförande, rätt handläggning. Det utvecklas en normativitet, en diskurs som gör normerna självklart givna, det enda rätta. Om man accepterar en plats eller deltar i en viss situation/aktivitet, t.ex. att spela fotboll, så accepterar man vissa ideal såsom fysisk styrka (Hydén 2002). Om man tar anställning på Migrationsverket måste man förhålla sig till vissa värderingar och normer. På arbetsplatser utövas social kontroll som upprätthåller normativitet, "hur att handlägga rätt". Hydén (2002) menar att denna sociala kontroll vanligen är semiformell och utövas av personer, institutioner utan primär funktion att disciplinera, men som sekundärt utövar kontroll. När en rådande norm inte stämmer överens med en rättsregel som ska tillämpas kan olika normuppsättningarna komma i konflikt med varandra.

Att normer och värderingar påverkar handläggarnas och myndighetens handläggning står nu tämligen klart. Det påverkar såväl handläggarnas som beslutsfattarnas selektion, rationalitet och strategier (jmf Friis 2003). Frågan är dock om det går att skönja några mönster kring hur dessa normer och värderingar formas i någon form av normbildningsprocess.

En möjlig förklaringsmodell avseende seriöst förhållande är att resonera kring hur ett postmodernt ideal av parförhållande förstås och uppfattas. Man kan också resonera kring individerna som kan tänkas ingå i ett seriöst förhållande och vilka kännetecken individerna har. Frågan är om, och i så fall hur, handläggare reflekterar och resonerar när han eller hon ska fatta beslut om vad ett seriöst eller önskvärt förhållande är. Jag vill nedan pröva och tolka, utifrån övergripande teoretiska utgångspunkter, vilka bakomliggande värderingar och internaliserade förkunskaper som lett fram till att en norm utvecklas hos handläggaren och inom myndigheten.

En möjlighet bland flera, för att kunna analysera vilka handlingsdirigerande normer som finns i det postmoderna västerländska samhället, är att utgå från Webers resonemang i *Den protestantiska etiken* om hur reformationen påverkat puritanernas/västvärldens syn på bland annat familjen, äktenskapet och njutningen (Weber 1978). Man kan sedan resonera vidare med utgångspunkt i Giddens termer om den plastiska sexualiteten, sexualitet befriad från sitt samband med fortplantningen (Giddens 1995). Det är möjligt att den protestantiska etiken har påverkan på familjebildning och synen på förhållanden, och möjligen även på lagstiftarens syn på vad ett seriöst, önskvärt förhållande i Sverige är idag. För mig är det uppenbart att handläggarnas och beslutsfattarnas uppfattning om hur familjebildning bör ske påverkar deras arbete med att bedöma vad ett seriöst förhållande är. Visserligen är inte alla handläggare formade och präglade i ett postmodernt västerländskt samhälle, men huvuddelen är det och handläggarnas internaliserade normuppsättning angående familjebildning kan alltså i det perspektivet granskas och analyseras. I det postmoderna förhållandet kan jag, baserat på Giddens och Webers resonemang, konstatera att individen överordnas familjen och innehållet i förhållandet överordnas formen, alltså äktenskapet (Giddens 1995, Giddens 2002, Weber 1978). Vikten av att kunna känna och förstå att det är *innehållet* i förhållandet som är det viktiga kan nog sägas vara typiskt för en postmodern ståndpunkt. När Weber analyserade protestantismens anda upptäckte han en typiskt beskaffad rationalitet i den västerländska kulturen. Denna rationalitet har fått många yttringar där kapitalismen kanske är den tydligaste (jmf även Hall 1995). Asketen vände sig på sin tid mot den spontana njutningen av livet och vad det har att bjuda av glädjeämnen. Enligt puritanen var den värsta av alla synder den att förlösa tid och han lyssnade till lidelsefulla predikningar om hårt, ihärdigt kroppsligt eller andligt arbete. Det moraliskt förkastliga var att slå sig till ro med sina ägodelar, att njuta rikedom, med lättja och köttets frestelser som följd, men framförallt som konsekvens att människan avleds från sin *strävan* efter det heliga, rätta livet (Weber 1978, Månsson 2003). Genom hela denna rationaliseringsprocess kan man skönja *försaker*, puritanism och askes.

Jag anser att man kan dra en och samma linje fram till dagens västerländska "idealtypiska" livsstil där *förpliktelsen* i förhållande till arbete och relationen står i centrum för människans livsstil. En underförstådd uppfattning om rationalitet i livsstil och skapandet av relationer. Denna underförstådda uppfattning om rationalitet präglar möjligen handläggarnas, och därmed myndigheternas bedömning och beslutsfattande, när det kommer till konkreta ärenden där det ska avgöras *vad* ett seriöst förhållande är och *vilka* individer (med specifika kännetecken så som hög utbildning och yrkesarbete) som ska beviljas uppehållstillstånd. Jag påstår att det finns en internaliserad förpliktelse utvecklad till norm som individen förutsätts känna till om hur en relation ska vara och hur hon ska bedöma andras relationer. Begreppen norm och kategori sammanhänger och en kategori kan regleras av normer. Kategoriseringar sker vid handläggningen då handläggarna klassificerar sig själva, de sökande och världen (jmf Sandell & Mulinari 2006). Genom handläggningen och i handläggningen utkristalliseras en norm om att det optimala, normala förhållandet är ett förhållande där två parter själv väljer varandra och där individerna är arbetsamma. Många par lever inte helt upp till normen och till det optimala förhållandet men beviljas uppehållstillstånd ändå.

I avsaknad av en tydlig lag som är väl underbyggd i förarbeten med analyser och kartläggning av konkurrerande normuppsättningar så befinner sig handläggaren i en svår och utsatt position. En möjlig tolkning av hur handläggningen utförs på Migrationsverket är att den postmoderna människan/handläggaren är styrd av sin rationalitet både i sin privata livssfär och i sin yrkesutövning och att hon sällan eller aldrig reflekterar över den eller ifrågasätter den. Jag tolkar det som att handläggares och beslutsfattareshandlande vid handläggning, d.v.s. att t.ex. premiera högutbildade och svenska medborgare samt att missgynna muslimer och kvinnor, är normativt betingat. Jag tolkar det som att det föreligger en handlingsdirigerande norm. Normen fungerar som en gränsyta mellan det som handläggaren tror sig ha kunskap om och olika värdemässiga ställningstaganden om hur handläggaren bör handla (Hydén 2002). Handläggarens handling kan vara att *inte*

utreda vissa ärenden och istället presumera att förhållandet är seriöst utan att ta reda på om så är fallet.

9. Avslutande diskussion

Vidgade slutsatser

Denna avhandling handlar om anhöriginvandring, handläggning av anhöriginvandring och om vilka föreställningar om seriösa parförhållanden som finns hos lagstiftaren, hos handläggaren/beslutsfattaren som tillämpar lagen och hos den enskilde individen som ansöker om att få anhöriginvandra till Sverige. Avhandlingen förhåller sig till en liten del av komplexiteten i det globala migrationsfenomenet så tillvida att handläggningen av den reglerade anhöriginvandringen till Sverige studeras. För att göra det möjligt att närma sig problemområdet på ett sätt som går att studera har fokus lagts på att ringa in och förhålla sig till centrala begrepp såsom anhöriginvandring, seriöst förhållande och handläggning samt på hur dessa begrepp förstås och uppfattas av aktörerna i denna migration. Fokus ligger även på hur föreställningar skapas om individer och fenomen. Fokus har lagts på att synliggöra och analysera diskurser kring anhöriginvandring. I detta avslutande diskussionskapitel vill jag pröva vidgade slutsatser om vad synliggjorda diskurser kan tänkas vara påverkade av.

Idén om den Andre

Idén om ett Vi, det normala, och om de Andra, avvikarna, är en socialkonstruktionistisk teoretisk utgångspunkt som är möjlig att använda för att tolka och förstå Migrationsverkets handläggning. Denna klassificering eller kategorisering är central för rasistiska formationer och etnisk kategorisering är intimt förknippat med diskriminering och rasism. Egentligen är det inte fenomenet att kategorisera som är det rasistiska problemet. Det är när klassificeringar och kategoriseringar blir statiska, dikotoma och stereotypa redskap som kan användas som tillhyggen i vardagslivet och inom institutionella organisationer (jmf Wickström 2010). Foucault (1976) menar till och med att kategorisering är en oundgänglig nödvändighet i ett samhälle för att sätta namn på företeelser

och skapa kunskap och förståelse. Idén och konstruktionen om ett förhärskande Vi och ett lägre stående de Andra är sprungen ur ett socialkonstruktionistiskt perspektiv kallat postkolonial teori (se kapitel 5) där Vi är kolonisatörerna och de Andra är de koloniserade folken. Teoririktningen förhåller sig bland annat till begreppet rasism och utgår från rasismen i Europa och de europeiska bosättningssamhällena (Mattsson 2004).

Uttrycket "The West and the rest" har använts av framför allt Hall (1995) och handlar om att man i Väst bedömer andra kulturer ur ett Västerländskt/europeiskt perspektiv som fungerar både som norm och som normerande. Begreppet Väst är enligt Hall inte ett fixerat geografiskt område, Västeuropa, utan snarare myter eller ett koncept av idéer om Väst som välutvecklat, modernt, vitt och kristet/sekulärt. Både USA och Japan är enligt Hall (1995) Väst om man tittar på den mentala kartan. Hall menar att idén om Väst konstrueras i sitt förhållande till "the rest" och att Västs syn på sig självt som överlägset bygger på att det finns just en Annan. Den bärande tanken är att västerlänningar är välutvecklade och att österlänningar är outvecklade i alla avseenden (jmf Wickström 2010).

I min analys för att förstå bakomliggande normer och faktorer som påverkar Migrationsverkets handläggning blir några nyckelord viktiga, såsom skillnader, makt och språk. Dessa tre ord sammanhänger i ett socialkonstruktionistiskt synsätt då individers identiteter och fenomenets identiteter skapas. Språket är ett redskap och det är genom att benämna något språkligt, kategorisera det, som vi bestämmer oss för att positionera oss och förhålla oss till kategorin (jmf kapitel 7). Väsentligt för idén om Vi och de Andra är enligt Hall (1995) att bygga upp språket genom binära motsatspar som t.ex. kvinna-man, muslim-kristen, väst-öst. Uppdelningen i motsatspar är kopplad till makt och orden är hierarkiskt ordnade genom de sociala och kulturella betydelser som förknippas med dem. Exempelvis ingår ordet muslim i en språkligt konstruerad diskurs där associationer väcks om traditionalism, potentiell terrorism, mångkulturalism, kvinnoförtryck och där makt är centralt (jmf Wickström 2010). Hall (1995) menar att just hotet från Islam under mer än 1000 år varit en viktig faktor i formandet av idén om

Väst, något som alltså skett långt innan kolonisationen och som bidragit till att identifiera Europa med kristendomen. Hall (1995) drar paralleller mellan sin egen moderna sociologi och Webers dualistiska modell där Weber kontrasterar Islam gentemot Västeuropa i termer av modern social utveckling. Weber pekar på faktorer som asketisk religionsutövning, rationalitet i livsföring och juridik, fri arbetskraft och utvecklande av städer, något som står i skarp kontrast med muslimsk etik, vilken präglas av bland annat frånvaro av entreprenörer och entreprenörskap. Ett exkluderande av den Andre som grupp kan innebära någon form av rasism eller kulturrasism, där rasism förstås som generellt begrepp för att identifiera system där maktrelationer mellan etniska folkgrupper utgör en grundläggande idé om hur inflytande och privilegier fördelas (Mattsson 2004).

Ålund menar (2006) att Weber i *Ekonomi och Samhälle* (1967) gjort ett av de viktigaste inläggen i sociologisk teoribildning om etnicitet. Weber diskuterar kring etniska grupper och påtalar betydelsen av samspel mellan det sociala och det kulturella, och med etnicitetens funktion vid uppkomsten av statusgrupper. Kulturella seder understödjer etnisk samhörighet och sätter ofta gränser för socialt umgänge. Kulturella seder och vanor lägger grunderna för den etniska differentieringen, för föreställningen om innebörden av kulturella skillnader (Weber 1967 citerad i Ålund 2006). Poängen med Webers resonemang är att det rör sig om en föreställning om de egna sedernas förträfflighet och främmande seders underlägsenhet. Enligt Mattsson (2004) är det som kallas rasifierad exkludering i Sverige idag egentligen av kulturell art och baseras på stereotypa föreställningar om kulturella skillnader. Mot bakgrund av det som nu framkommit om idén om "The West and the rest" kan begreppet vit rasism i Väst förstås så att vithet sammankopplas med en kärna av idéer om det västerländska. Mattsson (2004) skriver i artikeln *Vit rasism* att vithet utgör en förgivettagen norm i föreställningen om svenskhet och i den föreställda gemenskapen "det europeiska, det västerländska" samt att vit rasism visat en häpnadsväckande geografisk räckvidd och stabilitet över tid. Vithet som norm har många dimensioner, såsom politisk global makt, nationellt identitetsskapande

och bevakande av nationella territorier, segregation, men även föreställningar om hemmet och kroppen.

Migrationsverket och den Andre

Resultatredovisningen av Migrationsverkets handläggning i kapitel 7 och 8 kan tolkas som att handläggningen är präglad och påverkad av vithet som norm. Det är mot den bakgrunden som Mattsson (2004) menar att vithet är en global maktposition. De sammanlänkade begreppen vit–europé–kristen har etablerats i Västeuropa och ger en sammanblandning av moraliska, kulturella och territoriella innebörder av identiteten vit (Bonnett 1998). Europa och vithet konstrueras i termer av rationalitet, intelligens, förnuft och behärskning, varvid en symbolik kring vithet skapats (Mattsson a.a.). Vita västerlänningar, i kontrast till de Andra, ges systematiskt tillträde, företräde och möjlighet till inflytande och utbildning. Mattsson (2004) menar att det är denna insprängda rasism som måste synliggöras, den som sker i olika vardagliga praktiker och i myndighetsdiskurser. I vardagliga diskurser finns tanken om nationen som ett folk med en typ av nationellt medvetande och med specifika egenskaper som språk, religion, kulturella praktiker eller beteenden.

Genomgången av det empiriska materialet i denna avhandling visar att muslimer och personer med arabisk klingande namn förfördelas och oftare får avslag än personer som inte är muslimer eller har arabisk klingande namn (se t.ex. tabell 8 och tabell 20 samt regressionsanalys 1-2). Detta har sannolikt att göra med föreställningen om de Andra som främmande och annorlunda, men även underordnade. Jag tolkar Migrationsverkets handläggning baserad på kategoriseringar som en omedveten balansgång mellan en essentialistisk syn på etnicitet/kultur/religion och en konstruktionistisk syn på etnicitet/kultur/religion. Essentialism i detta sammanhang innebär en uppfattning om att: Vi föds med ett etniskt innehåll som styr våra livsval. Etnicitet determineras av kultur som determineras av nationalitet, och att kultur och etnicitet är statiska. Konstruktivism i detta sammanhang innebär en uppfattning om att: Vi konstruerar konstant etnicitet/kultur genom språkliga och symboliska praktiker, etnicitet är en kulturell

konstruktion, och att kultur och etnicitet är situations- och kontextbundna och därmed per definition föränderliga. Jag påstår att Migrationsverkets handläggning präglas av essentialism där handläggarna och beslutsfattarna genom sin praktik låser in de sökande och referentpersonerna i etniska identiteter som de inte nödvändigtvis identifierar sig själv med (jmf Wickström 2010).

Dagligen använda begrepp som svensk, västerländsk och europé har, mot bakgrund av ovanstående presentation, direkta och indirekta kopplingar till föreställningar om överordning, kroppsliga, etniska, kulturella och religiösa markörer (jmf Hall 1995). Mattsson (2004) menar att rasismen i Europa har en oändlig drivkraft att skapa, naturalisera och försvara just vita privilegier. Att denna över- och underordning produceras, reproduceras och överhuvudtaget är möjlig på t.ex. Migrationsverket kan ses i ljuset av Tillys (1998) synsätt som innebär att ojämlikheter mellan grupper befästs genom att underordnade grupper anpassar sig efter rådande omständigheter och genom att makt- och organisationsmönster sprids och efterliknas i nya sammanhang och organisationer.

Handläggningen på Migrationsverket bygger på en kategorisering av individer och den leder även till en kategorisering av individer. Resultatredovisningen i kapitel 8 visar att svenska medborgare på flera sätt privilegieras jämfört med referenspersoner som inte är svenska medborgare. Detta kan tolkas i ljuset av idén om den Andre och i ljuset av en föreställning om att vita svenskar inte är etniska och främmande och därmed inte potentiellt problematiska. Min analys av empirin visar att Migrationsverkets praktik skapar en tudelad syn på människor där infödda svenskar är oproblematiskska och begripliga, medan icke-svenskar är problematiska (jmf Wickström 2010). Kategorisering enligt ras, kultur, religion och etnicitet kan vara oskyldig och omedveten, vilket möjligen är fallet i Migrationsverkets handläggning, men den möjliggör som min analys visar ett strukturellt skillnadsskapande.

Diskurser på Migrationsverket är olika konstellationer av idéer och tillhörande praxis, inom vilka det skapas en värderanking av olika identiteter (Johansson & Molina 2006). Denna ranking upprätthålls

inom Migrationsverket och kan sägas innehålla en uppsättning idéer och tillhörande praxis som utesluter avvikelser från normerna. De människor som handläggarna på Migrationsverket möter ska i slutändan inkluderas i eller exkluderas från det svenska samhället. Dessa ännu inte svenska personer förmodas ha säregna röster, säreget religionsutövande och andra perspektiv. En viktig mekanism för upprätthållande av makt är exkluderingen av det som anses vara avvikelser från fastställda normer, vilket kan påstås ske på Migrationsverket.

Idén om kvinnan som den Andre(a)

På samma sätt som vi i ovanstående avsnitt har kunnat se att vithet konstrueras som norm och den icke vite konstrueras som avvikare, den Andre, så ska jag nu belysa hur kvinnan konstrueras som avvikande från mannen som norm. Återigen är uppdelningen i motsattpar såsom man-kvinna kopplad till makt och orden är hierarkiskt ordnade genom de sociala och kulturella betydelser som förknippas med dem. Denna avhandling omfattar tanken att kön är något som konstrueras, fostras och socialiseras. Kön ses inte som något biologiskt eller fixerat i människans kropp utan som något föränderligt. Kön uppfattas och kommer till olika uttryck beroende på vilken social, kulturell och historisk kontext individen befinner sig i (jmf Nilsson 2008). Kvinnor balanserar alltså mellan olika feminiteter som förväntas av dem i olika kontexter och sammanhang (jmf Mattsson 2010). Kärnfamiljen med det heterosexuella äktenskapet har successivt utvecklats som en del av det kapitalistiska samhället och har en central funktion i detta samhälle. Dock är det ingen naturligt given ordning i sig, utan har vuxit fram historiskt. Detta familjesystem bygger på borgerliga ideal med mannen som familjeförsörjare och kvinnan som oavlönad arbetskraft i hemmet. Kvinnors ansvar för hemarbete ger en fördel åt männen och gör kvinnor ekonomiskt beroende av sina män, vilket ger män kontroll och makt över kvinnors arbetskraft (jmf Roman 2004, Mattsson 2010). Den västerländska medelklassfamiljen är ett typexempel på hur individer/familjemedlemmar placeras efter position i en köns- och generationshierarki och tilldelas olika status då de utför olika arbete och får olika belöning för det utförda arbetet (Hill Collins 2000).

Mannen och manligheten görs alltså till norm i ett dikotomt motsatsförhållande där allt kvinnor är och gör värderas lägre än det mannen är och gör. En könad dikotomi framträder där kvinnor framställs som passiva och männen som aktiva erövrare av världen (jmf Räthzel 2006). Även svenskt offentligt tryck (Se prop. 1993/94:147 och skr. 2002/03:140) slår fast att ojämställdhet mellan könen i Sverige är ett uttryck för en ojäm maktrelation mellan könen. I dessa förarbeten slås fast att välfärdsamhället är präglad av att manliga värden och livsvillkor utgör norm, och att kvinnliga livsvillkor och värden utgör undantag från den normen. Sandell och Mulinari (2006) menar att forskningen inom det genusvetenskapliga fältet under senare årtionden varit framgångsrik i att påvisa hegemoniska diskurser och privilegierande praktiker som kan handla om t.ex. mannen som norm och om heterosexualitet som norm. Baserat på flera teoretiker såsom t.ex. Hirdman (2001) menar Sandell och Mulinari att normen i Sverige idag inte bara är man utan också heterosexuell, svensk och medelklass. Budskapet som innebär att manlighet står för makt och kvinnlighet för underordning och passivitet anses utgöra ett allvarligt hinder för att uppnå jämställdhet mellan könen (SOU 2008:5). På samma sätt som vi såg rasistiska diskurser framträda i föregående avsnitt då *Vi och de Andra* konstruerades i syfte att nedvärdera eller underprivilegiera de Andra och rättfärdiga ett förtryck av de Andra, ser vi nu ett sexistiskt mönster framträda där kvinnan avviker från normen och ständigt språkligt definieras i en underlägsen position såsom, passiv, oavlönad och exploaterad. Jag visar i kapitel 7 att kvinnan språkligt konstrueras som passiv och underlägsen. I kapitlet åskådliggörs denna strukturella sexism då kvinnan i fall efter fall (se Fall 1 till Fall 6) positioneras, och positionerar sig själv, som underordnad, placerad i hemmet, omhändertagande, vårdande och tillgänglig. Till exempel berättar mannen i B19 att *han* beslutade sig för att gifta sig och att *hans* val föll på henne. Mannen konstrueras som den aktive och kvinnan som passiv mottagare för hans val. Släkten fick i uppdrag att finna honom en ”passande” fru. I exemplet B 2 berättar mannen att hon slutade arbeta på *uppmaning* av honom. Kvinnan och kvinnans arbetskraft konstrueras på olika sätt som tillgänglig då hon är oavlönad och arbetet sker i hemmet. Jag visar i kapitel 7

under tema 1 och 2 att den diskurs och de subjektpositioneringar som förekommer handlar att placera kvinnan i hemmet och understryka hennes intresse för matlagning, barnafödande och att sköta hemmet. Kvinnans position i hemmet gör henne alltså tillgänglig för mannen.

Radikalfeministiska diskussioner (jmf Roman 2004, Mattsson 2010) går ut på att kvinnan i det heterosexuella förhållandet även konstrueras som sexuellt tillgängliga för mannen. Antropologen Claude Lévi-Strauss (se Mattsson 2010) har en teori om familj och släktskap som ytterligare kan förklara kvinnans underordning i samhället. Lévi-Strauss menar att giftermål är en form av gåvoutbyte mellan olika släkter i ett samhälle där kvinnan är den mest dyrbara gåvan. Att kvinnan symboliskt ges bort visar att hon inte har rätt till sig själv, vilket än i dag skapar en sexistisk diskurs där kvinnan konstrueras som underordnad mannen i alla avseenden. Att ingen ska få köpa sig tillgång till en annan människas kropp är en officiell ståndpunkt i svensk rätt. Det har länge varit förbjudet när det gäller slaveri, det är förbjudet när det gäller trafficking och det är i Sverige förbjudet när det gäller köp av sexuella tjänster (se Gunnarsson & Svensson 2009). Samtidigt är det möjligt inom ramen för svensk anhöriginvandring och lagstiftning att män i Sverige aktivt väljer ut unga kvinnor att gifta sig och skaffa barn med genom arrangerade äktenskap, och där kvinnan inte synes ha något aktivt val (se fall 5 och 8 i kapitel 7). Det tycks alltså ske en balansgång mellan den officiella jämlikheten, den där det är omöjligt att skaffa sig tillgång till någon annans kropp, och den diskursiva praktik som utvecklas på Migrationsverket där förfarandet accepteras inom ramen för lagen. Utlänningslagen (och andra lagar) som till synes är könsneutrala har en viktig roll att fylla för att rättssystemet ska uppfattas som rättvist, både avseende utformning och hur det tillämpas (Svensson 2008). Lagen och dess tillämpning, alltså den diskursiva praktiken som handlar om ett reproducerande av kvinnlig underordning, är normerande på så sätt att den påverkar hur individer (sökande, referenter, handläggare och beslutsfattare) uppfattar t.ex. män, kvinnor och seriösa förhållande. Analysen av empirin i denna avhandling visar att män ges fördelar och privilegier jämfört med kvinnor avseende handläggning och bifall. Detta tolkar jag, mot bak-

grund av det ovan genomgångna, som att mannen i Migrationsverkets praktik utgör norm, och att kvinnan utgör en underordnad avvikare som inte åtnjuter samma privilegier som mannen. Jag belyser i Fall 8 och Fall 9 i kapitel 7 några exempel på att Migrationsverket utvecklar en diskursiv praktik genom sin handläggning då verket bortser ifrån hot och tvång mot unga kvinnor och att dessa kvinnors underordning och utsatthet därmed osynliggörs och negligeras. Rätten har i sin grundstruktur hierarkiskt organiserat könen så att det implicit maskerar manliga premisser (jmf Lacey 1998, Lacey 2002). Inom detta område har genusvetenskaplig (rättslig) forskning en uppgift att fylla för att synliggöra *hur* rättsliga strukturer formar och formas av maktförhållanden mellan könen.

Rättens heteronormativitet

Gunnarsson och Svensson (2009) menar att det inom rätten finns en dominant norm, heteronorm, för vad som är normal sexuell identitet och att det är en ny utmaning att synliggöra vilka konsekvenser *rättens* heteronormativitet får i olika diskurser om bland annat makt, kärlek och sexualitet (se B 17 i kapitel 7). Foucault (2002) resonerar i *Sexualitetens historia* kring västvärldens upptagenhet av sex och menar att upptagenheten av sex inklusive själva uppfinningen av sexualiteten är en följd av den utbredda övervakningen som medel för maktgeniering. Sådan makt menar han koncentrerades tidigt på kroppen som maskin och senare på biologiska processer med anknytning till fortplantning, hälsa och livslängd. Utvecklingen har sedan gjort att moderna samhällen, till skillnad från de förmoderna, inte grundas på makten att ta liv, utan på makten att utveckla liv och att intensivt berika livet. Giddens (1995) menar att västvärlden genomgått en sexuell revolution och att sexualiteten i det postmoderna samhället är plastisk i så mening att den är helt befriad från sitt samband med fortplantningen och därmed möjlig att använda för att berika livet. Samtidigt är heterosexualitet tämligen befäst som norm, något som t.ex. Butler (1990) skrivit om och då använt uttrycket heterosexuell matris. Uttrycket innebär den obligatoriska eller påtvingade ordning som binder genus till normativ heterosexualitet (jmf B 17 och fall 12 i kapitel

7). Butler framhåller att heterosexualiteten naturaliseras och normaliseras som en följd av att människor konstrueras som två motsatta könstyper med olika fysisk, psykisk och social natur, och av att dessa typer ses som varandras självklara komplement (jmf även Roman 2004).

Protestantismens förbudande av njutningen, uppmaningen till äktenskap utan njutning och helt ägnat åt barnalstrande, kan ha fått sin motreaktion, en protest mot bindning. I detta sammanhang måste man skilja ut den katolska grenen inom kristna kyrkan som aldrig förbjudit njutningen i samma utsträckning vare sig inom äktenskapet eller inom livsföringen i övrigt på samma sätt som puritanismen/protestantismen gjort. Inom katolicismen ser man inte heller protesten mot bindningen på samma sätt, utan snarare en större överensstämmelse med traditionell muslimsk syn på äktenskapet som *självklar norm*. Detta avspeglas även i synen på homosexualitet i islam och katolicism, något som faktiskt inte accepteras. Heberlein (2004) skriver i *Den sexuella människan* att sexualiteten ses i både kristendomen och i islam som en gåva från gud, en källa till njutning, dock med det förbehållet att kristendomen haft ett mer problematiskt förhållande till sexualitet än islam. Sexualiteten och samlaget lovprisas av islam: Enligt en tradition har profeten Muhammed sagt att "en man belönas för den sexualakt han utför med sin hustru". Kristendomen har däremot, parallellt med en mer positiv syn, varnat män från att beblanda sig med kvinnor, hyllat celibatet och bitvis lidit av en svårartad sexualskräck.

I såväl äldre som senare forskning kring förhållanden (se bland annat Bauman 2003, Gerholm 2002, Giddens 1995, Giddens 2002, Heberlein 2004) fokuseras och förstås förhållanden genom att studera det mest intima i förhållandet nämligen kärlek, sex och passion. Samtidigt visar jag i denna avhandling (se kapitel 7) att när förhållandets seriositet ska utredas av myndigheterna så frågar man inte om kärlek, förälskelse, sex och passion. Sådana frågor är icke-frågor som inte ställs. Antingen är förhållandets innehåll av kärlek och sex underförstått och därför inte nödvändigt att fråga om, eller så är det inte möjligt/intressant att fråga om kärlek och sex inom ramen för Migrationsverkets utredningsverksamhet. Kanske möjliggör inte utredningssituationen med muntliga utredningar i kontorsmiljö, utförda med hjälp av

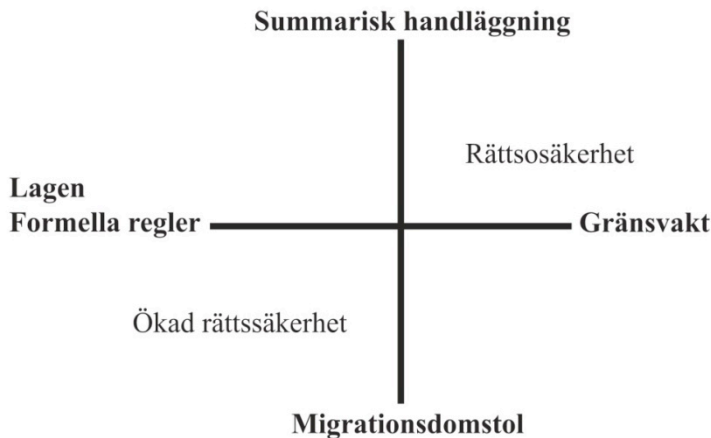
tolk och av handläggare utan särskild utbildning i att förhålla sig till de mest intima aspekterna av människors samliv, att frågor ställs om kärlek och sex.

Gränsvaktsmodell

Handläggarens val och selektion av handläggning, att göra den t.ex. kort eller lång, kan åskådliggöras i en modell, se figur 2 nedan. Modellen visar att handläggarens val leder till att handläggaren mer eller mindre intar en roll av att vakta Sveriges gränser. Handläggaren blir någon sorts gränsvakt som avgör vem som ska släppas in i Sverige. En gränsvakt som möjligen har som underförstådd handlingsdirigerande norm att släppa in så få av de Andra som möjligt och där normen påverkar hur personer behandlas och selekteras. Flertalet ansökningar om anhöriginvandring bifalls (se resultatredovisning i kapitel 8), men trots detta utkristalliseras denna handlingsdirigerande norm som innebär att antalet personer som ”släpps in” minimeras och selekteras. Handläggaren värjer sig på olika sätt mot det okända och främmande, den Andre. Vid handläggning som innebär att handläggaren inte utreder ärenden där ena parten är svensk medborgare, högutbildad och ickemuslim, utan istället presumerar att förhållandet är seriöst, placeras förfarandet i modellens övre högra del (se figur 2). Om handläggaren inte beaktar denna handlingsdirigerande norm utan följer alla formella regler om utredningsmetod och rekvisitprövning befinner sig handläggningen istället i den nedre vänstra delen av modellen som präglas av större rättssäkerhet. Handläggningen innebär dessutom att om referentpersonen som har kontakt med Migrationsverket är man så är det mer sannolikt att ärendet resulterar i bifall. Om den sökande inte yrkesarbetar minskar möjligheterna för bifall.

Missgynnandet sker alltså då vissa grupper utreds omfattande och ingående och där man följer de formella reglerna för handläggning och utredning (jmf kapitel 3). I fall av avslag kan ärendet överklagas till Migrationsdomstol och handlandet kommer upp till granskning. En bieffekt av att följa alla formella krav på handläggning, t.ex. att hålla muntliga utredningar, är att handläggningstiden ökar, vilket i sig kan

anses vara en rättsosäkerhetsfaktor. Att föredra en kort utredning eller ingen utredning alls kan tolkas som en strategi och en möjlighet från personalens sida att effektivisera verksamheten, korta handläggningstiderna och samtidigt uppfylla budgetmålen. Möjligen är det en praktisk lösning på arbetssituationen som inte officiellt sanktioneras, men inte heller motarbetas av organisationen (jmf Granér 2004).

Figur 2. Gränsvaktsmodell

Handläggaren kan mot bakgrund av det sagda betraktas som en gränsvakt med ett stort manöverutrymme att välja hur handläggningen ska genomföras. Handläggaren kan betraktas som en aktör som kan utforma sin selektion, sin handlägningsrationalitet utan insyn. Handläggaren kan och ska använda handlingsutrymmet och tolka vad ett seriöst förhållande är, vilket görs med hjälp av bland annat handläggarens egen föreställning om vad ett seriöst förhållande är, normer, värderingar och handläggarblick. Med hjälp av gränsvaktsmodellen samt kapitel 7 och 8 växer en bild fram av handläggarens idealbild av det seriösa förhållandet där saker som svenskhet, kristenhet, god ekonomi, arbete och utbildning blir självklara beståndsdelar. Denna framväxande bild visar en tendens och en riktning på gruppnivå inom

vilken det förekommer individuella variationer och avvikelser. Resultatredovisningen av empirin i denna avhandling visar att högutbildade referentpersoner ges en fördelaktig handläggning och att icke yrkesarbetande sökande förfördelas. Min analys av dessa samband är att handläggaren använder sitt handlingsutrymme som gränsvakt och släpper in personer med "rätt" kännetecken oavsett hur själva förhållandet mellan parterna är eller framställs. de los Reyes och Mulinari (2005) menar att egen försörjning i det svenska folkhemmet är en viktig princip för samhällets organisering och för definition av sociala rättigheter. Att försörja sig genom arbete betraktas även socialt som ett grundläggande villkor för att uppnå ett fullvärdigt (symboliskt) medborgarskap. Det arbete som avses är ett "riktigt" arbete som är avlönat och alltså inte ett kvinnligt könat arbete i hemmet. En intersektionell analys av det empiriska materialet där det är fler kvinnor som är oavlönade och fler icke yrkesarbetande som får avslag, visar att kategorierna kön och klass/sysselsättning här sammanfaller och förstärker varandra och skapar en dubbel underordning vid Migrationsverkets handläggning (jmf Mattsson 2010).

Handläggaren är en gränsvakt som släpper in eller underlättar för vissa individer, eller vad vi kan kalla tänkta "kategorier", och samtidigt utesluter andra. En aspekt av gränsvaktens funktion är att direkt och indirekt avgöra vilka sökande som kan vara "nyttiga" för Sverige. Arbetsförmåga anses nyttig och drivkraften att kunna försörja sig genom eget avlönat arbete anses vara nyckeln till integration och en bärande tanke i lagstiftning kring ökad arbetskraftsinvandring (jmf även prop. 2009/10:77 och prop. 2007/08:147).

Sammanfattande avslutning

Avhandlingen har två specifika frågeställningar. Frågeställningarna är följande:

1. Hur konstrueras och hanteras begreppet seriöst förhållande av rättstillämparen och de sökande?

Svaret på första frågeställningen är att när Migrationsverket genomför utredningar av anhörigärenden ställs frågor till de sökande och svar ges på dessa frågor. Syftet är bland annat att ta reda på om paret har ett seriöst förhållande. Vissa frågor ställer myndigheten rutinmässigt, medan andra frågor tycks vara omöjliga att ställa. Ur texterna som utgör Migrationsverkets beslutsunderlag framgår mönster och diskurser. Dessa diskurser är mer eller mindre tydliga och explicita. Diskurserna som tydliggörs har olika teman där föreställningar om kön och klass är återkommande när individer positioneras och positionerar sig som subjekt. Diskurserna framträder i såväl uttalanden från de enskilda individerna och utredarna, som i diskursiva praktiker från myndigheternas sida.

Utredarnas och de sökandes diskurs om seriöst förhållande visar sig centrera kring barn, familj, arbete, bostad och försörjning. Slutsatsen är att parterna i ett seriöst förhållande produceras och konstrueras som individer som är gifta, skaffar barn, arbetsamma, intresserade av att studera och där kvinnorna är husliga och bra på att laga mat. Det framgår att det finns ett fokus på hemmet och husligheten i flera av individernas tal. Man ska bedöma det seriösa förhållandet, men uppehåller sig vid tal om hemmet och husligheten. I texterna framträder ett mönster som innebär att mannen konstrueras som aktiv när det gäller att ta initiativ till att gifta sig. Mannen bestämmer sig för att gifta sig och sedan väljs en lämplig kvinna. Mannen konstrueras som aktiv, medan kvinnan konstrueras som passiv mottagare för detta val. Mannen bestämmer sig för att gifta sig och skaffa barn. Diskursen producerar också den aktive försörjande mannen och den passiva kvinnan och kvinnokroppen som hjälper mannen och ger honom barn. Diskursen utvecklas alltså av såväl de intervjuade individerna som av myndigheten i dess rättstillämpande verksamhet. Rätten och rättstillämpningen organiserar här könen på ett hierarkiskt sätt. Textavsnitten och Migrationsverkets diskursiva praktik visar hur en verklighet konstrueras om en manlig överordning och en kvinnlig underordning där den aktive mannen väljer en passiv och tillgänglig kvinna. Mannen och manligheten görs till norm i ett dikotomt motsatsförhållande där allt kvinnor är och gör värderas lägre än det mannen är och gör. Kvinnan konstrue-

ras som avvikande från mannen som norm, hon blir den Andre(a). Det som framträder i det empiriska materialet är en maktrelation inom könsordningen som produceras och reproduceras av individerna när de berättar om sina vardagsliv och de förhållanden som de ingår i.

Ett annat exempel på denna maktrelation inom könsordningen är ett diskursivt mönster som framträder, om än inte lika tydligt, och som innebär att det är acceptabelt att tvinga en ung kvinna till äktenskap genom hot och misshandel. Denna diskursiva praktik visar sig bland annat då Migrationsverket inte agerar på något sätt då myndigheten under utredningen får kännedom om hot, tvång och misshandel. Det framträder i denna diskursiva och sociala praktik ett sexistiskt mönster där kvinnan avviker från normen och språkligt definieras i en underlägsen position som passiv, oavlönad och exploaterad.

En slutsats är att då de sökande är högutbildade och själva påtalar sin universitetsutbildning så produceras bilden av människor med stor integritet. I sådana exempel genomför inte handläggarna utredningar och de ställer inte frågor kring förhållandet. En diskursiv praktik utvecklas som innebär att olika grupper har rätt till olika nivåer av integritet. Högutbildade personer behöver inte svara på ingående frågor om förhållandet, utan myndigheten presumerar att förhållandet är seriöst. Diskursen visar bilder av samhället där det faktum att referentpersonen är högutbildad/universitetsutbildad skapar en fördel och leder till en ojämlikhet. Referentpersonens klass och utbildning utgör en markör och har betydelse i skapandet av system av skillnad och ojämlikhet.

Den andra frågeställningen i avhandlingen är:

2. Hur handläggs ärenden om anhöriginvandring?

Svaret på andra frågeställningen är att Migrationsverket handlägger ärenden och fattar beslut, varvid handläggare/beslutsfattare fyller utrymmet seriöst förhållande med innehåll. Ärenden om anhöriginvandring ska utredas och frågan är därför hur handläggaren utreder och fattar beslut när det saknas tydlig vägledning i rättskällorna. För att besvara denna andra frågeställning har handläggningen studerats i en kvantitativ studie. Resultatet av studien visar att framförallt referentens,

men även den sökandes kännetecken, påverkar typen av utredning. Det synes alltså vara individernas kännetecken som påverkar och inte förhållandet i sig. Typen av utredning påverkar sedan handläggningstiden och beslutsutfallet, möjligheten att få bifall. Den som är muslim, icke yrkesarbetande, lågutbildad, ickesvensk eller kvinna förfördelas på olika sätt under handläggningen. Handläggaren kan betraktas som en gränsvakt med manöverutrymme att välja hur handläggningen ska genomföras och vem som ska släppas in i Sverige. Handläggaren kan betraktas som en aktör som kan utforma sin selektion, sin handläggningsrationalitet utan insyn.

Handläggaren kan och ska fylla utrymmet kring tolkningen av vad ett seriöst förhållande är, vilket görs med hjälp av bland annat handläggarens egen föreställning om vad ett seriöst förhållande är, men även med hjälp av normer, värderingar och föreställningar om t.ex. manligt, kvinnligt, aktivt, passivt, önskvärt och främmande. Med hjälp av gränsvaktsmodellen blottläggs en bild av handläggarens idealbild av det seriösa förhållandet där saker som svenskhet, kristenhet, god ekonomi och utbildning blir självklara beståndsdelar. Handläggaren är en gränsvakt som släpper in vissa individer, eller vad vi kan kalla tänkta "kategorier", och samtidigt utestänger andra.

Handläggarnas inkludering och exkludering sker mot bakgrund av idén om den Andre och av över- och underordning. Den vidgade analysen av det empiriska materialet i detta slutkapitel visar att en rasistisk praktik på Migrationsverket blottläggs, en rasism som tycks inbäddad i den rådande samhällssynen och den sociala praktiken. Denna analys bygger på idén om ett Vi, de normala och om de Andra, avvikarna, vilket är en postkolonial teoretisk utgångspunkt för att tolka Migrationsverkets handläggning. Analysen visar stereotypa kategoriseringar och att man i Väst bedömer andra kulturer ur ett Västerländskt/europeiskt perspektiv som fungerar både som norm och som normerande. Väst har en syn på sig självt som överlägset, vilket förutsätter att det finns en underlägsen Annan. Denna klassificering och kategorisering är central för analysen av att rasistiska formationer kan utvecklas i institutionella organisationer som Migrationsverket. Den rasism som synliggjorts i denna avhandling (jmf Rähzel 2006) kan

påstås vara oupplösligen förbunden med svenska institutioner, offentlig praktik och med vardagskultur i det Västerländska samhället. Den rasism vi förmodligen behöver uppmärksamma i dagens Sverige är den man kan kalla *underförstådd* rasism.

Migrationsverkets handläggning är beroende av att en viss handläggarblick utvecklas, en handläggarblick som sedan formar och styr tjänstemannens fortsatta handlande och handläggning. Genom handläggningen förhåller sig Migrationsverket till kategorier som klass, kön, sexualitet och etnicitet på så vis att man producerar och reproducerar en diskursiv praktik där vissa grupper privilegieras.

Utrymme att handla

Avslag påverkar den sökande på ett negativt sätt och sammanfattningsvis kan flera iakttagelser göras avseende avslagsärenden. Avslagsbesluten är relativt få ($n=50$) i denna studie. Mönster och tendenser kan påvisas kring handläggningen av avslagsärenden på gruppnivå, men det ska framhållas att det finns individuella variationer och att motstridiga diskurser förekommer. Det finns statistiska samband som visar att individernas kännetecken har ett samband med om det blir avslag eller bifall, se kapitel 7 och 8. Framför allt är det referentpersonens kännetecken som statistiskt säkerställt har samband med avslag eller bifall. Sådana egenskaper hos referentpersonen som har betydelse är om individen är svensk medborgare, är högutbildad, är man och har ett arbete.

När det gäller avslagsbeslutens argumentation finns flera framträdande mönster. Eftersom 55 procent ($n=27$) av avslagsärendena består av förhållanden som har upphört öppnar sig en möjlighet för myndigheten att i avslagsbeslutet låta bli att förhålla sig till begreppet seriöst förhållande. I resterande 45 procent ($n=23$) av avslagsbesluten ska myndigheten avgöra om förhållandet kan anses som seriöst och myndigheten ska bygga sin argumentation i beslutet på de i utredningen framkomna uppgifterna. Det visar sig dock att ytterst få frågor under utredningen handlar om förhållandets karaktär och innehåll. Frågor ställs t.ex. inte om kärlek, passion och sex, vilket rimligen gör det svårare för handläggare och beslutsfattare att bedöma vad som är ett seriöst

förhållande och därmed ett icke seriöst förhållande. Besluten skrivs i förskrivna mallar som utformas som påståenden om att förhållandet framstår som seriöst eller inte framstår som seriöst. Detta sker vare sig utredningen tagit reda på seriositeten eller inte. I kapitel 7 illustrerar Fall 1-avslag och Fall 4-avslag att begreppet seriöst förhållande är otydligt och att beslutsargumentationen är baserad på annat än vad som framkommit i utredningarna. Argumentationen handlar istället om föreställda och tillskrivna kännetecken hos de sökande. Här fyller myndigheten utrymmet för vad som ingår i begreppet seriöst förhållande med aspekter som inte tidigare i utredningen eller i andra rättsfall berörts. Argumentationen i övrigt fokuserar på och förhåller sig till parternas individuella kännetecken, genom det bidrar myndigheten till konstruktionen av det seriösa och det icke seriösa förhållandet och konstruktionen av parterna som ingår i det seriösa respektive det icke seriösa förhållandet.

Förändring och synliggörande

I denna avhandling har jag studerat lagen, men framförallt lagens tillämpning, i en extensiv mening under en begränsad tid. Migrationsrätten är ett område där lagarna förändras och utvecklas kontinuerligt (se kapitel 2 och 3). Det hade varit intressant att i kommande forskning studera hur nuvarande och kommande utlänningslagar utformas och tillämpas såsom en del i det diskursiva mönster som producerar och reproducerar migrerande individer. En reflektion kring möjlig forskning är att det saknas longitudinella studier och utvärderingar av vad som händer sedan. Vad händer med paren efter några år? Denna studie har fokuserat på vad som sker under perioden, när den sökande har ett pågående ärende hos Migrationsverket. Men det kommer ett liv efter Migrationsverket, när den invandrade personen ska bo och leva i Sverige. Det hade varit av värde vid Migrationsverkets bedömning av vad ett seriöst förhållande är att veta om paren fortfarande har en relation efter t.ex. 5 eller 10 år? De migrationsrättsliga diskurserna och praktikerna, som diskuterats i denna avhandling, är en form av maktutövning där man utgår ifrån vissa uttalade och outtalade före-

ställningar om människors beteenden och drivkrafter. Denna maktutövning kan ses som produktiv i den meningen att den genomför rättsliga resonemang med utgångspunkt i en viss syn på människors beteenden. Samtidigt reproduceras bilden av människors bevekelsegrunder för att exempelvis migrera eller ingå i förhållanden. Makten blir synlig hos såväl lagstiftaren som hos den enskilde rättstillämparen.

Mot bakgrund av det som framkommit i genomgången av empirin, och som innebär att kännetecken som arbete och hög utbildning är avgörande faktorer till om uppehållstillstånd ska beviljas, är min tolkning, att det år 2010 i svensk lag införda försörjningskravet (se kapitel 3) som innebär att anhöriginvandring till Sverige i huvudsak endast ska tillåtas då referentpersonen har arbete, kan försörja sig själv och har en tillräcklig bostad, knyter samman en sedan länge praktiserad diskursiv och social praktik som handlar om att släppa in och bevilja uppehållstillstånd åt nyttiga önskvärda Västerlänningar och att utestänga och osynliggöra "The rest".

Min ambition med denna avhandling är inte att klandra utan att uppmärksamma och synliggöra att det finns en normativitet inbyggd både i lagstiftningens utformning och i hur myndigheters praktik utformas. För att detta medvetandegörande ska vara möjligt måste de diskurser som handlar om exkludering och över/underordning lyftas fram och diskuteras. Detta har betydelse för socialt arbete och för all handläggning av ärenden på myndigheter när det handlar om myndighetsutövning mot enskilda. Någonting att sträva efter vore att öka medvetenheten såväl hos myndigheternas handläggare/beslutsfattare som hos organisationen i sig avseende vilka handlingsdirigerande normer som finns, och hur dessa utvecklats och format en rationalitet eller strategi för verksamheten. Med denna avhandling vill jag bidra till att fler får insikt i handläggningens realitet och att det faktiskt finns en risk att deltagarna producerar och reproducerar oönskade strukturer utan att egentligen vara medvetna om det.

Käll- och referensförteckning

- Acker, J. (2005) "Tankar om klass: Några feministiska metodologiska frågor". I Lundqvist, Å., Davies, K. & Mulinari, D. (red.): *Att utmana vetandets gränser*. Liber. Malmö.
- Albrektson, B. (1979) *En bok om gamla testamentet*. Liber. Malmö.
- Allwood, C. M. (2007) "Uppdelningen mellan kvalitativ och kvantitativ forskning är artificiell". *Psykologtidningen* häfte 4, s. 25-27.
- Andersen, H. & Kaspersen, L-B. (red.) (2003) *Klassisk och modern Samhällsteori*. Studentlitteratur. Lund.
- Andersson, G. (2007) "Normalitetens gränser i social barnavård". I Svensson, K. (red.): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund.
- Andersson, S. & Sjö Dahl, S. (2003) *Sex, en politisk historia*. Alfabeta bokförlag. Göteborg.
- Anthias, F. (2007) "Ethnic ties: social capital and the question of mobilisability". *Social Review* vol. 55(4), p. 788-805.
- Alvesson, M. & Deetz, S. (2000) *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur. Lund.
- Andersson, U. (2004) *Hans ord eller hennes?* Bokbox förlag, avhandling. Lund.
- Asplund, J. (1970) *Om undran inför samhället*. Argos. Lund.
- Baghir- Zada, R. (2009) *Illegal Aliens and Helth (Care) Wants. The Cases of Sweden and Netherlands*. Malmö Högskola, avhandling. Malmö.
- Bauman, Z. (2003) *Liquid Love*. Polity Press. Cambridge.
- Benton, T. & Craib, I. (2001) *Philosophy of social science. The philosophical foundations of social thought*. Palgrave. New York.
- Berger, P. & Luckman, T. (2003) *Kunskapssociologi*. Wahlström & Widstrand. Stockholm.
- Bergström, S., Andersson, T., Håstad, T. & Lindblom, P. H. (2002) *Juridikens Termer*. Liber. Stockholm.

- Berner, B. (2005) "Problemen med problemet. Eller: Att fånga en Heffaklump". I Lundqvist, Å., Davies, K. & Mulinari, D. (red.): *Att utmana vetandets gränser*. Liber. Malmö.
- Bexell, G. & Grenholm, C. H. (1997) *Teologisk etik. En introduktion*. Verbum. Stockholm.
- Boels, P. & Bruins, M. (2006) "Case Reports of the European Court of Human Rights". *European Journal of Migration and Law* vol. 8, p. 321-356.
- Bonnett, A. (1998) "Who was white? The disappearance of non-European white identities and the formation of European racial whiteness". *Ethnic and Racial Studies* vol. 21 (6), p. 1029-1055.
- Björk Brämberg, E. (2008) *Att vara invandrare och patient i Sverige*. Växjö University Press, avhandling. Växjö.
- Björngren Cuadra, C. (2005) *Tandhygienisters arbete med patienter i ett mångkulturellt samhälle*. Malmö Högskola, avhandling. Malmö.
- Bramstäng, G. (1993) *Förvaltningsrättens begreppsbildning och grundläggande principer i konkret belysning*. Juristförlaget i Lund. Lund.
- Browne, I. & Misra, J. (2003) "The intersection of Gender and Race in the Labor Market". *Annual Review of Sociology* vol. 29, p. 487-513.
- Butler, J. (1990/1999) *Gender Trouble – feminism and the subversion of identity*. Routledge. London & New York.
- Butler, J. (2006) *Genus o gjort*. Norstedts Akademiska förlag. Stockholm.
- Calavita, K. (2006) "Gender, Migration and Law, Crossing Borders and Bridging Disciplines". *International Migration Review* vol. 40, p. 104-132.
- Carlbohm, A. (2003) *The imagined versus the Real other*. E-bok. Sociologiska institutionen, avhandling. Lund University. Lund.
- Cholewinski, R. (2002) "Family Reunification and Conditions Placed on Family members: Dismantling a Fundamental Human Right". *European Journal of Migration and Law* vol. 4, p. 271-290.

- Coleman, J. (1990) *Foundations of a Social theory*. Harvard University Press. Cambridge.
- Collins, H.P. (2000) "It's All in the family: Intersections of Gender, Race and Nation". In Narayan, U & Harding, S (red.): *Decentering the Center. Philosophy for a Multicultural, Postcolonial and Feminist World*. Indiana University Press. Bloomington.
- Cornelius, W.A. (2007) "Does border enforcement deter unauthorized immigration? The case of Mexican migration to the United States of America". *Regulation & Governance* vol. 1, p. 139-153.
- Crenshaw, K. (1989) *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex*. The University of Chicago Legal Forum. Chicago.
- Danelius, H. (2002) *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. Norstedts juridik. Stockholm.
- Darvishpour, M. (2003) *Invandrarkvinnor som bryter mönstret. Hur maktförskjutningen inom iranska familjer i Sverige påverkar relationen*. Sociologiska institutionen, avhandling. Stockholms Universitet. Stockholm.
- de los Reyes, P. (2006) "Det problematiska systemskapet. Om svenskhet och invandrarskap inom svensk genushistorisk forskning". I de los Reyes, P. & Molina, I. (red.): *Maktens olika förklädnader, kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas. Stockholm.
- de los Reyes, P & Molina, I. (2006) "Kalla mörkret natt!" I de los Reyes, P. & Molina, I. (red.): *Maktens olika förklädnader, kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas. Stockholm.
- de los Reyes, P. & Mulinari, D. (2005) *Intersektionalitet*. Liber. Malmö.
- Denis, A. (2008) "Review Essay: Intersectional Analysis: A Contribution of Feminism to Sociology". *International Sociology* vol. 23(5), p. 677-694.
- Denscombe, M. (2000) *Forskningshandboken*. Studentlitteratur. Lund.
- Djurfeldt, G. (1996) *Boström och kaminen: en introduktion till realistisk vetenskapsteori*. Arkiv. Lund.

- Durkheim, E. (1983) *Självmordet*. Argos. Lund.
- Edman, J. (2004) *Torken. Tvångsvården av alkoholmissbrukare i Sverige 1940- 1981*. Almqvist & Wiksell International, avhandling. Stockholm.
- Eldén, S. (2005) "Att fånga eller bli fångad i diskursen? Om diskursanalys och emancipatorisk feministisk metodologi". I Lundqvist, Å., Davies, K. & Mulinari, D. (red.): *Att utmana vetandets gränser*. Liber. Malmö.
- Eliasson, R. (1995) *Forskningsetik och perspektivval*. Studentlitteratur. Lund.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and Social Change*. Polity Press. Cambridge.
- Fairclough, N. (2003) *Analyzing discourse: textual analysis for social research*. E-bok. Routledge. London.
- Fink, J. & Lundqvist, Å. (2009) *Välfärd, genus och familj*. Liber. Malmö.
- Finstad, L. (2000) *Politiblikket*. Pax. Oslo.
- Flemmen, A. B. (2008) Transnational Marriages-Empirical Complexities and Theoretical Challenges. An Exploration of Intersectionality. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* vol. 16 (2), p. 114-129.
- Foucault, M. (1971) *Diskursens ordning*. Brutus Östlings Förlag. Stockholm/Stehag.
- Foucault, M. (1987) *Övervakning och straff*. Studentlitteratur. Lund.
- Foucault, M. (1976/2002) *Sexualitetens historia, band 1, Viljan att veta*. Daidalos AB. Göteborg.
- Friis, E. (2003) *Sociala utredningar om barn*. Sociologiska institutionen, avhandling. Lunds Universitet. Studentlitteratur. Lund.
- Fryklund, B. & Lundberg, A. (2009) "Ett rättssäkert och värdigt mottagande för barn och vuxna - summering och resultat" I Fryklund, B. & Lundberg, A. (red.): *Asylsökande i Sverige – Ett rättssäkert och värdigt mottagande för barn och vuxna*. Current Themes in IMER Research number 9. Europeiska Unionen, Europeiska Flyktingfonden. Malmö University. Malmö.

- Gerholm, L. (2002) *Lust, Lidelse och längtan, kulturella perspektiv på sexualitet*. Natur och Kultur. Stockholm.
- Giddens, A. (1995) *Intimitetens omvandling, sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nya Doxa. Nora.
- Giddens, A. (2002) *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Daidalos AB. Göteborg.
- Gordon, H. (2006) "Illegal Migration from Mexico to the USA". *Journal of Economic Literature* vol. 44, p. 869-924.
- Granér, R. (2004) *Patrullerande polisens yrkeskultur*. Socialhögskolan, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Groenendijk, K. (2006) "Family Reunification as a Right under Community Law". *European Journal of Migration and Law* vol. 8, p. 215-230.
- Gunnarsson, Å. & Svensson, E-M. (2009) *Genusrättsvetenskap*. Studentlitteratur. Lund.
- Hacking, I. (2000) *Social konstruktion av vad? Thales*. Stockholm.
- Hall, S. (1992) "New ethnicities". I Donald, J. & Rattansi, A. (red.): *Race, Culture and Difference*. Sage Publications in association with the Open University Press. London.
- Hall, S. (1995) "The West and the rest: Discourse and power": I Hall, S. & Gieben, B. (red.): *Formations of modernity*. Polity press in association with the Open University. Cambridge.
- Hall, S. (1999) "Kulturell identitet och diaspora". I: Eriksson; C., Eriksson Baaz, M. & Thörn, H. (red.): *Globaliseringens kulturer: Den postkoloniala paradoxen , rasismen och det mångkulturella samhället*. Nya Doxa. Nora.
- Hartman, S. (2003) *Skrivhandledning*. Natur och Kultur. Stockholm.
- Heberlein, A. (2004) *Den sexuella människan. Etiska perspektiv*. Studentlitteratur. Lund.
- Hill Collins, P. (2000) "It's all in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation". In Narayan, U. & Harding, S. (red.): *Decentering the Center, Philosophy for a multicultural, postcolonial and feminist world*. Indiana University Press. Bloomington.
- Hirdman, Y. (2001) *Genus. Om det stabila föränderliga former*. Liber. Malmö.

- Hjärpe, J. (1992) *Islams värld*. Utbildningsförlaget Brevskolan. Stockholm.
- Hydén, H. (2001) *Rättsregler*. Studentlitteratur. Lund.
- Hydén, H. (2002) *Normvetenskap*. Sociologiska institutionen, Lunds Universitet. Lund.
- Hydén, H. (2004) *Om relationen mellan normer och regler*. Sociologiska institutionen, Lunds Universitet. Lund.
- Hydén, H. (2007) Olika perspektiv på mänskliga rättigheter. I Staaf, A. & Zanderin, L. (red.): *Mänskliga rättigheter i svensk belysning*. Liber. Malmö.
- Hydén, S. & Lundberg, A. (2004) *Inre utlänningskontroll i polisarbete: mellan rättsstatsideal och effektivitet i Schengens Sverige*. Linköpings Universitet, Malmö Högskola, avhandling. Linköping/Malmö.
- Jacobsson, K. (2007) "Ingen annan hade ju gjort annorlunda – normalitetsanspråk och hederlighetsbetygelser". I Svensson, K. (red.): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund.
- Johansson, S. & Molina, I. (2006) "Kön och ras i rumsliga identitetskonstruktioner". I de los Reyes, P & Molina, I (red.): *Maktens olika förklådnader, kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas. Stockholm.
- Jonsson, S. (2004) "Rasism och nyrasism i Sverige 1993-2003". I Mattsson, K. & Lindberg, I. (red.): *Rasism i Europa – kontinuitet och förändring*. Agora. Stockholm.
- Kofman, E. (2004) "Family-Related Migration: A Critical Review of European Studies". *Journal of Ethnic and Migration Studies* vol. 30 (2), p. 243-262.
- Knapp, G-A. (2005) "Race, Class, Gender: Raclaiming Baggage in Fast Travelling Theories. *European Journal of Women 's Studies* vol. 12 (3), p. 249-265.
- Knutagård, H. (2007) Sexuell normalitet. I Svensson, K. (red.): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund.

- Knutagård, M. (2009) *Skälens fångar hemlöshetsarbetets organisering, kategoriseringar och förklaringar*. Socialhögskolan, avhandling. Lunds Universitet. Égalité. Malmö.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund.
- Kärfe, E. (2006) "Den mänskliga mångfalden – diagnosen som urvalsinstrument". I Hallerstedt, G. (red.): *Diagnosens makt. Om kunskap, pengar och lidande*. Daidalos. Göteborg.
- Körner, S. & Wahlgren, L. (2002) *Praktisk statistik*. Studentlitteratur. Lund.
- Körner, S. & Wahlgren, L. (2005) *Statistiska metoder*. Studentlitteratur. Lund.
- Lacey, N. (1998) *Unspeakable subjects*. Hart. Oxford.
- Lacey, N. (2002) *State Punishment. Political principles and community values*. E-bok. Routledge. London.
- Larsson, M. (2008) *Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans*. Socialhögskolan, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Lennerhed, L. (1994) *Frihet att njuta*. Norstedts, avhandling. Stockholm.
- Lehrberg, B. (2006) *Praktisk Juridisk Metod*. IBA. Uppsala.
- Lewis, G. (2000) "Race", *Gender, Social Welfare. Encounters in a Postcolonial Society*. Polity Press. Cambridge.
- Liedgren Dobronravoff, P. (2007) *Att bli, att vara och att ha varit*. Socialhögskolan, avhandling. Lunds universitet. Lund.
- Lill, L. (2007) *Att göra etnicitet – inom äldreomsorgen*. Malmö Högskola, avhandling. Malmö.
- Lill, L. (2010) *Äldreomsorg - om makt, genus, klass och känslor i ett yrke*. Liber. Malmö.
- Lindqvist, B. (1991) *Drömmar och vardag i exil*. Carlssons bokförlag. Stockholm.
- Lipsky, M. (1980) *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. Russel Sage Foundation. New York.
- Luhman, N. (2003) *Kärlek som passion om kodifiering av passion*. Liber. Malmö.

- Lundberg, A. (2007) "Konvention och verklighet: barn ska skyddas av barnkonventionens princip om barnets bästa". *Invandrare & Minoriteter* häfte 1, s. 33-36.
- Lundberg, A. (2006) "Från ord till handling - hur gör vi barnets bästa till ett fruktbart arbetsredskap i asylprocessen?" *BRIS-tidningen Barn & Ungdom* häfte 4, s. 43-46.
- Lundberg, A. (2007) "Principen om barnets bästa i asylärenden". *Tidskrift för Sveriges Advokatsamfund* häfte 1, s. 32-33.
- Lundquist, L. (1998) *Demokratins väktare*. Studentlitteratur. Lund.
- Lundqvist, Å. (2005) "Det uttalade och det outtalade". I Lundqvist, Å., Davies, K. & Mulinari, D. (red.): *Att utmana vetandets gränser*. Liber. Malmö.
- Lykke, N. (2003) "Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen". *Kvinnovetenskaplig Tidskrift: Tema Etnicitet* vol. 1, s. 47-56.
- Mannberg- Zackari, C. (2000) "Mjuka metoder möter hårt motstånd – Kvalitativa metoder blir vanligare även inom medicinsk forskning. Krokar med det traditionella naturvetenskapliga tänkandet". *Dagens medicin* häfte 11-07, s. 32.
- Martinell Barfoed, E. (2008) *Berättelser om adoption*. Socialhögskolan, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Mathiesen, T. (1985) *Rätten i samhället*. Korpen. Göteborg.
- Mattsson, K. (2004) "Vit Rasism". I Mattsson, K. & Lindberg, I. (red.): *Rasism i Europa – kontinuitet och förändring*. Agora. Stockholm.
- Mattsson, T. (2007) "Socialt arbete, kön och normalitet". I Svensson, K. (red.): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund.
- Mattsson, T. (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete*. Gleerups. Malmö.
- Mattsson, T. (2002) *Barnet och rättsprocessen*. Juristförlaget i Lund, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- McCall, L. (2005) "The complexity of intersectionality". *Signs: Journal of Women in Culture and Society* vol. 30, p. 1771-1802.

- Melucci, A. (1991) *Nomader i nuet. Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle*. Daidalos. Göteborg.
- Meeuwisse, A. & Swärd, H. (2004) *Vilken verklighet och med vilken rätt?* I Jönsson, H. (red.): *En kompanjonbok till Forskningsetik och perspektivval*. Studentlitteratur. Lund.
- Mills, C. W. (1997) *Den sociologiska visionen*. Arkiv förlag. Lund.
- Modéer, K. Å. (1997) *Historiska Rättskällor*. Nerenius & Santérus förlag. Stockholm.
- Mosse, G. L. (1985) *Nationalism and Sexuality. Middle-class Morality and sexual norms in modern Europe*. The University press. Wisconsin.
- Mulinari, D. (2005) "Forskarens biografi och situerad kunskapsproduktion". I Lundqvist, Å., Davies, K. & Mulinari, D. (red.): *Att utmana vetandets gränser*. Liber. Malmö.
- Mulinari, D. (2006) "Om det behövs blir vi uppkäftiga". I de los Reyes, P. & Molina, I. (red.): *Maktens olika förklädnader, kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas. Stockholm.
- Månsson, P. (2003) Max Weber. I Andersen, H. & Kaspersen, L.B. (red.): *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur. Lund.
- Neergaard, A. (2006) "Fackföreningsrörelsen i ett rasifierat samhälle". I de los Reyes, P. & Molina, I. (red.): *Maktens olika förklädnader, kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas. Stockholm.
- Nilsson, E. (2007) *Barn i rättens gränsland*. Iustus förlag, avhandling. Uppsala Universitet. Uppsala.
- Nilsson, R. (2008) *Foucault, en introduktion*. Egalité. Malmö.
- Otterbeck, J. (2000) *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Studentlitteratur. Lund.
- Ouis, P. (2005) "Från njutningsmänniska till frustrerad puritan. Muslimska sexualitet i ett historiskt perspektiv". *Tidskrift för kvinnoforskning* vol. 3, s. 51-66.
- Ouis, P. (2002) "Islamization as a Strategy for Reconciliation between Modernity and Tradition: examples from contemporary Arab Gulf States". *Islam and Christian-Muslim relations* vol. 13 (3), p. 315-334.

- Papagianni, G. (2006) *Institutional and Policy Dynamics of EU Migration Law*. Martinus Nijhoff publishers. Amsterdam.
- Peers, S., Barzilay, R., Groenendijk, K. & Guild, E. (2000) *The legal status of persons admitted for family reunion*. Council of European publishing. Strasbourg.
- Peczenik, A. (1995) *Juridikens teori och metod*. Norstedts Juridik. Stockholm.
- Ponnert, L. (2007) *Mellan klient och rättssystem*. Socialhögskolan, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Pringle, K. (2006) "En fallstudie av bruket och missbruket av intersektionalitet". I Sandell, K. & Mulinari, D. (red.): *Feministiska interventioner. Berättelser om och från en annan värld*. Atlas. Stockholm.
- Rejmer, A. (2003) *Vårdnadstvister*. Studentlitteratur, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Righard, E. (2008) *The welfare mobility dilemma*. Socialhögskolan, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Roman, C. (2004) *Familjen i det moderna. Sociologiska sanningar och feministisk kritik*. Liber. Malmö.
- Räthzel, N. (2006) "Kön och rasism i diskurser". I Sandell, K. & Mulinari, D. (red.): *Feministiska interventioner. Berättelser om och från en annan värld*. Atlas. Stockholm.
- Said, E. (1985) *Orientalism: Western Concepts of the Orient*. Penguin. Harmondsworth.
- Samuelsson, J. (2002) *Kalejdoskopisk kärlek*. Bokförlaget Nya Doxa. Nora.
- Sandell, K. & Mulinari, D. (2006) "Feministiska reflektioner över kön som kategori". I Sandell, K. & Mulinari, D. (red.): *Feministiska interventioner. Berättelser om och från en annan värld*. Atlas. Stockholm.
- Schierup, C-U. (2006) "Vart tog den sociala dimensionen vägen? Medborgarskap, multikulturalism och social exkludering". I de los Reyes, P. & Molina, I. (red.): *Maktens olika förklädnader, kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas. Stockholm.

- Schlytter, A. (1999) *Kön och juridik i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund.
- Simmonds, N. (1996) *Juridiska principfrågor. Rättvisa, gällande rätt och rättigheter*. Norstedts juridik. Stockholm.
- Simmons, T. (2007) "*Sexuality and Immigration: UK family reunion policy and the regulation of sexual citizens in European union*". Department of Media and Communication incorporating the Center for mass Communication Research, University of Leicester. Available online. Leicester.
- Sjöström, O. (1983) *Vad är statistisk metod? Statistik, praxis och bildning- perspektiv på utbildning*. Rådet för forskning om universitet och högskolor.
- Skeggs, B. (1997) *Att bli respektabel*. Daidalos AB. Göteborg.
- Sowle, L. (2004) *Sex, Gender and Christian Ethics*. Cambridge University press. Cambridge.
- Staafl, A. (2005) *Rättssäkerhet*. Sociologiska institutionen, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Staafl, A. & Zanderin, L. (red.) (2007) *Mänskliga rättigheter i svensk belysning*. Liber. Malmö.
- Staafl, A. & Zanderin, L. (2009) *Förvaltningsrätt – en introduktion för professionsutbildningar*. Liber. Malmö.
- Stjernquist, P. & Widerberg, K. (1985) *Rätten i samhällsbyggandet*. Norstedts. Stockholm.
- Strömberg, H. (1999) *Speciell förvaltningsrätt*. Liber. Malmö.
- Strömberg, T. (1989) *Rättsfilosofins historia i huvuddrag*. Studentlitteratur. Lund.
- Svensson, E. M. (2008) "Arbete och delaktighet – en genusanalys av begreppet arbetsoförmåga". I Lotta Vahlne Westerhäll (red.): *Arbets(o)förmåga – Ur ett mångdisciplinärt perspektiv*. Santérus Förlag. Stockholm.
- Svensson, K. (red.) (2007) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund.
- Svensson, K. (2007) "Normer, normalitet och normalisering". I Svensson, K. (red.): *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur. Lund.

- Svensson, K., Johnsson, E. & Laanemets, L. (2008) *Handlingsutrymme Utmaningar i socialt arbete*. Natur och Kultur. Stockholm.
- Svensson, L. (2006) *Häktad eller omedelbart omhändertagen?* Institutionen för socialt arbete, avhandling. Stockholms universitet. Stockholm.
- Tideman, M. (2000) *Normalisering och kategorisering*. Studentlitteratur, avhandling. Lund.
- Tilly, C. (2004) *Beständig ojämlikhet*. Arkiv Förlag. Lund.
- Thörn, C. (2004) *Kvinnans platser, bilder av hemlöshet*. Égalité, avhandling. Stockholm.
- Ventrella Mc Creight, M. (2006) "Smuggling of migrants, trafficking in human beings and irregular migration in a comparative perspective". *European Law Journal* vol. 12, p. 106-129.
- Wahl, A., Holgersson, C., Höök, P. & Linghag, S. (2001) *Det ordnar sig. Teorier om organisation och kön*. Studentlitteratur. Lund.
- Wahlgren, L. (2005) *SPSS steg för steg*. Studentlitteratur. Lund.
- Warnling-Nerep, W. (2010) *En introduktion till förvaltningsrätten*. Norstedts Juridik AB. Stockholm.
- Weber, M. (1967) *Economy and Society*. Bedminter press. New York.
- Weber, M. (1978) *Den protestantiska etiken och kapitalismens anda*. Argos. Lund.
- Wickenberg, P. (1999) *Normstödjande strukturer*. Sociologiska institutionen, avhandling. Lunds Universitet. Lund.
- Widerberg, K. (2002) *Kvalitativ forskning i praktiken*. Studentlitteratur. Lund.
- Widerberg, K. (2003) "Kön och samhälle". I Andersen, H. & Kaspersen, L.B. (red.): *Klassisk och modern samhällsteori*. Studentlitteratur. Lund.
- Widerberg, K. (2005) "Alternativa metoder – alternativa förståelser: att utforska det sociala och multipla "jaget" genom minnesarbete". I Lundqvist, Å., Davies, K. & Mulinari, D. (red.): *Att utmana vetandets gränser*. Liber. Malmö.
- Wikrén, G. & Sandesjö, H. (2006) *Utlänningslagen med kommentarer*. Norstedts juridik. Stockholm.

- Wikström, H. (2009) *Etnicitet*. Liber Malmö.
- Williams, R. (1980) *Marx och kulturen. En diskussion kring marxistisk kultur och litteraturteori*. Bonniers. Stockholm.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Studentlitteratur. Lund.
- Yuval-Davis, N. (2006) "Intersectionality and Feminist Politics". *European Journal of Women's Studies* vol. 13 (3), p. 193-209.
- Ålund, A. (2006) "Etnicitet, medborgarskap och gränser". I de los Reyes, P. & Molina, I. (red.): *Maktens olika förklädnader, kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas. Stockholm.
- Åsberg, R. (2001) "Det finns inga kvalitativa metoder – och inga kvantitativa heller för den delen: det kvalitativa – kvantitativa argumentets missvisande retorik". *Pedagogisk forskning i Sverige* häfte 4, s. 270-292.
- Åström, K. (1988) *Socialtjänstlagstiftningen i politik och förvaltning*. Lund University press, avhandling. Lunds Universitet. Lund.

Offentligt tryck

MIGRFS 10/2003

MIGRFS 5/2006

Motion 2001/02: K246 *Ramlagstiftning och rättssäkerhet*

Proposition 1993/94:147 *Jämställdhetspolitiken: Delad makt – delat ansvar*

Proposition 1996/97:25 *Svensk Migrationspolitik i Globalt Perspektiv*

Proposition 1997/98:42 *Schengensamarbetet*

Proposition 1999/2000:43 *Uppehållstillstånd på grund av anknytning*

Proposition 1999/2000:64 *Polissamarbete m.m. med anledning av Sveriges anslutning till Schengen*

Proposition 2004/05:170 *Ny instans- och processordning i utlännings- och medborgarskapsärenden*

Proposition 2005/06:72 *Genomförande av EG-direktivet om rätt till familjeåterförening samt vissa frågor om handläggning och DNA-analys vid familjeåterförening*

Proposition 2007/08:147 *Nya regler för arbetskraftsinvandring*

Proposition 2009/10:77 *Försörjningskrav vid anhöriginvandring*
Regeringens skrivelse 2002/2003:140 *Jämt och ständigt - Regeringens jämställdhetspolitik*

Regeringens skrivelse 2003/2004:37 *Migration och asylpolitik*

SOU 2003:91 *Äldrepolitik för framtiden*

SOU 2005:14 *Effektivare handläggning av anknytningsärenden*

SOU 2008:5 *Könsdiskriminerande reklam – kränkande utformning av kommersiella meddelanden*

SOU 2008:114 *Försörjningskrav vid anhöriginvandring*

Rättsfall

UM 1391-06

UM 2024-07

UM 3029-07

UM 2082-07

UM 929-06

Abdulaziz, Cabales och Balkandali mot Förenade Konungariket.
Europadomstolen.

MIG 2006:7

MIG 2007:13

MIG 2007:19

MIG 2007:38

MIG 2007:45

MIG 2008:18

Lagar

Regeringsformen

Europeiska konventionen d. 4 nov. 1950 om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Förvaltningslag (1986:223)

Förvaltningsprocesslag (1971:291)

Utlänningslag (1989:529)

Utlänningslag 2005:717)
Utlänningsförordning (2006:97)
Lag om etikprövning av forskning som avser människor (2003:460)
Lag om mottagande av asylsökande m.fl. (1994:137)
Lag om svenskt medborgarskap (2001:82)
Lag om Schengens informationssystem. (2000:344)
Offentlighets- och Sekretesslag (2009:400)
Lagen med särskilda bestämmelser om unga (1990:52)

Konventioner mm

Amsterdamfördraget
Dublinförordning (EU-förordning)
EG-direktiv 2003/86/EG
EG-direktiv 2004/38 EC
Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna 1950 (kallad Europakonventionen)
FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. (1948)
FN:s internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. (1966, ratificerad av Sverige 1971)
FN:s internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (1966, ratificerad av Sverige 1971)
FN:s konvention angående flyktingars rättsliga ställning. (1951)
FN:s konvention om barnets rättigheter. (Kallad, Barnkonventionen).
Rådets direktiv 2004/83/EG (Kallad Skyddsgrundsdirektivet)
Resolution SN 2828/1/93 WGI 1497 REV
Schengenkonventionen.

Webblänkar

www.migrationsverket.se
www.manskligarattigheter.gov.se
www.scb.se

Övrigt

MIPEX - British Council & Migration Policy Group (2007) Migrant Integration Policy Index. Brussels.

Personuppgifter i forskningen - vilka regler gäller? (2009) Centrala etikprövningsnämnden, Datainspektionen, Socialstyrelsen, Statistiska Centralbyrån. Tillgänglig on-line.

Översyn av myndighetsutövningen inom Migrationsverkets mottagningssystem 2007-01-22.

Sydsvenska Dagbladet 2009-03-22 (Tidningsartikel)

Statistikprogram

LogXact

StatXact

SPSS

Bilagor

Bilaga 1

Förkortningar

CI	Konfidensintervall (svenska)
EES	Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet
EG	Europeiska Gemenskapen
EU	Europeiska Unionen
FL	Förvaltningslagen
FPL	Förvaltningsprocesslagen
FN	Förenta Nationerna
IMER	Internationell Migration och Etniska Relationer
LMA	Lagen om Mottagande av Asylsökande mfl.
LVU	Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga
MedbL	Medborgarskapslagen
MIGRFS	Migrationsverkets föreskrifter
MIPEX	Migrant Integration Policy Index
MR	Mänskliga Rättigheter
NGO	Non Governmental Organization
OR	Odds Ratio
PUT	Permanent Uppehållstillstånd
RF	Regeringsformen
SCB	Statistiska Centralbyrån
SFI	Svenska För Invandrare
SOU	Statens Offentliga Utredningar
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UtlL	Utlänningslagen

Bilaga 2

Detaljbeskrivning av variabler i den kvantitativa studien i kapitel 8.

Presentation av Variablerna

Variabel 1 - Kön

Kön. Indelning har gjorts i biologiska kön, man och kvinna. I svensk utlänningslagstiftning accepteras i detta sammanhang inte barnäktenskap. I materialet finns således endast kvinnor och män som fyllt minst 18 år.

Variabel 2 - Medborgarskap

Den sökandes medborgarskap har registrerats med en tre bokstäver lång förkortning där varje land är unikt.

Variabel 3 - Ålder

Den sökandes ålder är en intressant variabel och i studien har därför födelseåret angivits eftersom det är det registreringsmässigt lämpligaste.

Variabel 4 – Muslim eller arabiskt klingande namn

Uppger sig den sökande vara muslim eller har den sökande ett arabisktklingande namn? Frågan besvaras i studien med ja eller nej. I flertalet utredningar anger den sökande att han eller hon är muslim. Frågan besvaras då med ja. I andra ärenden uppger den sökande att han/hon är t.ex. kristen och då besvaras frågan med nej, oavsett var den sökande kommer ifrån. Då ett av syftena i studien var att undersöka handläggarnas/beslutsfattarnas föreställning om den sökande har det även varit viktigt att ta med personer som inte direkt uppger att de är muslimer, kanske för att frågan inte har ställts av ambassadpersonalen, men som har ett namn som klingar arabiskt, t.ex. Mohammed eller Abdul och där man kan tänka sig att handläggaren *tror* att personen är muslim eftersom personen kommer från ett land där Islam är huvudsaklig religion och dessutom har ett namn som t.ex. Abdul. Denna variabel är inte okomplicerad att använda då den innebär en kategorise-

ring av människor utifrån en så pass vag definition som arabisktklingande namn. Men då syftet med att använda denna aspekt och variabel var att mäta hur handläggningen går till då handläggaren vet eller tror att den sökande är muslim så fann jag att detta var en framkomlig väg att använda informationen. Det kan alltså i materialet förekomma att en sökande av handläggaren uppfattas som muslim om han eller hon kommer från t.ex. Irak och har ett arabisktklingande namn och inte uppger någonting om sin religion men egentligen är t.ex. kristen.

Variabel 5 - Handläggningstid

Handläggningstid. Huvudregeln är att parterna inte tillåts leva tillsammans under handläggningstiden. Den sökande ska befinna sig i sitt hemland och referentpersonen ska befinna sig i Sverige. Handläggningstiden blir därför en faktor som påverkar paret och troligen även relationen/förhållandet. Den egentliga, totala handläggningstiden löper från ansökningsdatumet fram till datumet för beslutet. Av praktiska skäl anges dock handläggningstiden i denna studie från datumet för den sökandes intervju/utredning fram till datumet för beslut.

Variabel 6 – Utredningens sidantal, sökande

Sidomfattning av den sökandes utredning. När den sökande genomgår en muntlig utredning skrivs svaren ner i en text. Ibland är intervju/utredningen mer omfattande med flera frågor och ibland är den kortare. Antalet A4-sidor anges i hela sidor. Utredningen kan i undantagsfall vara skriftlig och den sökande genomgår då inte en muntlig intervju/utredning. Den sökande fyller i sådana fall i ett skriftligt formulär med frågor och plats för svar.

Variabel 7 – Utredningens sidantal, referentperson

Sidomfattning av referentpersonens utredning. När referentpersonen genomgår en muntlig utredning skrivs svaren ner i en text. Ibland är intervju/utredningen mer omfattande med flera frågor och ibland är den kortare. Antalet A4-sidor anges i hela sidor. Utredningen kan i undantagsfall vara skriftlig och referentpersonen genomgår då inte en

mundtlig intervju/utredning. Referentpersonen fyller i sådana fall i ett skriftligt formulär med frågor och plats för svar.

Variabel 8 – Typ av utredning

Typ av utredning. Utredningen kan vara antingen muntlig där svaren skrivs ner av handläggaren i en brödtext, eller så kan den kan vara skriftlig där den sökande/referentpersonen fyller i ett formulär som skickas hem till personen. Utredning kan också saknas. I studien anges typ av utredning som muntlig, skriftlig eller ingen.

Variabel 9 – Typ av beslut

Typ av beslut. Efter handläggning fattas ett slutligt beslut. Ansökan om uppehållstillstånd kan vanligen antingen bifallas eller avslås. Om ansökan avslås kan beslutet överklagas till överinstans. Resultatet av det kan antingen bli bifall efter överklagan eller avslag efter överklagan. I studiens statistiska material anges variabeln som en fråga: Bifalls ansökan? och där följande fyra alternativ finns: Ja, nej, ja efter överklagan, nej efter överklagan. I några av de statistiska bearbetningarna och tabellerna används variabeln på så sätt att frågan ställs om utfallet i första instans. Frågan blir då: Bifalls ansökan i första instans? Ja eller nej.

Variabel 10 – Gift eller ogift

Gift eller ogift. Av praktiska skäl har endast gift eller ogift tagits med i studien. Då parterna befinner sig i olika länder är ett pågående samboförhållande inte vanligt förekommande. Registrerat partnerskap jämföras med gift i studien.

Variabel 11 - Åldersskillnad

Åldersskillnad mellan den sökande och referentpersonen anges i hela år.

Variabel 12 – Referentens nuvarande medborgarskap

Referentpersonens nuvarande medborgarskap. Det är vanligt att parterna inte har samma medborgarskap. Variabel 12 innebär att referent-

personens medborgarskap vid studiens genomförande registreras. Medborgarskap har registrerats med en tre bokstäver lång förkortning där varje land är unikt.

Variabel 13 – Referentens tidigare medborgarskap

Referentpersonens tidigare medborgarskap.

En person kan byta medborgarskap. Referentpersonen kan ha ett medborgarskap vid studiens genomförande t.ex. svensk medborgare men kan tidigare varit medborgare i ett annat land. Variabel 13 innebär att referentpersonens tidigare medborgarskap registreras. Medborgarskap har registrerats med en tre bokstäver lång förkortning där varje land är unikt.

Variabel 14 – Permanent uppehållstillstånd

PUT eller inte PUT. Förkortningen står för permanent uppehållstillstånd. Efter att en person i studien varit bosatt i Sverige i två år med tidsbegränsat uppehållstillstånd kan permanent uppehållstillstånd beviljas. Variabel 14 anger om permanent uppehållstillstånd beviljats den sökande.

Variabel 15 – Sökandes utbildningsnivå

Sökandens utbildningsnivå. Utbildning efter gymnasium anges i studien som hög utbildningsnivå. Utbildning till och med grundskola och gymnasium anges som låg utbildningsnivå. Detta innebär att personer som har både grundskola och gymnasium i denna avhandling kategoriseras som lågutbildade vilket möjligen kan framstå som en ovanlig indelning.

Variabel 16 – Referentens utbildningsnivå

Referentpersonens utbildningsnivå. Utbildning efter gymnasium anges i studien som hög utbildningsnivå. Utbildning till och med grundskola och gymnasium anges som låg utbildningsnivå.

Variabel 17 – Yrkesarbete sökande

Yrkesarbete. Denna variabel handlar om den sökandes yrkesarbete och besvaras med ja eller nej. Med yrkesarbete avses någon form av anställning, förvärvsarbete eller eget företagande. Med yrkesarbete avses inte i denna studie att sköta hushållssysslor i sitt eget hem.

Variabel 18 – Yrkesarbete referentperson

Yrkesarbete. Denna variabel handlar om referentpersonens yrkesarbete och besvaras med ja eller nej. Med yrkesarbete avses någon form av anställning, förvärvsarbete eller eget företagande. Med yrkesarbete avses inte i denna studie att sköta hushållssysslor i sitt eget hem.

Variabel 19 – Gemensamt barn

Har eller väntar paret gemensamt barn? Frågan besvaras med ja eller nej. Om frågan besvaras med ja avses situationer där en av parterna är gravid vid studiens genomförande eller att paret redan har gemensamt barn. Planerar paret att skaffa gemensamt barn i en framtid besvaras frågan med nej.

Variabel 20 – Medföljande barn

Har den sökande medföljande barn från ett tidigare förhållande? Frågan besvaras med ja eller nej. Det medföljande barnet ansöker om uppehållstillstånd för att kunna följa med sin förälder till Sverige när denne ska förena sig med en ny partner i Sverige.

Variabel 21 – Kontaktannons eller förmedling

Har förhållandet/relationen inletts/etablerats genom kontaktannons/kontaktförmedling? Med kontaktannons avses i studien såväl tidningsannonser som annonser på Internet. Med kontaktförmedling avses förmedling via Internet, klubbar eller liknande. Frågan besvaras med ja eller nej.

Variabel 22 – Arrangerat äktenskap

Har släkten arrangerat förhållandet/äktenskapet? Frågan besvaras med ja eller nej. Med arrangerat avses i studien situationer där föräldrar, mor-

farföräldrar, farbröder, morbröder mostrar, fastrar, syskon på ett tidigt eller senare stadium arrangerar förhållandet/äktenskapet. Med arrangerat avses vidare såväl situationer där släkten avtalar med en annan släkt om framtida äktenskap som situationer där släkten väljer ut lämplig partner som presenteras för individen som är redo att inleda ett förhållande/gifta sig.

Variabel 23 – Samma modersmål

Har de båda parterna i förhållandet samma modersmål? Frågan besvaras med ja eller nej.

Variabel 24 – Intervjuad på samma ställe

Är båda parter intervjuade på samma ställe, t.ex. ambassaden? Huvudregeln vid handläggningen av ärenden som är föremål för den här studien är att den sökande intervjuas i sitt hemland på den svenska ambassaden och att referentpersonen intervjuas i Sverige på Migrationsverket. Den senare intervjun, d.v.s. med referentpersonen genomförs vanligtvis flera månader efter intervjun med den sökande. I vissa fall görs avsteg från denna huvudregel och båda parter intervjuas vid samma tillfälle på den svenska ambassaden. En sådan handläggning innebär många månaders kortare handläggning med följd att paret får beslut om uppehållstillstånd efter kortare tid än andra par där huvudregeln följts. Frågan besvaras med ja eller nej.

Variabel 25 – Släkt med varandra

Är parterna släkt med varandra? Frågan besvaras med ja eller nej. Med begreppet vara släkt med varandra avses i studien att parterna är kusiner eller på annat sätt ingår i samma släktkonstellation.

Variabel 26 – Tidigare ansökan

Har den sökande ansökt tidigare om uppehållstillstånd? Frågan besvaras med ja eller nej. Den sökande kan tidigare ha ansökt om uppehållstillstånd för att bosätta sig i Sverige. Denna variabel är inte begränsad till ansökningar om uppehållstillstånd grundat på familjeskäl/anhörigskäl utan den sökande kan tidigare ha ansökt om asyl eller

ansökt om uppehållstillstånd för att arbeta i Sverige. Den sökande kan även ha ansökt om uppehållstillstånd återopande en annan referentperson.

Variabel 27 – Gemensamt språk

Har parterna något gemensamt språk? Frågan besvaras med ja eller nej. Med gemensamt språk avses i studien ett gemensamt språk där parterna kan kommunicera utan tolkhjälp och utan översättningshjälp. Med gemensamt språk avses situationer där parterna kan utbyta mer än enstaka ord och enstaka meningar med varandra.

Variabel 28 – Inbördes ålder

Är kvinnan äldst, är mannen äldst, är parterna lika gamla. Variabeln mäts i hela år. Variabeln är inte tillämplig på samkönade par om inte parterna är lika gamla. Bortfall av värden redovisas i särskilt avsnitt - bortfallsanalys.

Variabel 29 - Sysselsättning

Är referentpersonen, arbetslös, sjukskriven/socialförsäkring/försörjningsstöd, studerande, yrkesarbetande eller pensionerad? Variabeln avser att studera och mäta referentpersonens sysselsättning. Referentpersonen kan vara arbetslös med eller utan någon form av ersättning från A-kassa. Referentpersonen kan vara sjuk och erhålla ersättning från socialförsäkringssystemet, även andra former av ersättning från socialförsäkringssystemet är möjlig. Referentpersonen kan uppbära försörjningsstöd från socialförvaltningen något som tidigare kallades för socialbidrag. Referentpersonen kan vidare studera med eller utan ekonomisk ersättning, studierna kan bedrivas på komvux, universitet, folkhögskola e.dyl. I studien avses inte med studier sådan praktik eller kompetenshöjande verksamhet som utförs som motprestation för uppbygget försörjningsstöd från socialförvaltningen.

Variabel 30 – Handläggarens kön

Handläggarens kön. Indelning har gjorts i biologiska kön, man och kvinna.

Variabel 31 – Handläggaren svensktklingandenamn

Har handläggaren/beslutsfattaren ett svenskklingande namn? Frågan besvaras med ja eller nej. Variabeln mäter inte om handläggaren är född i Sverige eller i ett annat land eller vilket medborgarskap handläggaren har. Om frågan besvaras med ja har handläggaren/beslutsfattaren ett traditionellt svenskklingande namn t.ex. Svensson. Om frågan besvaras med nej har handläggaren/beslutsfattaren ett namn som för läsarens tankar till ett annat land där handläggaren i första, andra eller tredje generation kan komma ifrån. Handläggaren kan då t.ex. heta Mohammed.

Variabel 32 – Samkönat förhållande

Är paret samkönat. Frågan besvaras med ja eller nej.

Variabel 33 – Jag handläggare eller beslutsfattare

Är jag själv handläggare/beslutsfattare? Frågan besvaras med ja eller nej.

Bilaga 3

Nummer och namn på matriser, figurer och tabeller.

Matris 1 – Anderssons matris om skillnad i metod (2004)

Figur 1 – Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (1992)

Figur 2 – Gränsvaktsmodell

Tabell 1 – Sökandes utbildningsnivå och handläggningstid

Tabell 2 – Referentens utbildningsnivå och handläggningstid

Tabell 3 – Referentens utbildningsnivå och typ av utredning

Tabell 4 – Inbördes ålder och typ av utredning

Tabell 5 – Samkönat förhållande och typ av utredning

Tabell 6 – Beslutsutfall och typ av utredning

Tabell 7 – Permanent uppehållstillstånd och typ av utredning

Tabell 8 – Muslim eller har arabiskt klingande namn och handläggningstid

Tabell 9 - Muslim eller har arabiskt klingande namn och att paret är släkt

Tabell 10 - Muslim eller har arabiskt klingande namn och typ av utredning

Tabell 11 – Äktenskapet arrangerat av släkt och typ av utredning

Tabell 12 – Paret är släkt och typ av utredning

Tabell 13 – Sökandes utbildningsnivå och att paret är släkt

Tabell 14 - Referentens utbildningsnivå och att paret är släkt

Tabell 15 - Sökandes yrkesarbete och att paret är släkt

Tabell 16 - Referentens yrkesarbete och att paret är släkt

Tabell 17 – Handläggaren och beslutsutfall

Tabell 18 – Kön och beslutsutfall

Tabell 19 – Beslutsutfall och om sökande är muslim eller har arabiskt klingande namn

Tabell 20 – Beslutsutfall och om paret är släkt

Tabell 21 – Beslutsutfall och om äktenskapet är arrangerat av släkt

Tabell 22 – Beslutsutfall och sökandes yrkesarbete
Tabell 23 – Beslutsutfall och inbördes ålder
Tabell 24 – Permanent uppehållstillstånd och att äktenskapet är
arrangerat av släkt
Tabell 25 – Permanent uppehållstillstånd och gemensamt språk
Tabell 26 – Referentens tidigare medborgarskap och handläggningstid
Tabell 27 – Referentens nuvarande medborgarskap och
handläggningstid
Tabell 28 – Referentens tidigare medborgarskap och beslutsutfall
Tabell 29 – Referentens nuvarande medborgarskap och beslutsutfall
Tabell 30 – Referenten och bifall i första instans
Tabell 31 – Sökande och bifall i första instans

Summary

Is this serious? A study of family reunion immigration to Sweden.

Immigration for family reunion makes up about 30-50 per cent of all immigration to Sweden. The present thesis deals with the handling of applications for reunion immigration and with the comprehension of the concept of reunion immigration and of a "serious relationship", partly by the executing officer/decision maker who apply the law, partly by the individual who is part of the couple relationship. The purpose of the thesis is to illustrate how the reunion immigration is treated by the authorities and the involved individuals, how the concept of serious relationship is interpreted and how the concept serious relationship is constructed. A further purpose is to analyze and understand how interpretations of the concept serious relationship affect decisions in practice.

Two specific questions follow from this purpose: 1. How is the concept serious relationship constructed and handled by those who apply the law and by the applicants? 2. How are cases of reunion immigration handled? In order to study and illustrate these questions, the following aspects have been investigated among other things: How do the executive officers describe the conditions of the clients? Which normative ideas appear among those who apply the law and among the applicants? What are the procedures when applications for reunion immigration are evaluated at the Migration Board? How do the characteristics of the applicants affect the handling of the application and the decision? How does the power of the authority and the selection and rationality of the executive officer appear during the handling of the application?

The thesis deals with immigration to Sweden. It is clearly restricted to deal with reunion immigration, that is, the relationship between adults who form a couple. The empirical material for study consists of documents from Migration Board. In the thesis, 334 dossiers have been studied. They represent all cases which were handled during 14 days in 2002 by the Migration Board according to a specific section of the

law. The empirical material was collected during 2005. The documents mainly consist of investigations of the applicants, investigations of the referent persons, and the decision document. The documents have been treated and interpreted in different ways. In the first part of the study, only qualitative methods were used. In the second part, quantitative methods were used for data collection and processing, but also qualitatively oriented methods were used in analysis and interpretation. The main theoretical perspectives and sources of inspiration are norm science, discourse and intersectional analysis and various social constructivist perspectives and also feministic theory and postcolonial theory.

The thesis elucidates various discourses existing in the texts of the Migration Board, investigations, and during case handling. These discourses are more or less clear and explicit, but mirror how the concept serious relationship is expressed. Discourses which are demonstrated have different themes where notions of gender, ethnicity and social class are recurrent when the individual positions itself as a subject. The discourses appear both in statements from individuals and executive officers and in discursive practices from the part of authorities. In a section on rejections it is demonstrated that a space for action exists, within which the officials of the authority may act. Within this space for action, the officials leave ordinary routines for handling and choose not to interview applicants under certain circumstances. Executive officers and decision makers presume that certain individuals with specific characteristics, like high education and a gainful employment, have serious relationships and this presumption is made without interviews are made in order to clarify the relationship. Executive officers and decision makers use their space for action when basing their decisions on other facts than what is explicitly evident from the documents which are the formal foundation for decision.

Throughout the thesis, significant associations are demonstrated when the characteristics of the *referent persons* are studied, e.g., level of education, gainful employment, and citizenship. The characteristics of the referents seem to be regarded as very important while characteristics of

the applicants seem to be of less importance. The characteristics of the referent influence both the handling of the case and the decision, e.g., if the referent is a man, has a high education and a gainful employment and is a Swedish citizen.

The results of the study of the handling of the Migration Board can be interpreted as if the handling is marked by and affected by whiteness as a norm, where Europe and whiteness are constructed in terms of rationality, intelligence, common sense, and control. White Westerners, in contrast to *The Others*, are systematically given admittance, precedence, and possibilities. A study of the empiric material of this thesis thus shows that Muslims and people with Arabic-sounding names are disfavoured and are rejected more often than persons who are not Muslims and do not have an Arabic-sounding name. This probably is related to the notion of *The Others* as foreign and different, but also insignificant. The expression "The West and the Rest" is central in the thesis. The handling of the Migration Board is built on a categorization of individuals and also results in a categorization of individuals. The results show in many ways that Swedish citizens are privileged in many ways compared with referents which are not Swedish citizens. This can be interpreted in the light of the idea of *The Others* and in the light of the idea that white Swedes are not ethnic foreigners and therefore not potentially problematic.

In the same way as whiteness is constructed as norm and the non-white as deviating, *The Other*, the thesis shows how the woman is constructed as deviating from the man as a norm. The division in contrasting pairs, like man-woman, is coupled to power, and the words are arranged hierarchically by the social and cultural meanings which are associated with them. The woman is constructed and positioned as domestic, married, interested in cooking, and aimed at child-bearing. A gender dichotomy appears where women are described as passive, men as active. In the thesis it is shown that women linguistically are presented as passive and inferior. This may, for instance, be expressed in the following way: *He* decided to marry and *he* chose her. The man is constructed as active and the woman as a passive recipient of his choice. It can also be expressed in the following way: He gave his

family the assignment to find him a “suitable” wife, or: The man told that she had stopped working on his *request*. The thesis shows that the Migration Board develops a discursive practice in the handling of cases because the Board in many cases disregards threat and duress towards young women. In this way, the subordination and exposure of these women is made invisible and is neglected.

The choice and selection by the executive officer of methods of handling of cases results in a role for the executive officers of the Migration Board as frontier guards of Sweden. The officer becomes a frontier guard who decides who will be let into Sweden. The frontier guard may possibly have an unexpressed mode of action norm to let in as few as possible of The Others. The norm affects how the person is treated and selected. The officer is a frontier guard who lets in or makes it easy for certain individuals, or what can be called imaginary categories, and at the same time stops other individuals. One aspect of the function of the frontier guard is to, directly or indirectly, decide which applicants can be “useful” and unproblematic for Sweden. Capacity of work is looked upon as useful and the capacity to be able to support one self through own paid work is regarded as the key to integration and a core idea in laws concerning increased work force immigration.

Lund Dissertations in Social Work

1. Svensson, Kerstin (2001) *I stället för fängelse? En studie av vårdande makt, straff och socialt arbete i frivård*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
2. Jönson, Håkan (2001) *Det moderna åldrandet. Pensionärsorganisationernas bilder av äldre 1941-1995*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
3. Habermann, Ulla (2001) *En postmoderne helgen? Om motiver til frivillighed*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
4. Jarhag, Sven (2001) *Planering eller frigörelse? En studie om bemyndigande*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
5. Tops, Dolf (2001) *A society with or without drugs? Continuity and change in drug policies in Sweden and the Netherlands*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
6. Montesino, Norma (2002) *Zigenarfrågan. Intervention och romantik*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
7. Nieminen Kristofersson, Tuija (2002) *Krisgrupper och spontant stöd. Om insatser efter branden i Göteborg 1998*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
8. Laanemets, Leili (2002) *Skapandet av feminitet. Om kvinnor i missbrukarbehandling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
9. Magnusson, Jan (2002) *Ny situation - ny organisation. Gatutidningen Situation Sthlm 1995-2000*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
10. Johnsson, Eva (2002) *Självordsförsök bland narkotikamissbrukare*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
11. Skytte, Marianne (2002) *Anbringelse af etniske minoritetsbørn. Om socialarbejderes vurderinger og handlinger*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
12. Trulsson, Karin (2003) *Konturer av ett kvinnligt fält. Om missbrukande kvinnors möte i familjeliv och behandling*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

13. Bangura Arvidsson, Maria (2003) *Ifrågasatta fäder. Olika bilder av fäder till socialt utsatta barn*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
14. Jönsson, Leif R. (2003) *Arbetslöshet, ekonomi och skam. Om att vara arbetslös i dagens Sverige*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
15. Ingvad, Bengt (2003) *Omsorg och relationer. Om det känslomässiga samspelet i hemtjänsten*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
16. Hedblom, Agneta (2004) *Aktiveringspolitikens Janusansikte. En studie av differentiering, inklusion och marginalisering*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
17. Blomberg, Staffan (2004) *Specialiserad biståndshandläggning inom den kommunala äldreomsorgen. Genomförandet av en organisationsreform och dess praktik*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
18. Granér, Rolf (2004) *Patrullerande polisers yrkeskultur*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
19. Giertz, Anders (2004) *Making the Poor Work. Social Assistance and Activation Programs in Sweden*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
20. Hjort, Torbjörn (2004) *Nödvändighetens pris. Konsumtion och knapphet bland barnfamiljer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
21. Wolmesjö, Maria (2005) *Ledningsfunktion i omvandling. Om förändringar av yrkesrollen för första linjens chefer inom den kommunala äldre- och handikappomsorgen*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
22. Hjortsjö, Maria (2005) *Med samarbete i sikte. Om samordnade insatser och samlokaliserade familjecentraler*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
23. Elvhage, Gudrun (2006) *Projekt som retorik och praktik. Om utvecklingsarbetet på särskilda ungdomshem*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
24. Olsson, Martin (2007) *Unga vuxna med en historia av uppförandestörning. En långtidsuppföljning med ett salutogent och ekologiskt perspektiv*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

25. Panican, Alexandru (2007) *Rättighet och Rättvisa. Användbarheten av rättighet och rättvisa i sociala projekt*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
26. Raunkiær, Mette (2007) *At være døende hjemme. Hverdagsliv og idealer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
27. Ulmestig, Rickard (2007) *På gränsen till fattigvård. En studie om arbetsmarknadspolitik och socialbidrag*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
28. Liedgren Dobronravoff, Pernilla (2007) *Att bli, att vara och att ha varit. Om ingångar i och utgångar ur Jehovas vittnen*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
29. Ponnert, Lina (2007) *Mellan klient och rättsystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
30. Gassne, Jan (2008) *Salutogenes, Kasam och socionomer*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
31. Righard, Erica (2008) *The welfare mobility dilemma. Transnational strategies and national structuring at crossroads*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
32. Larsson, Monica (2008) *Att förverkliga rättigheter genom personlig assistans*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
33. Martinell Barfoed, Elizabeth (2008) *Berättelser om adoption*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
34. Olsson, Tina (2009) *Crossing the quality chasm? The short-term effectiveness and efficiency of MST in Sweden: An example of evidence-based practice applied to social work*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
35. Nielsen, Tabitha Wright (2009) *Viljen til at frigøre. En undersøgelse af empowerment i praksis*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
36. Bohlin, Ulla (2009) *Habilitering i focus. En människobehandlande organisation och dess utmaningar*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.

37. Kyhle Westermarck, Pia (2009) *MTFC – en intervention för ungdomar med beteendeproblem*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
38. Angelin, Anna (2009) *Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
39. Linde, Stig (2010) *Församlingen i granskningssamhället*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
40. Rosén, Annika (2010) *Är detta seriöst? En studie av anhöriginvandring till Sverige*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.